

ประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ของสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย จังหวัดเชียงราย

นางสาวปริญญ์ สุทธายะ

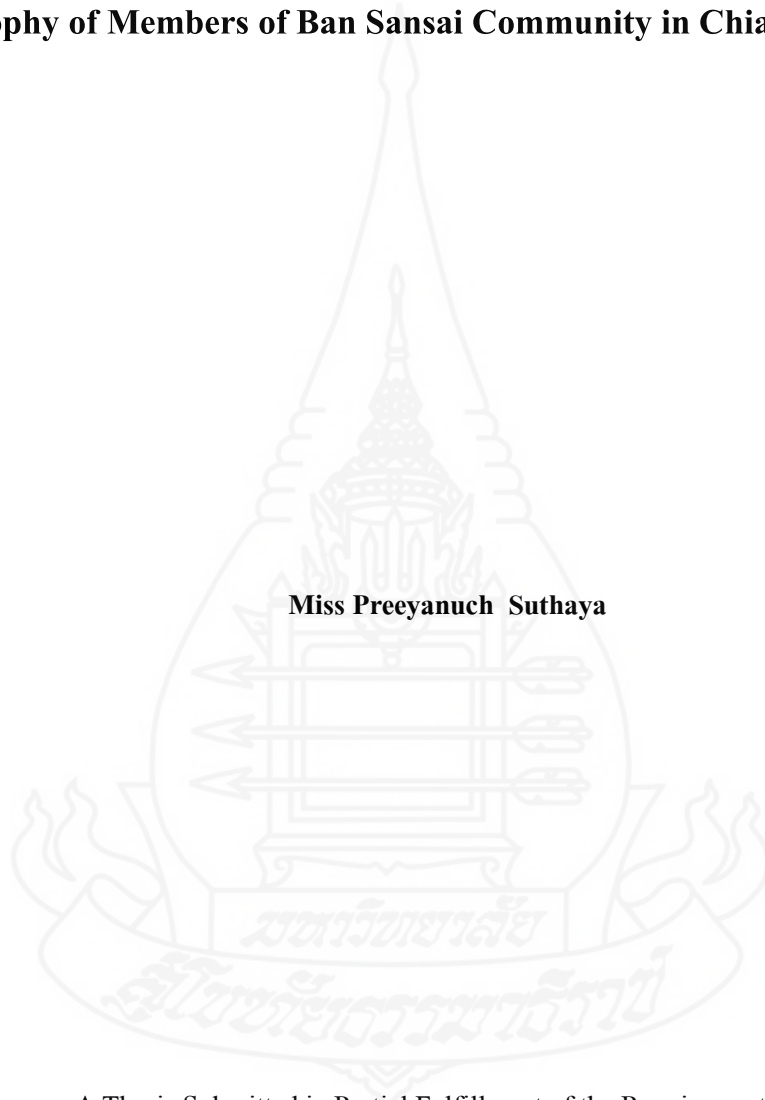

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาการแนะแนวและการปรึกษาเชิงจิตวิทยา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2560

**Psychological Experiences in the Way of Living on Sufficiency Economy
Philosophy of Members of Ban Sansai Community in Chiang rai Province**

Miss Preeyanuch Suthaya

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Education in Guidance and Psychological Counseling

School of Educational Studies

Sukhothai Thammathirat Open University

2017

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ของสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย จังหวัดเชียงราย

ชื่อและนามสกุล นางสาวปริญญช สุทธาณะ

แขนงวิชา การแนะแนว

สาขาวิชา ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา 1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิรนาท แสนสา
2. อาจารย์ ดร.จิระสุข สุขสวัสดิ์

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2560

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมร แสงอรุณ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิรนาท แสนสา)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.จิระสุข สุขสวัสดิ์)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมคิด พรหมจ้อย)

Thesis title: Psychological Experiences in the Way of Living on Sufficiency Economy
Philosophy of Members of Ban Sansai Community in Chiang Rai Province

Researcher: Miss Preeyanuch Suthaya; **ID:** 2582800062;

Degree: Master of Education (Guidance and Psychological Counseling);

Thesis advisors: (1) Dr. Niranath Seansa, Assistant Professor; (2) Dr. Jirasuk Suksawat, Associate Professor;

Academic year: 2017

Abstract

The objective of this research was to study psychological experiences in the way of life based on sufficiency economy of members of Ban Sansai Community in Chiang Rai province.

This research was a qualitative research based on phenomenological concept. The key informants were 10 members of Ban Sansai Community in Thoeng district, Chiang Rai province, obtained by purposive sampling based on particular criteria. Research data were collected via in-depth interviews together with participatory observation. Data were analyzed with content analysis.

The research results revealed that psychological experiences in the way of life based on sufficiency economy of members of Ban Sansai Community in Chiang Rai province comprised four main issues. Main issue 1: psychological experiences before following the way of life based on sufficiency economy, which included six following sub-issues: (1) the way of life in the family, (2) occupation and the way of life, (3) the financial economy, (4) happiness and suffering from following the way of life, (5) realization of one's values, and (6) the principles of living. Main issue 2: the starting point for following the way of life based on sufficiency economy, which included three following sub-issues: (1) the channel of learning leading to the principles of sufficiency economy, (2) the realization of difficulties leading to perseverance in savings, and (3) having financial sufficiency. Main issue 3: the present state of following the way of life based on sufficiency economy, which included five following sub-issues: (1) the way of sufficiency life, (2) very common occupations that are mentally valuable, (3) plenty of happiness, (4) understanding sufferings leading to the occurrence of happiness, and (5) every life is valuable. Main issue four: lessons of life gained from following the way of life based on sufficiency economy, which included four following sub-issues: (1) sufficiency economy as a solution of how to live, (2) the life with sufficiency preventing one from the life with nothing left, (3) the valuable wealth that one should be proud of, and (4) the mental growth under sufficiency economy.

Keywords: Psychological experience, Sufficiency economy philosophy, Way of life, Community member

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงและสมบูรณ์ได้ด้วยความอนุเคราะห์เป็นอย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิรนาท แสนสา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำปรึกษา พร้อมทั้งแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมร แสงอรุณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิรนาท แสนสา และอาจารย์ ดร.จิระสุข สุขสวัสดิ์ ที่ได้กรุณาเป็นประธานกรรมการ และกรรมการสอบ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณอาจารย์ในภาควิชาศึกษาศาสตร์ แขนงวิชาการแนะแนวและการให้การปรึกษาทุกท่านที่ได้ร่วมกันประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ต่าง ๆ ให้ด้วยความใส่ใจและเมตตาเสมอมา ขอขอบคุณผู้ใหญ่บ้านบ้านสันทราย จ.เชียงราย ที่ได้ให้ความร่วมมือและความช่วยเหลือในทุกครั้งที่ผู้วิจัยประสบกับปัญหา ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลหลักทุกท่านที่ได้เล่าเรื่องราว ประสบการณ์ คำสอน และขอขอบคุณกำลังใจจากครอบครัวที่ให้การสนับสนุนด้วยความห่วงใยมาโดยตลอด

คุณค่าและประโยชน์ใดที่ได้จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมรำลึกและบูชาพระคุณ แต่ บิดา มารดา ครู อาจารย์ และบุคคลสำคัญผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้ให้ความรู้และให้การอบรมสั่งสอนแก่ผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา

ปรียานุช สุทธาษะ

พฤศจิกายน 2560

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
คำถามวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
ประโยชน์คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	6
ประสบการณ์ด้านจิตใจของผู้ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	7
เศรษฐกิจของประเทศไทย	8
เศรษฐกิจพอเพียง	15
ชุมชนเศรษฐกิจบ้านสันทราย	39
แนวคิดทฤษฎีจิตวิทยาที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต	40
แนวคิดเกี่ยวกับงานวิจัยเชิงคุณภาพ	44
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	48
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	52
การเตรียมความพร้อมของผู้วิจัย	52
การศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูล	54
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	58
ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล	59
การวิเคราะห์ข้อมูล	59
การตรวจสอบการเชื่อถือได้ของข้อมูล (Trustworthiness)	59
จริยธรรมในการวิจัยและการพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล	61

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	62
ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลหลัก	63
ส่วนที่ 2 ประสิทธิภาพด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย	88
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	157
การดำเนินการวิจัย	157
สรุปผลการวิจัย	158
อภิปรายผล	169
ข้อเสนอแนะ	182
บรรณานุกรม	175
ภาคผนวก	179
ก แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง	180
ข เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย	182
ค หนังสือแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย	184
ประวัติผู้วิจัย	186

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 แนวทางและตัวอย่างการพัฒนาไปสู่การบรรลุจัดการแห่งตน.....	41
ตารางที่ 3.1 แสดงข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลหลักรายบุคคล.....	55
ตารางที่ 4.1 แสดงข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลหลัก จำแนกตามรายบุคคล.....	63
ตารางที่ 4.2 แสดงรายละเอียดระยะเวลาในการเก็บข้อมูล.....	64

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง.....	18
ภาพที่ 2.2 ป้ายศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านสันทราย.....	40
ภาพที่ 2.3 ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ของมาสโลว์.....	41
ภาพที่ 3.1 แผนที่ชุมชนบ้านสันทราย ต.เชียงเคี่ยน อ.เทิง จ.เชียงราย.....	56
ภาพที่ 4.1 ประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย จ.เชียงราย.....	90
ภาพที่ 4.2 ประสบการณ์ด้านจิตใจก่อนดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	92
ภาพที่ 4.3 จุดเริ่มต้นในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	113
ภาพที่ 4.4 ปัจจุบันแห่งการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	123
ภาพที่ 4.5 บทเรียนชีวิตจากวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	151

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เศรษฐกิจไทยก่อนปี 2398 (ปีว ย อิงภากรณ์, 2497) เป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพหรือเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตนเอง มีการค้าระหว่างประเทศในขอบเขตจำกัด จนกระทั่งในปี 2398 ไทยได้ทำสนธิสัญญาเบาริงกับอังกฤษ สนธิสัญญาเบาริง มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยคือ เศรษฐกิจไทยได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างเป็นการผลิตแบบการค้าและใช้เงินตรามากยิ่งขึ้น โดยเป็นผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ของโลก และทำรายได้หรือเงินตราจากต่างประเทศมากที่สุดเมื่อเทียบกับสินค้าส่งออกอื่นๆ และยังส่งผลต่อการแบ่งงานกันระหว่างเชื้อชาติด้วยเช่นกัน จุดเปลี่ยนที่สำคัญในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยสมัยใหม่ อยู่ในช่วงรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตั้งแต่ พ.ศ.2500 เป็นต้นมา โดยรัฐบาลสหรัฐอเมริกาที่สามารถสถาปนา อำนาจในการเมืองโลกหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ต้องการเข้ามาปรับเปลี่ยน โครงสร้างเศรษฐกิจของไทยผ่านความช่วยเหลือจากธนาคารโลกเป็นสำคัญ ธนาคารโลกมีบทบาทชี้้นำการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของไทยโดยผลักดันให้รัฐบาลไทยจัดตั้งสถานพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ หรือสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อดำเนินการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจในแนวทางทุนนิยม โดยเน้นให้เอกชนมีบทบาทนำในการพัฒนาประเทศ แต่มีปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางทุนนิยมที่เสนอ โดยธนาคารโลกที่ไม่ประสบความสำเร็จ คือ ความไร้ประสิทธิภาพของรัฐวิสาหกิจมีการฉ้อราษฎร์บังหลวงตลอดจนเป็นแหล่งนำผลประโยชน์ของคนบางกลุ่ม และรัฐวิสาหกิจประสบปัญหาการขาดทุนและล้มละลาย ประเทศไทยได้มีการพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับมีวัตถุประสงค์ของการพัฒนาต่างกัน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-7 (2504-2539) เน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจแต่กลับไม่เป็นผล ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างรายได้ เมืองกับชนบท ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ผู้คนในสังคมไทยยึดติดกับวัตถุนิยมมากขึ้น มีความฟุ้งเฟ้อ ขาดระเบียบวินัย วิถีชีวิตดั้งเดิมในแบบชนบทเริ่มจางหายไป จนกระทั่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8-12 (2540-2564) ที่ได้เปลี่ยนแนวคิดในการพัฒนาประเทศโดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยยึดหลักทางสายกลาง นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักของ

การพัฒนาสู่ความมั่นคง ยั่งยืน เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เฉกเช่น ชุมชนหมู่บ้านสันทราย จังหวัดเชียงราย

หมู่บ้านสันทรายได้รับการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ กระทรวงมหาดไทย ปี พ.ศ. 2552 จำนวน 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด (มนต์เชียร บุญกล้า, 2015) หมู่บ้านได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆผ่านเกณฑ์การประเมินอยู่ในระดับพออยู่พอกิน ดังนี้ ด้านจิตใจ หมู่บ้านได้จัดประชุมเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำประชาคมตีรับฟังข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น กิจกรรมพัฒนาบ่อขยะสาธารณะ ทำฝายกระสอบทราย หมู่บ้านสันทรายมีข้อกำหนดใช้ร่วมกัน เช่น ห้ามตัดไม้ในเขตชุมชนของหมู่บ้าน ห้ามใช้กระแสไฟฟ้าเพื่อจับสัตว์น้ำ ห้ามทะเลาะวิวาท การมีคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิตของคนในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ปลอดจากอบายมุข คนในหมู่บ้านมีวิถีชีวิตแบบพอเพียง ปลูกผักเลี้ยงสัตว์ไว้กินเองในบ้าน นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต บางหมู่บ้านมีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านสันทราย มีกิจกรรมหลากหลาย ระดับครัวเรือนจะมีการสาธิตเลี้ยงปลา ปลูกผัก เลี้ยงไก่ เพื่อบริโภคภายในครอบครัว ที่เหลือจะมีการนำไปจำหน่ายในตลาดท้องถิ่น หมู่บ้านสันทรายได้ยกให้เป็นหมู่บ้านตัวอย่างในการพัฒนา เพราะมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ชุมชนบ้านสันทรายไม่ใช้สารเคมี สารฆ่าหญ้า ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีในการน้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นรากฐานของชีวิตในทุกด้าน ครัวเรือนในหมู่บ้านใช้พื้นที่ว่างโดยใช้กระถาง ภาชนะที่ไม่ใช้แล้ว นำมาปลูกผักไว้กินเอง โดยใช้ทรัพยากรให้มีประโยชน์สูงสุด ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ แม่บ้าน มีการออม มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน มีการบันทึกและมีการถ่ายทอดแก่นุคคลมากมาย และได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกับหมู่บ้านอื่น ต่อหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า มีงานวิจัยที่หลากหลาย เช่น อัญวัฒน์ กิตติพอดิงาม. (2554) ศึกษาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ปัญหาหนี้สินที่เกิดจากการสินเชื่อเพื่อคุณภาพชีวิตของข้าราชการกองบิน 2 จังหวัดลพบุรี ชัยวุฒิ มานพ (2554) ศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตการปกครององค์การบริหารส่วนตำบลไทรน้อย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดแพร่ สุกัญญา เกิดศิริ (2554) ศึกษาเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรลูกค้านาคาการเพื่อการเกษตร (ธ.ก.ส.) สาขาพญาเม็งราย กษิรา วิทยารัตน์ (2556) ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการทำนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาบ้านหนองโสน จังหวัดอุทัยธานี จะเห็นได้ว่างานวิจัยดังกล่าวยังมีไม่มากนัก ถ้ามีอยู่จะเป็นการศึกษาวิจัยทางด้านพฤติกรรม ความคิดเห็น หรือแนวทางการปฏิบัติ ซึ่งยังขาดการศึกษาวิจัยทางด้านคุณภาพเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านประสบการณ์ด้านจิตใจ ผู้วิจัยจึงได้ทำวิจัยครั้งนี้ขึ้น

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจมุ่งศึกษาเพื่อค้นหา ทำความเข้าใจ ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ตลอดจนการให้ความหมายหรือการตีความเหตุการณ์สถานการณ์ หรือเรื่องราวต่างๆ ของบุคคลที่นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต นับตั้งแต่อดีตก่อนที่จะมีการนำ เศรษฐกิจพอเพียงมาใช้จนถึงปัจจุบันที่กำลังดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นการนำ แนวทางดังกล่าวไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในเรื่องของการเรียนรู้ด้านจิตใจ ควบคู่ไปกับการดำเนิน ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตอยู่ในยุคของการเปลี่ยนแปลง ในสังคมต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของสมาชิกชุมชน บ้านสันทราย จังหวัดเชียงราย

3. คำถามวิจัย

ประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย จังหวัดเชียงราย เป็นอย่างไร

4. ขอบเขตการวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิต ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย จังหวัดเชียงราย โดยผู้ให้ข้อมูล หลักเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตที่ผิดพลาดจากการยึดติดกับวัตถุสิ่งของ มองข้าม สิ่งที่มี การใช้จ่ายเงินที่เกินฐานะตนเอง ตลอดจนเป็นที่มาของหนี้สิน จนกระทั่งชีวิตของผู้ให้ ข้อมูลหลักได้พบกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การดำเนินชีวิตของผู้ให้ ข้อมูลหลักมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น มีหลักในการดำเนินชีวิตที่ดี เพื่อให้หน่วยงานนำ ข้อมูลที่ได้รับเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา ช่วยเหลือ และพัฒนาให้เยาวชน สมาชิกชุมชน อีกจำนวนมากได้เข้าถึงแหล่งข้อมูล ตระหนักถึงความสำคัญ และหลักในการดำเนินชีวิตตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถช่วยให้ชีวิตได้มีหลักยึดปฏิบัติที่ดี

4.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ สมาชิกชุมชนบ้านสันทราย อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย จำนวน 10 ราย ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงโดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

4.2.1 ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นสมาชิกชุมชนบ้านสันทรายอย่างน้อย 3 ปี

4.2.2 ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้ผ่านประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.2.3 ผู้ให้ข้อมูลหลักเต็มใจในการเข้าร่วมการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่และระยะเวลาในการวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ชุมชนบ้านสันทราย อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย โดยมีระยะเวลาในการวิจัย 4 เดือน ตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2560

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 **ประสบการณ์ด้านจิตใจ** หมายถึง ความรู้สึก ความนึกคิด ความเชื่อ และอารมณ์ที่ถูกถ่ายทอดบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านมุมมองของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งในที่นี้ หมายถึง ประสบการณ์ด้านจิตใจที่มุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5.2 **หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง** หมายถึง แนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชน ในทุกระดับให้ดำเนินชีวิตในทางสายกลางที่คำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี โดยอาศัยความรู้และคุณธรรมในการวางแผนและยึดถือปฏิบัติในทุกขั้นตอน

5.3 **การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง** หมายถึง การที่บุคคลดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุมีผล มีความพอประมาณ มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ดำเนินชีวิตด้วยความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์ ลดละสิ่งชั่วไม่พุ่มพวย ไม่ใช้ชีวิตเกินฐานะของตนเอง ดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง และประพฤติตนตามหลักศาสนา

5.4 **ชุมชนบ้านสันทราย** หมายถึง กลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านสันทรายที่มีกิจกรรมร่วมกัน โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตซึ่งผู้วิจัยมุ่งเน้นที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ได้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้สึกลึกซึ้ง ทศนคติ มุมมอง วิธีการ แนวคิด ในการก้าวผ่านอุปสรรคและปัญหาต่างๆในการดำเนินชีวิต

6.2 ผลจากการวิจัยครั้งนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติงาน ในการให้ความรู้แก่เยาวชน สมาชิกชุมชน การแนะแนวอาชีพ ส่วนตัวและสังคม การรู้จักรักและ เข้าใจชีวิต ความภูมิใจในตนเอง ซึ่งจะช่วยให้คนมีหลักในการดำเนินชีวิตที่ดี

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องประสบการณ์ด้านจิตใจของผู้ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งประเด็นการศึกษา การทบทวนรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ประสบการณ์ด้านจิตใจของผู้ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 - 1.1 ความหมายของประสบการณ์ด้านจิตใจ
 - 1.2 ความหมายของผู้ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. เศรษฐกิจของประเทศไทย
 - 2.1 ความหมายของเศรษฐกิจ
 - 2.2 ระบบเศรษฐกิจ
 - 2.3 วงจรเศรษฐกิจ
 - 2.4 รูปแบบของเศรษฐกิจ
 - 2.5 จุดหมายทางเศรษฐกิจ
 - 2.6 วิวัฒนาการระบบเศรษฐกิจไทยในรอบ 200 ปี
3. เศรษฐกิจพอเพียง
 - 3.1 จุดเริ่มต้นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
 - 3.2 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 3.3 เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่
4. ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านสันทราย
5. แนวคิดทฤษฎีจิตวิทยาที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต
 - 5.1 ทฤษฎีของ อับราฮัม มาสโลว์
 - 5.2 ทฤษฎีของ คาร์ล โรเจอร์ส
6. แนวคิดเกี่ยวกับงานวิจัยเชิงคุณภาพ
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ประสบการณ์ด้านจิตใจของผู้ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.1 ความหมายของประสบการณ์ด้านจิตใจ

สำนักงานราชบัณฑิตยสภาได้อธิบายถึงความหมายของคำว่าประสบการณ์ไว้ว่า “ประสบการณ์” เป็นศัพท์บัญญัติมาจากภาษาอังกฤษว่า experience แต่เดิมกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้บัญญัติให้ใช้คำว่า “ประสพการณ์” (อ่านว่า ประ-สพ-พะ-กาน) ต่อมาเมื่อ คณะรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยแห่งราชบัณฑิตยสถาน ขึ้น กระทรวงศึกษาธิการจึงได้เสนอศัพท์บัญญัติวิชาการศึกษาที่ทางกรมวิชาการได้จัดทำขึ้นมาให้ รับรอง คณะกรรมการฯ เห็นควรให้แก้ไขศัพท์บัญญัติคำนี้ใหม่เนื่องจากความหมายของคำ “ประสพการณ์” ไม่ตรงกับความหมายของคำ experience อย่างแท้จริง

คำว่า “ประสพการณ์” เกิดจากการสมาสคำ “ประสพ” กับคำ “การณ์” คำ “ประสพ” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายไว้ว่า “น. การเกิดผล.” มาจากภาษา บาลีว่า ปสว ภาษาสันสกฤตว่า ปฺรสว ส่วน “การณ์” แปลว่า “น. เหตุ เค้า มูล.” เมื่อเข้าสมาสกันแล้ว ก็มีความหมายว่า “เหตุแห่งการเกิดผล” ซึ่งไม่ตรงกับความหมายของ experience

พจนานุกรม Chambers 20th Century อธิบายความหมายของคำนี้ไว้ว่า “n. test trail experiment (obs.): practical acquaintance with any matter gained by trail: long and varied observation personal or general: wisdom derived from the changes and trials of life: the passing through any event or course of events by which one is affected: an event so passed through: anything recieved by the mind as sensation perception or knowledge”

จะเห็นได้ว่าความหมายในภาษาอังกฤษลึกซึ้งและครอบคลุมมาก experience นี้ จะต้องได้มาจากการสังเกต การเรียนรู้ การได้พบด้วยตัวเอง และจดจำเก็บไว้เป็นเสมือนบทเรียน ของชีวิต ซึ่งแต่ละคนจะมี experience เฉพาะตัวไม่เหมือนกัน แต่หลายคนก็สามารถ มี experience ร่วมกันได้ experience นี้จะเกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้เหตุการณ์นั้น ๆ กล่าวคือ เหตุการณ์ต้องเกิดขึ้นก่อนจึงจะเกิด experience ไม่ใช่ experience เกิดก่อน จึงเกิดเหตุการณ์ ดังนั้น จึงไม่ควรใช้คำ “ประสพการณ์” ซึ่งแปลว่า “เหตุแห่งการเกิดผล

หทัยทิพย์ ไชยวาทิ (2551, น. 5) ได้ให้ความหมายของคำว่าประสบการณ์ด้าน จิตใจว่า หมายถึง การบอกกล่าวถึง ความรู้สึก ความนึกคิด การรับรู้ของบุคคลนั้นๆ

อภิัญญา เจริญจำ (2551, น. 4) กล่าวว่า ประสบการณ์ด้านจิตใจหมายถึงความรู้สึก ความคิด และความเชื่อ ของผู้ประสบกับเหตุการณ์ต่างๆ

กวีไกร ม่วงศิริ (2557, น. 4) กล่าวว่า ประสบการณ์ด้านจิตใจ หมายถึง การบอกเล่า อารมณ์ ความรู้สึก ความคิด และมุมมองของผู้ให้ข้อมูล

จากความหมายเบื้องต้นสรุปได้ว่า ประสบการณ์ด้านจิตใจ เป็นเหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้ว ซึ่งบุคคลที่ผ่านเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งมานั้น สามารถจดจำความรู้สึก ความคิด อารมณ์ของเหตุการณ์ต่างๆเหล่านั้นได้

1.2 ความหมายของผู้ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ผู้ที่ใช้ชีวิตตามหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี ควบคู่ไปกับเงื่อนไขแห่งความรู้ และเงื่อนไขของคุณธรรม

2. เศรษฐกิจของประเทศไทย

2.1 ความหมายของเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจ (Economy) พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 นิยามว่า “งานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่างๆของชุมชน”

พัชรี สุวรรณศรี และสุภัทณี เปี่ยมสุวรรณกิจ คำว่า “เศรษฐกิจ” (Economy) มาจากกรีกว่า “oikos” แปลว่าบ้าน(House) และ “Nemein” แปลว่า การจัดการ (to manage) ถ้าแปลตามศัพท์ “เศรษฐกิจ” จึงหมายถึง การจัดการครอบครัว (Household management) คือ มีความชำนาญในการจัดการเรื่องครอบครัว (Skilled in the management of a household) ซึ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “Economics” หรือ เศรษฐกิจ

2.2 ระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจ หมายถึง หน่วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจย่อยมากมายมารวมตัวกัน ดำเนินการผลิตในสังคม โดยใช้หลักการแบ่งงานกันตามความถนัด มีการปฏิบัติภายใต้ระเบียบกฎเกณฑ์ นโยบาย และแนวทางการปฏิบัติที่คล้ายคลึงกัน หน่วยเศรษฐกิจ คือ หน่วยงานที่มีอยู่ในระบบเศรษฐกิจ จะทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมที่สำคัญทางด้านเศรษฐกิจอันได้แก่การผลิต การบริโภค และการแจกจ่ายสินค้าและบริการ หน่วยทางเศรษฐกิจ หน่วยเศรษฐกิจ หมายถึง บุคคลหรือองค์กรต่างๆ ซึ่งเป็นผู้ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจและกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจ หน่วยเศรษฐกิจประกอบด้วย 3 กลุ่ม ใหญ่ๆ แต่ละหน่วยมีองค์ประกอบหน้าที่และเป้าหมายแตกต่างกัน ดังนี้

2.2.1 หน่วยครัวเรือน หมายถึง หน่วยเศรษฐกิจที่ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่หนึ่งคนขึ้นไป มีการตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติหรือปัจจัยทางการเงินเพื่อให้ได้ประโยชน์แก่ตนหรือกลุ่มตนมากที่สุด หน่วยครัวเรือน ประกอบด้วย

1) เจ้าของปัจจัยการผลิต คือ ผู้มีปัจจัยการผลิตชนิดต่างๆ ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน และการประกอบการ ซึ่งอาจมีเพียงชนิดเดียวหรือหลายชนิดก็ตาม เจ้าของปัจจัยจะนำปัจจัยการผลิตที่ตนมีอยู่ให้ผู้ผลิตเพื่อไปผลิตเป็นสินค้าและบริการ โดยได้รับค่าตอบแทนในรูปค่าเช่า ค่าจ้าง ดอกเบี้ยหรือกำไร เป้าหมายของเจ้าของปัจจัยการผลิต คือ รายได้สุทธิสูงสุด

2) ผู้บริโภค คือ ผู้ใช้ประโยชน์จากสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของเป้าหมายของผู้บริโภค คือ ความพึงพอใจสูงสุด สมาชิกของหน่วยครัวเรือนอาจทำหน้าที่ทั้งเจ้าของปัจจัยการผลิต และเป็นผู้บริโภคไปพร้อมๆ กัน อย่างไรก็ตามหน้าที่ของหน่วยครัวเรือนจะต้องพยายามหารายได้มาไว้สำหรับใช้จ่ายใช้สอย ส่วนแหล่งที่มาของรายได้ขึ้นอยู่กับลักษณะของกิจกรรม

2.1.2 หน่วยธุรกิจ หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่เอาปัจจัยการผลิตต่างๆ มาผสมผสานผลิตเป็นสินค้าหรือบริการแล้วนำไปขายให้แก่ผู้บริโภค หน่วยธุรกิจประกอบด้วยสมาชิก 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ ผู้ผลิตและผู้ขาย ซึ่งหน่วยธุรกิจบางหน่วย ทำหน้าที่ทั้งผู้ผลิตและผู้ขาย หรือทำหน้าที่เพียงอย่างเดียว เป้าหมายของผู้ผลิต คือ แสวงหากำไรสูงสุด หรือมีส่วนแบ่งการตลาดมากที่สุดในธุรกิจนั้น หรือการมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ หรือธุรกิจมีอัตราการเจริญเติบโตอยู่ในอัตราสูงขึ้นไปเรื่อยๆ เป็นต้น

2.1.3 หน่วยรัฐบาล หมายถึง หน่วยงานของรัฐ หรือส่วนราชการต่างๆ ที่จัดตั้งเพื่อดำเนินการของรัฐบาล มีหน้าที่เชื่อมความสัมพันธ์กับหน่วยอื่นๆ ในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งบทบาทหน้าที่ ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะมีอย่างน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับระบบเศรษฐกิจถ้าเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม บทบาทหน้าที่ของหน่วยรัฐบาลโดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจจะมีค่อนข้างจำกัด แต่ถ้าเป็นระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมหรือแบบคอมมิวนิสต์ รัฐบาลจะมีบทบาทค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตามบทบาทหน้าที่ของหน่วยรัฐบาล พอสรุปได้ดังนี้

- 1) เป็นทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค และเจ้าของปัจจัยการผลิตในระบบเศรษฐกิจ
- 2) อำนวยความสะดวกในด้านปัจจัยพื้นฐาน เช่น บริการด้านสาธารณูปโภค (บริการไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ฯลฯ) และสาธารณูปการ (การซ่อม สร้าง บำรุงถนน ฯลฯ) ให้แก่ประชาชน
- 3) จัดหารายได้โดยการเก็บภาษีจากประชาชน เพื่อไว้ใช้จ่ายในการบริหารและพัฒนาประเทศ
- 4) รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ระวังและตัดสินข้อพิพาทและป้องกันประเทศ

2.3 วงจรเศรษฐกิจ

วงจรเศรษฐกิจ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยครัวเรือนและหน่วยธุรกิจ แบ่งเป็น 2 วงจร คือ

2.3.1 วงจรในระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม เดิมมนุษย์เราต้องทำทุกอย่างเพื่อเลี้ยงชีพด้วยตัวเอง เช่น ทำอาหารเอง สร้างที่อยู่อาศัยเอง เป็นต้น เมื่อมีความเจริญขึ้นซึ่งมีการแบ่งงานกันทำเช่น คนที่ถนัดจับสัตว์น้ำจะทำหน้าที่จับสัตว์น้ำอย่างเดียว ส่วนคนที่ถนัดเพาะปลูกก็จะปลูกข้าว ตามถนัด แล้วนำมาแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างสินค้าต่อสินค้าโดยตรงจะเกิดวงจรเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม

2.3.2 วงจรในระบบเศรษฐกิจแบบใช้เงินตราเป็นสื่อกลาง เมื่อการผลิตและการบริโภคขยายตัวขึ้น การแลกเปลี่ยนโดยใช้สินค้าแลกเปลี่ยนกับสินค้าโดยตรงไม่สะดวก เช่น จะนำไก่ 1 ตัวมาขอแลกหมูเป็นๆ เพียง 1 ขา เจ้าของหมูคงไม่ยอมให้แลก เป็นต้น มนุษย์จึงนำเอาเงินเข้ามาเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน ทำให้วงจรเศรษฐกิจต้องผ่านขบวนการ 2 ชั้น คือ ชั้นแรกครัวเรือนขายปัจจัยการผลิตให้ฝ่ายผลิตเสียก่อน ต่อเมื่อได้ เงินมาแล้ว ฝ่ายครัวเรือนจึงจะนำเงินไปซื้อหาสินค้าหรือบริการมาสนองความต้องการ จะเกิดวงจรในระบบเศรษฐกิจแบบใช้เงินตราเป็นสื่อกลาง

2.4 รูปแบบของเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจสามารถจำแนกออกเป็น 4 ระบบด้วยกัน คือ ระบบทุนนิยม สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ และแบบผสม โดยมีลักษณะสำคัญและข้อดี-ข้อเสียของระบบเศรษฐกิจแบบต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.4.1 ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี (Free Economy) หรือทุนนิยม (Capitalism) เป็นระบบเศรษฐกิจที่เอกชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต มีเสรีภาพในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ โดยที่รัฐบาลจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องหรือแทรกแซงในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รัฐบาลทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกและการจัดสร้างสาธารณูปโภคต่างๆ ดังนั้นเอกชนจึงเป็นผู้ตัดสินใจแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจต่างๆ โดยใช้ระบบราคาหรือระบบตลาดช่วยในการตัดสินใจว่าจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร ทั้งนี้ราคาเป็นตัวกำหนดว่ามีผู้บริโภคมากน้อยเพียงใดหรือมีผู้ผลิตจำนวนเท่าใด ณ ราคานั้นๆ ถ้าไรคือแรงจูงใจของการผลิต จึงทำให้ระบบเศรษฐกิจนี้มีการแข่งขันทางราคาสูงมากและเป็นไปอย่างเสรี ทั้งนี้เพราะราคาถูกกำหนดขึ้นมาจากอุปสงค์และอุปทานของตลาด อังกฤษเป็นประเทศแรกที่ใช้ระบบนี้ เพราะมีความรุ่งเรืองทางด้านธุรกิจและอุตสาหกรรมมาก่อน ประชาชนชาวอังกฤษเองก็มีอาชีพทางการค้ามาช้านาน โดยใช้ทรัพยากรทั้งในและนอกประเทศมีอาณาเขตกว้างไกล และภายใต้ระบบเศรษฐกิจในลักษณะนี้บุคคลมีเสรีภาพโดยสมบูรณ์ที่จะถือทรัพย์สินส่วนตัว มีเสรีภาพที่จะเลือกการบริโภคการตัดสินใจในการแก้ปัญหา

พื้นฐานทางเศรษฐกิจ จะทำโดยผ่านระบบตลาดแข่งขัน โดยที่ราคาระดับตลาดจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความต้องการของสังคม

2.4.2 ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม (Socialism) หรือระบบเศรษฐกิจแบบวางแผน (Planned Economy) ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจที่รัฐเข้าไปควบคุมการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยมีจุดมุ่งหมายให้เกิดความยุติธรรมในการกระจายผลผลิตแก่ประชาชน นอกจากนี้รัฐบาลยังเป็นผู้ตัดสินใจในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ โดยมีการวางแผนการดำเนินงานทางเศรษฐกิจจากส่วนกลาง ในระบบเศรษฐกิจแบบนี้รัฐบาลจะเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่ แต่ยังคงให้เอกชนมีสิทธิในการถือครองทรัพย์สินส่วนตัว อาทิ ที่พักอาศัย

2.4.3 ระบบเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์ (Communism) หมายถึง ระบบเศรษฐกิจและการเมืองที่รัฐเป็นเจ้าของทุนและปัจจัยการผลิตทุกชนิด โดยรัฐเป็นผู้กำหนดการตัดสินใจในทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งหมด ซึ่งเป็นระบบที่ตรงกันข้ามกับระบบทุนนิยมโดยสิ้นเชิง รัฐจะเข้ามาควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจไว้ทั้งหมด โดยจะกำหนดว่าจะผลิตสินค้าและบริการอะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร เอกชนไม่มีสิทธิในการถือครองทรัพย์สินเพื่อการผลิตต่างๆ เช่น การถือครองที่ดิน เป็นต้น ระบบเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์นั้นพัฒนามาจากแนวความคิดทางเศรษฐกิจของคาร์ล มาร์ก (Karl Marx) นักเศรษฐศาสตร์ผู้ซึ่งได้รับสมญานามว่า “บิดาแห่งลัทธิคอมมิวนิสต์” และวลาดิเมียร์ อิลยิช อัลยานอฟ (Vladimir Ilych Ulyanov) หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปในนามของ เลนิน (Lenin) นักปฏิวัติโซเวียต ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงการปกครองและนำระบบเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์มาใช้กับสหภาพรัสเซียเป็นประเทศแรก

2.4.4 ระบบเศรษฐกิจแบบผสม (Mixed Economy) หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่รวมเอาลักษณะสำคัญของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและสังคมนิยมเข้าไว้ด้วยกัน ระบบเศรษฐกิจแบบผสม หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปอีกอย่างหนึ่งว่า “ระบบเศรษฐกิจแบบ ทุนนิยมใหม่” เป็นระบบเศรษฐกิจที่ทั้งรัฐบาลและเอกชนรับผิดชอบร่วมกันในการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ อันได้แก่จะผลิตอะไร ในปริมาณเท่าใด ผลิตอย่างไร และแบ่งปันผลผลิตในหมู่สมาชิกของสังคมอย่างไร ระบบนี้รัฐบาลจะเข้ามามีบทบาทในการวางแผนในกิจกรรมทางเศรษฐกิจบางประการ ขณะเดียวกันก็ปล่อยให้เอกชนดำเนินการทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่โดยอาศัยกลไกราคาเป็นเครื่องนำทาง

2.5 จุดมุ่งหมายทางเศรษฐกิจ

ปิวย อึ้งถาวร (2497, น. 60-70) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายทางเศรษฐกิจในการแสดงปาฐกถาที่ห้องประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่น่าสนใจไว้ว่า

1. เป็นจุดมุ่งหมายที่ใช่ ไม่ใช่ สำหรับเศรษฐกิจเอกชน เป็นจุดหมายในทางเศรษฐกิจมหาชน กล่าวถึงของประชากรทั้งบ้านทั้งเมือง
2. เป็นเพียงส่วนหนึ่งของจุดหมายของชีวิต แม้เศรษฐกิจจะดีเท่าใดก็ตาม ถ้าไม่มีศีลธรรม ถ้าไม่มีความสงบ เรียบร้อย บ้านเมืองจะเจริญไม่ได้

จุดหมายทางเศรษฐกิจจะเป็นจุดหมายสำคัญสำหรับชีวิตเพียงใดนั้นก็แล้วแต่พิจารณากัน แต่ข้าพเจ้าเห็นว่า ถ้าเศรษฐกิจไม่ดีแล้ว จุดหมายอย่างอื่นก็คงเหลวไปด้วย เพราะเหตุว่าเราเป็นมนุษย์ปุถุชนตราบไต่ที่ยังต้องรับประทานอาหาร ต้องได้รับความสำราญในทางอื่น ต้องการยาสำหรับป้องกันรักษาโรค เศรษฐกิจย่อมเป็นเรื่องที่สำคัญอยู่ แต่อย่าหลงว่าเศรษฐกิจเป็นเรื่องเดียวที่สำคัญ จุดมุ่งหมายทางเศรษฐกิจที่แท้จริงนั้น มี 3 ประการ

2.5.1 จะต้องให้บ้านเมืองเจริญในทางวัตถุและเครื่องอุปโภคบริโภคที่ประชาชนต้องการ หรือจะต้องยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชนส่วนรวมให้สูงขึ้น การยกมาตรฐานการครองชีพนี้ไม่ใช่แต่จะให้ประชาชนมีเครื่องอุปโภคบริโภคที่ตนพึงพอใจสำหรับในกาลปัจจุบัน จำเป็นต้องดูแลออกไปถึงกาลอนาคต

2.5.2 จะต้องมีการเฉลี่ยโภคทรัพย์ที่ได้มานั้นให้แก่ทุกคนโดยทั่วๆ ไป คือ พยายามให้มีการเหลื่อมล้ำกันน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะว่าถ้าเหลื่อมล้ำมากแล้วจะทำให้เกิดความยุ่งยากไม่เฉพาะเศรษฐกิจเท่านั้น จะทำให้เกิดความยุ่งยากทางการเมืองด้วย

2.5.3 ให้เศรษฐกิจเจริญก้าวหน้าไปโดยไม่สูงไม่ตกต่ำเกินไปนัก

2.6 วิวัฒนาการระบบเศรษฐกิจไทยในรอบ 200 ปี

ดร.สุธี ประศาสน์เศรษฐ (2556, น. 23-49) ได้แบ่งวิวัฒนาการระบบเศรษฐกิจไทยเป็น 3 ช่วงคือ

1. ช่วงก่อนสนธิสัญญาเบาริงปี 1855 จากช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจวบจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ประเทศไทยมีระบบเศรษฐกิจแบบธรรมชาติ (Natural Economy) การผลิตในระบบเศรษฐกิจนั้นมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเลี้ยงตัวเอง เศรษฐกิจหมู่บ้านซึ่งมีเกษตรกรรม และหัตถกรรมเป็นรากฐานมีบทบาทสำคัญในการผลิตมูลค่าส่วนเกินให้แก่สังคม การผลิตมีลักษณะหลากหลาย เช่น การทำนา ทำไร่ ทอผ้า ทำเครื่องมือเกษตรกรรม ทำเครื่องปั้นดินเผา การประมง ฯลฯ การผลิตก็มุ่งใช้สอยในชุมชน และมีส่วนเกินไว้จ่ายเป็นส่งส่วยอากรบ้าง บางครั้งก็มีการผลิตเหลือไว้ค้าขายแลกเปลี่ยนกัน แต่ก็มีขอบเขตจำกัด รัฐบาลมีบทบาทในการกำหนดการใช้ทรัพยากรมาก โครงสร้างทางชนชั้นของสังคม

เห็นได้ชัดว่า สังคมไทยในเวลานั้น ประกอบด้วย ชนชั้นนำ ได้แก่ เจ้านายและขุนนางชั้นสูงจำนวนเพียงน้อยนิด ซึ่งประกอบเป็นยอดปิรามิดของสังคม และตรงกันข้าม ณ ฐานปิรามิดกลับประกอบด้วย มวลชนจำนวนมหาศาล รวมทั้งไพร่และทาส

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบทางสถาบันและวิวัฒนาการของสังคมไทยทำให้กระบวนการแบ่งงานกันทำขนาดใหญ่ไม่อาจเกิดขึ้นจากภายในได้ การค้าระหว่างประเทศเท่านั้นที่จะทำให้เศรษฐกิจแบบพอยังชีพของไทยแตกสลายลงหลังจากไทยเข้าร่วมในการค้าระหว่างประเทศ ใน ค.ศ.1855 และได้ทำสนธิสัญญากับต่างประเทศแล้วก็มีการเปลี่ยนโครงสร้างสินค้าออกและสินค้าเข้า เกิดมีการผลิตเฉพาะอย่างขึ้น สินค้าเข้าซึ่งแต่เดิมประกอบด้วยสินค้าฟุ่มเฟือยเพื่อการบริโภคของชนชั้นนำ ก็เปลี่ยนมาเป็นสินค้าหลายชนิดเพื่อการบริโภคของคนทั่วไป ผลจากการเปิดประเทศตามสนธิสัญญาเบาริง ปี 1855 ถือได้ว่าไทยได้เข้าร่วมในการแบ่งงานกัน ทำระหว่างประเทศแบบอาณานิคม และเอกลักษณ์แห่งความเป็นอิสระก็เริ่มเลือนหายไป

2. ช่วงสนธิสัญญาเบาริงถึงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สนธิสัญญาเบาริงกับการก่อรูปของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมรอบนอก ลักษณะทั่วไปที่สำคัญของเศรษฐกิจไทยในช่วงนี้ก็คือ การถูกรวมเข้าอยู่ในกระบวนการขยายตัวของทุนระดับโลก โดยยอมรับหลักแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศแบบอาณานิคม (Colonial International Division of Labour) กล่าวคือ ประเทศไทยทำหน้าที่ผลิตสินค้าเฉพาะอย่าง ในด้านสินค้าขั้นปฐมภูมิและวัตถุดิบเพื่อส่งออก เป็นการแลกเปลี่ยนกับสินค้าสำเร็จรูป เพื่อนำเข้ามาสำหรับการบริโภคภายในประเทศ การผลิตแบบเลี้ยงตัวเองค่อยๆ ล้มลง เพื่อการผลิตเฉพาะอย่างขยายตัวมากขึ้น เช่น การหันมาผลิตข้าวเป็นหลักในภาคกลาง หลังจากการทำสนธิสัญญาเบาริง มีผลให้การผลิตแบบเลี้ยงตัวเองโดยเฉพาะการทำหัตถกรรมพื้นบ้านต้องพังทลายลง เพราะการไหลบ่าเข้ามาของสินค้าจากกลุ่มประเทศศูนย์กลางทุนนิยมโลก (โดยเฉพาะอังกฤษ)

3. ช่วงแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศแบบใหม่ตั้งแต่ทศวรรษ 1960 ตั้งแต่ทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา ระบบเศรษฐกิจไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงในแง่โครงสร้างการผลิตมากขึ้น ทั้งในด้านการผลิตขั้นปฐม และการอุตสาหกรรมในช่วงนี้ประเทศไทยได้ถูกผลักดันให้เข้าสู่การแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศแบบใหม่เพิ่มขึ้นทุกที โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจเสรี มีการเปิดให้นายทุนต่างชาติโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และยุโรปตะวันตก เข้ามาทำการลงทุนโดยตรง (Direct Investment) ได้อย่างเสรีเต็มที่ ขณะเดียวกัน เช่น ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือ IMF ก็เข้ามามีบทบาทในการเสนอให้รัฐบาลไทยปรับปรุงโครงสร้างเศรษฐกิจและนโยบายเศรษฐกิจเพื่อสนองตอบต่อการขยายตัวของทุนนิยมศูนย์กลาง ซึ่งในยุคนี้เป็นไปภายใต้การนำของบรรษัทข้ามชาติ

รังสรรค์ (2526, น. 3) ได้สรุปลักษณะที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจ 9 ประการ คือ

1. ระบบเศรษฐกิจไทยเป็นระบบเศรษฐกิจแบบเปิด
2. ระบบเศรษฐกิจไทยมีลักษณะทวิลักษณ์
3. สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม (ไทยเคยมีรายได้หลักจากภาคเกษตรกรรม

แต่ปัจจุบัน สัดส่วนรายได้จากภาคเกษตรมีความสำคัญน้อยมาก)

4. ระบบเศรษฐกิจไทยมีลักษณะพึ่งพิงการส่งออก
5. ระบบเศรษฐกิจไทยมีลักษณะพึ่งพิงการนำเข้า
6. ระบบเศรษฐกิจไทยมีลักษณะพึ่งพิงการเงินระหว่างประเทศ
7. ระบบเศรษฐกิจไทยเป็นระบบเศรษฐกิจผสม
8. ความเป็นเจ้าของทรัพยากรการผลิตยังกระจายตัวไม่ทั่วถึง
9. ธุรกิจที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจไทย มักมีสายใยแห่งการผูกขาด

พัชรี สุวรรณศรี และสุภัทณี เปี่ยมสุวรรณกิจ อธิบายไว้ว่า ในสมัยโบราณมนุษย์มีความเป็นอยู่และดำรงชีวิตอยู่อย่างง่าย ๆ ประชากรมีจำนวนน้อยทรัพยากรมีจำนวนมากและอุดมสมบูรณ์ ความต้องการส่วนใหญ่เป็นเพียงปัจจัยสี่ที่ประกอบด้วย อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ปัจจัยดังกล่าวคนในครอบครัวผลิตขึ้นใช้เอง แต่ก็อาจจะมีแลกเปลี่ยนกันบ้างระหว่างครอบครัวที่อยู่ในบริเวณที่ใกล้เคียงกัน การแลกเปลี่ยนในระยะเวลาแรกๆ เป็นการนำเอาสิ่งของมาแลกเปลี่ยนของโดยตรง (Barter system) เช่น เอาไข่มาแลกเปลี่ยนเสื้อผ้า เอาเกลือมาแลกข้าว เป็นต้น ปัญหาทางเศรษฐกิจก็มีน้อย ส่วนใหญ่เป็นเพียงปัญหาเศรษฐกิจภายในครอบครัว

ต่อมาเมื่อสังคมขยายตัว ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ความต้องการของประชากรเริ่มเปลี่ยนจากความต้องการเพียงปัจจัยสี่มาเป็นความต้องการที่มีไม่จำกัดจำนวนและไม่สิ้นสุด (Unlimited Wants) ความต้องการเหล่านี้ได้แก่ ความต้องการสิ่งที่เป็นแก่การดำรงชีพและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยแห่งความเจริญของสังคม เช่น ความต้องการตู้เย็น วิทยุโอเทป เครื่องปรับอากาศ เครื่องซักผ้า รถยนต์ การบริการสถานพักผ่อนหย่อนใจ ตลอดจนการบันเทิงต่างๆ เป็นต้น แต่ความต้องการชนิดต่างๆ นี้ ประชาชนไม่ได้รับการบำบัดเสมอไป ทุกสังคมมนุษย์ประสบการขาดแคลนสิ่งที่ต้องการมากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไป ทั้งนี้เพราะทรัพยากรในโลกนี้มีจำนวนจำกัด และกระจุกกระจายอยู่ในประเทศต่างๆ ไม่เท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าประชาชนในสมัยปัจจุบันมีความสามารถที่จะนำเอาทรัพยากรต่างๆ มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นตามความเจริญก้าวหน้าทางเทคนิคและวิทยาการด้านต่างๆ แต่สังคมของมนุษย์ยังมีความเจริญมากขึ้นเท่าใด ความต้องการสิ่งของและบริการใหม่ๆ ก็ยิ่งขยายตัวมากขึ้นเท่านั้น ทรัพยากรต่างๆ จึงเกิดการหายาก (Scarcity) ขึ้นในระบบเศรษฐกิจนั้นๆ

3. เศรษฐกิจพอเพียง

3.1 จุดเริ่มต้นของเศรษฐกิจพอเพียง

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาของประเทศไทย ประเทศไทยพยายามที่จะพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัย ประชาชนมีชีวิตที่มีความสะดวกสบาย ตามแนวทางการพัฒนาประเทศโดยการรับเอาวัฒนธรรม เทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีทั้งผลบวกและผลลบตามมา

สำหรับผลของการพัฒนาทางบวกนั้น ได้แก่ ความเจริญทางด้านวัตถุและสาธารณูปโภคต่างๆ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ระบบการสื่อสารที่ทันสมัยหรือการขยายปริมาณและการกระจายการศึกษาทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลของการพัฒนาทางบวกเหล่านี้ส่วนใหญ่ได้กระจายถึงคนชนบทหรือผู้ด้อยโอกาสเพียงน้อยนิด

ส่วนผลของการพัฒนาทางลบที่ตามมาจากการพัฒนาประเทศ เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการส่งสินค้าลงทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์ของเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีแต่เดิมแตกสลายลง ภูมิปัญญาความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกกลืนเลือนและเริ่มสูญหายไป ไม่มีผู้สืบทอดต่อภูมิปัญญาเพียงเพราะความทันสมัยเข้ามาแทนที่ สิ่งที่ถูกกระทบกระเทือนและมีผลอย่างมากต่อคนไทยและสังคมไทยที่เคยมีอยู่แต่เดิม คือความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเอง ดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจความมีอิสระในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองตอบต่อความต้องการต่างๆรวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่างๆได้ด้วยตนเอง ซึ่งจากที่กล่าวมาถือเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยมีมาแต่เดิม กลับถูกกระทบกระเทือน จะเห็นได้ชัดเจนจากวิกฤตเศรษฐกิจจากปัญหาฟองสบู่และปัญหาความอ่อนแอของชนบท ความเหลื่อมล้ำกันในสังคมที่เห็นได้อย่างชัดเจน รวมทั้งปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นล้วนแล้วแต่พิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริการประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ องค์ประกอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยคุณลักษณะและเงื่อนไข ดังนี้

3.1.1 คุณลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียง

1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังกม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่างๆอย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ้วนถี่ และผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ

3) ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

3.1.2 เงื่อนไขของเศรษฐกิจพอเพียง เงื่อนไขสำคัญเพื่อให้เกิดความพอเพียง การตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต้องอาศัยทั้งเงื่อนไข คุณธรรม หลักวิชา และเงื่อนไขชีวิตเป็นพื้นฐาน (สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ: 2551) รายละเอียดดังนี้

1) เงื่อนไขคุณธรรม เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ให้มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้รัก สามัคคี ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ และรู้จักแบ่งปันผู้อื่น

2) เงื่อนไขหลักวิชา อาศัยความรู้ รอบคอบ และระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆมาใช้วางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน

3) เงื่อนไขชีวิต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติ และปัญญา บริหารจัดการการใช้ชีวิตโดยใช้หลักวิชา และคุณธรรมเป็นแนวทางพื้นฐาน

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ เกษม วัฒนชัย องคมนตรีได้กล่าวถึง เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในการสัมมนาเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาเพื่อขยายผลสู่ประกอบการเรียนการสอนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วันที่ 19 มิถุนายน 2549 ใ้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ที่ “ทางสายกลาง” ไม่สุดโต่ง ซึ่งมีอยู่ในคำสอนของทุกศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ คริสต์ พราหมณ์ ฮินดู อิสลาม และศาสนาซิกข์ การใช้ชีวิตนั้นอย่าสุดโต่งด้านใดด้านหนึ่ง แต่ให้อยู่ในทางสายกลาง เช่น เขามีเงินเดือนห้าหมื่น เขาอาจจะซื้อกระเป๋า 3,000 บาท ก็ช่าง เขาเรามีกระเป๋าตั้ง 3 ใบแล้ว จะไปซื้อใบที่ 4 ทำไมเป็นหนี้เขาเปล่าๆ ก็ต้องรู้จักใช้เหตุผล ซึ่งปรัชญานี้ต้องการสอนเราว่า การที่จะใช้ชีวิต ใช้เงินทอง หรือตัดสินใจบริหารโรงเรียน ต้องวางอยู่บนความพอเพียง

องค์ประกอบของความพอเพียง คำว่า “ความพอเพียง” พระองค์ท่านพระราชทานว่า มี 3 องค์ประกอบ หนึ่ง “พอประมาณ” โดยพอประมาณทั้งปริมาณปลพคุณภาพไม่สุดโต่ง สอง “ต้องมีเหตุผล” เช่น นักเรียนบอกว่าคืนนี้จะไปที่วัดลากับเพื่อนเอาคลับที่ราคาปานกลางเพราะ

เงินเราน้อย แล้วทำไมต้องไปเที่ยว มีเหตุผลไหม หากใช้เหตุผลใคร่ตรองก็จะคิดได้ว่า ควรไปหรือไม่ คำว่ามีเหตุผล จะทำให้เราขบขึ้งขังใจได้ ส่วนแง่องค์ประกอบที่สาม “ภูมิคุ้มกันในตัว” คือ มีภูมิคุ้มกันในตัวพอที่จะรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเพื่อป้องกันวิกฤตหรือไม่ เช่น ได้เงินเดือน 12,000 บาท แล้วใช้เงินให้หมดเลย หากเดือนหน้ามีใครสักคนในบ้านไม่สบายเบิกค่ารักษาพยาบาล 30 บาท ก็ยังไม่พอ ค่าเดินทางยังไม่พอ เราไม่กันเงินไว้ส่วนหนึ่งเซียวหรือ ดังนั้นวัตถุประสงค์ คือ ให้เรามีชีวิตอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายในและภายนอก หลักก็คือ ทางสายกลาง โดยยึดคำว่า “พอเพียง”

เงื่อนไขสำคัญสู่ความพอเพียง ที่จะนำปรัชญานี้ไปใช้แล้วประสบความสำเร็จมี 2 ข้อ คือ หนึ่ง “คุณธรรม” เรื่องคุณธรรมนี้เป็นเรื่องใหญ่ และเป็นกลไกการตัดสินใจของแต่ละคนในเรื่องความดี ความงาม และความจริง ถ้าเราคิดและตัดสินใจออกมาในสิ่งที่คนทั่วโลกบอกว่าเป็นความดี ความงาม ความจริง แสดงว่าคนคนนั้นมีคุณธรรม ดังนั้น เมื่อครูรับเด็กมาจากพ่อแม่มาอยู่อนุบาล ประถม มัธยม ครูต้องสร้างคุณธรรมต่อให้กับเด็ก วิธีสร้างที่ดี คือ ครูทำตัวเป็นต้นแบบคุณธรรมจึงเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญมากที่สุด เพราะเราไม่สามารถเปลี่ยนได้ภายในวันสองวัน เป็นเรื่องต้องใช้เวลา ความอดทน และความพยายามอย่างมาก หากจะนำปรัชญาฯ ไปใช้เงื่อนไขข้อแรกคือ ต้องมีคุณธรรม ต้องปรับพื้นฐานจิตใจให้มีคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต เงื่อนไขข้อที่สอง “ด้านวิชาการหรือความรู้” ในการวางแผนและการลงมือทำงานอะไรก็ตาม ต้องใช้หลักวิชาที่เหมาะสม ความรู้จริงและความรอบคอบเป็นสิ่งตัดสินใจจะทำอะไร โดยใช้อารมณ์ไม่ได้ หรือจะใช้อดีตก็ไม่ได้ เงื่อนไขข้อสุดท้าย “ต้องใช้ความอดทน” สติและปัญญาในการดำเนินชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ: 2551)

จากพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ชี้แนวทางการดำเนินชีวิตตลอดระยะเวลา 40 กว่าปี เพิ่งได้รับการขนานนามอย่างเต็มตัวในปีฉลองสิริราชสมบัติ พุทธศักราช 2549 ที่ผ่านมา เศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น พระองค์มีเพียงแต่ทรงแนะแนวทางนี้แก่พสกนิกรชาวไทยผ่านพระราชดำรัสแต่เพียงอย่างเดียว แต่ทรงปฏิบัติพระองค์ตามปกติ และได้กลายเป็นแบบอย่างแก่พสกนิกรของพระองค์และนานาชาติอย่างประจักษ์ในทางปฏิบัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอยู่ในพระราชฐานะอันสูงส่ง แต่พระองค์ทรงใช้ชีวิตบนทางสายกลาง ประหยัด อดออม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และทรงงานอย่างขยันขันแข็ง ตัวอย่างความพอเพียงที่พระองค์ทรงปฏิบัติ เช่น ของใช้ส่วนพระองค์ล้วนเป็นของธรรมดา เช่น แปรงสีพื้น และยาสีพื้นฟลูโอคาริล ที่พระองค์ทรงใช้ม้วนหลอดจนหมด สบู่เหลวยี่ห้อมาเดลาสก็ทรงใช้จนหยดสุดท้าย ส่วนนาฬิกา “ยี่ห้อใส่แล้วโก้” ที่พระองค์ทรงเรียกของพระองค์เองในราคาไม่กี่ร้อยบาท หรือแม้กระทั่งฉลองพระบาทของพระองค์ก็เป็นผ้าใบยี่ห้อราคาไม่กี่ร้อยบาท ทำงานก็เช่นเดียวกันภายในห้องทำงานที่มีขนาดสามคูณสี่เมตร ภายในมีวิทยุ โทรทัศน์ โทรสาร โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์

เทเล็กซ์ เครื่องบันทึกเสียง เครื่องพยากรณ์อากาศ แผนที่ ซึ่งเวลาพระองค์ทรงงานจะประทับบนพื้น โดยไม่ทรงงานบนเก้าอี้ เพื่อวางสิ่งของต่างๆ ได้อย่างถนัด ยามที่พระองค์ทรงเสด็จเยี่ยมเยียนราษฎร ถึงบนบ้าน พระองค์ทรงนั่งพับเพียบกับพื้นระดับเดียวกับราษฎร และไม่ทรงรังเกียจของถวายของชาวบ้าน อีกทั้งยังทรงโปรดอมมะขามป้อมแทนที่จะเป็นลูกอมที่นิยมกันทั่วไป จากสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นสิ่งเตือนใจประชาชนคนไทยได้เป็นอย่างดีในวิถีอันเรียบง่ายของพระราชากองนี้

3.2 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 2.1 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้รอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี พระราชดำรัสเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง พระราชทานพระบรมราชานุญาต เผยแพร่ วันที่ 29 พฤศจิกายน 2542

เศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นให้ผู้ผลิตหรือผู้บริโภค พยายามเริ่มต้นผลิต หรือบริโภค ภายใต้ขอบเขต ข้อจำกัดของรายได้ หรือทรัพยากรที่มีอยู่ไปก่อน ซึ่งก็คือ หลักในการลดการพึ่งพา

เพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมการผลิตได้ด้วยตนเอง และลดภาระการเสี่ยงจากการไม่สามารถควบคุมระบบตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เศรษฐกิจพอเพียงมีใช้หมายความถึง การกระเบียดกระเสียดจนเกินสมควร หากแต่อาจฟุ่มเฟือยได้เป็นครั้งคราวตามอัธยาศัย แต่คนส่วนใหญ่ของประเทศมักใช้จ่ายเกินตัว เกินฐานะที่หามาได้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเข้าใจถึงสภาพสังคมไทย ดังนั้น เมื่อได้พระราชทานแนวพระราชดำริ หรือพระบรมราโชวาทในด้านต่างๆ จะทรงคำนึงถึงวิถีชีวิต สภาพสังคมของประชาชนด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด ที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในทางปฏิบัติได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงมอบแนวพระราชดำริในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงดังนี้

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการใช้ชีวิต
2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต
3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในการการค้าแบบต่อสู้กันแบบรุนแรง
4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ด้วยการขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้มีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ
5. ปฏิบัติในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักศาสนา

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์” การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางที่คำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี โดยอาศัยความรู้ และคุณธรรมในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนของบุคคลในทุกระดับชั้น

3.2.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความเหมาะสมของการดำเนินงานทั้งในแง่ของขนาดที่ไม่เล็กเกินไป หรือไม่ใหญ่จนเกินตัว แต่เป็นไปตามอัธยาศัยและสิ่งแวดล้อม และในแง่ของจังหวะเวลาที่ไม่เร็วเกินไป หรือไม่ช้าจนเกินไป แต่รู้จักทำเป็นขั้นตอน เพื่อให้การดำเนินงานมีความก้าวหน้าโดยที่ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่างๆ ดังนี้

“การที่จะทำโครงการอะไร จะต้องทำด้วยความรอบคอบ และอย่าตาโตเกินไป คือ บางคนเห็นว่ามีโอกาสที่จะทำโครงการอย่าง โน้นอย่างนี้ และ ไม่ได้นึกถึงว่าปัจจัยต่างๆ

ไม่ครบ ปัจจัยหนึ่ง คือ ขนาดของโรงงาน หรือเครื่องจักรที่สามารถที่จะปฏิบัติงานได้แต่ข้อสำคัญที่สุด คือ วัตถุดิบ ถ้าไม่สามารถที่จะให้ค่าตอบแทนวัตถุดิบแก่เกษตรกร เกษตรกรก็จะไม่ผลิต ยิ่งถ้าวัตถุดิบสำหรับใช้ในโรงงานนั้น เป็นวัตถุดิบที่ต้องนำมาจากระยะไกล หรือนำเข้าก็จะยิ่งยาก เพราะว่าวัตถุดิบที่นำเข้านั้น ราคาแพง บางปีนั้นวัตถุดิบนั้นมีบริบูรณ์ ราคาอาจจะต่ำลงมา แต่เวลาจะขายสิ่งของที่ผลิตจากโรงงาน ก็ขายยากเหมือนกัน เพราะว่ามีมาก จึงทำให้ราคาตก นี่ก็เป็นกฎเกณฑ์ที่ต้องมี แต่ข้อสำคัญที่อยากจะพูดถึงคือ ถ้าเราทำโครงการที่เหมาะสม ขนาดที่เหมาะสม อาจจะไม่ต้องหุงหยา แต่จะไม่ล้ม หรือถ้ามีอันเป็นไป ก็ไม่เสียหาย” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 4 ธันวาคม 2540)

ในวิธีการผลิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เริ่มจากการพิจารณาปัจจัยการผลิต ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน วัตถุดิบ ทุน ฯลฯ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเองให้ได้ก่อนในเบื้องต้น เศรษฐกิจพอเพียงยังหมายถึง ความประหยัดในการใช้ทรัพยากรที่ใช้ และดำเนินไปด้วยความมีเหตุผล

“เศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้ย่ำแล้วย่ำอีก แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า *Sufficiency Economy* ใครต่อใครก็ต่อว่า ว่าไม่มี *Sufficiency Economy* แต่ว่าเป็นคำใหม่ของเราก็ได้ ก็หมายความว่า ประหยัด แต่ไม่ใช่ขี้เหนียว ทำอะไรด้วยความอะลุ่มอล่วยกัน ทำอะไรด้วยเหตุและผล จะเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแล้วทุกคนจะมีความสุข อย่างพอเพียงนี่ย เราทำ เราเขียนเรื่องทฤษฎีใหม่ เขียนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เราก็อ่านเอง ไม่ให้คนอื่นเขียน เขียนใช้คอมพิวเตอร์ คอมพิวเตอร์ที่ซื้อมาราคาแพง แต่ว่าซื้อมา 12 ปีแล้ว ก็ยังใช้อยู่ ยังใช้คอมพิวเตอร์ที่อายุมากกว่า 12-13 ปีแล้ว ซื้อมาตอนนั้น 5 รอบ ได้คอมพิวเตอร์มา มาถึง 6 รอบ ก็คอมพิวเตอร์อันเดียวกัน ก็ยังใช้อยู่” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 4 ธันวาคม 2543)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มิได้ปฏิเสธการผลิตเพื่อการค้า หรือส่งเสริมให้ผลิตเพื่อบริโภคเท่านั้น เพียงแต่ควรมีขั้นตอน โดยเริ่มต้นจากการผลิตเพื่อการพึ่งตนเองและอยู่อย่างพอกินพอใช้ให้ได้ก่อน และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มิได้ปฏิเสธความสุขจากการบริโภคสิ่งของที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกหรือสิ่งของฟุ่มเฟือยเพียงแต่จะต้องรู้จักขั้นตอนพอเพียงได้โยมีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหรา หรือหากจะมีความสุขโดยฟุ่มเฟือยบ้าง ก็สามารถทำได้ ข้อสำคัญคือ ต้องไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน

“เจริญในทางไม่หิว มีกิน คือไม่จนแล้วก็มีกิน แล้วก็มีอาหารใจ อาหารที่จะเป็นศิลปะ หรืออะไรอื่นๆ ให้มากๆ ความสะดวกให้สามารถที่จะสร้างอะไรๆ ได้ นี่ก็เศรษฐกิจพอเพียง แต่เศรษฐกิจพอเพียงสำคัญว่า จะต้องรู้จักขั้นตอน คือ ถ้านึกจะทำอะไรให้เร็วเกินไปไม่พอเพียง แต่ถ้าไม่เร็วเกินไป หรือถ้าไม่ช้าเกินไป ก็ไม่พอเพียง ต้องให้รู้จักก้าวหน้า อาจจะเร็วก็ได้

แต่ทำให้ก้าวหน้า โดยที่ไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน อันนี้เศรษฐกิจพอเพียง” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 4 ธันวาคม 2546)

3.2.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การพิจารณาที่จะดำเนินการใดๆด้วยความถี่ถ้วนรอบคอบ ไม่ย่อท้อ ไร้อคติ คำนึงถึงเหตุและปัจจัยแวดล้อมทั้งหมด เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้องดีงาม เกิดประสิทธิผล เกิดประโยชน์ และความสุข โดยปราศจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่างๆ ดังนี้

“หลักอย่างหนึ่งที่สำคัญ คือหลักของเหตุผล และจะต้องขัดเกลาตลอดเวลามีฉะนั้นจะมีวิชาความรู้เท่าไรก็ตาม ก็ไม่สามารถนำไปเป็นประโยชน์แก่ตัวแก่ส่วนรวมได้... หลักของเหตุผลมีหลักการว่า ถ้ามีสิ่งใดที่เราต้องเผชิญ ต้องพบ ต้องมีเหตุผลทั้งสิ้น คำนี้มีสองคำ เหตุคือต้นของสิ่งที่เราเผชิญและผลเป็นสิ่งที่ต่อเนื่องจากสิ่งที่เกิดขึ้นแก่เรา ถ้าเราเผชิญสิ่งใดและเราพิจารณาด้วยเหตุผล ต่อไปเราก็จะเผชิญสิ่งที่ถูกต้อง” (พระบรมราโชวาทพระราชทาน วันที่ 26 มิถุนายน 2519)

“ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นเป็นอยู่แก่เราในวันนี้ ย่อมมีต้นเรื่องมาก่อน... ต้นเรื่องนั้นคือเหตุ สิ่งที่ได้รับคือ ผล และผลที่เกิดขึ้น...จะเป็นเหตุให้เกิดผลอื่นๆ เนื่องกันไปไม่หยุดยั้ง ดังนั้นที่พูดกันว่า ให้พิจารณาเหตุผลให้ดีๆ นั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ให้พิจารณาการกระทำหรือกรรมของตนให้ดีๆ นั้นเอง คนเราโดยมากมักนึกว่า อนาคตจะเป็นอย่างไร เราทราบไม่ได้ แต่ที่จริงเราย่อมจะทราบได้บ้างเหมือนกัน เพราะอนาคตก็คือ ผลของการกระทำในปัจจุบัน ถ้าปัจจุบันทำดี อนาคตก็ไม่ควรจะตกต่ำ ฉะนั้น เมื่อกระทำการใดๆ ควรจะได้คิดว่าการนั้นจะมีผลสืบไปในอนาคตจักได้มีสติ กระทำสิ่งต่างๆ ด้วยความรู้ตัวและระมัดระวัง ทั้งควรจะสำนึกตระหนักรู้ด้วยว่า การพิจารณาการกระทำของตนเองในปัจจุบันนั้น นับว่าสำคัญที่สุดจะต้องคิดพิจารณาให้รอบคอบและถ่องแท้ทุกครั้งไป มิฉะนั้นผลที่เกิดขึ้นอาจทำให้ต้องผิดหวังอย่างมากที่สุดก็เป็นได้” (พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 8 กรกฎาคม 2519)

“เมื่อรู้จักพิจารณาการกระทำของตนด้วยหลักเหตุและผลดังกล่าวมาแล้ว การกระทำที่น่าจะไม่มีผิดพลาด แต่ความจริงไม่เป็นเช่นนั้นเสมอไป มักจะยังมีความผิดพลาดอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะธรรมชาติทุกคนย่อมมีอคติได้ อคตินั้นเป็นเหตุสำคัญที่มองไม่เห็นทาง เพราะลำเอียงเข้าข้างตัว ด้วยอำนาจ ความรักบ้าง ความชังบ้าง ความหลงใหลบ้าง เมื่อเกิดอคติแล้วก็จะทำให้สับสนในเหตุและผล ไม่ทำตามเหตุผล และเมื่อไม่ทำตามเหตุผล ความผิดพลาดก็ต้องเกิดขึ้น นอกจากนั้นทุกคนก็ต้องใช้ความเพียรพยายามในการพิจารณาหาเหตุหาผล โดยไม่ยอมท้อถอยอยู่ตลอดเวลาด้วย ดังนั้น การที่... จะใช้ความรู้ความสามารถของตัวเองกระทำการงานใดๆ...จะต้องทำความคิดจิตใจของตนเองให้เที่ยงตรง พ้นจากอำนาจอคติเสียเป็นเบื้องต้นก่อน แล้วจึงนำความคิดที่

เที่ยงตรงนั้นมาพิจารณาการกระทำของตนเอง ด้วยหลักเหตุผลให้ถูกต้องและด้วยความเพียรพยายามอันไม่ขาดสาย ความสำเร็จ ความเจริญก้าวหน้า และอนาคตที่แจ่มใสจึงจะมาถึงท่านได้สมตามที่ตั้งใจปรารถนา” (พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 10 กรกฎาคม 2519)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงย้ำอย่างชัดเจนว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจที่ใช้หลักเหตุผลเพื่อนำไปสู่การกระทำที่ดี จะเห็นว่าทรงเน้นที่การกระทำของตนเองเป็นสำคัญ ความสุขซึ่งเป็นผลจากการกระทำนี้ ต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่นและส่วนรวม ดังพระราชดำรัสที่ว่า

“ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึง ความสุข ความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมชาติ ทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดเบียนจากผู้อื่น ความเจริญที่แท้จริงมีลักษณะเป็นการสร้างสรรค์ เพราะอำนาจให้เกิดประโยชน์ถึงผู้อื่นและส่วนรวมด้วย ตรงกันข้ามกับความเจริญอย่างเท็จเทียมที่เกิดขึ้นมาด้วยความประพฤตินี่ไม่เป็นธรรมชาติของบุคคล ซึ่งมีลักษณะเป็นการทำลายล้าง เพราะให้โทษบ่อนเบียนผู้อื่นและส่วนรวม การบ่อนเบียนทำลายนั้น ที่สุดจะกลับมาทำลายตน ด้วยเหตุที่เมื่อส่วนรวมถูกทำลายเสียแล้ว ตนเองก็จะยืนตัวอยู่ไม่ได้ จะต้องล้มจมไปเหมือนกัน” (พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 10 กรกฎาคม 2518)

กล่าวโดยรวมแล้ว ความมีเหตุผล หมายถึง การพิจารณาที่จะดำเนินงานใดๆ ด้วยความถี่ถ้วนรอบคอบ ไม่ย่อท้อ ไร้อคติ คำนึงถึงเหตุและปัจจัยแวดล้อม เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้องดีงาม เกิดประสิทธิผล เกิดประโยชน์และความสุข โดยปราศจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

3.2.3 การมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การจัดองค์ประกอบของการดำเนินงาน ให้มีสภาพพร้อมรองรับต่อผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในได้เป็นอย่างดี

“วิกฤตการณ์เกิดขึ้นมาได้อย่างไร เราเป็นเมืองอุดมสมบูรณ์ และเราก็ได้ชื่อว่าเป็นเมืองที่ปลอดภัยมาก ทำไมเกิดมีวิกฤตการณ์ ความจริงวิกฤตการณ์นี้เห็นได้มานานแล้ว สิบกว่าปีมาแล้ว แต่ไม่รู้ตัว เมื่อ 40 กว่าปี มีผู้หนึ่งเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อยมาขอเงิน ที่จริงก็เคยให้เงินเขาเล็กๆ น้อยๆ อยู่เรื่อยๆ เขาบอกไม่พอ เขาก็ขอยืมเงิน ขอกู้เงิน เมื่อเขาขอกู้เงิน ก็บอกว่า เอ้า... ให้ แต่ขอให้เขาทำบัญชี บัญชีรายรับ บัญชีรายจ่าย รายรับก็คือเงินเดือนของเขา ซึ่งเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย และเงินที่อุดหนุนเขา ส่วนรายจ่าย ก็เป็นของที่ใช้ในครอบครัว แต่มีสิ่งหนึ่ง ที่ครั้งนั้นไม่เข้าใจ ไม่เคยเห็น คือไม่เคยทราบ มีรายการหนึ่งบอกว่า ค่าเช่า แล้วอีกตอนหนึ่ง ก็มีค่าเช่าอีก ...ความจริงเช่านี้ไม่ใช่เฉพาะแค่คนที่นี่เท่านั้น แต่มีทั่วไปทุกแห่ง

ทั้งราชการ ทุกกระทรวง ทบวง กรม ก็มี ทุกบริษัท ทุกส่วน แม้แต่เอกชนเขาก็มีแชร์ ได้บอกให้เขา เลิกแชร์ เลิกแล้วให้ทำบัญชีต่อไป ทีหลังเขาทำบัญชีมา เขาไม่ขาดทุนแล้ว เขาสามารถที่จะมีเงิน พอใช้ เพราะบอกให้เขาทราบว่า มีเงินเดือนเท่าไร จะต้องใช้ภายในเงินเดือนของเขา การทำแชร์นี้ เท่ากับเป็นการกู้เงิน การกู้เงินที่นำมาใช้ในสิ่งที่ไม่ทำรายได้มันไม่ดี อันนี้เป็นข้อสำคัญ เพราะว่าถ้า กู้เงินและทำให้มีรายได้ ก็เท่ากับจะใช้หนี้ได้ ไม่ต้องคิดหนี้ ไม่ต้องเคียดคร้อน ไม่ต้องเสียเกียรติ...มี อีกรายหนึ่ง เขามาวันอาทิตย์ เอาหัวเข็มขัดมาให้ เราถามว่าหัวเข็มขัดนี้ เอามาให้ทำไม ในที่สุดก็ ทราบว่า เขาขอกู้เงิน อันนี้ก็เป็นที่ประหลาด เพราะว่า เขาไม่มีเงินใช้ ทำไมไปซื้อหัวเข็มขัด ซึ่งก็ ราคาไม่ค่อยถูกนัก เอามาให้ ก็เลยบอกเขาว่า ไม่ให้ ไปหาเงินที่อื่น เพราะว่าทราบคือว่า ถ้าให้เขา เขา จะไม่มีเอามาใช้คืน เงินที่จะให้เขาก็มี แต่ถ้าให้เงินเขาแล้ว เขาก็เอาไปใช้อย่างอ้อยอุน แฉก และไม่มี ผลอย่างผู้ที่ขอสำหรับทำอาชีพ จะเป็นการทำให้คนอื่นยิ่งเสียใหญ่ อันนี้ เป็นสิ่งที่จะต้องสอนว่า กู้เงิน เงินนั้นจะต้องให้เกิดประโยชน์ มิใช่กู้สำหรับไปเล่น ไปทำอะไรที่ไม่เกิดประโยชน์” (พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 4 ธันวาคม 2540)

พระบรมราโชวาทดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นหลักในการดำรงชีวิตอย่าง พอมีพอกิน ให้มีเกียรติยศด้วยตัวเอง ใช้จ่ายภายในกำลังของตัวเอง มิถุนิคุ้มกันด้วยการไม่สร้างหนี้ โดยเฉพาะหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ แต่ไม่ได้ห้ามมิให้มีหนี้ เพียงแต่ควรเป็นการกู้เงินที่ทำให้เกิด รายได้หรือก่อให้เกิดประโยชน์ที่สมเหตุสมผล

“อีกเรื่องหนึ่ง คือ ไปทางชลบุรี ครั้งหนึ่ง นี้ก็หลายสิบปีมาแล้ว มีพ่อค้าคน หนึ่ง เขาบอกว่า เขาทำโรงงานสำหรับทำสับปรดกระป๋อง เขาลงทุนเป็นล้าน จำไม่ได้แล้วก็ล้านเพื่อ สร้างโรงงาน การลงทุนมากอย่างนั้น บอกให้เขาทราบว่าไม่ค่อยเห็นด้วย เพราะว่าเคยทำโรงงาน เล็กๆที่ทางภาคเหนือ ใช้เงินสามแสนบาท เพื่อที่จะเอาผลผลิตของชาวบ้านชาวเขามาใส่กระป๋อง แล้วขาย ก็ได้ผล เป็น โรงงานเล็กๆบอกว่าที่เขาลงทุนเป็นล้าน รู้สึกว่าเสี่ยง เขาบอกว่า ต้องทำอย่าง นั้น เขาก็ลงทุน ทำไปทำมา สับปรดที่อำเภอบ้านบึงทางชลบุรี ก็มีไม่พอ เมื่อมีไม่พอ ต้องไปสั่ง สับปรดมาจากปรานบุรี สับปรดจากปรานบุรีต้องขนส่งมา ก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก ทำไปทำมา โรงงานก็ล้ม อย่างนี้ ก็แสดงให้เห็นว่า ทำโครงการอะไร ก็จะต้องคำนึงถึงขนาดที่เหมาะสมที่ เรียกว่า ทัศนภาพ หรือกับสิ่งแวดล้อม...

ยังมีอีกรายหนึ่ง ที่ลำพูน มีการตั้งโรงงานสำหรับแช่แข็งผลผลิตของชาวไร่ ได้ไปเยี่ยม เขาบอกว่า ข้าวโพดที่เขาใช้สำหรับแช่แข็ง คุณภาพไม่ค่อยดี ก็เลยซื้อในราคาแพงไม่ได้ ตอนนั้น ก็ยังไม่ทราบว่า เขามีอันเป็นอย่างไร ก็บอกเขาว่า นี่น่าจะส่งเสริมด้านการเงินให้ เกษตรกรที่ปลูกข้าวโพดให้ได้ข้าวโพดที่มีคุณภาพดี โรงงานจะเจริญ เขาบอกให้ไม่ได้ เพราะว่า คุณภาพไม่ดี อันนี้ก็เป็นปัญหาโลกแตก ถ้าไม่ให้ราคาดี หรือไม่สนับสนุนเกษตรกรในการเพาะปลูก ก็จะไม่ได้รับประโยชน์ จะไม่ได้คุณภาพ จะได้ข้าวโพดที่ฟ้นหลอ ซึ่งเขาก็บอกว่าต้องทิ้ง เพราะว่า

เครื่องจักรของเขา ต้องมีข้าวโพดที่ขนาดเหมาะสม อย่างนี้โรงงานนั้น-ความจริง ไม่ได้แข่งเขาแต่นึกในใจว่า โรงงานนี้อยู่ไม่ได้แล้วในที่สุดก็จริงๆก็ล้ม อาคารต่างๆก็ยังอยู่เดี๋ยวนี้แต่ไม่มีใครเป็นเจ้าของเกาะอยู่”

ตัวอย่างของพระราชดำรัสที่อันเชิญมาข้างต้น สะท้อนถึงหลักคิดในการสร้างภูมิคุ้มกันที่เป็นขั้นตอน โดยในขั้นแรกเป็นการจัดการกับเหตุภายในตัว เช่น การไม่ก่อหนี้ที่ไม่เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ขึ้นต่อมาเป็นการจัดการกับเหตุภายนอกตัว เช่น การอุดหนุนเงินแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องรอบข้าง ซึ่งถือเป็นการปลูกสร้างภูมิคุ้มกันอย่างเป็น “ระบบ” ด้วยการรวบรวมและจัดการเหตุปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน เพื่อให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยไม่เกิดความเสียหายจนถึงขั้นที่อยู่ไม่ได้

3.2.4 เงื่อนไขของความรู้ หมายถึง เครื่องอาศัยของการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้อง ประกอบด้วย ความรอบรู้ คือ ความรู้ลึกในงานที่ทำและความรู้กว้างในสภาวะแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานที่ทำ ความระลึกรู้ (สติ) คือ การยังคิดพิจารณาและรู้ทันสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนที่จะกระทำการใดๆ และความรู้ชัด (ปัญญา) คือ การเห็นและเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้อย่างกระจ่างชัด ถูกต้องตามเหตุตามผลและตามจริง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของความรู้ในวโรกาสต่างๆ ดังนี้ “ความรู้นี้เป็นหลักของการทำงาน ผู้ที่จะทำงานอย่างใดจำต้องมีความรู้ในเรื่องนั้นก่อนเป็นเบื้องต้น ส่วนความคิดเป็นเครื่องช่วยความรู้ คือ ช่วยให้ใช้ความรู้ได้ถูกต้อง เช่น จะใช้อย่างไร ที่ไหน เมื่อใด เมื่อมีความรู้สำหรับงาน มีความคิดสำหรับพิจารณาใช้ความรู้ให้ถูกต้องแล้ว ย่อมทำงานได้ผลสมบูรณ์ดียากที่จะผิดพลาด ความรู้กับความคิดจึงไม่ควรแยกจากกัน” (พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 8 กรกฎาคม 2508)

“การสร้างความสำเร็จในกิจการงานทุกอย่าง ทุกระดับ รวมทั้งความสำเร็จในชีวิตของแต่ละคนด้วยนั้น ต้องอาศัยปัจจัยสำคัญประกอบกันถึงสามส่วน ส่วนที่หนึ่ง คือ ความรู้และความชำนาญทางวิชาการ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐาน หรือเป็นเครื่องมือปฏิบัติงานแท้ๆ ส่วนที่สอง คือ ความละเอียดถี่ถ้วน ความตั้งใจ และความอุตสาหะพยายาม ซึ่งเป็นเครื่องมือช่วยให้ทำการได้ไม่ผิดพลาดบกพร่องและสำเร็จลุล่วงได้ตลอด ไม่ทิ้งขว้างละวางเสียกลางคัน ส่วนที่สามนั้น ได้แก่ สติระลึกรู้ตัวและปัญญาความรู้ชัด หรือความเฉลียวฉลาดที่จะหยุดคิดพิจารณากิจที่จะทำ คำที่จะพูดทุกอย่าง ให้เป็นไปโดยถูกต้องเที่ยงตรงตามกระบวนการของเหตุผล ซึ่งจะช่วยให้ดำเนินชีวิตและการทำงานไปในทางเจริญ” (พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง วันที่ 22 ธันวาคม 2520)

“ความรู้ที่ใช้ได้ผลนั้น ต้องเป็นความรู้ที่ถูกต้อง แม่นยำ ชำนาญ นำมาใช้ในการได้ทันทีและนอกจากความรู้ด้านลึก คือ วิชาการเฉพาะสาขาที่ศึกษามาโดยตรงแล้ว ความรู้ด้านกว้าง

คือ วิชาการอื่นๆ ทั่วไป ย่อมเป็นปัจจัยประกอบส่งเสริมอีกส่วนหนึ่งด้วย” (พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 24 มกราคม 2532)

“นอกจากจะอาศัยความรู้ความสามารถทางวิชาการตามที่ได้ศึกษามาแล้วยังจำเป็นจะต้องมีความรอบรู้และความเข้าใจอันกระฉ่างและเพียงพอในข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาวะแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานที่จะทำทั้งหมด รวมทั้งระบบชีวิตของคนไทย อันได้แก่ความเป็นอยู่ ความต้องการ วัฒนธรรม และความรู้สำนึกคิด โดยเบ็ดเสร็จด้วย จึงจะทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้” (พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ วันที่ 19 มีนาคม 2522)

“ความรู้ดีกระตือรือร้นได้ว่าอะไรเป็นอะไร หรือเรียกสั้นๆ ว่า “สติ” นั้น เป็นสิ่งสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่จะทำให้บุคคลหยุดคิดพิจารณาก่อนที่จะทำ จะพูด และแม้แต่จะคิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าสิ่งนั้นดีหรือชั่ว มีคุณมีประโยชน์หรือเสียหาย ควรกระทำหรือควรงดเว้นอย่างไร เมื่อยังคิดได้ ก็จะช่วยให้พิจารณาทุกสิ่งทุกอย่างอย่างละเอียดประณีต และสามารถถ่วงถอยเอาสิ่งที่ไม่เป็นสาระ ไม่เป็นประโยชน์ออกได้หมด คงเหลือแต่เนื้อแท้ที่ถูกต้องและเป็นธรรม ซึ่งเป็นของควรคิดควรพูดควรทำแท้ๆ” (พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่สามัคคีสมาคม ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อเชิญไปอ่านในการประชุมสามัญประจำปี ระหว่างวันที่ 16-20 กรกฎาคม 2520)

“ปัญญาแปลอย่างหนึ่งก็คือความรู้ทุกอย่างทั้งที่เล่าเรียน จดจำมา ที่พิจารณาใคร่ครวญคิดเห็นขึ้นมา และที่ได้ฝึกฝนอบรมให้คล่องแคล่วชำนาญขึ้นมาในตัวเอง อีกอย่างหนึ่งเมื่อมีความรู้ความชัดเจนชำนาญในวิชาการต่างๆ ดังว่า จะยังผลให้เกิดความเฉลียวฉลาดขึ้นในตัวบุคคล แต่ประการสำคัญคือความรู้ที่ผนวกกับความเฉลียวฉลาดนั้น จะรวมกันเป็นความสามารถพิเศษขึ้นคือ ความรู้จริง รู้แจ้งชัด รู้ตลอดในสิ่งที่ได้มีโอกาสศึกษา ซึ่งจะเป็ผลต่อไปเป็นความรู้เท่าทันความคิด จริต ทฤษฎี และเจตนาของคนทั้งปวงที่สมาคมด้วย...เมื่อรู้เท่าทันแล้วก็จะเห็นแนวทางและวิธีการที่จะหลีกเลี่ยงให้พ้นอุปสรรค ปัญหา และความเสื่อม ความล้มเหลว ทั้งปวงได้ แล้วดำเนินไปตามทางที่ถูกต้องเหมาะสมจนบรรลุความสำเร็จ” (พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 14 กรกฎาคม 2521)

“ปัญญา ความรู้ชัด ซึ่งเป็นกำลังสำคัญสำหรับการพิจารณาวินิจฉัยตัดสินปัญหาและเรื่องราวต่างๆ ที่จะต้องผ่านพบในการปฏิบัติงาน ความรู้ชัดนี้ หมายถึง ความรู้ที่กระฉ่างถูกต้องตามเหตุตามผลและตามจริง เกิดขึ้นได้โดยอาศัยความรู้อันกว้างขวาง ที่ได้รู้ได้เห็น ได้ศึกษาลังเกตมาแล้วเป็นเนื้อหา อาศัยสติ ความระลึกรู้ และความมีใจสงบตั้งมั่นในความเป็นกลาง ไม่หวั่นไหวด้วยอคติ เป็นพื้นฐานรองรับและเป็นเครื่องพิจารณากลั่นกรอง สำเร็จเป็นความรู้ความเห็นที่ชัดเจนถูกต้อง ทำให้สามารถวินิจฉัยชี้ชัดในกรณีทั้งปวงได้แม่นยำถูกต้อง ผู้มีกำลังปัญญาจึงรู้จริงและรู้ซึ่ง มองเห็นปัญหาและภารกิจของตนได้ชัดเจน โดยตลอดหมดทุกอย่างและสามารถปฏิบัติ

บริหารให้สำเร็จเรียบร้อยได้โดยยุติธรรมถูกต้อง” (พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง วันที่ 12 ธันวาคม 2522)

กล่าวโดยรวมแล้ว เงื่อนไขของความรู้ หมายถึง เครื่องอาศัยของการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้อง ประกอบด้วย ความรอบรู้ คือ ความรู้ลึกในงานที่ทำและความรู้กว้างในสถานะแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานที่ทำ ความระลึกรู้ (สติ) คือ การยั้งคิดพิจารณาและรู้ทันสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนที่จะกระทำการใดๆ และความรู้จัก (ปัญญา) คือ การเห็นและเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้อย่างกระจ่างชัด ถูกต้องตามเหตุตามผลและตามจริง

3.2.5 เงื่อนไขของคุณธรรม หมายถึง เครื่องอาศัยของการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปอย่างดีงาม ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์สุจริต คือ ความประพฤติชอบ มีการพูดและการกระทำซื่อตรงต่อหน้าที่การงาน ต่อตนเอง และต่อผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง มีเจตนาบริสุทธิ์ ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง และไม่เอาัดเอาเปรียบ ความอดทน มีความเพียร คือ ความบากบั่น ความกล้าแข็ง มีความหนักแน่น ไม่ท้อถอย ทำให้การดำเนินงานรุดหน้าเรื่อยไปจนประสบผลสำเร็จ และความรอบคอบระมัดระวัง คือ การพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในทุกแง่ทุกมุมก่อนที่จะดำเนินงานเพื่อมิให้เกิดความเพอเรอและพลั้งพลาด

“การที่จะทำงานให้สัมฤทธิ์ผลที่พึงปรารถนา คือ ที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรมด้วยนั้น จะอาศัยความรู้แต่เพียงอย่างเดียวมิได้ จำเป็นต้องอาศัยความสุจริต ความบริสุทธิ์ใจ และความถูกต้องเป็นธรรมประกอบด้วย เพราะเหตุว่าความรู้นั้นเป็นเหมือนเครื่องยนต์ ที่ทำให้ยวดยานเคลื่อนไปได้ประการเดียว ส่วนคุณธรรมดังกล่าวแล้ว เป็นเหมือนหนึ่งพวงมาลัยหรือหางเสือ ซึ่งเป็นปัจจัยที่นำพาให้ยวดยานดำเนินไปถูกทางด้วยความสวัสดิ คือปลอดภัยจนบรรลุถึงจุดหมายที่พึงประสงค์ ดังนั้น ในการที่จะประกอบกิจการงานเพื่อตนเพื่อส่วนรวมต่อไป ขอให้ทุกคนสำนึกไว้เป็นนิตย์โดยตระหนักว่า การงาน สังคม และบ้านเมืองนั้น ถ้าขาดผู้มีความรู้เป็นผู้บริหาร ดำเนินการย่อมเจริญก้าวหน้าไปได้โดยยาก แต่ถ้างานใด สังคมใด และบ้านเมืองใดก็ตามขาดบุคคลผู้มีคุณธรรมความสุจริตแล้วจะดำรงอยู่ไม่ได้เลย” (พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง วันที่ 8 กรกฎาคม 2520)

“ข้าพเจ้าใคร่ขอให้ท่านทั้งหลายจงมั่นอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต ถือเอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง เพราะคุณธรรมอันนี้เป็นมูลฐานอันสำคัญที่จะยังความเจริญและความเป็นปึกแผ่นแก่สังคม เป็นบ่อเกิดแห่งความสามัคคีกลมเกลียว ความซื่อสัตย์ที่ว่านี้ หมายถึง ความสุจริตซื่อตรงต่อหน้าที่การงาน ต่อตนเอง และต่อผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง มีเจตนาบริสุทธิ์ ไม่เอาัดเอาเปรียบ” (พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 23 พฤษภาคม 2496)

“คนเราจะแสวงหาแต่วิชาการฝ่ายเดียวไม่ได้ ผู้มีวิชาการจำเป็นจะต้องมีคุณสมบัติในตัวเองนอกจากวิชาความรู้ด้วย จึงจะนำตนนำชาติให้รอดและเจริญได้ คุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับทุกคนนั้น ที่สำคัญได้แก่ ความรู้จักผิดชอบชั่วดี ความละเอียดซื่อสัตย์ซื่อสัตย์สุจริต ทั้งในความคิดและการกระทำ ความไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ความไม่มั่งงาย หยาบคาย กับอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญเป็นพิเศษ คือ ความขยันหมั่นเพียร พยายามฝึกหัด ประกอบการทำงานทุกอย่างด้วยตนเอง ด้วยความตั้งใจ ไม่ละเลย ไม่ทอดทิ้ง คุณสมบัติเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ” (พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วันที่ 22 มิถุนายน 2520)

“ความเพียรที่ถูกต้องเป็นธรรมและพึงประสงค์นั้น คือ ความเพียรที่จะกำจัดความเลื่อมให้หมดไป และระวังป้องกันมิให้เกิดขึ้นใหม่ อย่างหนึ่ง กับความเพียรที่จะสร้างสรรค์ความดี ความเจริญให้บังเกิดขึ้น และระวังรักษามิให้เสื่อมสิ้นไป อย่างหนึ่ง ความเพียรทั้งสองประการนี้เป็นอุปการะอย่างสำคัญต่อการปฏิบัติตน ปฏิบัติงาน ถ้าทุกคนในชาติจะได้ ตั้งตน ตั้งใจ อยู่ในความเพียรดังกล่าว ประโยชน์และความสุขก็จะบังเกิดขึ้นพร้อม ทั้งแก่ส่วนตัวและส่วนรวม” (พระราชดำรัสในการเสด็จออกมหาสมาคม เนื่องในงานพระราชพิธีกาญจนาภิเษก ทรงครองราชย์ครบ 50 ปี วันที่ 9 มิถุนายน 2539)

ความซื่อสัตย์สุจริต และความมุ่งมั่น อดทน มีความเพียร จะเกิดขึ้นและยั่งยืนอยู่ได้ด้วยการมีสติและปัญญา กล่าวคือ มีสติรู้ตัว มีปัญญา รู้ชัดในคุณค่าของความซื่อสัตย์สุจริต และการสร้างสรรค์ความเจริญบนพื้นฐานของความสุจริต เกิดเป็นค่านิยม ความเชื่อมั่น และความพึงพอใจในการคิดดี พูดดี และทำดี แล้วความมั่นใจ ความพึงพอใจนั้น ก็จะอุดหนุนประคองความซื่อสัตย์สุจริตและความอดทน มีความเพียรที่จะทำดีให้คงอยู่ได้ตลอดไปไม่เสื่อมถอย

“การทำงานให้สำเร็จผลแน่นอนและสมบูรณ์ตามเป้าหมายนั้น จะต้องใช้ความรู้ความสามารถพร้อมทั้งคุณสมบัติที่สำคัญๆ ในตัวบุคคลหลายประการ เช่น ความตั้งใจที่มั่นคง ความคิดสร้างสรรค์ ความอดสาหะพยายาม ความรับผิดชอบ ความรอบคอบระมัดระวัง ตลอดจนความสุจริตเป็นธรรม นำมาปฏิบัติงานโดยพร้อมสรรพ และ โดยเต็มกำลังอย่างสม่ำเสมอ” (พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ 19 กรกฎาคม 2528)

“แบบแผนและหลักเกณฑ์นั้น ย่อมต้องมีเหตุผลเป็นพื้นฐาน และเหตุผลที่จะทำให้พื้นฐานมั่นคงไม่สั่นสะเทือน ได้ก็จะต้องเป็นเหตุผลความจริงแท้ ที่ได้พิสูจน์ให้เห็นจริงแล้ว ด้วยความละเอียดรอบคอบ ปราศจากความลำเอียงและความหลงผิดตามอารมณ์” พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 16 กรกฎาคม 2520)

กล่าวโดยรวมแล้ว เจื้อนใจของคุณธรรม หมายถึง เครื่องอาศัยของการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปอย่างดีงาม ประกอบด้วยความซื่อสัตย์สุจริต คือ ความประพฤติชอบ มีการพูดและการกระทำชื่อตรงต่อหน้าที่การงาน ต่อตนเอง และต่อผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง มีเจตนาบริสุทธิ์ ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง และไม่เอาเปรียบ ความอดทน มีความเพียร คือ ความบากบั่น ความกล้าแข็ง มีความหนักแน่น ไม่ท้อถอย ทำให้การดำเนินงานรุดหน้าเรื่อยไปจนประสบผลสำเร็จ และความรอบคอบระมัดระวัง คือ การพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในทุกแง่ทุกมุมก่อนที่จะดำเนินงาน เพื่อมิให้เกิดความเผอเรอและพลั้งพลาด

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนอกจากเป็นปรัชญาที่พสกนิกรไทยน้อมรับใส่เกล้าฯ องค์การสหประชาชาติได้ประกาศพระราชสุติเฉลิมพระเกียรติและถวายสมัญญาว่า “พระมหากษัตริย์นักพัฒนา” พร้อมขอพระราชทานนำไปใช้เป็นปรัชญาของโลกด้วย ใจความตอนหนึ่งที่นายโคฟี อานัน เลขาธิการสหประชาชาติได้กราบบังคมทูลพระกรุณา ดังนี้

“โครงการพระราชดำริต่างๆ เพื่อพัฒนาชนบทมีจำนวนมากมายและมีอานุภาพได้ส่งผลต่อการสร้างสรรค์ความรู้และนวัตกรรมที่ดีต่อความก้าวหน้าในการพัฒนาซึ่งประโยชน์ให้แก่พสกนิกรทั่วหล้า อาทิ โครงการที่มุ่งเน้นการเกษตรขนาดเล็ด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม โครงการที่มีการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน รวมทั้งโครงการป้องกันและบรรเทาความเดือดร้อนจากน้ำท่วมและภัยแล้ง...

...ด้วยพระปรีชาสามารถในการเป็นนักคิดของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทและคุณูปการที่ยั่งยืน ทำให้นานาประเทศตื่นตัวในการปรับปรุงการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้แนวคิดใหม่ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทที่มีต่อประชาราษฎร์ ที่ได้พระราชทานปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งชี้ถึงแนวทางการพัฒนาที่เน้นความสมดุล ความพอประมาณ ความมีเหตุผลสำนึกในคุณธรรม และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอที่จะต้านทานและลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆของกระแสโลกาภิวัตน์...

...รางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายมีปณิธานที่จะส่งเสริมประสบการณ์และนำแนวทางการปฏิบัติในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันทรงคุณค่าอย่างหาที่สุดไม่ได้ของพระองค์ท่าน มาช่วยจุดประกายความคิดในปรัชญาดังกล่าวสู่นานาประเทศต่อไป...”

รางวัลดังกล่าวคือรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ (Lifetime Achievement in Human Development Award) ซึ่งเป็นรางวัลใหม่ที่สหประชาชาติจัดทำขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติ อาจกล่าวได้ว่ารางวัลแห่งโลกครั้งนี้เป็นสัญลักษณ์ที่ทำให้คนทั้งโลกหันกลับมาทบทวนวิถีพัฒนาของตน ทำให้เป็นคนเข้มแข็งจากข้างในด้วยความพอเพียง เพื่อการดำรงชีพอย่างสมดุลในโลกทุนนิยม (พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, 2550)

ขนิษฐา เฒ่าม่วง (2554, น. 9) เศรษฐกิจพอเพียง เป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและ ความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนการใช้ความรู้ ความรอบคอบและมีคุณธรรมใช้ในประกอบการวางแผนการตัดสินใจ และการกระทำต่างๆ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่มากหรือไม่น้อยจนเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่พอประมาณ ความมีเหตุผล หมายถึง การใช้หลักเหตุผล ในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจาก การเปลี่ยนแปลงรอบตัว ปัจจัยเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องอาศัยความรู้ และคุณธรรม เป็นเงื่อนไขพื้นฐาน กล่าวคือ เงื่อนไขความรู้ คือความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการดำเนินชีวิต และการประกอบการงาน ส่วนเงื่อนไขคุณธรรมต่างๆ อาทิ ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร การมุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวมและการแบ่งปัน

วิไลวัลย์ เจริญทรัพย์ (2554, น. 41) เศรษฐกิจพอเพียง คือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างความคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรมประกอบการวางแผนประกอบการตัดสินใจ และการกระทำ ซึ่งหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสามารถแก้ไขปัญหาสังคมได้ ดังนี้

ประการแรก เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่า “คนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคภายในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือจากการบริโภคแล้วจึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้า ผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดก็เป็นกำไรของเกษตรกร ลักษณะเช่นนี้เกษตรกรจะกลายเป็นสถานะผู้กำหนดราคา และหลักสำคัญนั้นคือ การลดค่าใช้จ่ายโดยการสร้างสิ่งอุปโภค บริโภคในที่ดินของตนเอง

ประการที่สอง เศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็ง และมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้ว เกษตรทั้งหมดในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้นรวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุกๆ ด้านซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเติบโตได้อย่างมีเสถียรภาพ

ประการที่สาม เศรษฐกิจพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน

มณีนรัตน์ วรรณทอง (2554, น. 14) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตบนทางสายกลางกรอบแนวคิดที่รู้จักทั่วไป คือ “3 ห่วง 2 เงื่อนไข” มืองค์ประกอบ คือ ความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี บนเงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม เพื่อดำเนินชีวิตอย่างสมดุล มั่นคง ยั่งยืน และสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

จากข้อมูลข้างต้น เศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนคนไทยหรือแม้แต่นุคคลต่างประเทศมีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ได้อย่างดี ด้วยความรู้จักพอเพียงในสิ่งที่ตนเองมีมองเห็นและพอใจกับสิ่งตัวเองหามาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเอง ไม่ได้มองหาสิ่งที่ตัวเองขาดหายไป หรือแม้แต่การเปรียบเทียบฐานะความเป็นอยู่แล้วกระทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ขาดโดยไม่สนใจหลักคุณธรรมที่ควรปฏิบัติก็จะนำมาซึ่งความเดือดร้อน ซึ่งหลักของเศรษฐกิจพอเพียงที่พูดถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี ตลอดจนมีหลักคุณธรรมที่ค้ำประกัน หากประชาชนทุกคนนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ไม่ว่าจะยุคใดสมัยใดย่อมไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ตนเองในภายหลัง เพราะทุกการกระทำเกิดขึ้นภายใต้หลักของความพอประมาณ ในสิ่งที่ตนมี ความมีเหตุผลต่อเหตุการณ์และการจัดกระทำต่อผลที่เกิดขึ้น ส่งผลต่อภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีที่แม้แต่สังคมหรือสิ่งรอบตัวเปลี่ยนไปหรือเกิดวิกฤตการณ์การทางเศรษฐกิจแค่ไหนเราก็ยังคงดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างเข้มแข็ง พร้อมทั้งการยึดหลักคุณธรรมในการปฏิบัติตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น สิ่งเหล่านี้จะทำให้การดำเนินชีวิตของประชาชนทุกคนมีความสุข เอื้ออาทรต่อกัน และปัญหาอาชญากรรม การทำร้ายร่างกาย การกระทำความรุนแรง การฆ่าตัวตาย หรือปัญหาต่างๆ ที่ปัจจุบันยังมีความรุนแรงลดน้อยลงได้ด้วยหลัก เศรษฐกิจพอเพียง

อัมพร เรื่องศรี (2554, น. 20) เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ และไม่หลงใหลไปตามวัตถุกระแสนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด รวมทั้งความมีเหตุมีผลและความพอประมาณ สามารถพึ่งตนเอง ใน 5 ด้าน คือ การพึ่งพาตนเองด้านจิตใจ การพึ่งพาตนเองด้านสังคม การพึ่งพาตนเองด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การพึ่งพาตนเองทาง ด้านเทคโนโลยี และการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีซึ่งได้แก่ การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การรู้เท่าทันตนเองและผู้อื่น ตลอดจนการมีภูมิคุ้มกันความเสี่ยงใดๆที่เข้ามากระทบ

ขนิษฐา เฝ้าม่วง (2554, น. 7) เศรษฐกิจพอเพียง คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายตามฐานะของตน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตน มีรายจ่ายไม่เกินรายรับ มีการผลิตเพื่อให้พอมีพอกินในครอบครัว และมีความรักความสามัคคีในชุมชน

วิไลวัลย์ เจริญทรัพย์ (2554, น. 30-40) เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงอย่างน้อย 7 ประการ คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอ ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็นและทำลายมาก
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหาร ได้ทั้งสิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน

4. ชุมชน เข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม

5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง

6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรมหมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานวัฒนธรรมจึงจะมั่นคง เช่น เศรษฐกิจจังหวัดตราด ขณะนี้ไม่กระทบกระเทือนจากพองสบู่แตก ไม่มีคนตกงาน เพราะอยู่บนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอื้อต่ออาชีพการทำสวนผลไม้ ทำการประมง และการท่องเที่ยว

7. มีความมั่นคงพอเพียงไม่ใช่วาบวับ เดี่ยวจน เดี่ยวรวย แบบนั้นกระชั้นหัน เดี่ยวตกงาน ไม่มีกิน ไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบนี้ประสาทรมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกิน จึงสุขภาพจิตเสีย เครียดเพี้ยน รุนแรง ฆ่าตัวตาย ดิฉิบา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพดี

เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล ความสมดุล คือ ความเป็นปกติและยั่งยืนซึ่งเราอาจเรียก เศรษฐกิจพอเพียงในสิ่งอื่นๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม และนี่แหละคือเศรษฐกิจทางสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกอย่างเข้าด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

มลฤดี โพธิ์ประดิษฐ์ (2554, น. 18) เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงความสามารถของบุคคล ชุมชน เมือง รัฐ ประเทศหรือภูมิภาคหนึ่งในการผลิตสินค้าและบริการเพื่อเลี้ยงประชาสังคมนั้นได้ โดยต้องมีความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ และไม่ส่งผลกระทบต่อคนอื่น

อนันต์ แสงวีวัฒนกุล (2545, น. 29-30) เศรษฐกิจพอเพียง คือ การหันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต หลักการพึ่งตนเอง อาจแยกแยะโดยการยึดหลักสำคัญอยู่ 5 ประการ ได้แก่

1. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

2. ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นอิสระ

3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

4. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง รวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่ทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเลือกใช้ที่เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อมและควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง

5. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีการณ์มุ่งที่การลดรายจ่าย ในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ โดยมีพระราชกระแสรับสั่งด้วยว่า หากพวกเราร่วมมือร่วมใจกันทำสัก 1/4 ประเทศชาติของเราก็สามารถรอดพ้นจากวิกฤตได้

พระเทพ รุ่งคุณากร (2550, น. 58) ได้กล่าวถึงหลักการที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง คือ

1. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักคิดขั้นสูง โดยเฉพาะการใช้วิจารณ์ญาณและการคิดที่ลึกซึ้ง การคิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง เป็นอีกปัจจัยหนึ่งในกระบวนการคิดของเศรษฐกิจพอเพียง โดยสามารถจำแนกหาเหตุผลผลของสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง โดยเริ่มต้นจากทุกสิ่งใกล้ตัว สะท้อนถึงพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการวินิจฉัยพิจารณาสิ่งต่างๆอย่างรอบคอบลึกซึ้ง ดังคำกล่าวที่ว่า “เมื่อรักจะเรียนรู้ ทุกสิ่งก็เป็นครู” การคิดเช่นนี้จึงเป็นการคิดรอบคิดไกล และคิดอย่างมีระบบ

“ดังนั้น ทำให้ได้คิดว่า ทำไมวิกฤตการณ์เกิดขึ้นได้ เราเป็นเมืองอุดมสมบูรณ์ และเราได้ชื่อว่ากำลังก้าวหน้าไปสู่เมืองที่เป็นมหาอำนาจทางการค้า ทำไมเกิดวิกฤตการณ์ ความจริงวิกฤตการณ์นี้เห็นมาแล้ว แต่ไม่รู้ตัวมา 40 กว่าปี” พระองค์ทรงยกตัวอย่างใกล้พระองค์ให้เห็นภาพ การคิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง เห็นปัญหาโดยทะลุปรุโปร่ง และแก้ปัญหาก็ได้ “เขาเอาหัวเข็มขัดมาให้ เราถามว่า หัวเข็มขัดนี้เอามาให้ทำไม ในที่สุดทราบว่าเขาขอกู้เงิน อันนี้เป็นสิ่งที่ประหลาด เพราะเขาไม่มีเงินใช้ ทำไมไปซื้อหัวเข็มขัดซึ่งก็ราคาไม่ใช่ถูกแล้วเอามาให้ เลยบอกเขาว่าไม่ให้ เพราะทราบว่าถ้าให้เขา เขาจะไม่มีเอามาใช้เรา ให้อะไรก็ให้เขาให้มี แต่ว่าถ้าให้เงินเขาแล้วก็ไม่ผล คือ เขาเอาไปใช้อ้อยๆ แลก และไม่มีผลอย่างผู้ที่ขอกู้สำหรับทำอาชีพ จะกลายเป็นการทำให้คนเขายิ่งเสียใหญ่ อันนี้เป็นสิ่งที่จะต้องสอน กู้เงิน เงินนั้นจะต้องให้เกิดประโยชน์ มิใช่ไปเล่นไปทำอะไรที่ไม่เกิดประโยชน์...”

“มีอีกรายหนึ่งเป็นคนข้างนอกมาบอกว่าลูกของเขาเจ็บตา ถ้าไม่ทำอะไรตาจะบอด เราก็ส่งสารเขา ให้เงินเขา 30,000 บาทเหมือนกัน ลงท้ายไม่ทราบว่าลูกเขาไปผ่าตัดตาได้ผลดีอย่างไร แต่วันหนึ่ง โผล่มาอีกทีบอกว่า รักษาตาลูกเรียบร้อยแล้วขอบ้านอยู่ และบ้านนั้นเขาไปสืบเสาะว่าบ้านนั้นว่างแล้วมาขออยู่ฟรี เลยเลิกเลย เพราะเขาควรจะมีฐานะพอสมควรที่จะมีบ้านอยู่ บ้านที่ขอนี้นับว่าเป็นบ้านใหญ่ ถ้าขอบ้าน ถ้าให้บ้าน เขาก็ต้องมาขอค่าใช้จ่ายสำหรับบ้านอีก เมื่อบ้านใหญ่คงมีญาติมีเพื่อนมาอาศัยบ้านก็ต้องเสียเงินอีก เลยบอกเขาไม่ให้ ที่พูดว่าไม่ให้มันเรียกว่ามีความเคียดแค้นเหมือนกันที่จะพูดอย่างนั้น จะว่าส่งสารก็ส่งสาร เวลาใครมาขออะไร แล้วไม่สามารถที่จะให้มันก็ไม่ค่อยสบายใจ ในที่สุดก็เงียบไป ข้อเหล่านี้ที่เล่าให้ฟังเพราะว่าเป็นต้นเหตุของวิกฤตการณ์ในปัจจุบัน ”

2. เศรษฐกิจพอเพียงคำนึงถึงการกระทำที่เหมาะสมกับอัตภาพ

“ขอเล่านิทานอีกเรื่อง คือไปทางชลบุรีครั้งหนึ่งก็หลายสิบปีแล้ว มีพ่อค้าคนหนึ่งเค้าบอกว่า เขาทำโรงงานสับปะรดกระป๋อง เขาลงทุนเป็นล้าน จำไม่ได้ว่ากี่ล้านเพื่อสร้างโรงงาน

การลงทุนมากอย่างนั้นเลยบอกให้เขาทราบ ว่าไม่ค่อยเห็นด้วย เพราะว่าเคยทำโรงงานเล็กๆที่ภาคเหนือ ใช้เงิน 300,000 บาท เพื่อที่จะเอาผลผลิตของชาวบ้านชาวเขามาใส่กระป๋องแล้วขาย ก็ได้ผลเพราะเป็นโรงงานเล็กๆ แต่โรงงานเขาเองลงทุนเป็นล้านรู้สึกว่าจะเสี่ยง เขาบอกว่าต้องทำอย่างนั้น เขาก็ลงทุน ทำไปทำมาสับปะรดที่อำเภอบ้านบึงและที่ชลบุรีก็มีไม่พอต้องไปสั่งสับปะรดมาจากปราณบุรี ต้องขนส่งมา ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก ทำไปทำมาโรงงานก็ล้ม อย่างนี้แสดงให้เห็นว่า ทำโครงการอะไรต้องให้ถึงขนาดที่เหมาะสมกับที่เรียกว่า อัตภาพ”

3. เศรษฐกิจพอเพียงอาศัยความสุขุม รอบคอบ และระมัดระวังความโลภ

“นี่พูดไปพูดมา ยังคิดถึงอีกรายหนึ่งที่ลำพูน มีการตั้งโรงงานสำหรับแช่แข็งผลผลิตของชาวไร่ ได้ไปเยี่ยมแล้วเขายืนยันว่า คุณภาพของข้าวโพคที่ใช้ใส่กระป๋องสำหรับแช่แข็ง คุณภาพไม่ค่อยดี เขาบอกว่าซื้อในราคาแพงไม่ได้ ตอนนั้นไม่ทราบว่า เขจะมีอันเป็นอย่างไร ได้บอกเขาน่าจะส่งเสริมให้เกษตรกรที่ปลูกข้าวโพคให้ได้ข้าวโพคที่มีคุณภาพดี โรงงานเจริญเขาบอกว่า ให้ไม่ได้เพราะคุณภาพเขาไม่ดี อันนี้เป็นปัญหาโลกแตก ถ้าไม่ให้ราคาดีหรือไม่สนับสนุนเกษตรกร ก็ทำให้ข้าวโพคคุณภาพดีไม่ได้ เรื่องนี้ตอนแรกอาจจะดูเหมือนขาดทุน คุณจะไม่ได้ประโยชน์ จะไม่ได้คุณภาพ จะได้ข้าวโพคที่พื้นหลอ ซึ่งเขาบอกเขาต้องทิ้ง เพราะว่าเครื่องจักรของเขาต้องมีข้าวโพคที่มีขนาดที่เหมาะสม เมื่อเป็นอย่างนั้น ความจริงไม่ได้แข่งเขา แต่นึกในใจว่า โรงงานอยู่ไม่ได้ และในที่สุดก็จริงๆก็ล้ม อาคารอะไรต่างๆยังอยู่เดี๋ยวนี้ แต่ไม่มีใครเป็นเจ้าของ เกะกะอยู่อย่างนั้น ฉะนั้น การที่จะทำโครงการอะไรจะต้องทำด้วยความรอบคอบและอย่าตาโตเกินไป...ข้อสำคัญอยากจะพูดถึงว่า ถ้าหากเราทำโครงการที่เหมาะสม ขนาดที่เหมาะสม อาจจะไม่ได้หรูหรา แต่ว่าจะไม่ล้ม หรือถ้าล้มถ้ามีอันตรายไปก็ไม่เสียมาก”

4. เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เศรษฐกิจการค้า

ข้อนี้เป็นหลักการสำคัญที่สุดของเศรษฐกิจพอเพียง ความสับสนและความไม่เข้าใจในหลักการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น มาจากความคิดแบบเศรษฐกิจการค้า ซึ่งเคยทำให้หลายประเทศล้มเหลวและแพ้อาย ด้วยชั้นเชิงที่อ่อนด้อยในการพัฒนาลัทธิทุนนิยม รวมทั้งความอ่อนแอทางคุณธรรม จริยธรรม และมีผลรุนแรงถึงขั้นเศรษฐกิจ สังคม และการดำเนินชีวิตต้องผจญกับภาวะวิกฤต ในที่สุดหากไม่มีการยับยั้ง ย่อมพินาศลามสู่สังคมโลกจนล่มสลาย

“มาใหม่ๆ นี้โครงการต่างๆเกิดขึ้น โรงงานก็เกิดขึ้นมาก จนกระทั่งคนเขานึกว่าประเทศไทยเป็นเสือตัวเล็กๆและเป็นเสือตัวโตขึ้น เราไปห่อว่าจะเป็นเสือ ความจริงเคยพูดเสมอใน

ที่ประชุมอย่างนี้ว่า การจะเป็นเสือนั้นมันไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินหมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้เคยบอกว่า ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัว จะต้องทอผ้าใส่ให้ตัวเองสำหรับครอบครัว อย่างนั้นมันเกินไปแต่ว่าในหมู่บ้านหรืออำเภอจะต้องมีความพอเพียงสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไรไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก

อย่างนี้นักเศรษฐกิจต่างๆ ก็มาบอกว่าล้าสมัย จริงอาจจะล้าสมัย เพราะคนอื่นเขาก็ต้องมีการเศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่าเป็นเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียง รู้สึกไม่หรูหรา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่า การผลิตที่พอเพียงทำได้ อย่างข้าวที่ปลูก เคยสนับสนุนให้ปลูกข้าวให้พอเพียงกับตัวเอง เก็บเอาไว้ในยุ้งเล็กๆแต่ละครอบครัวเก็บและถ้ามีพอก็ขาย แต่คนอื่นกลับบอกว่าไม่สมควร โดยเฉพาะทางภาคอีสาน เขาบอกว่าต้องปลูกข้าวหอมมะลิเพื่อที่จะขาย อันนี้ถูกต้อง ข้าวหอมมะลิขายได้ดีแต่เมื่อขายแล้วของตัวเองจะบริโภคเองต้องซื้อ จะซื้อจากใคร ทุกคนปลูกข้าวหอมมะลิ ในภาคอีสานส่วนมากเขาชอบบริโภคข้าวเหนียวซึ่งใครจะเป็นคนปลูกข้าวเหนียว เพราะประกาศในโฆษณาว่าคนปลูกข้าวเหนียวเป็นคนโง่ อันนี้เป็นสิ่งสำคัญเลยไม่สนับสนุนบอกว่า ให้เขาปลูกข้าวบริโภค เขาชอบข้าวเหนียวก็ปลูกข้าวเหนียว เขาชอบข้าวอะไรก็ตามให้เขาปลูกข้าวอย่างนั้นและเก็บไว้เพื่อใช้บริโภคตลอดปี ถ้ายังมีที่ที่จะทำนาปรังหรือมีที่มากพอสำหรับปลูกข้าวก็ปลูกข้าวหอมมะลิเพื่อที่จะขาย ที่พูดอย่างนี้เพราะว่า ข้าวที่ปลูกสำหรับบริโภคไม่ต้องเที่ยวรอบโลก ถ้าข้าวที่ซื้อมาต้องข้ามจังหวัดหรืออาจจะข้ามประเทศมา ค่าขนส่งนั้นก็บวกเข้าไปในราคาข้าว

เขาบอก ขายข้าวหอมมะลิได้ราคาแพงซึ่งเป็นความจริง ตอนที่ขายให้ผู้บริโภคต่างประเทศ แต่ต้นทุนไม่ได้ค่าตอบแทนมากนัก และยังต้องไปซื้อข้าวมาบริโภคซึ่งจะแพงกว่าเพราะว่าต้องขนส่งมา ข้อนี้ได้ทราบดีเพราะว่าเมื่อมีภัยธรรมชาติจะเป็นที่ไหนก็ตาม สมมติว่ามีอยู่ที่เชียงราย ทางเจ้าหน้าที่บอกว่า ออกไปสงเคราะห์และก็ขอข้าวที่จะไปแจก เราก็ซื้อข้าวในราคากรุงเทพฯ หมายความว่า ข้าวนั้นมาจากเชียงราย เพราะเชียงรายเป็นอู่ข้าวอู่น้ำ มาจากเชียงราย เสียค่าขนส่งเท่าไร แต่แท้จริงไปซื้อที่เชียงรายได้ ซื้อที่กรุงเทพฯแต่ให้เขาจ่ายที่เชียงราย ข้าวนั้นไม่ต้องเดินทาง แต่ว่าราคาเขาเดินทาง คือ พ่อค้าเขานำข้าวในนามในเอกสารนำเข้ากรุงเทพฯเขาเอาค่าเดินทางของข้าวจากเชียงรายเข้ากรุงเทพฯไปเชียงราย ลงท้ายต้องเสียเงินราคาข้าวแพง ผู้ที่บริโภคข้าวในภาคเหนือก็ต้องเสียแพงเช่นเดียวกับภาคใต้ ถ้าใกล้หน่อยอย่างนครราชสีมาซื้อข้าวจากพัทลุง

เรื่องนี้จะต้องมีการลงทุนสำหรับการวิจัย จะต้องมีการลงทุนช่วยสำหรับผู้ที่จะเป็นเกษตรกร ดังนั้น เงินที่เหลืออยู่เอาไปสนับสนุนในทางนี้ ส่วนหนึ่งจะเป็นผลที่ดี จะเป็นผลช่วยประเทศไทยให้รอดพ้นวิกฤตการณ์ ซึ่งเชื่อว่าประเทศไทยนี้จะสามารถพ้นวิกฤตการณ์ได้ดีกว่า

หลายประเทศ เพราะว่าที่ดินภูมิประเทศไทยยังให้ หมายความว่า ยังเหมาะสมกับความเป็นอยู่ได้ แต่
ว่าความเป็นอยู่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัด และต้องไปในทางที่ถูกต้อง”

5. เศรษฐกิจพอเพียงต้องรู้จักทบทวนถอยหลังเข้าคลอง

“วันนี้ได้พูดไปแล้วนั้นเป็นวิธีแก้ไขสถานการณ์วิกฤตในปัจจุบันวิธีหนึ่ง
เพราะในสมัยนี้เป็นสมัยที่พูดกันได้ว่า โลกาภิวัตน์ ซึ่งเราจะต้องทำตามประเทศอื่นด้วย เพราะว่าถ้า
ไม่ทำตามประเทศอื่นตามคำสัญญาที่มีไว้ เขาอาจจะไม่พอใจ แต่ว่าทำไมเขาไม่พอใจ เพราะว่าของ
เขาเองก็มีวิกฤตการณ์เหมือนกัน การที่ประเทศใกล้เคียงไทยในภูมิภาคนี้มีวิกฤตการณ์ด้วยก็ทำให้
เราฟื้นจากวิกฤตการณ์นี้ยากขึ้น และไม่ใช่ว่าเฉพาะประเทศที่อยู่ในภูมิภาคนี้ แม้ประเทศที่ดูท่าทาง
เจริญรุ่งเรืองดีก็ยิ่งรู้สึกที่กำลังจะเดือดร้อนขึ้น เพราะว่าถ้าไม่แก้ไขวิกฤตการณ์ในมุมไหนของโลก
ส่วนอื่นของโลกก็จะต้องเดือดร้อน ฉะนั้นต้องดูว่าเราพยายามที่จะอุ้มชูประชาชนได้และให้
ประชาชนได้ทำงานได้ มีรายได้ ก็จะสามารถผ่านวิกฤต ถ้าจะทำแบบนี้ที่เคยมีนโยบาย คือ ผลิต
สิ่งของทางอุตสาหกรรมมากเกินไป ในเมืองไทยตลาดก็น้อยลง เพราะว่าคนมีเงินน้อยลง แต่ข้อ
สำคัญเขาบอกว่าให้ส่งออกไปยังประเทศอื่น ประเทศอื่นเขาก็เดือดร้อนเหมือนกัน เขาก็ไม่ซื้อ ถ้าผล
เป็นผลิตผลทางอุตสาหกรรมและ ไม่มีผู้ซื้อก็เป็นหมันเหมือนกัน

นี่เป็นเรื่องของการแก้ไขวิกฤตการณ์ แต่ว่าผู้ที่ชอบเศรษฐกิจแบบสมัยใหม่
อาจจะไม่ค่อยพอใจ มันต้องถอยหลังเข้าคลองมันจะต้องอยู่อย่างระมัดระวัง และต้องกลับไปทำ
กิจการที่อาจจะไม่ค่อยซับซ้อนนัก คือใช้เครื่องมือที่ไม่หรูหรา อย่างไรก็ตามมีความจำเป็นที่จะต้อง
ถอยหลังเพื่อที่จะก้าวหน้าต่อไป และถ้าไม่ทำอย่างที่ว่าก็จะแก้วิกฤตนี้ยาก”

6. เศรษฐกิจพอเพียงคำนึงถึงการใช้ปัญญา ตระหนักรู้ในตนเอง และรู้สำนึกเพื่อ สังคม

“ยังไม่ได้พูดถึงคำที่ทุกครั้งเคยพูดว่าต้องสามัคคีกัน ต้องอย่าปิดขากันมาก
เกินไป แต่ว่าไม่ได้หมายความว่า จะต้องมีการทำแบบที่บางคนนี่จะทำ คือจะต้องให้ทุกคนมี
โอกาสทำงานตามหน้าที่ และเมื่อทำงานตามหน้าที่แล้วก็หวังดีต่อผู้อื่น อันนี้เป็นหลักสำคัญ คือการ
ทำงานด้วยการเห็นอกเห็นใจกัน และทำความความขยันหมั่นเพียร

วันนี้ได้พูดเรื่องราวที่จะนำคิดและท่านเองเป็นผู้ที่มีความรู้ก็ต้องใช้ความรู้
ความสามารถที่จะแก้ปัญหาต่างๆ ที่มีอยู่ ในการนี้ขอให้ทุกท่านซึ่งมีหน้าที่แต่ละท่านพยายามใช้
สติปัญญาและกำลังให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งนี้ ประเทศชาติจะก้าวหน้าและมีความ
ปลอดภัยต่อไป”

รองศาสตราจารย์ ดร. เสรี พงศ์พิศ (2552, น. 29) เศรษฐกิจพอเพียงจริงๆ แล้ว มัน
ก็หมายถึง การที่เราจะอุ้มชูตัวเอง อุ้มชูตัวเองคือพึ่งตนเองได้ เศรษฐกิจพอเพียง คือ พึ่งตนเอง ไม่ได้
แปลว่ากลับไปอยู่ในถ้ำไปนั่งไขว่คว้าทำอะไรเองหมด ใช้เองหมด ซึ่งมันเกินไป แล้วพระองค์อธิบายว่า

พึ่งตนเอง ไม่ได้แปลว่าทำกิน ทำใช้เองหมด แล้วก็ไม่ใช่ทำครึ่งหนึ่งก็ยังกินไป เอาสัก 1 ใน 4 ก็พอ 1 ใน 4 ไม่ใช่ 1 ใน 4 ของที่ดินหรือ 1 ใน 4 ของอะไร แต่ 1 ใน 4 ของการกระทำ 1 ใน 4 ของการที่จะลุกขึ้นมาจัดการชีวิตของตนเอง จัดระเบียบชีวิตของตนเองให้ดีขึ้นกว่าเดิมได้ใหม่ ทำไม้มัน สับสวนวนายและไร่ระเบียบ คิดอย่างเดียวกันจะหาเงิน แล้วจะไปซื้อหมดทุกอย่างได้ยังไง ทำไม้มันไม่มี เวลาบ้าง ที่ดินบ้าง มีน้ำบ้าง มีแดดบ้าง ก็ปลูกข้าวสิ เล็กน้อยไม่ต้องมากมายอะไร ทำยังไงเราจะประหยัดพลังงานได้บ้าง ทำยังไงเราจะประหยัดน้ำมันได้บ้าง ทำยังไงจะทำอันโน้น ทำอันนี้ ซึ่งมันต้องมาจากใจ ซึ่งเราเข้าใจเราต้องปรับ เราต้องจัดการเพื่อให้เราได้ลดการใช้การจ่าย ทำยังไงถึงจะกินอยู่เป็น และก็ใช้เป็นนั่นแหละ ให้มันพอดี กินพอดี อยู่พอดี จะทำได้อย่างไร

สรุปเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย พอประมาณ ไม่โลภมาก พึ่งพอใจในสิ่งที่ตนเองมี ที่ตนหามาได้ ไม่ยึดติด ไม่โลภมาก ไม่อยากมี อยากได้จนเกินตัว เกินฐานะของตน ซึ่งความอยากได้อะไรที่เกิดขึ้นจะต้องใช้หลักของเหตุและผล เช่น มีของที่อยากได้แต่เมื่อคิด พิจารณาด้วยเหตุและผลหรือความจำเป็นต่อสิ่งของที่ตนอยากได้นั้น หากเป็นสิ่งที่ยังไม่มี ตนมีกำลังพอที่จะซื้อ และของนั้นมีประโยชน์ อาทิ ช่วยประหยัดเวลา แรงงาน ได้ก็สามารถตัดสินใจซื้อได้ แต่หากเป็นของที่มีอยู่แล้วถึงแม้ตนจะมีกำลังซื้ออยู่มากมาย ตนอยากได้เพียงเพราะของเดิมที่มีอยู่เก่าแล้ว ไม่สวย หรือไม่ทันสมัย ความจำเป็นที่จะซื้อก็มีน้อยลง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล จึงเป็นสิ่งที่สำคัญรวมถึงบุคคลทุกคนควรที่จะมีระบบภูมิคุ้มกันในตนเองที่ดี ที่จะรับความเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอก และความรู้สึกของตนเอง แท้จริงแล้วความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทุกวันเพียงแต่จะมีใครคิดหรือสังเกตเห็นเท่านั้นเอง เราจึงมีความจำเป็นที่จะต้องภูมิคุ้มกันที่ดี และที่สำคัญการดำเนินชีวิตของบุคคลทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในอาชีพไหน ตำแหน่งไหน อายุเท่าใด หรือฐานะไหน ควรมีหลักของคุณธรรมในการดำเนินชีวิตของตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซื่อสัตย์สุจริต ยึดทางสายกลางในการดำเนินชีวิตของตน

3.3 เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่

3.3.1 **ทฤษฎีใหม่** คือ ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของ การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ที่เด่นชัดที่สุด ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชดำรินี้ เพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่มักประสบปัญหาทั้งภัยธรรมชาติและปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อการทำเกษตร ให้สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาวิกฤต โดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำได้โดยไม่ต้องเดือดร้อนและยากลำบากนัก ความเสี่ยงที่เกษตรกรมักพบเป็นประจำ ประกอบด้วย

- 1) ความเสี่ยงด้านราคาสินค้าเกษตร
- 2) ความเสี่ยงในราคาและการพึ่งพาปัจจัยการผลิตสมัยใหม่จากต่างประเทศ
- 3) ความเสี่ยงด้านน้ำ ฝนทิ้งช่วง ฝนแล้ง
- 4) ภัยธรรมชาติอื่นๆ และ โรคระบาด

- 5) ความเสี่ยงด้านแบบแผนการผลิต
- 6) ความเสี่ยงด้านโรคและศัตรูพืช
- 7) ความเสี่ยงด้านการขาดขาดแคลนแรงงาน
- 8) ความเสี่ยงด้านหนี้สินและการสูญเสียที่ดิน

ทฤษฎีใหม่ จึงเป็นแนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3.3.2 ความสำคัญของทฤษฎีใหม่

- 1) มีการบริหารและจัดแบ่งที่ดินแปลงเล็กออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์สูงสุดของเกษตรกร ซึ่งไม่เคยมีใครคิดมาก่อน
- 2) มีการคำนวณโดยใช้หลักวิชาการเกี่ยวกับปริมาณน้ำที่จะกักเก็บให้พอเพียงพอการเพาะปลูกได้อย่างเหมาะสมตลอดปี
- 3) มีการวางแผนที่สมบูรณ์แบบสำหรับเกษตรกรรายย่อย โดยมีถึง 3 ขั้นตอนได้แก่

(1) ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น ให้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตรา 30:30:30:10 ซึ่งหมายถึง

พื้นที่ส่วนที่หนึ่ง ประมาณ 30% ให้ขุดสระเก็บกักน้ำเพื่อใช้เก็บกักน้ำฝนในฤดูฝน และใช้เสริมการปลูกพืช ในฤดูแล้ง ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์และพืชน้ำต่างๆ

พื้นที่ส่วนที่สอง ประมาณ 30% ให้ปลูกข้าวในฤดูฝนเพื่อใช้เป็นอาหารประจำวันสำหรับครอบครัวให้เพียงพอตลอดปี เพื่อตัดค่าใช้จ่ายและสามารถพึ่งตนเองได้

พื้นที่ส่วนที่สาม ประมาณ 30% ให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร ฯลฯ เพื่อใช้เป็ยอาหารประจำวัน หากเหลือบริโภคก็นำไปจำหน่าย

พื้นที่ส่วนที่สี่ ประมาณ 10% เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ ถนนหนทาง และโรงเรียนอื่นๆ

(2) ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง เมื่อเกษตรกรเข้าใจในหลักการและได้ปฏิบัติในที่ดินของตนจนได้ผลแล้ว ก็ต้องเริ่มขั้นที่สอง คือให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปของกลุ่ม หรือสหกรณ์ร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินการในด้าน

ก. การผลิต (พันธ์พืช เตรียมดิน ชลประทาน ฯลฯ) เกษตรกรจะต้องร่วมมือกันในการผลิต โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นเตรียมดิน การหาพันธ์พืช ปุ๋ย การจัดหาหน้า และอื่นๆ เพื่อการเพาะปลูก

ข. การตลาด (ลานตากข้าว ยุ้ง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต) เมื่อมีผลผลิตแล้ว จะต้องเตรียมการต่างๆ เพื่อการขายผลผลิตให้ได้ประโยชน์สูงสุด เช่นการเตรียม

ลานตากข้าวร่วมกัน การจัดหาผู้รวบรวมข้าว เตรียมหาเครื่องสีข้าว ตลอดจนการรวมกันขสยผลผลิตให้ได้ราคาดีและลดค่าใช้จ่ายลงด้วย

ค. การเป็นอยู่ (กะปิ น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ) ในขณะเดียวกันเกษตรกรต้องมีความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร โดยมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหารการกินต่างๆ กะปิ น้ำปลา เสื้อผ้า ที่พอเพียง

ง. ศาสตร์การ (สาธารณสุข เงินกู้) แต่ละชุมชนควรมีสวัสดิภาพและบริการที่จำเป็น เช่น มีสถานีอนามัยเมื่อยามป่วยไข้ หรือมีกองทุนไว้กู้ยืมเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมต่างๆของชุมชน

จ. การศึกษา (โรงเรียน ศูนย์การศึกษา) ชุมชนควรมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษา เช่น มีกองทุนเพื่อการศึกษาเล่าเรียนให้แก่เยาวชนของชุมชนเอง

ฉ. สังคมและศาสนา ชุมชนควรเป็นที่รวมในการพัฒนาสังคมและจิตใจ โดยมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว

โดยกิจกรรมทั้งหมดดังกล่าวข้างต้น จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นส่วนราชการ องค์กรเอกชน ตลอดจนสมาชิกในชุมชนนั้นเป็นสิ่งสำคัญ

(3) ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม เมื่อดำเนินการผ่านขั้นที่สองแล้ว เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรก็ควรพัฒนาก้าวหน้าไปสู่ขั้นที่สามต่อไป คือ ติดต่อประสานงานเพื่อจัดหาทุนหรือแหล่งเงิน เช่น ธนาคาร หรือบริษัท ห้างร้านเอกชน มาช่วยในการลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งผ่านเกษตรกรและผ่านธนาคาร หรือบริษัทเอกชนจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน คือ

ก. เกษตรกรขายข้าวได้ราคาสูง (ไม่ถูกกดราคา)

ข. ธนาคารหรือบริษัทเอกชนสามารถซื้อข้าวบริโภคในราคาต่ำ

ค. เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคในราคาต่ำ เพราะรวมกันซื้อ

จำนวนมาก (เป็นร้านสหกรณ์ราคาขายส่ง)

ง. ธนาคารหรือบริษัทเอกชน จะสามารถกระจายบุคลากร เพื่อไปดำเนินการในกิจกรรมต่างๆให้เกิดผลดียิ่งขึ้น

3.3.3 หลักการและแนวทางสำคัญ

1) เป็นระบบการผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับ ที่ประหยัดก่อน ทั้งนี้ชุมชนต้องมีความสามัคคี ร่วมมือ ร่วมใจในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำนองเดียวกับการ “ลงแขก” แบบดั้งเดิมเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานด้วย

2) เนื่องจากข้าวเป็นปัจจัยหลักที่ทุกครัวเรือนจะต้องบริโภค ดังนั้น จึงประมาณว่าครอบครัวหนึ่งทำนาประมาณ 5 ไร่ จะทำให้มีข้าวพอกินตลอดปี โดยไม่ต้องซื้อหาในราคาแพงเพื่อยึดหลักพึ่งตนเองได้ อย่างมีอิสรภาพ

3) ต้องมีน้ำเพื่อการเพาะปลูกสำรองไว้ใช้ในฤดูแล้ง หรือระยะฝนทิ้งช่วงได้อย่างพอเพียง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกันที่ดินส่วนหนึ่งไว้ขุดสระน้ำ โดยมีหลักว่าต้องมีน้ำพอเพียงที่จะเพาะปลูกได้ตลอดปี ทั้งนี้ได้พระราชทานพระราชดำริเป็นแนวทางว่า ต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตร ต่อการเพาะปลูก 1 ไร่ โดยประมาณ

3.3.4 ประโยชน์ของทฤษฎีใหม่

- 1) ให้ประชาชนพออยู่พอกินสมควรแก่สภาพในระดับที่ประหยัด ไม่อดอยาก และเลี้ยงตนเองได้ตาม หลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง”
- 2) ในหน้าแล้งมีน้ำน้อย ก็สามารถเอาน้ำที่เกี่ยวไว้ในสระมาปลูกพืชผักต่างๆ ที่ใช้น้ำน้อยได้ โดยไม่ต้องเบียดเบียนชลประทาน
- 3) ในปีที่ฝนตกตามฤดูกาลโดยมีน้ำดีตลอดปี ทฤษฎีใหม่นี้สามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรได้โดยไม่ต้องเดือดร้อนในเรื่องค่าใช้จ่ายต่างๆ
- 4) ในกรณีที่เกิดอุทกภัย เกษตรกรสามารถที่จะฟื้นตัวและช่วยตัวเองได้ในระดับหนึ่ง โดยทางราชการไม่ต้องช่วยเหลือมากนัก ซึ่งเป็นการประหยัดงบประมาณด้วย

4. ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านสันทราย

ชุมชนบ้านสันทรายเป็นหนึ่งในหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในตำบลเชิงเทียน มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงระหว่างหุบเขาประมาณ 50 % ของพื้นที่ทั้งหมด นอกนั้นเป็นที่ราบ มีแม่น้ำห้วยเอี้ยงและแม่น้ำพุงล้อมรอบตำบล มีป่าไม้เบญจพรรณ หมู่บ้านสันทรายได้รับการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ กระทรวงมหาดไทย ปี พ.ศ. 2552 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด หมู่บ้านได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆผ่านเกณฑ์การประเมินอยู่ในระดับพออยู่พอกิน ดังนี้ ด้านจิตใจ หมู่บ้านได้จัดประชุมเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำประชาคม รับฟังข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น กิจกรรมพัฒนาบ่อขยะสาธารณะ ทำฝายกระสอบทราย หมู่บ้านสันทรายมีข้อกำหนดใช้ร่วมกัน เช่น ห้ามตัดไม้ในเขตชุมชนของหมู่บ้าน ห้ามใช้กระแสไฟฟ้าเพื่อจับสัตว์น้ำ ห้ามทะเลาะวิวาท การมีคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิตของคนในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ปลอดภัยอบายมุข คนในหมู่บ้านมีวิถีชีวิตแบบพอเพียง ปลูกผักเลี้ยงสัตว์ไว้กินเองในบ้าน นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต บางหมู่บ้านมีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านสันทราย มีกิจกรรมหลากหลาย ระดับครัวเรือนจะมีการสาธิตเลี้ยงปลา ปลูกผัก เลี้ยงไก่ เพื่อบริโภคภายในครอบครัว ที่เหลือจะมีการนำไปจำหน่ายในตลาดท้องถิ่น หมู่บ้านสันทรายได้ยกให้เป็นหมู่บ้านตัวอย่างในการพัฒนา เพราะมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ชุมชนบ้านสันทรายไม่ใช้สารเคมี สารฆ่าหญ้า ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีในการน้อมนำเศรษฐกิจ

พอเพียงมาเป็นรากฐานของชีวิตในทุกด้าน คราวเรือนในหมู่บ้านใช้พื้นที่ว่างโดยใช้กระถาง ภาชนะที่ไม่ใช่แล้วนำมาปลูกผักไว้กินเอง โดยใช้ทรัพยากรให้มีประโยชน์สูงสุด ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ แม่บ้าน มีการออม มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน มีการบันทึกและมีการถ่ายทอดแก่บุคคลมากมาย และได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกับหมู่บ้านอื่น ต่อหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง

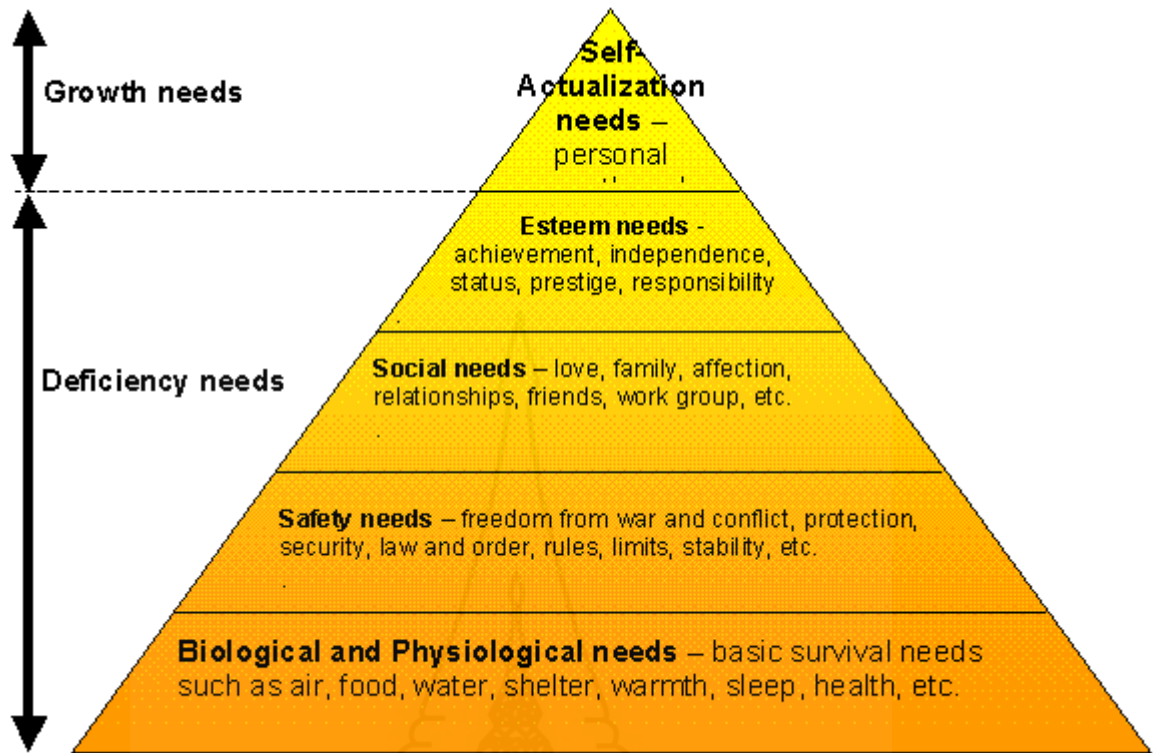
ภาพที่ 2.2 ป้ายศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านสันทราย

5. แนวคิดทฤษฎีจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต

ในที่นี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 ทฤษฎี คือ

5.1 ทฤษฎีความต้องการพื้นฐานของมนุษย์

อับราฮัม มาสโลว์ (1908-1970) ได้เสนอทฤษฎีความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ไว้ว่า มนุษย์มีความต้องการพื้นฐานที่สำคัญ 2 ประการ ประการแรก เป็นความต้องการเติมเต็มสิ่งที่ขาด (Deficiency Needs) ประกอบด้วย ความต้องการปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นทางกายของมนุษย์ (Physiological Needs) ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Need to know and Understand) ความต้องการสุนทรีย์ (Aesthetic Needs) และความต้องการรู้ตนเองอย่างแท้จริง (สัจการแห่งตน) (Self-Actualization Needs) สำหรับความต้องการเจริญงอกงามนี้ จัดเป็นความต้องการเพื่อพัฒนา เมื่อได้รับการตอบสนองแล้วไม่หยุดชะงัก แต่จะพัฒนาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

ภาพที่ 2.3 ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ของมาสโลว์

นอกจากนี้มาสโลว์ได้เสนอเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาบุคคล คือความต้องการเป็นบุคคลที่รู้จักตนเองอย่างแท้จริง (Self actualization persons) ซึ่งมาสโลว์ (Maslow, 1967, น. 281-284) ได้นำเสนอวิธีการพัฒนาพฤติกรรมไปสู่การบรรลุสัจการแห่งตน ดังนี้

ตารางที่ 2.1 แนวทางและตัวอย่างการพัฒนาไปสู่การบรรลุสัจการแห่งตน

แนวทางในการพัฒนาไปสู่การบรรลุสัจการแห่งตน	ตัวอย่าง
1. กระบวนการบรรลุสัจการแห่งตน เริ่มจากการเรียนรู้ที่แจ่มชัด โดยไม่เห็นแก่ตัวและมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตน	1. มุ่งทำงานและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นโดยปราศจากการยึดมั่นในตน
2. การผ่านเข้าสู่การบรรลุสัจการแห่งตน เริ่มจากการมองว่าชีวิตเป็นกระบวนการเลือกกระทำภายใต้ความซื่อสัตย์	2. ใช้สิทธิในการเลือกกระทำด้วยความซื่อสัตย์ต่อตนและผู้อื่น

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

แนวทางในการพัฒนาไปสู่การบรรลุจัดการแห่งตน	ตัวอย่าง
3. การที่บุคคลแสดงออกด้วยความรู้สึที่แท้จริงเกี่ยวกับสิ่งต่างๆเป็นทางไปสู่การบรรลุจัดการแห่งตน	3. ตระหนักว่า เราเป็นปัจเจกบุคคลจะฟังตนมากกว่าที่จะเชื่อหรือทำตามที่คนอื่นบอก
4. เป็นคนซื่อสัตย์แม้จะตกอยู่ในความยากลำบาก	4. รับผิดชอบตนเองโดยการซื่อสัตย์ต่อโลก
5. ให้กำลังใจตนเองเมื่อเผชิญความกลัวโดยกล้าที่จะฟังเสียงตนเอง	5. กล้าถึงความรู้สึกที่เป็นทุกข์หรือความเจ็บปวดแม้ว่าจะไม่ได้รับความชื่นชม
6. การบรรลุจัดการแห่งตนมิใช่เพียงกล่าวถึงเท่านั้นแต่เป็นกระบวนการที่เป็นไปด้วยศักยภาพของตนในแต่ละสถานการณ์	6. ใช้สติปัญญาทำงานหนักตามเป้าหมายของตน
7. การเรียนรู้ในระดับสูงสุดของสิ่งต่างๆจัดเป็นการบรรลุจัดการแห่งตนเป็นระยะ	7. การเรียนรู้ที่ดีเป็นไปได้ภายใต้สิ่งแวดล้อมทั้งหลายที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสำเร็จ
8. การไม่ทำตามบุคคลอื่นทั้งในการกระทำที่ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง แต่ต้องผ่านการกลั่นกรองของตนแล้ว	8. เมื่อมีความเข้าใจแล้ว แม้จะมีสิ่งที่เราไม่ชอบเราก็ต้องเรียนรู้ที่จะระวังหรือละทิ้งไปแม้จะสร้างความเจ็บปวดให้ตนก็ตาม

อับราฮัม มาสโลว์ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ไว้ดังนี้

1. มนุษย์แต่ละคนเกิดมาพร้อมกับธรรมชาติภายในที่สำคัญ
2. ธรรมชาติภายในของมนุษย์นี้จะถูกพัฒนาให้ชัดเจนขึ้นด้วยประสบการณ์

ความคิด และความรู้สึกของตน

3. บุคคลจะพัฒนาตนได้อย่างอิสระ

จากการศึกษาทฤษฎีความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ สามารถสรุปได้ว่า มนุษย์ทุกคนมีความต้องการพื้นฐานที่สำคัญเพื่อให้ชีวิตของตนเองประสบความสำเร็จโดยเริ่มจากความต้องการขั้นพื้นฐานทางกายที่จำเป็นของมนุษย์ ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการความรักและความเปี่ยมใจของ ความต้องการความภาคภูมิใจ ความต้องการความรู้ความเข้าใจ ความต้องการสุนทรียะ และความต้องการการรู้จักตนเองอย่างแท้จริง จากความต้องการทั้งหมดนี้ไม่มีใครสามารถปฏิเสธได้ว่าตนเองนั้นไม่มีความต้องการในสิ่งใดสิ่งหนึ่งดังที่กล่าวมา และเมื่อความต้องการปัจจัยพื้นฐานได้รับการตอบสนองแล้วมนุษย์มักมองหาสิ่งใหม่เพื่อพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

แต่การที่จะได้มาซึ่งการบรรลุจัดการแห่งตนนั้น การพัฒนาพฤติกรรมของตนเองจึงเป็นสิ่งสำคัญ เช่น การเป็นคนที่ยึดความจริง การยอมรับตนเอง ผู้อื่น และธรรมชาติตามที่เป็นอยู่ เป็นคนที่ไม่ขึ้นอยู่กับผู้อื่นและสามารถรักษาความถูกต้อง แม้จะได้รับการปฏิเสธหรือไม่ได้รับความนิยมนจากผู้อื่นก็ตาม มีสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นด้วยความรักลึกซึ้งซึ่งมากกว่าการเสแสร้งอันผิวเผิน มีจิตใจกว้างขวางหรือเลื่อมใสศรัทธาศาสนา มีลักษณะของประชาธิปไตยและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเป็นเพื่อนร่วมโลกเดียวกัน มีจิตสำนึกในคุณธรรมและประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งทฤษฎีความต้องการพื้นฐานของมาสโลว์มีเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาบุคคลที่รู้จักตนเองอย่างแท้จริง

5.2 ทฤษฎีของคาร์ล โรเจอร์

คาร์ล โรเจอร์ เป็นนักจิตวิทยาชั้นนำในการมุ่งช่วยบุคคลให้สามารถเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึงการเข้าใจปัญหาความทุกข์ร้อนของตน ยอมรับปัญหาและสามารถใช้ศักยภาพของตนจัดการปัญหาได้อย่างเหมาะสม โดยเน้นวิธีการช่วยเหลือแบบที่เน้นผู้รับบริการเป็นศูนย์กลาง (Client Centered Therapy) โรเจอร์ยังมีความเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนาไปสู่ความสมบูรณ์ของชีวิตได้ โรเจอร์ เรียกบุคคลที่พัฒนาได้เต็มที่ว่า “คนที่สมบูรณ์” (fully functioning person) ซึ่งได้สรุปลักษณะที่สำคัญของบุคคลที่จะสามารถบรรลุสู่คนสมบูรณ์มีลักษณะ ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีความไว้วางใจจะไม่เห็นแก่ภาพลักษณ์ของตนแต่จะอยู่ตามความเป็นจริง
 2. เป็นผู้ที่มีความไว้วางใจจะไม่ใช้คำว่า “ต้อง” แต่จะสนใจในสิ่งที่ตนจะเป็นมากกว่า
 3. เป็นผู้ที่มีความไว้วางใจจะเปลี่ยนจากการเห็นแก่ความคาดหวังของผู้อื่นเป็นการพิจารณาตามความคาดหวังของตน
 4. เป็นผู้ที่มีความไว้วางใจจะยอมรับตนและสามารถทำให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลง
 5. เป็นผู้ที่มีความไว้วางใจที่จะเปิดรับประสบการณ์โดยไม่สนใจการคิด ความรู้สึก การรับรู้และความจำที่ทำให้เกิดทุกข์ใจ
 6. เป็นผู้ที่ยอมรับผู้อื่นแม้ว่าจะมีความคิดที่แตกต่างจากตนได้
- คาร์ล โรเจอร์ ยังมีแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ดังนี้
1. บุคคลแต่ละคนมีโลกแห่งประสบการณ์ที่แตกต่างกัน
 2. มนุษย์มีพลังภายในตนในการพัฒนาไปสู่เป้าหมายของตนได้ เมื่อเขารู้จักตนเองอย่างถ่องแท้ในบรรยากาศที่อิสระ
 3. การเข้าใจมนุษย์ที่แท้จริงต้องเข้าใจกรอบความคิดภายใน (frame of references) ของเขา

4. เมื่อมนุษย์มีความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อตน เห็นคุณค่าของตน ย่อมจะมีความสุขและมองโลกในแง่ดี สร้างสรรค์สังคมได้ต่อไป

จากทฤษฎีของคาร์ล โรเจอร์ สามารถสรุปได้ว่า มนุษย์ทุกคนสามารถเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ได้ เมื่อบุคคลนั้นได้รู้จักเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง เห็นคุณค่าในตนเอง รู้สึกนึกคิดที่ดีต่อตนเองก่อน ย่อมส่งผลให้บุคคลนั้นมีความสุขกับสิ่งที่ตนเองได้พบเจอและการมองโลกในแง่ดีจะเป็นตัวช่วยสร้างสรรค์สังคมที่ดีได้

6. แนวคิดเกี่ยวกับงานวิจัยเชิงคุณภาพ

6.1 ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพ

นิตา ชูโต (2540) การวิจัยเชิงคุณภาพนั้นแปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Qualitative Method ซึ่งทางด้านเทคนิคการวิจัยแล้ว หมายถึงวิธีการปฏิบัติ-กระทำกับข้อมูลที่แจ่มชัดไม่ได้ (หรือไม่มีตัวเลข) และได้มีความพยายามที่จะให้ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพในมุมมองที่แตกต่างจากการวิจัยเชิงปริมาณ

เบญจา ยอดคำเนิน-แอ็ดติงก์ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์ (อ้างถึงใน Pope and Mays, 1995) การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นกระบวนการสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมวิธีหนึ่ง กล่าวคือ เป็นวิธีการแสวงหาความรู้หรือข้อเท็จจริงที่มีอยู่ตามสภาพความเป็นจริง หรือตามลักษณะที่เป็นอยู่ตามธรรมชาติ (natural setting) ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยรู้จักและเข้าใจการดำเนินชีวิตและสภาพแวดล้อมของผู้ให้ข้อมูล ทำให้การวิเคราะห์และการตีความข้อมูลมีความหมายใกล้เคียงกับความเป็นจริง เนื่องจากมีจุดเน้นที่การให้ความหมาย ประสบการณ์ ความเชื่อ และความเข้าใจของผู้ให้ข้อมูลเอง

ข้อมูลเชิงคุณภาพมักอยู่ในรูปของถ้อยคำ ข้อความ ปรากฏการณ์ เหตุการณ์ พฤติกรรม ซึ่งไม่ใช่ตัวเลข การตีความหรือการหาความหมายในลักษณะนี้ ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจตัวตนและสังคมของผู้ให้ข้อมูลผ่านถ้อยคำหรือข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาอย่างชัดเจน จุดเด่นที่สำคัญประการหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพ ก็คือ ความยืดหยุ่น ทำให้สามารถเก็บข้อมูลเพิ่มเติมได้ตลอดเวลาจนกว่าผลที่ได้จะอยู่ตัว และตอบคำถามวิจัยที่ตั้งไว้ได้ชัดเจน วิธีการเก็บข้อมูลก็ไม่ได้อำนาจอยู่ที่วิธีใดวิธีเดียว

6.2 ยุทธวิธีในการวิจัยเชิงคุณภาพ

การใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ในการแสวงหาความรู้ ความจริง ทางสังคมเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ ความรู้สึก โลกทัศน์ ความหมาย การตีความการเรียนรู้ของมนุษย์ในบริบทของวัฒนธรรม ฯลฯ ซึ่งมีความสลับซับซ้อนและเป็นพลวัต (Dynamics) มนุษย์เท่านั้นจะเข้าใจกันเองได้

ถ้าเข้าไปใกล้ชีวิตอยู่ในสภาพการณ์ (สนาม) นั้นๆ นานเพียงพอ และเรียนรู้เข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ ได้ด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ สนทนาได้ตอบค้นหาความจริงจากบุคคลและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจึงเป็นวิธีการวิจัยที่ประกอบด้วยยุทธวิธีต่างๆ ดังนี้ (นิศา ชูโต, 2551)

1. เป็นการวิจัยในสภาพธรรมชาติ ของปัญหาที่เกิดขึ้นจริง โดยไม่มีการจัดกระทำ ควบคุม หรือปรับเปลี่ยนสภาพการณ์ให้ผิดแปลกแตกต่างไปอย่างที่เคยเป็นอยู่

2. ผู้วิจัย ใช้วิธีค้นหา สรุปข้อความจริงด้วยตรรกะแบบอุปนัย (Induction) คือไม่มีข้อตกลงเบื้องต้นมาก่อนเกี่ยวกับสภาพการณ์ที่เข้าไปศึกษา แต่จะเข้าไปสังเกต เผชิญเหตุการณ์ต่างๆ ด้วยตนเอง แล้วจึงสร้างรูปแบบสรุปความเข้าใจจากข้อมูล ซึ่งได้จากการที่นักวิจัยเข้าไปใกล้ชีวิตกับสภาพการณ์ที่ต้องการศึกษาด้วยตนเอง ทำความรู้จักกับแหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคลโดยตรง ใช้ระยะเวลาที่เก็บข้อมูล สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลจนกระทั่งเกิดความไว้วางใจ เชื่อใจ ยอมเปิดเผยข้อมูล ความรู้สึก และความลับต่างๆ ฯลฯ การค้นหาความจริงเช่นนี้ต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร จึงจะทำให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้

3. มองภาพรวมรอบด้าน (Holistic Perspective) ผู้วิจัยเน้นความเข้าใจภาพรวมทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นสภาพการณ์ความเกี่ยวข้องของสิ่งต่างๆ ในบริบท ความซับซ้อนและความแปลกแตกต่างของความคิด ความประพฤติกของบุคคล ฯลฯ โดยไม่มองเป็นส่วนๆ แยกออกจากกัน แต่จะศึกษาดูแต่ละส่วนในภาพรวมทั้งหมดของบุคคล ชุมชน องค์กร วัฒนธรรม ฯลฯ เพื่อให้เกิดความเข้าใจหน้าที่ของแต่ละส่วนในภาพรวม

4. เน้นข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ มีข้อมูลรายละเอียดครอบคลุม ครบถ้วน ซึ่งมีทั้งการพรรณนาเกี่ยวกับข้อมูลคุณภาพ (เจงนั้บไม่ไ้) ข้อมูลเจาะลึก มีมุมมองด้านต่างๆ ของบุคคล การอ้างคำ ภาษาพูดตรง และประสบการณ์ตรงของบุคคลต่างๆ ที่ให้ข้อมูล เป็นการใช้ข้อมูลทุกด้าน และทุกแง่มุม ซึ่งรวมถึงการใช้ข้อมูลที่เจงนั้บไ้ (ข้อมูลเชิงปริมาณ) ด้วยเช่นกัน

5. เน้นกระบวนการพลวัต (Dynamics) เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นของส่วนบุคคลและวัฒนธรรมส่วนรวม หรือจากกรณีศึกษาเฉพาะก็ตาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจ “สภาพการณ์” หรือ “กรณีศึกษา” อย่างลึกซึ้ง

6. เน้นเกี่ยวกับบริบท (Contextual) ฉาก สถานที่ เวลา รวมทั้งแง่มุมทางประวัติศาสตร์ วิวัฒนาการของสิ่งต่างๆ อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องไปยังความหมายและการตีความเกี่ยวกับความจริง

7. วิธีการวิจัยมีความยืดหยุ่นสูง ในที่นี้มีได้หมายความว่าไม่มีการวางแผน นักวิจัยอาจวางแผนและกำหนดยุทธวิธีไว้ว่า จะเข้าไปในสนามวิจัยเมื่อไร สัมภาษณ์ สังเกตเวลาใด แต่เมื่อ

เข้าไปจริงๆ แล้วพบปัญหาที่ต้องมีปฏิภาณฉับไวรีบแก้ไข ปรับแผน ใช้วิธีการหาข้อมูลหลายๆ วิธี จนกว่าจะได้ข้อมูลที่มีความหมายนั่นเอง

8. เน้นเรื่องความรู้สึกร่วม และความเข้าใจ (Empathy and Insight) ความรู้สึกร่วม คือการที่ผู้วิจัยสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ให้ข้อมูลจนกระทั่งเกิดความรู้สึกความเข้าใจ (Insight) เกี่ยวกับสภาพ ความรู้ ประสบการณ์ และมุมมองของผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนเข้าใจคำอธิบาย ความหมายและโลกของผู้ให้ข้อมูลได้ โดยยึดหลักจริยธรรมและจรรยาบรรณต่อผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ

9. คุณภาพของผู้วิจัย คือ นักวิจัยต้องมีความสามารถ ความชำนาญในการเก็บข้อมูลและเขียน มีประสบการณ์และมุมมองที่ปราศจากอคติ รวมทั้งการสร้างความรู้สึกร่วม จนสามารถเกิดการเรียนรู้ระหว่างทำการวิจัย มีความละเอียดอ่อนในการวิเคราะห์ บูรณาการ ผสมผสานแนวคิดทฤษฎีและจินตนาการที่ก้าวไกลมากกว่าโลกส่วนตัวของนักวิจัย เพราะนักวิจัยเป็นเครื่องมือหลักในการวิจัย ดังนั้น คุณภาพของการวิจัยย่อมขึ้นกับคุณภาพของนักวิจัยโดยตรง

6.3 การวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา

นิศา ชูโต (2540) กล่าวว่า “ปรากฏการณ์วิทยา” คือ แนวคิดในประเด็นที่ว่า “อะไรคือรูปแบบและประสบการณ์สำคัญในชีวิตของบุคคลนั้นๆ”

ปรากฏการณ์สำคัญๆ ของคนแต่ละบุคคลในสังคมนั้น อาจมีแบบอย่างเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันได้ ในหลายๆ เรื่อง เช่น อาจเป็นประสบการณ์ร่วมในเรื่องของอารมณ์ เช่น ความรัก เกลียด โลก หลง ฯลฯ หรืออาจเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีประสบการณ์รูปแบบเดียวกันเป็นผู้ที่มีอาชีพหรือผ่านประสบการณ์เดียวกัน เช่น การเป็นแม่ เป็นผู้เลี้ยงสงครามด้วยกัน เป็นต้น ดังนั้นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันย่อมสามารถแบ่งปัน หรือเข้าใจความรู้สึกที่เหมือนๆ กันได้ดี

ทวีศักดิ์ นพเกษร (2551) การวิจัยแบบปรากฏการณ์เป็นการทำความเข้าใจ ความหมาย/ทัศนะ/ความรู้สึกเบื้องต้นลึกในจิตใจของผู้ที่ประสบกับปรากฏการณ์/เหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งผ่านพ้นมาแล้วหรือกำลังประสบอยู่ ปรากฏการณ์/เหตุการณ์นั้นเป็นอะไรก็ได้ที่ผู้คนทั้งหลาย ประสบและนักวิจัยเห็นว่ามีความน่าสนใจอาจมีประโยชน์ในเชิงนโยบายหรือการปรับปรุงแก้ไข รวมทั้งการทำความเข้าใจการดำเนินงาน/การปฏิบัติการณ์ต่างๆ

ทวีศักดิ์ นพเกษร (2551) (อ้างถึงใน Patton, 2001) สรุปจุดเน้นสำคัญของปรากฏการณ์วิทยาในสำนักต่างๆ ว่ามีหลักการสำคัญร่วมกัน คือ การมุ่งสำรวจว่า มนุษย์ทำความเข้าใจกับประสบการณ์ของตนต่อปรากฏการณ์หนึ่ง และเปลี่ยนผ่านประสบการณ์นั้นไปสู่ความตระหนักรู้ (consciousness) ได้อย่างไร นั่นคือ การพรรณนาอย่างระมัดระวัง ละเอียดถี่ถ้วน อย่างมีระเบียบวิธีว่า มนุษย์มีประสบการณ์นั้นอย่างไร ชิมชั้รับรู้ (perceive) อย่างไร อธิบายพรรณนา

ปรากฏการณ์นั้นอย่างไร รู้สึกอย่างไร ตัดสินปรากฏการณ์นั้นอย่างไร จดจำไว้ได้อย่างไร มีความเข้าใจว่าอย่างไร และพูดคุยเกี่ยวกับปรากฏการณ์นั้นกับผู้อื่นอย่างไร

6.4 วิธีการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ

ทวิศักดิ์ นพเกษร (2551) ได้กล่าวถึงวิธีการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. โจทย์วิจัย คำถามการวิจัย หน่วยการวิเคราะห์ และโครงสร้างคำถามเพื่อการเก็บข้อมูลล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเลือกวิธีการเก็บข้อมูล วิธีการพื้นฐานในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การรวบรวมศึกษาสิ่งบันทึกที่เกี่ยวข้อง การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม
2. ผู้วิจัยพึงระลึกเสมอว่าการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพต้องมีความยืดหยุ่นในการเก็บข้อมูลตามสภาวะที่เกิดขึ้นในสนาม
3. ในการเก็บข้อมูลสนาม ผู้วิจัยต้องออกแบบระบบการบันทึกข้อมูลและการเก็บรักษาข้อมูลที่สามารถรักษาความลับ ความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล
4. การศึกษาทำความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรม วิถีชีวิต สภาพภูมิประเทศ การคมนาคมในสนามวิจัย เป็นสิ่งจำเป็นในการเก็บข้อมูล เพื่อนำมาใช้ประกอบการพิจารณากำหนดห้วงเวลา และการบริหารการเก็บข้อมูล
5. นักวิจัยควรเลือกใช้วิธีการเก็บข้อมูลมากกว่าหนึ่งวิธี โดยคำนึงถึงหลัก Triangulation ข้อค้นพบที่คล้ายคลึงกันจากวิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกันย่อมทำให้เกิดความน่าเชื่อถือเพิ่มขึ้น

6.5 เกณฑ์ในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล

นิศา ชูโต (2540) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพไว้ 4 ประการ คือ ความน่าเชื่อถือ (Credibility) การพึ่งพากับเกณฑ์อื่น (Dependability) การถ่ายโอนผลการวิจัย (Transferability) และการยืนยันผลการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.5.1 ความเชื่อถือได้ของข้อมูล (Credibility) นิศา ชูโต (2540) หมายถึง การตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล และการตีความของผู้วิจัยเกี่ยวกับความจริงระดับต่างๆ กับความคิดของผู้ให้ข้อมูลว่าสอดคล้องต้องกันหรือไม่ สิ่งที่นักวิจัยควรจะทำเพื่อเพิ่มความเชื่อถือได้ของการวิจัยมีหลายวิธี ได้แก่

- 1) อยู่ในสนามเป็นระยะเวลา นานจนสามารถขจัดอคติ และตรวจสอบความเข้าใจในประเด็นสำคัญๆ ให้ถูกต้อง
- 2) สังเกตอย่างจริงจัง เพื่อทำความเข้าใจคุณลักษณะสำคัญที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะ เป็นสิ่งที่ปกติหรือผิดปกติ พร้อมทั้งทำความเข้าใจความหมายของเหตุการณ์นั้นๆ

3) ถ่ายทอด เล่า ตรวจสอบระหว่างเพื่อนร่วมวิจัย เพื่อความแจ่มแจ้งและ พัฒนาการของความเข้าใจ ปรัชญาหรือเกี่ยวกับแนวทางการวิจัย

4) ตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) คือ การตรวจสอบข้อมูลจาก แหล่งที่มาต่างๆ กัน เพื่อให้ได้คำอธิบายในหลายสภาพการณ์ หลายช่วงเวลา ในมิติต่างๆ กัน หรือ จากผู้สืบสวนหลายคน หลายกลุ่ม หรือการสังเกตสนามหลายๆ ครั้ง

5) มีสารสนเทศต่างๆ ครอบคลุมเพียงพอ ทั้งเอกสาร ภาพถ่าย รูปภาพ เทป วิดีโอ ฯลฯ สารสนเทศต่างๆเหล่านี้ต้องตรวจสอบความถูกต้องก่อนใช้เป็นหลักฐานอ้างอิง

6) ข้อมูลต่างๆ ที่ใช้ประกอบการวิจัย และการตีความเรื่องราวต่างๆ จะต้อง ผ่านการตรวจสอบเป็นระยะๆ โดยผู้เกี่ยวข้องทุกชั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบการศึกษาวิจัย

6.5.2 การพึ่งพากับเกณฑ์อื่น (Dependability) หมายถึง การใช้วิธีการหลายวิธีเข้า ร่วมกันตรวจสอบความตรงของข้อมูล ของแนวคิดทฤษฎี ซึ่งอาจใช้นักวิจัยหลายคนร่วมสังเกตสิ่ง เดียวกัน เพื่อดูว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะไปในทิศทางเดียวกันหรือขัดแย้งกัน อันเป็นแบบอย่างหนึ่งของ การตรวจสอบแบบสามเส้า

6.5.3 การถ่ายโอนผลการวิจัย (Transferability) หมายถึง ความสามารถอ้าง ผลการวิจัยไปยังสภาพการณ์ในบริบทที่คล้ายคลึงกัน จึงควรใช้กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sample) ที่ครอบคลุมแนวคิด และมุมมองของทฤษฎีที่กำลังจะเกิดจากข้อมูลที่ได้จากสนาม ค้นหา ข้อเสนอแนะในทุกๆด้านอย่างครอบคลุม เพื่อสรุปคำตอบของสมมติฐานที่วางไว้แล้วสร้างแนวทาง แนวทางหรือรูปแบบ อันอาจทำให้เกิดการถ่ายโอนผลวิจัยไปสู่บริบทอื่นๆ ที่คล้ายคลึงกัน

6.5.4 การยืนยันผลการวิจัย (Confirmability) หมายถึง ความสามารถในการยืนยัน ผลอันเกิดจากข้อมูล ด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า ในหลายๆ ด้าน เช่น ตรวจสอบแนวคิด สมมติฐาน เปรียบเทียบกับงานวิจัยของคนอื่นที่ทำเรื่องคล้ายคลึงกัน บันทึกสาเหตุและเหตุผล แนวทางในการมองปัญหาของผู้วิจัย รวมทั้งการตรวจสอบแนวคิดกับผู้เชี่ยวชาญหลายๆ คน

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

ธำรงค์ แสงสุริยจันทร์ (2553: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 1 กรกฎาคม- ธันวาคม) ได้ศึกษาวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นฐานแนวทางบุญนิยมในชุมชนบุญนิยมราชธานี อโศก อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษา พบว่า ชาวชุมชนราชธานีอโศก ใช้การทำงานในกิจการงาน 12 ด้าน ได้แก่ ศาสนา การเมืองการปกครอง การสื่อสาร การพาณิชย์ การศึกษา การเงินการคลัง อุตสาหกรรมชุมชน สุขภาพ การบริโภคนิยม กสิกรรม ขยะวิทยา และศิลปวัฒนธรรม

เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเองและชุมชน นำไปสู่การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและการมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความพอประมาณ ด้วยการเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายในปัจจุบัน 4 ด้วยความมีเหตุผล ใช้กิจการด้านการเมืองการปกครองใช้ชุมชนด้วยกระบวนการกลุ่ม เป็นเวทีความคิดเห็นและตัดสินใจร่วมกัน ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีการพึ่งตนเองในด้านการผลิต การจำหน่าย และการดูแลสุขภาพ ด้านความรู้และคุณธรรม มีการศึกษาเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียนผ่านระบบสื่อสารรูปแบบต่างๆ

อัฐวิวัฒน์ กิตติพลดีงาม (2554) ได้ศึกษาวิจัยในเรื่องการประยุกต์ใช้แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ปัญหาหนี้สินที่เกิดจากการสินเชื่อเพื่อคุณภาพชีวิตของข้าราชการกองบิน 2 จังหวัดลพบุรี ผลการศึกษาได้รับคำตอบที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ความพอประมาณ ควรทำการวิเคราะห์หาความต้องการและความจำเป็นในการดำเนินชีวิตของกำลังพล และครอบครัว และนำมาพิจารณาระดับของความพอประมาณที่เหมาะสม
2. การมีเหตุผล ควรวิเคราะห์โดยใช้หลัก SWOT ความพอประมาณ
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดี แบ่งออกเป็นด้านต่างๆ คือ ด้านวัตถุ ต้องคำนึงถึงการมีหนี้สินน้อย เงินออมมาก ควรสร้างความรัก ความสามัคคีซึ่งกันและกัน ด้านวัฒนธรรมควรอาศัยเครื่องเหนี่ยวรั้งจิตใจ และด้านสิ่งแวดล้อม ควรมีการรักษาสิ่งแวดล้อมไว้เป็นทุนธรรมชาติ
4. ด้านเงื่อนไขความรู้ พบว่าการมีองค์ความรู้ในด้านต่างๆจากการศึกษาทางวิชาการและประสบการณ์ สามารถบริหารจัดการกับองค์ความรู้ และนำมาใช้ประโยชน์ได้ และควรใช้ความรู้ด้วยความระมัดระวังอย่างรอบคอบและไม่ประมาท
5. ด้านเงื่อนไขและคุณธรรม พบว่าควรมีการปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีสติปัญญาในการดำเนินชีวิต รวมทั้งใช้คุณธรรมเป็นเครื่องกำกับจิตใจ

ชัยวุฒิ มานพ (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตการปกครององค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดแพร่ ผลการศึกษา พบว่า ประชาชนในเขตตำบล ไทรย้อย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดแพร่ ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้ดำเนินชีวิตตามหลักความพอประมาณ มีการกำหนดบัญชีรายรับ รายจ่ายของครัวเรือน ใช้หลักความมีเหตุผลในการวางแผนเพื่อเพิ่มรายได้ ใช้เหตุผลในการตัดสินใจ สร้างภูมิคุ้มกันที่ดี พอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ เตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ในการประกอบอาชีพ และเฝ้าหาความรู้เพื่อพัฒนาฝีมือตนเอง และมีการดำเนินชีวิตตามหลักเงื่อนไขคุณธรรม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งปันสิ่งที่ตัวเองมีอยู่กับผู้อื่น

สุกัญญา เกิดศิริ (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกาดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตร (ธ.ก.ส.) สาขาพญาเม็งราย

ที่เข้าโครงการฟื้นฟูและพักฟื้นเกษตรกรรายย่อยและยากจน ผลการศึกษาพบว่า การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรภายหลังการอบรมฟื้นฟูมีเกษตรกรจำนวนร้อยละ 10.2 ที่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิตได้ ส่งผลทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถลดรายจ่ายและมีการออมเพิ่มขึ้น ส่วนกลุ่มตัวอย่างจำนวนร้อยละ 89.8 คือเกษตรกรที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิตในด้านเศรษฐกิจ โดยมี 3 ประเด็น ดังนี้

1. การมีรายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพหลักและอาชีพเสริมในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร ได้แก่ การทำนาข้าว การเลี้ยงสัตว์ และค้าขาย ซึ่งเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย
2. การจลดรายจ่ายมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในระดับปานกลาง จากการลดต้นทุนการผลิตภาคการเกษตรและการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ข้อมูลที่ได้จากผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า มีความตระหนักในการลดรายจ่ายโดยผลิตปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักใช้เองเพื่อลดต้นทุนการผลิต แต่เกษตรกรยังต้องพึ่งปุ๋ยเคมีและสารเคมีเพื่อใช้ในการผลิตซึ่งมีราคาแพงและทำให้ต้นทุนการผลิตสูง
3. การออมเงินของเกษตรกรในระดับน้อย ส่วนใหญ่การออมในรูปแบบการส่งเงินค่าสงเคราะห์ศพกับสมาคมฌาปนกิจลูกค้า ช.ก.ส. และออมด้วยการถือหุ้นของกองทุนหมู่บ้านสหกรณ์การเกษตร หรือกลุ่มอาชีพต่างๆ โดยจ่ายเป็นรายเดือนหรือรายปี

ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า เกษตรกรมีปัญหาและอุปสรรคในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแบ่งเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. ด้านการเพิ่มรายได้ ได้แก่ การไม่มีที่ดินทำกิน ขาดแคลนน้ำ ไม่เข้าใจแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
2. การลดต้นทุนในการผลิต ได้แก่ ปัจจัยในการผลิตมีราคาแพง เช่น ปุ๋ยเคมี และสารกำจัดวัชพืช เครื่องมืออุปกรณ์และการลดรายจ่ายในครัวเรือน คือรายจ่ายส่งเสียบุตรเรียนสูง และลดละ เลิกอบายมุขไม่ได้
3. การออมเงิน ได้แก่ มีงานหลักที่ต้องทำมาก จึงไม่มีเวลาจัดบัญชีครัวเรือน รายจ่ายมาก รายได้น้อย จึงขาดแรงจูงใจในการออมเงิน จึงไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้

กาญจนา (2555) ได้ศึกษาเรื่องพฤติกรรมกรรมการออมของครัวเรือนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา บ้านหนองเขื่อน จังหวัดเพชรบุรี ผลการศึกษา พบว่า สาเหตุจากภูมิหลังที่ผิดพลาดจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว ไม่มีกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ไม่มีเครือข่ายชุมชน ตกอยู่ในสภาวะนิยม ทำให้เกิดภาระหนี้สินตามมา จากการเข้ามาของศูนย์การศึกษาและพัฒนาโครงการพระราชดำริห้วยทราย ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรแบบพอเพียง การออม อีกทั้งยังได้มีการจัดการศึกษาดูงาน ทำให้ผู้นำชุมชนเห็นถึงประโยชน์ เกิดเครือข่ายชุมชน จัดตั้งกลุ่ม

ออมทรัพย์ขึ้นเป็นธนาคารประจำหมู่บ้าน ให้ได้เห็นคุณค่า เห็นความสำคัญของการออม รู้จักการวางแผนการใช้จ่ายเงิน เกิดสัจจะร่วมกัน โดยมีเหตุผลที่ว่า ต้องการปลดภาระหนี้สินในอดีต โดยไม่ต้องไปกู้หนี้ยืมสินจากภายนอก และไม่ต้องเป็นภาระของสังคมในภายภาคหน้าได้ ในส่วนของกระบวนการและพฤติกรรมออมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการแบ่งเงินรายได้ ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ เงินรายได้สำหรับต่อยอดการเกษตร เงินสำหรับใช้จ่ายในครัวเรือนและเงินออม โดยมีอัตราส่วน 50-30-20 ตามลำดับ และมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อเป็นกระบวนการเรียนรู้ การฝึกตน เพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่ถูกต้องอีกด้วย

กษิรา วิทยารัตน์ (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการทำนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาบ้านหนองโสน หมู่ที่ 4 ตำบลหนองไผ่ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี พบสภาพปัญหาการทำนาโดยชาวนามีสภาพปัญหาการทำนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงโดยรวมอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วย สภาพปัญหาด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล ด้านความมีภูมิคุ้มกัน ด้านความรู้ และด้านคุณธรรม แนวทางการทำนา ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สรุปได้ว่า

1. แนวทางการทำนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงด้านความพอประมาณ โดยการจัดอบรมให้ความรู้ แก่ชาวนาด้านการวางแผนการผลิต การใช้จ่ายเงินลงทุน
2. แนวทางการทำนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงด้านความมีเหตุผล โดยการจัดอบรมให้ความรู้แก่ชาวนาด้านการจัดการบริหารที่ดิน ส่งเสริมการเรียนรู้ในการทำนาแนวคิดหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการทำนา
3. แนวทางการทำนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงด้านความมีภูมิคุ้มกัน โดยการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องพันธุ์ข้าว การจัดระบบน้ำในแปลงนา และศึกษาดูงานชาวนาที่ประสบความสำเร็จในการทำนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง
4. แนวทางการทำนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงด้านความรู้ โดยการจัดอบรมให้ความรู้กับชาวนาเกี่ยวกับการทำนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาแนวทางการทำนาแบบทฤษฎีใหม่ และศึกษาดูงานศูนย์สาธิตการทำนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง
5. แนวทางการทำนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงด้านคุณธรรม โดยการให้ชาวนาตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการเรียนรู้การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาปรับใช้ในการทำนา โดยการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ แทนการใช้สารเคมี

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย จังหวัดเชียงราย ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยตามแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology study) และใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อมุ่งศึกษาประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย โดยดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. การเตรียมความพร้อมของผู้วิจัย
2. การศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล
7. จริยธรรมในการวิจัยและการพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล

1. การเตรียมความพร้อมของผู้วิจัย

ผู้วิจัยได้เตรียมความพร้อมก่อนการเก็บข้อมูล เพื่อให้การวิจัยดำเนินการถูกต้องตามกระบวนการวิจัยและได้ผลที่มีความน่าเชื่อถือ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้แบ่งขั้นตอนการเตรียมความพร้อมของผู้วิจัยเป็น 2 ขั้นตอน คือ การเตรียมตัวก่อนการเก็บข้อมูล และการเตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 การเตรียมตัวก่อนการเก็บข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยคือ เครื่องมือหลักในการเข้าไปสัมผัสกับผู้ให้ข้อมูลโดยตรง โดยผ่านการพูดคุย สัมภาษณ์ สังเกตและปฏิบัติตนเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ครอบคลุมและน่าเชื่อถือ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีการเตรียมตัวก่อนการเก็บข้อมูล ดังนี้

- 1) การเตรียมความพร้อมของผู้วิจัยด้านความเข้าใจที่เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษางานวิจัยที่

เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอื่นๆ การวิจัยเชิงคุณภาพแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา เพื่อใช้เป็นแนวคำถาม การสัมภาษณ์ที่ครอบคลุมและตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เป็นแนวทางในการวางแผนการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้อย่างถูกต้องตามระเบียบวิธีการวิจัย

2) การเตรียมความพร้อมของผู้วิจัยด้านระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษา ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา โดยการทบทวนเอกสาร ตำรา งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยการเชิงคุณภาพตามแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา

1.2 การเตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1.2.1 ตัวผู้วิจัย เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้มาซึ่ง ประสิทธิภาพที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษามากที่สุด ผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวม ข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง โดยอาศัยเครื่องมือประกอบอื่นๆ

1.2.2 เครื่องบันทึกเสียง ใช้ในการบันทึกบทสนทนาของผู้ให้ข้อมูลหลักกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์ตรงตามข้อมูลที่ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อมูลไว้ และทำให้ข้อมูลที่ ได้มาสามารถตรวจสอบได้

1.2.3 แบบบันทึกภาคสนาม ผู้วิจัยจะบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นขณะ ดำเนินการสัมภาษณ์หรือบันทึกข้อมูลต่างๆ ที่ไม่สามารถบันทึกได้ด้วยเครื่องบันทึกเสียง

1.2.4 แนวทางการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิต ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย ในครั้งนี้ได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ เชิงลึกแบบมีแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview guideline) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยได้ สร้างแนวคำถามโดยกำหนดลักษณะคำถามให้ครอบคลุม และตรงตามวัตถุประสงค์ของการ ศึกษาวิจัยเป็นหลัก โดยแนวคำถามมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด มีประเด็นกว้างๆ ที่สามารถ ปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์และข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลักสามารถ ถ่ายทอดเรื่องราว ประสิทธิภาพ ความคิด ความรู้สึกได้อย่างอิสระ โดยแนวคำถามที่ใช้ในการวิจัย ได้ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมของข้อคำถามจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งผู้วิจัยจะ ทำ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักรายละ 1-2 ครั้ง ครั้งละ 30-90 นาที แนวทางการสัมภาษณ์ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเริ่มการสัมภาษณ์ ขั้นเข้าสู่ประเด็นที่ต้องการศึกษา และขั้นยุติการสัมภาษณ์ รายละเรียงดังต่อไปนี้

1) ขั้นเริ่มต้นการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้คำถามอุ่นเครื่องชกถามเกี่ยวกับเรื่องทั่วไป ก่อนที่จะเข้าถึงคำถามหลักเพื่อสร้างสัมพันธภาพและบรรยากาศที่ดีระหว่างตัวผู้วิจัยกับผู้ให้ ข้อมูล ได้เกิดความคุ้นเคยและเริ่มเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เช่น สบายดีไหม สุขภาพแข็งแรง ดีไหม กำลังทำอะไรอยู่

2) ขึ้นเข้าสู่ประเด็นที่ต้องการ ผู้วิจัยเริ่มเข้าสู่ประเด็นหลักที่ต้องการศึกษา เช่น ขอให้ท่านเล่าเรื่องการใช้ชีวิตก่อนที่รู้จักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างไร รู้จักเศรษฐกิจพอเพียงจากใครที่ไหน หลังจากรู้จักเศรษฐกิจพอเพียงแล้วนำมาปรับใช้กับการดำเนินชีวิตของตนเองอย่างไร อยากจะบอกอะไรกับลูกหลานเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

3) ขึ้นการยุติการสัมภาษณ์ เมื่อถึงกำหนดเวลาที่ได้ตกลงกันไว้กับผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยเริ่มเปลี่ยนหัวข้อบทสนทนาไปเรื่องต่างๆ ไปพร้อมกับเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลพูดถึงสิ่งที่ต้องการพูดเพิ่มเติม โดยมีแนวคำถามเช่น ท่านมีเรื่องอื่นๆที่เกี่ยวกับประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของท่านที่อยากจะเล่าให้ฟังอีกไหมคะ

2. การศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

2.1 ผู้ให้ข้อมูลและเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ในการวิจัยครั้งนี้คือ สมาชิกชุมชนบ้านสันทราย ที่ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 10 ราย ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อที่จะได้ผู้ให้ข้อมูลที่สามารทำให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการศึกษาได้อย่างลึกซึ้ง และตรงประเด็น ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังต่อไปนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย
 2. ผู้ให้ข้อมูลหลักดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อย่างน้อย 3 ปี
 3. ผู้ให้ข้อมูลหลักเต็มใจในการเข้าร่วมการศึกษา
- ดังแสดงในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 แสดงข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลหลักรายบุคคล

ที่	นามสมมุติ	เพศ	อายุ	ระยะเวลาที่	ระยะเวลาที่ดำเนิน	อาชีพในปัจจุบัน
				อาศัยในชุมชน บ้านสันทราย	ชีวิตตามหลัก พอเพียง	
1	คุณลุงไพโร	ชาย	54	54 ปี	17 ปี	ทำไร่, ทำนา
2	คุณลุงเรือง	ชาย	54	54 ปี	15 ปี	ทำไร่, ทำนา
3	คุณแม่ลี	หญิง	51	23 ปี	20 ปี	ทำไร่, ทำนา
4	คุณแม่ทิพย์	หญิง	50	8 ปี	17 ปี	ขายน้ำ
5	คุณมนัส	หญิง	33	12 ปี	5 ปี	รับจ้าง
6	คุณอ้อม	หญิง	35	6 ปี	3 ปี	รับจ้าง
7	คุณปอนด์	หญิง	31	5 ปี	3 ปี	รับจ้าง
8	คุณช้อย	หญิง	35	6 ปี	5 ปี	รับจ้าง
9	คุณอร	หญิง	29	29 ปี	10 ปี	รับจ้าง
10	คุณฝัก	หญิง	33	33 ปี	3 ปี	รับจ้าง

2.2 พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษา (setting) ของงานวิจัยครั้งนี้คือ ชุมชนบ้านสันทรายที่เป็นที่อยู่ของกลุ่มคนที่ได้ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดเชียงราย

ตำบลเชียงเคี่ยน เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเทิง มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านเชียงเคี่ยน หมู่ 2 บ้านสันชุม หมู่ 3 บ้านก่อ หมู่ 4 บ้านสันปูเลย หมู่ 5 บ้านสารภี หมู่ 6 บ้านโป่งช้าง หมู่ 7 บ้านป่ากุก หมู่ 8 บ้านภูเขากแก้ว หมู่ 9 บ้านสันทราย

พื้นที่ มีลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบสูงระหว่างหุบเขาประมาณ 50% ของพื้นที่ทั้งหมด นอกนั้นเป็นที่ราบ มีแม่น้ำห้วยเอียงและแม่น้ำพุงล้อมรอบตำบล มีป่าไม้เบญจพรรณ

เขตพื้นที่

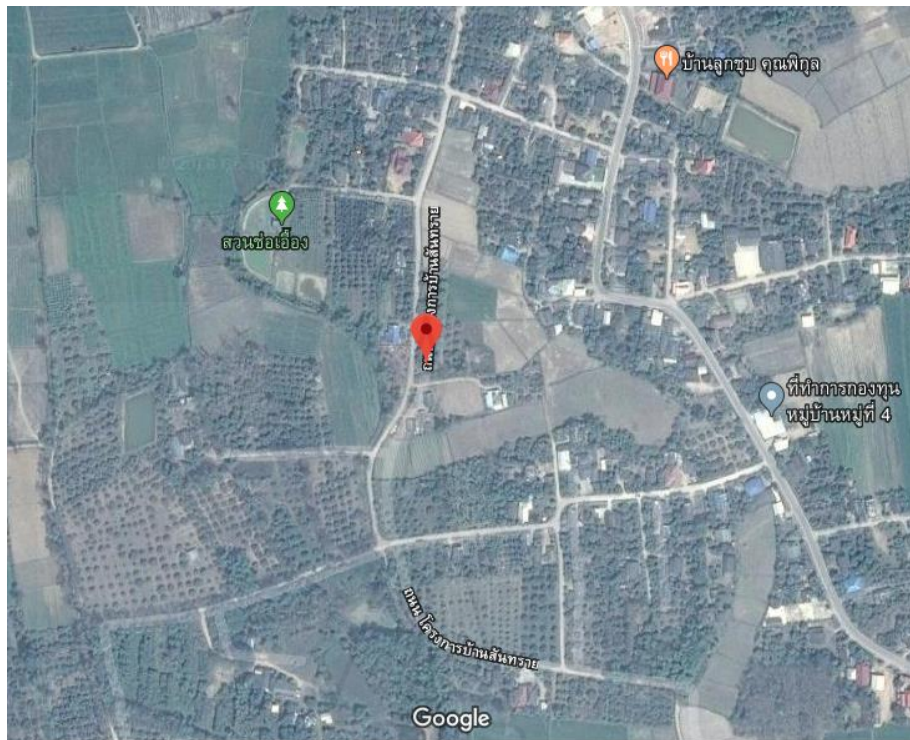
ทิศเหนือ ติดกับ ต.คอยลาน อ.เมือง จ.เชียงราย

ทิศใต้ ติดกับ ต.ป่าแจะ อ.ป่าแดด จ.เชียงราย

ทิศตะวันออก ติดกับ ต.จ้าว อ.เทิง จ.เชียงราย

ทิศตะวันตก ติดกับ ต.ป่าแจะ อ.ป่าแดด และ ต.คอยลาน อ.เมือง จ.เชียงราย

อาชีพ อาชีพหลัก ทำนา อาชีพเสริม รับจ้าง

ภาพที่ 3.1 แผนที่ชุมชนบ้านสันทราย ต.เชียงเคี่ยน อ.เทิง จ.เชียงราย

ชุมชนบ้านสันทรายมีแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ตั้งอยู่บนบ้านสันทราย หมู่ที่ 9 ตำบลเชียงเคี่ยน อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย บริหารจัดการโดย นางเป็ริยวจันทร์ ต๊ะตันยาง เริ่มทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เมื่อปี 2552 ด้วยแรงงานคนในครอบครัว 5 คน บนพื้นที่ 23 ไร่ แบ่งเป็นที่พักอาศัย และโรงเรือน 3 ไร่ จากรูปแบบการจัดการทางการเกษตรที่ประสบผลสำเร็จตามหลักทฤษฎีใหม่ จนได้รับรางวัลชนะเลิศด้วยพระราชทานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประเภทเกษตรทฤษฎีใหม่ จากการประกวดผลงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 2553 โดยสำนักคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) และมีการดำเนินการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาจนถึงปัจจุบัน

หมู่บ้านสันทรายได้รับการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบกระทรวงมหาดไทย ปี พ.ศ. 2552 จำนวน 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด (มนต์เชียร บุญกล้า: 2015) หมู่บ้านได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆผ่านเกณฑ์การประเมินอยู่ในระดับพออยู่พอกิน ดังนี้ ด้านจิตใจ หมู่บ้านได้จัดประชุมเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำประชาคมติ รับฟังข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น กิจกรรมพัฒนาบ่อขยะสาธารณะ ทำฝายกระสอบทราย หมู่บ้านสันทรายมีข้อกำหนดใช้ร่วมกัน เช่น ห้ามตัดไม้ในเขตชุมชนของหมู่บ้าน ห้ามใช้กระแสไฟฟ้าเพื่อจับสัตว์น้ำ ห้ามทะเลาะวิวาท การมีคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิตของคน

ในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ปลอดภัยอบายมุข คนในหมู่บ้านมีวิถีชีวิตแบบพอเพียง ปลูกผักเลี้ยงสัตว์ไว้กินเองในบ้าน นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต บางหมู่บ้านมีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านสันทราย มีกิจกรรมหลากหลาย ระดับครัวเรือนจะมีการสาธิตเลี้ยงปลา ปลูกผัก เลี้ยงไก่ เพื่อบริโภคภายในครอบครัว ที่เหลือจะมีการนำไปจำหน่ายในตลาดท้องถิ่น หมู่บ้านสันทรายได้ยกให้เป็นหมู่บ้านตัวอย่างในการพัฒนา เพราะมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ชุมชนบ้านสันทรายไม่ใช้สารเคมี สารฆ่าหญ้า ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีในการน้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นรากฐานของชีวิตในทุกด้าน ครัวเรือนในหมู่บ้านใช้พื้นที่ว่างโดยใช้กระถาง ภาชนะที่ไม่ใช้แล้ว นำมาปลูกผักไว้กินเอง โดยใช้ทรัพยากรให้มีประโยชน์สูงสุด ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ แม่บ้าน มีการออม มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน มีการบันทึกและมีการถ่ายทอดแก่บุคคลมากมาย และได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกับหมู่บ้านอื่น ต่อหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง

2.3 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.3.1 ขั้นตอนการได้มาซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลัก

จากเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักดังแสดงในตารางที่ 3.1 จากการที่ผู้วิจัยได้ส่งหนังสือแจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เมื่อได้รับอนุญาตให้สามารถดำเนินการวิจัยในชุมชนได้ ผู้วิจัยจึงขอหนังสือขอความอนุเคราะห์ให้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อไว้เป็นหลักฐานยืนยันวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย ผู้วิจัยจึงได้พบปะ สัมภาษณ์ สอดถาม พูดคุยเพื่อหาข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีความพร้อมที่ต้องการร่วมงานวิจัยนี้ โดยไม่จำกัดศาสนา อาชีพ เพศ เพื่อต้องการทราบถึงประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตก่อนที่ผู้ให้ข้อมูลจะดำเนินชีวิตโดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับชีวิตของตนเองในปัจจุบัน จุดเริ่มต้นในการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจุบันแห่งการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญา จากนั้นจึงสอบถามถึงความสมัครใจเข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้ พร้อมกับนัดวันเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลักอีกครั้ง

2.3.2 ขั้นตอนการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้รับการตอบกลับจากผู้ใหญ่บ้านให้สามารถเข้าเก็บข้อมูลจากสมาชิกในชุมชนบ้านสันทรายแล้ว พร้อมกับได้พบปะ พูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลในเบื้องต้นแล้วนั้น ผู้วิจัยได้นัดวัน เวลา กับผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อทำการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูล ตาม วัน เดือน ปี ที่ได้นัดหมายไว้ก่อนหน้านี้

2.3.3 ขั้นตอนการดำเนินการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละราย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ตามขั้นตอนซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยแนะนำตนเอง พร้อมทั้งอธิบายรายละเอียดของการวิจัยในครั้งนี้ให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเข้าใจ ได้แก่ ชื่อโครงการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะจง การขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงและการจดบันทึกขณะสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ตรงตามที่ผู้ให้ข้อมูลหลักได้สัมภาษณ์ ระยะเวลาในการใช้ในการสัมภาษณ์ประมาณ 60 – 90 นาที

2) ผู้วิจัยอธิบายความเคร่งครัดในการพิทักษ์และการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกเสียงบทสนทนาไว้ในอุปกรณ์คอมพิวเตอร์แล้วผู้วิจัยจะทำการลบบทสนทนาในอุปกรณ์บันทึกเสียงทันที และผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้ออกจดเป็นตัวอักษร ซึ่งจะไม่มีการบันทึกชื่อ นามสกุลที่แท้จริง ของผู้ให้ข้อมูลหลักแต่จะใช้นามสมมติแทนตัวผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละราย และในขณะที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักสามารถเลือกไม่ตอบคำถามใดๆ ที่รู้สึกไม่สะดวกใจ หรือยุติการให้ความร่วมมือในขั้นตอนต่างๆ ของการวิจัย โดยไม่มีผลกระทบใดๆ ทั้งสิ้นต่อผู้ให้ข้อมูลหลัก

3) ก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจกับผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยเริ่มจากการพูดคุยเรื่องทั่วไป หลังจากนั้นผู้วิจัยจะสังเกตสีหน้า ท่าทางของผู้ให้ข้อมูลหลักถึงความพร้อมในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจึงเข้าสู่ประเด็นการสัมภาษณ์ตามแนวคำถามการสัมภาษณ์ที่ได้เตรียมไว้

4) เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลครบตามประเด็นที่ต้องการ ครบกำหนดเวลาที่ได้ชี้แจงกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยจะหยุดการสัมภาษณ์และเปิดโอกาสให้ซักถามข้อสงสัยภายหลังจากการสัมภาษณ์

5) ผู้วิจัยแสดงความขอบคุณผู้ให้ข้อมูลที่เสียสละเวลาในการให้สัมภาษณ์ และที่ได้ให้ข้อมูลที่เป็น โชนแก่ผู้วิจัย พร้อมกับขอร้องให้ผู้ให้ข้อมูลทราบถึงการพิทักษ์และการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลอีกครั้ง

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการ ดังนี้

3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีแนวทางในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประสบการณ์ด้านจิตใจของผู้ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยสังเกต ลักษณะสีหน้า ท่าทาง อารมณ์ ในการแสดงออกของผู้ให้ข้อมูลหลักในขณะที่ให้การสัมภาษณ์

3.3 การบันทึกภาคสนาม ผู้วิจัยบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในขณะให้ผู้ให้ข้อมูลให้การสัมภาษณ์ บรรยายลักษณะสีหน้า อารมณ์ ในการแสดงออกของผู้ให้ข้อมูล ในขณะที่ให้การสัมภาษณ์ หรือจดบันทึกข้อมูลอื่นๆ ที่ไม่สามารถบันทึกได้ด้วยเครื่องบันทึกเสียง

4. ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลในระหว่างเดือนมีนาคม ถึง เดือนกรกฎาคม 2560 รวมระยะเวลา 4 เดือน โดยใช้สถานที่บ้านของผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 10 รายใช้เวลาในการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง 60–90 นาที

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นด้วยวิธีการถอดเสียงสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักแบบคำต่อคำ (Verbatim) และตรวจสอบความถูกต้องของบทสัมภาษณ์กับเสียงที่บันทึกไว้ จากนั้นจึงทำความเข้าใจพร้อมทั้งตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล

5.2 ภายหลังจากผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ควบคู่กับการสัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยทำประเด็นที่มีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกันมาจัดหมวดหมู่ (Categories) และหาความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันก่อนที่จะทำการสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการเขียนเชิงพรรณนา (Descriptive)

5.3 ภายหลังจากผู้วิจัยทำการจัดข้อมูลเป็นประเด็นย่อย (Sub themes) และสรุปข้อมูลทั้งหมดจากประเด็นย่อยที่มีความเกี่ยวข้องสอดคล้องกันไว้กับประเด็นหลัก (Themes) แล้วผู้วิจัยจึงทำการหาความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของข้อมูลทั้งหมดก่อนเรียงร้อยเรื่องราวต่างๆ ตามประเด็นหลักที่ค้นพบ และสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการเขียนเชิงพรรณนา (Descriptive)

6. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล (Trustworthiness)

6.1 ความเชื่อถือได้ของข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล ได้แก่ ความเชื่อได้ของข้อมูล (Credibility) ความสามารถในการยืนยัน (Confirmability) และการถ่ายโอนข้อมูล (Transferability) วิธีการตรวจสอบข้อมูลสามารถแบ่งเป็น 2 วิธีใหญ่ๆ คือ วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และการตรวจสอบข้อมูลกับเจ้าของข้อมูล

6.1.1 ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของงานวิจัยด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้วยวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งการสัมภาษณ์ การสังเกตน้ำเสียงและความมั่นใจในการตอบคำถาม ตลอดจนการจดบันทึกขณะสัมภาษณ์และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารอื่นๆ ประกอบ

6.1.2 ผู้วิจัยมีการตรวจสอบการดำเนินการวิจัยและผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งได้แก่ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบพร้อมนำคำแนะนำที่ได้มาปรับปรุงแก้ไข หลังจากที่ได้ข้อมูลครบถ้วน ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อสรุปที่ได้ทั้งหมดไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

6.1.3 ผู้วิจัยนำข้อสรุปที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลไปให้ผู้ให้ข้อมูลหลักตรวจสอบความถูกต้อง พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลหลักแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อสรุปที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล หรืออธิบายเพิ่มเติมในกรณีที่มีข้อมูลไม่ชัดเจน และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่ครบ

6.2 ความสามารถในการยืนยัน

6.2.1 ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและบันทึกข้อมูลไว้อย่างเป็นระบบสามารถตรวจสอบได้ โดยเริ่มจากการบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์จากเครื่องบันทึกเสียง การถอดความการสัมภาษณ์จากเครื่องบันทึกเสียงแบบคำต่อคำ จากนั้นผู้วิจัยได้ตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูล โดยการอ่านบันทึกการถอดความพร้อมกับฟังเครื่องบันทึกเสียงซ้ำ

6.2.2 ผู้วิจัยใช้การอ้างอิงคำพูด (Direct quotes) ของผู้ให้ข้อมูลหลักในการนำเสนอ โดยใช้ถ้อยคำของผู้ให้ข้อมูลหลักมากที่สุด เมื่อมีความจำเป็นต้องตัดคำพูดบางคำของผู้ให้ข้อมูลหลักไป ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการกระทำเพื่อให้มีการสื่อความหมายที่กระชับชัดเจนขึ้น โดยที่ความหมายเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

6.2.3 ผู้วิจัยทำการบันทึกภาคสนาม โดยจดรายละเอียดต่างๆ ที่เกิดขึ้นในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลหลักให้การสัมภาษณ์ เช่น อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของผู้ให้ข้อมูลหลักในขณะที่ให้การสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับบันทึกการถอดเทปการสัมภาษณ์

6.2.4 ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การใส่รหัสความ (Coding) การจัดประเภท (Category) การสรุปประเด็นหลัก (Theme) ต่างๆ มาปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

6.3 การถ่ายโอนข้อมูล

งานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยไม่ได้มีจุดมุ่งหมายในการถ่ายโอนข้อมูลไปยังประชากรกลุ่มอื่น แต่อาจนำผลการวิจัยไปปรับใช้กับกลุ่มประชากรที่มีบริบทใกล้เคียงกันกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งขึ้นอยู่กับความต้องการนำผลการวิจัยไปใช้ของผู้อ่านผลงานวิจัย

7. จริยธรรมในการวิจัยและการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามหลักจริยธรรมและจรรยาบรรณในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

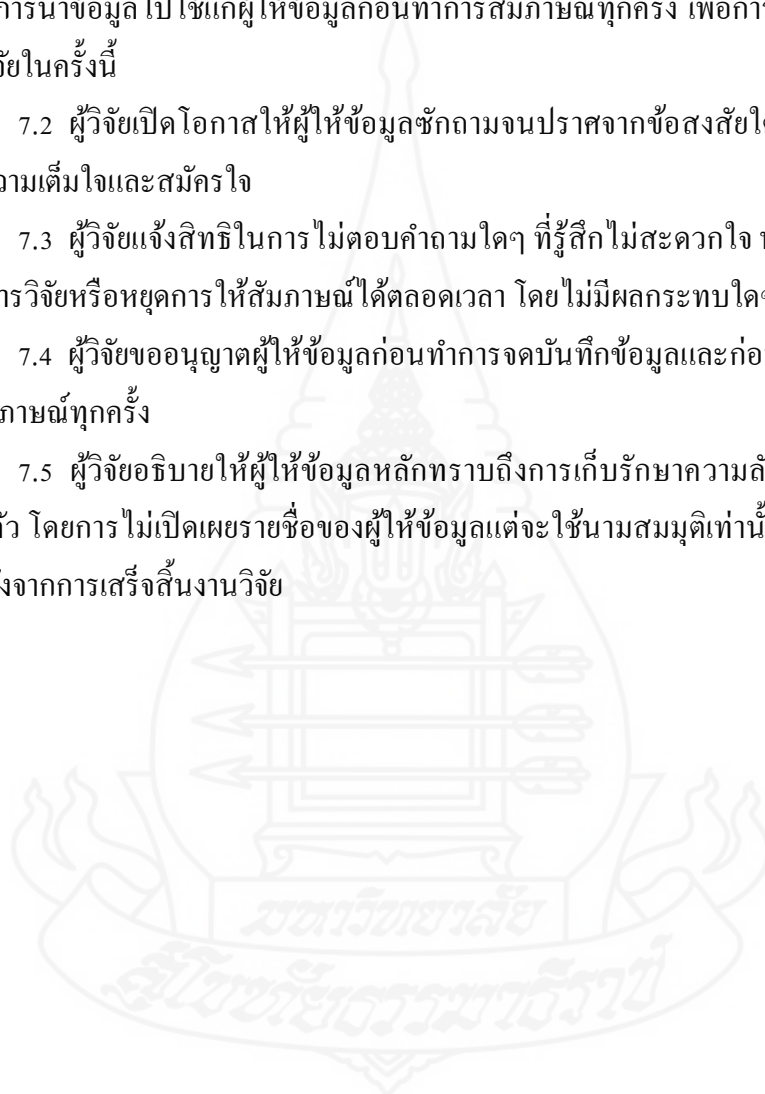
7.1 ผู้วิจัยทำการแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนและระยะเวลาในการเก็บข้อมูล รวมถึงวิธีการนำข้อมูลไปใช้แก่ผู้ให้ข้อมูลก่อนทำการสัมภาษณ์ทุกครั้ง เพื่อการตัดสินใจในการเข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้

7.2 ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลซักถามจนปราศจากข้อสงสัยใดๆ และยินดีเข้าร่วมวิจัยด้วยความเต็มใจและสมัครใจ

7.3 ผู้วิจัยแจ้งสิทธิในการไม่ตอบคำถามใดๆ ที่รู้สึกไม่สะดวกใจ หรือสามารถถอนตัวออกจากการวิจัยหรือหยุดการให้สัมภาษณ์ได้ตลอดเวลา โดยไม่มีผลกระทบใดๆ ทั้งสิ้นต่อผู้วิจัย

7.4 ผู้วิจัยขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนทำการจดบันทึกข้อมูลและก่อนทำการบันทึกเสียงการให้สัมภาษณ์ทุกครั้ง

7.5 ผู้วิจัยอธิบายให้ผู้ให้ข้อมูลหลักทราบถึงการเก็บรักษาความลับและปกป้องความเป็นส่วนตัว โดยการไม่เปิดเผยรายชื่อของผู้ให้ข้อมูลแต่จะใช้นามสมมุติเท่านั้น รวมถึงการทำลายทิ้งภายหลังจากการเสร็จสิ้นงานวิจัย

บทที่ 4

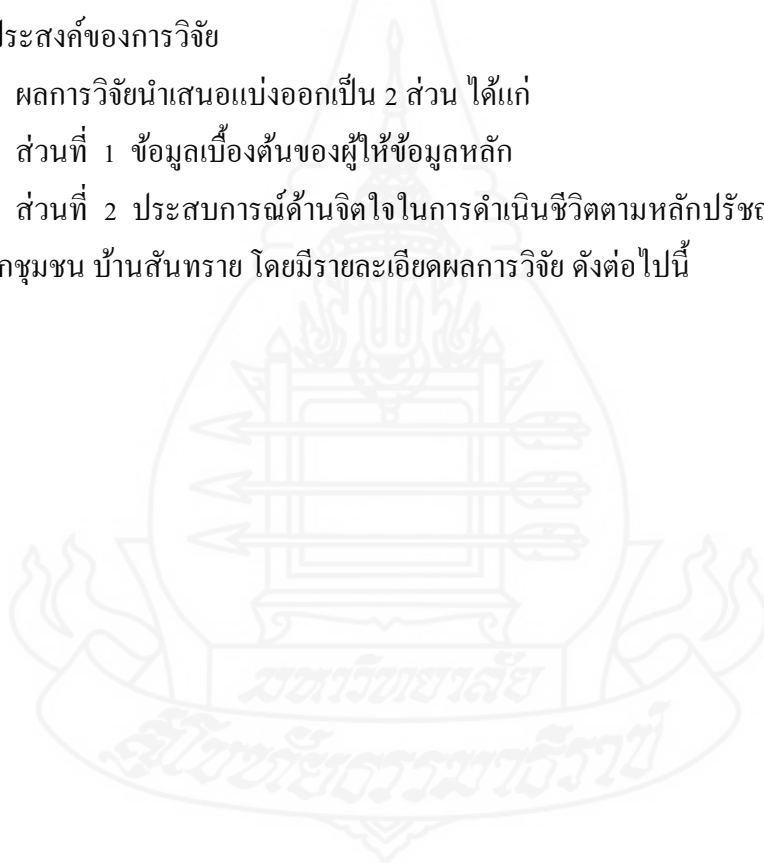
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจถึงประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกชุมชน บ้านสันทราย จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย จำนวน 10 ราย ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัยนำเสนอแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ส่วนที่ 2 ประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกชุมชน บ้านสันทราย โดยมีรายละเอียดผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ตารางที่ 4.1 แสดงข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลหลัก จำแนกตามรายบุคคล

ที่	นามสมมุติ	เพศ	อายุ	ระยะเวลาที่อาศัย ในชุมชนบ้านสัน ทราย	ระยะเวลาที่ดำเนิน ชีวิตตามหลักพอเพียง	อาชีพในปัจจุบัน
1	คุณลุงไพร	ชาย	54	54 ปี	17 ปี	ทำไร่, ทำนา
2	คุณลุงเรือง	ชาย	54	54 ปี	15 ปี	ทำไร่, ทำนา
3	คุณแม่ลี	หญิง	51	23 ปี	20 ปี	ทำไร่, ทำนา
4	คุณแม่ทิพย์	หญิง	50	8 ปี	17 ปี	ขายน้ำ
5	คุณมนัส	หญิง	33	12 ปี	5 ปี	รับจ้าง
6	คุณอ้อม	หญิง	35	6 ปี	3 ปี	รับจ้าง
7	คุณปอนด์	หญิง	31	5 ปี	3 ปี	รับจ้าง
8	คุณชัย	หญิง	35	6 ปี	5 ปี	รับจ้าง
9	คุณอร	หญิง	29	29 ปี	10 ปี	รับจ้าง
10	คุณฝัก	หญิง	33	33 ปี	3 ปี	รับจ้าง

จากตารางที่ 4.1 จากตารางผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 8 ราย ชาย 2 ราย อายุระหว่าง 29 -54 ปี ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านสันทราย มากที่สุด 54 ปี รองลงมาคือ 33 ปี และน้อยที่สุด 5 ปี ระยะเวลาที่ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ระยะเวลา มากที่สุด 20 ปี รองลงมาคือ 17 ปี และน้อยที่สุด 3 ปี และอาชีพที่ทำอยู่ปัจจุบันผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ มีอาชีพรับจ้าง รองลงมาคือทำไร่ทำนา และขายน้ำจะพบว่าลักษณะพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลหลักมีความหลากหลายทั้งในเรื่องของอายุ เพศ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านสันทราย ระยะเวลาที่ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และอาชีพที่ทำอยู่ปัจจุบัน

ตารางที่ 4.2 แสดงรายละเอียดระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

ผู้ให้ ข้อมูล	นามสมมติ	สัมภาษณ์ครั้งที่ 1			สัมภาษณ์ครั้งที่ 2			สถานที่ สัมภาษณ์
		ว/ค/ป	ระยะเวลา	เวลาที่ใช้	ว/ค/ป	ระยะเวลา	เวลาที่ใช้	
1	คุณลุงไพโร	13 พ.ค.60	8.43-9.45	62 นาที	3 มิ.ย.60	10.33-11.16	43 นาที	บ้าน
2	คุณลุงเรือง	13 พ.ค.60	10.20-11.45	85 นาที	-	-	-	บ้าน
3	คุณแม่ลี	13 พ.ค.60	13.50-15.11	81 นาที	3 มิ.ย.60	13.48-14.30	42 นาที	บ้าน,ร้าน ตัดผม
4	คุณแม่ทิพย์	13 พ.ค.60	15.56-17.13	77 นาที	-	-	-	ร้านขายน้ำ
5	คุณมนัส	14 พ.ค.60	9.20-10.42	82 นาที	-	-	-	บ้าน
6	คุณอ้อม	14 พ.ค.60	11.12-12.30	78 นาที	3 มิ.ย.60	15.26-16.43	77 นาที	บ้าน
7	คุณปอนด์	14 พ.ค.60	13.38-14.40	62 นาที	4 มิ.ย.60	13.18-14.36	78 นาที	บ้าน
8	คุณชัย	15 พ.ค.60	9.45-10.53	68 นาที	4 มิ.ย.60	15.47-16.43	56 นาที	บ้าน,สวน
9	คุณอร	15 พ.ค.60	13.46-15.10	84 นาที	-	-	-	บ้าน
10	คุณพัก	14 พ.ค.60	15.51-17.12	81 นาที	-	-	-	บ้าน

จากตารางที่ 4.2 แสดงรายละเอียดระยะเวลาในการเก็บข้อมูล เป็นระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ที่ไม่รวมระยะเวลาในการสร้างสัมพันธภาพก่อนดำเนินการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้ง ซึ่งระยะเวลาส่วนใหญ่ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ครั้งที่ 1 62–85 นาที การสัมภาษณ์ครั้งที่ 2 ระยะเวลาอยู่ระหว่าง 42-77 นาที และสถานที่ที่สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นบ้านของผู้ให้ข้อมูลหลัก ร้านตัดผม ร้านขายน้ำ และสวนของผู้ให้ข้อมูลหลักเอง

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้เป็นผู้อาศัยอยู่ในชุมชน บ้านสันทราย และได้ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่น้อยกว่า 3 ปี และเนื่องจากผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละรายมีความน่าสนใจในเรื่องราวชีวิต ประสบการณ์ความทุกข์ยากและการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงตัวเองที่มีลักษณะเฉพาะของตน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำเสนอเรื่องราวของผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 10 ราย ถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลหลัก อันประกอบไปด้วย ข้อมูลพื้นฐานครอบครัว เส้นทางชีวิตที่เลือก จุดเปลี่ยนของชีวิตที่เลือก และกิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้สู่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงประเด็นในการเปลี่ยนแปลงตนเองที่น่าสนใจที่เกี่ยวข้องกับความคิด อารมณ์ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในตัวผู้ให้ข้อมูลหลักในแต่ละราย และข้อมูลส่วนที่เป็นการนำเสนอรายละเอียดเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งใช้นามสมมุติทั้งหมด โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 1

คุณลุงไพโร (นามสมมุติ) อายุ 54 ปี นับถือศาสนาพุทธ สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 ภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านสันทรายแต่กำเนิด โดยมีอาชีพทำไร่ ทำนา และทำ

สมุนไพรรอบแห้งขาย คุณลุงไพรมีรูปร่างผอม ไม่อ้วน เนื่องจากเป็นคนขยันไม่ยอมอยู่นิ่ง วางจากการทำไร่ ทำนา ก็จะเก็บสมุนไพรมาสับหรือหั่นแล้วนำสมุนไพรมเหล่านั้นไปอบแห้งเพื่อบรรจุขาย

บุคลิกลักษณะภายนอกที่สังเกตเห็นได้ คือ คุณลุงไพรรักษาภัยดี พูดเสียงเบา ยิ้มแย้มอยู่เสมอ ชาวบ้านใกล้เคียงจึงรักและเคารพในตัวคุณลุงไพร์ คุณลุงไพร์ให้สัมภาษณ์ที่บ้านของคุณลุงเอง คุณลุงมีความเต็มใจที่จะถ่ายทอดประสบการณ์ในด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลอย่างละเอียด

คุณลุงไพร์เล่าว่า สมัยก่อนมีอาชีพทำไร่ ทำนา กับครอบครัว ต้นเข้ามากินข้าวแล้วออกไร่ ออกนา เย็นมาก็กลับมาบ้าน ชีวิตก็วนอยู่แบบนี้ ลุงมีพี่น้องอยู่ 2 คน ลุงเป็นลูกคนโตและมีน้องสาวเป็นคนเล็กสุด ในวัยเด็กคุณลุงไพร์จะใช้เวลาอยู่กับท้องทุ่งนา ทุกวันวันไหนไปเรียนหนังสือก็จะไปเที่ยวเล่นตอนเย็น ไปหาปลา หาปูตามท้องนา ลุงใช้ชีวิตในการคลุกคลีอยู่กับท้องนาป่าเขา อยู่กับธรรมชาติ มีความสุขตามประสาเด็กชนบท ภายหลังจากเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในละแวกบ้านลุงก็ใช้เวลาทั้งหมดอยู่กับท้องนา ท้องไร่ เป็นแรงสำคัญของครอบครัวไม่ว่าจะเป็นการไถนา หว่านข้าว ปลูกข้าว ปลูกข้าวโพด ไล่ปุ๋ย ลุงเป็นกำลังสำคัญและเป็นเสาหลักของบ้าน ลุงยังบอกเล่าถึงคุณแม่ที่นอกจากช่วยคุณลุงทำนาแล้ว ยังใช้เวลาในการคลุกคลีกับสมุนไพร์ คุณแม่ของคุณลุงไพร์ชอบและรักในเรื่องสมุนไพร์ และเป็นคนที่ก่อตั้งกลุ่มสมุนไพร์ขึ้นในชุมชนด้วยตัวเอง คุณแม่ของลุงจึงรักมากและได้บอกกล่าวถึงเรื่องสมุนไพร์ให้กับลูกๆ ได้สืบต่อไป และลูกๆทุกคนก็ได้รับปากและเรียนรู้เรื่องสมุนไพร์จากแม่

1.1.1 เส้นทางการชีวิตที่เลือกเอง

เมื่อลุงไพร์เรียนจบ ป.6 เลี้ยงดูพ่อแม่ และตัวเองได้แล้ว เมื่อถึงเวลาที่ต้องเลือกเส้นทางการชีวิตด้วยตัวเอง ลุงคิดว่าลุงโตพอที่จะมีครอบครัวเป็นของตัวเอง ขณะนั้นลุงอายุได้ 20 ปี ลุงตัดสินใจแต่งงานมีครอบครัว ลุงมีลูก 2 คน ชาย 1 คน หญิง 1 คน ลุงอยากมีเงินพอที่จะส่งเสียลูกทั้ง 2 ได้เรียนสูงกว่าตนเอง ลุงอาศัยอาชีพทำไร่ ทำนา ในการเก็บเงินไว้ใช้ในครอบครัว ลุงทำงานทุกอย่างเท่าที่จะทำได้ ใช้ชีวิตธรรมดาเหมือนตอนที่ลุงอยู่กับพ่อแม่ และพยายามสอนให้ลูกๆ ของลุงใช้ชีวิตแบบอยู่ง่าย กินง่าย

1.1.2 จุดเปลี่ยนของชีวิตที่เลือก

ลุงใช้ชีวิตของลูกชานา ชาวไร่ ไปพร้อมกับครอบครัวที่ตนเองพยายามสร้างให้ดี แต่แล้วเมื่อความเจริญก้าวหน้าได้เดินทางเข้าสู่พื้นที่ชนบท ลุงได้ตัดสินใจเป็นหนี้ก้อนโตจากการซื้อรถไถคันใหม่ ทั้งที่ยังมีคันเก่าที่ยังใช้งานได้อยู่ แต่ลุงคิดว่ามันไม่แรง มันเก่าแล้ว ด้วยความอยากได้คันใหม่ ลุงไพร์บอกความรู้สึกขณะที่ตัดสินใจเป็นหนี้รถไถใหม่ว่า

“เฮาอยากได้อะ...ตอนนั้นจะว่าไปแล้วก็ไขได้ ไขมี บ่ได้คิดหน้าคิด หลังเนอะ...ลูกเมียกั้หันว่าเฮานี้เป็นคนหาตังค์มา ป้อจะหะอะหยังกั้หะ เฮากั้หันบ้านเป็ลมีอะ ซื่อใหม่เลย เฮากั้ไขได้...โทะะ ไขได้เอาไว้หากิน แต่ลืมคิดถึงว่า คั้นเก่าเฮากั้มี ง่าวขนาด”

“เราอยากได้อะ...ตอนนั้นจะพูดแล้วก็อยากได้ อยากรมี ไม่ได้คิดหน้าคิด หลังเนาะ...ลูก ภรรยา กั้เห็นว่าเราเป็นคนหาเงินมา พ่อจะทำอะไรกั้ทำ เรากั้เห็นเขามมี ซื่อใหม่เลย เรา กั้อยากได้...โทะะ อยากรได้เอาไว้หากิน แต่ลืมคิดถึงว่า คั้นเก่าเรากั้มี โง่มาก”

ด้วยการที่ลูกหาเงินมาได้ด้วยการทำไร่ ทำนา เป็นหลักเงินที่ได้มาจึงเป็นเงิน ก้อนที่ได้หนึ่งปีครึ่ง และเมื่อเวลาผ่านไปเงินที่มีเก็บไว้ให้ลูกได้เรียนหนังสือ ก็เริ่มลดน้อยลง จาก การนำมาจ่ายหนี้รถไถ รถไถคั้นเก่าคั้นเดิมก็จอดทิ้งไว้ ทั่งๆที่มันยังสามารถทำงานให้ได้ ความทุกข์ จากการเป็นหนี้จึงเริ่มก่อตัว

“ตุ๊กใจขนาดแต่ละเดือนหน้า ลูกมากก็คิดว่าทำไมลูกไปดาวนรถไถมาห ยะหยัง ง่าวขนาดนั้ก คั้นเก่ากั้ไขได้อยู่”

“ทุกข์ใจมากแต่ละเดือนนะ ลูกก็มากคิดว่าทำไมลูกไปดาวนรถไถมา โง่มาก คั้นเก่ากั้ยังไขได้อยู่”

รอยยิ้ม เสียงหัวเราะในครอบครัวเริ่มหายไปจากการเป็นหนี้ ลูกเริ่มทำงาน หนักมากขึ้น เพื่อหาเงินมาใช้หนี้ที่ตนเองได้ก่อไว้และยังคงหวนรำลึกถึงรอยยิ้มของคนใน ครอบครัว

1.1.3 กิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้สู่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ลูกได้เล่าย้อนอดีตถึงเหตุการณ์ที่ทำให้ลูกไปพรูกคิดและหันมาเปลี่ยนแปลง ชีวิตของตนเองอีกครั้งว่า “เป็นเพราะลูกอยากได้อายกรมี โลกอะ...บ่พอตัวเก่า...ลูมองข้ามชีวิตติด ดินของลูกได้จะไค ลูปลดอยหื้อความอยากได้อายกรมี มาอยู่ในตัวลูกได้จะไค...วันนั้นลูไปนั่งฟังตี หมูบ้านเป็นอุ้งถึงเศรษฐกิจพอเพียง ...ลูลืมไปไคจะไค ป้อแม่ลูกบ่มีหนี้สิน เป็นยังเลียงเฮามาได้ แล้วลูไค...ลูมมีตีนา ตีไค แล้วลูทำไมบ่หะหื้อมันดี หนี้ลูนั้ก ทำไมบ่ลดค่าไคจ่าย...วันที่ไป ฟังเป็นมาอุ้งเรื่องนี้เนี้ย ลูก็ไปจะอันเนาะ บ่ไปกั้จะขาดประชุมหมูบ้าน...เป็นกั้อุ้งแดงไคดำเฮาหคอะ ...มันสะอีกเลย...ลูนี้เลยมากไคได้...หลังจากนั้นมา มีอบรมเรื่องนี้เมื่อไคลูไปหค”

“เป็นเพราะลูอยากได้อายกรมี โลกอะไม่คู้ตัวเอง...ลูมองข้ามชีวิตติดดิน ของลูไคยังงิง ลูปลดอยหื้อความอยากได้อายกรมี มาอยู่ในตัวลูไคยังงิง...วันนั้นลูไปนั่งฟังที่ หมูบ้าน เขาพูดถึงเศรษฐกิจพอเพียงเนี้ย...ลูลืมไปไคยังงิง พ่อแม่ลูก็ไม่มีหนี้สิน เขายังเลียงเรามา ได้ และลูหละ...ลูมมีที่นาที่ไคแล้วลูทำไมไม่ทำให้มันดี หนี้ลูเยอะทำไมไม่ลดค่าไคจ่าย...วันที่ไป ฟังเขามาพูดเรื่องนี้ ลูก็ไปแบบเฉยๆ ไม่ไปกั้จะขาดประชุมหมูบ้าน...เขาก็พูดแทงใจดำเราหค... มันสะอีกเลย...ลูนี้เลยมากไคได้...หลังจากนั้นมา มีอบรมเรื่องนี้เมื่อไคลูไปหค” หลังจากภายหลัง

ที่ลุงเรียกสติกลับมาอยู่กับตัวเอง อยู่กับสิ่งที่ตัวเองมี หันมองรอบตัวเองถึงสิ่งที่ตนมีอยู่แล้ว ลุงจึงเริ่มทำสิ่งที่มิให้มันดีขึ้น

เมื่อผู้วิจัยได้สอบถามถึงการกระทำสิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาเริ่มใช้จากอะไร ลุงมีสีหน้าท่าทางตั้งใจตอบด้วยความภาคภูมิใจ พร้อมทั้งทำท่าทางประกอบการเล่า คุณลุงได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า เริ่มจากการที่ลุงมานั่งคิดก่อนว่า ทุกวันนี้ลุงทำอะไรได้บ้าง อย่างทำนาใช้เงินค่าปุ๋ยไปเท่าไร ยาฆ่าแมลงเท่าไร บริเวณไร่ลุงปลูกอะไรตอนนี้ บ่อปลาเลี้ยงอะไรอยู่ตอนนี้ ลุงทำบัญชีค่าใช้จ่ายขึ้นมาเพื่อจัดทำรายรับ รายจ่ายให้รู้ว่าลุงบริหารเงินในส่วนของการทำไร่ ทำนา หมาดไปเท่าไร หลังจากนั้นลุงจึงเริ่มทำสิ่งที่มิให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยการศึกษาต่อถึงหลักการลดต้นทุนในการผลิต เช่น ปุ๋ยเคมี จากเดิมลุงจะใช้แต่ปุ๋ยเคมี เปลี่ยนเป็นปุ๋ยคอก ราคาจะถูกกว่ามาก ยาฆ่าแมลงลุงก็ศึกษาจากตำราทำมาจากสมุนไพรเพื่อกำจัดแมลง บริเวณคันนาลุงก็จะปลูกผักสวนครัว เช่น พริก มะเขือ ใ้ให้นำมารับประทาน ไร่ก็ปลูกข้าวโพดไว้ ลุงไพรคิดว่าถ้าหากลดค่าใช้จ่ายของปุ๋ยและยาฆ่าแมลงลงจะช่วยลุงไพรได้มาก และลุงไพรก็ประสบผลสำเร็จในการลดต้นทุนในส่วนของปุ๋ยและยาฆ่าแมลงลงได้มาก ลุงไพรยังเล่าให้ผู้วิจัยฟังต่ออีกว่า บริเวณรอบบ้านลุงไพรก็ทำการจัดการใหม่จากเดิมปลูกไปเรื่อย อยากปลูกตรงไหนก็ปลูกบางพื้นที่ก็ปล่อยให้หญ้าขึ้นเฉยๆ ก็ถางหญ้าออกให้หมด แล้วจัดระเบียบการปลูกผักใหม่ ปลูกพริก มะเขือ กะหล่ำ มะนาว ผักกาด ผักที่ชอบกินกัน เมื่อถึงเวลาช่วงเย็นหน้าที่ไม่การรดน้ำผัก คือลูก เหลือกินก็นำไปขายในตลาดตอนเย็น ในหมู่บ้าน แบ่งเพื่อนบ้าง จะใช้จ่ายอะไรจะมีเหตุผลมากขึ้น รู้จักพอดี พอประมาณมากขึ้น และลุงไพรยังได้สืบทอดกิจกรรมสมุนไพรของแม่ด้วยการนำสมุนไพรมาขายบรรจุซอง ทำเป็นตุ๊กตาไล่แมลง ไล่จิ้งจกบ้าง ลุงไพรบอกว่าบางทีก็ขายได้ บางทีก็ขายไม่ได้ ลุงไพรเพียงแค่มิอยากให้ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรของแม่นั้นหายไป ลุงจึงทำเป็นเพียงอาชีพเสริมที่มิได้ทำให้ลุงเครียด หากว่างจากงานหลักลุงก็จะคลุกคลีกับการทำสมุนไพรที่แม่ลุงรัก

1.2 ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 2

คุณลุงเรือง (นามสมมุติ) อายุ 54 ปี นับถือศาสนาพุทธ สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 มีอาชีพทำไร่ ทำนา รับจ้าง ภูมิลำเนาอยู่บ้านสันทรายแต่กำเนิด คุณลุงเรืองมีลักษณะผอม สูง ยิ้มแย้มแจ่มใส คุยเก่ง เป็นคนจริงจังในงานที่ตนเองรับผิดชอบ ชอบช่วยเหลือการทำงานผู้อื่นอยู่เป็นนิจ แม้ว่าจะมีงานของตนเองที่ต้องทำก็ตาม คุณลุงเรืองสมรสแล้วและมีบุตรหญิง 1 คน ปัจจุบันเรียนจบปริญญาตรีและทำงานอยู่ที่กรุงเทพฯ

คุณลุงเรืองเล่าว่า สมัยก่อนลุงเป็นคนเกเร สูบบุหรี่ กินเหล้า มีพี่น้อง 2 คน ไข่ต้มหนึ่งใบต้องแบ่งกันกินคนละครึ่ง พอแต่งงานก็ออกจากบ้าน รับจ้างอยู่ดูแลสวนได้เงินเดือน เดือนละ 3,000 บาท มีชีวิตอยู่อย่างลำบาก เก็บผัก หาปลากิน จะได้กินเนื้อหมูแต่ละครั้งก็ถือว่านานๆ ครั้ง

ลุงเรื่องยังบอกเล่าด้วยอารมณ์ขันอีกว่า ลุงเรื่องเป็นคนขี้เกียจเรียนมาก ไม่อยากไปโรงเรียนพ่อต้องลากแขนมาตีก่อน คึงให้ขึ้นรถจักรยานไปแทบทุกเช้า พ่อแม่ของลุงเรื่องมีอาชีพทำไร่ ทำนา รับจ้างดูแลสวน บางครั้งก็ไม่ได้พักอยู่บ้านของตนเอง แต่ต้องไปอยู่กินที่สวนของเขาที่จ้างให้ดูแล ส่วนพี่ชายคนโตก็ไปทำงานต่างประเทศอยู่ระยะหนึ่งก่อนจะกลับมาอยู่กับพ่อแม่ ส่วนตัวลุงเรื่องเองได้ไปอยู่รับจ้างดูแลสวนอีกที่หนึ่ง จึงไม่ได้อยู่บ้านเพื่อดูแลพ่อกับแม่ แต่สวนที่ดูแลกับบ้านของพ่อกับแม่ก็ไม่ไกลกันมากนัก ลุงเรื่องก็จะกลับมาเยี่ยมพ่อกับแม่อยู่บ่อยครั้ง

1.2.1 เส้นทางชีวิตที่เลือกเอง

ลุงเรื่องได้เล่าย้อนอดีตกลับไปเมื่อตอนเป็นเด็กตอนปลาย ลุงเรื่องเกือบจะเอาชีวิตไม่รอดจากการเป็นไข้เลือดออกขึ้นสมอง มีไข้สูง ซ็อก หมอบอกว่าเป็นไข้ขึ้นสมอง แต่หมอช่วยชีวิตไว้ได้ทัน รักษาตัวเองจนหายก็กลับมาทำงานเหมือนเดิม สมัยก่อนตอนเป็นวัยรุ่นลุงเรื่องก็เคยกินเหล้า สูบบุหรี่ เหมือนวัยรุ่นแถวบ้านทั่วไป เงินที่รับจ้างดูแลสวนให้เขาก็ไม่ได้มากอะไรเพียงเดือนละ 3,000 บาท ลุงเรื่องแต่งงานเมื่อตอนอายุยี่สิบสาม และมีลูกสาว 1 คน ทำงานได้เงินมาจะให้ภรรยาเก็บหมดทุกบาท ลุงเรื่องบอกกับผู้วิจัยว่า คุณลุง โชคดีที่มีภรรยาดี เก็บเงินเก่ง ประหยัด อดออม แต่ถ้าให้ลุงเก็บเงินเอง เงินทองจะไม่เหลือ แต่นิสัยที่แย่ของลุงที่ภรรยาบอกกล่าวแล้วไม่เชื่อ คือ ดื่มเหล้า และสูบบุหรี่ เมื่อดื่มเหล้ามาจนเมาก็มักจะทะเลาะกับภรรยาอยู่เป็นประจำ บางครั้งทะเลาะกันจนถึงขั้นลงมือทุบตีภรรยา ทะเลาะต่อหน้าลูกบ้าง บางครั้งทะเลาะกันจนลูกเข้ามาขวางเข้ามาห้าม ทุกครั้งที่ลุงเรื่องเมาทะเลาะกับภรรยา ทุบตี หรือแม้แต่ทำร้ายข้าวของ วันรุ่งขึ้นลุงเรื่องก็จะจำอะไรไม่ได้ว่าทำอะไรลงไปบ้าง ลุงเรื่องเองเคยไล่ภรรยาออกจากบ้าน เคยขู่ที่จะนำไปมายิงลูกและภรรยาก็หนีไปตอนดึก ขณะที่ลุงบอกเล่าเรื่องลุงเรื่องมีท่าทางรู้สึกผิดกับการกระทำของตนเอง ประทับกับมีน้ำตาคลอ ลุงเรื่องเล่าให้ผู้วิจัยฟังต่อว่า เมื่อลูกโตเป็นวัยรุ่น อยู่มัธยมลูกมาขอให้เลิกเหล้า ด้วยความรักลูก ลุงจึงพยายามเลิกเหล้าและลดปริมาณลง

1.2.2 จุดเปลี่ยนของชีวิตที่เลือก

เมื่อความเป็นห่วงของลูกและภรรยาที่บอกให้ลุงเรื่องเลิกดื่มเหล้าไม่เป็นผล จึงเกิดเหตุการณ์ไม่คาดคิดเกิดขึ้น เมื่อเย็นวันหนึ่งภายหลังจากกลับจากที่ทำงานรับจ้างตัดหญ้าต่างอำเภอ ซึ่งต้องขับรถผ่านตัวเมือง มีน้องอีกคนเป็นคนขับ ลุงเรื่องเป็นคนซ้อนมอเตอร์ไซค์และถือเครื่องตัดหญ้า ภายหลังจากทำงานเสร็จก็พากันดื่มเหล้าก่อนพากันกลับ เมื่อขับรถผ่านตัวเมือง วดในเมืองมีจำนวนมาก ประกอบกับคนขับมีอาการเมาจึงเกิดอุบัติเหตุขึ้น ถูกรถกระบะชน ปราบกฏว่าลุงเรื่องขาหัก เมื่อโรงพยาบาลโทรกลับมาหาภรรยาและลูก ภรรยาและลูกจึงรีบมาดูแลลุงเรื่องที่โรงพยาบาล โดยการจ้างวานคนแถวบ้านพามา ลุงเรื่องอยู่ในอาการเมา โวยวาย ทุ้มๆ ที่ขาของตนเองหักอยู่ คุณหมอจึงทำการมัดมือกับเท้าติดกับเตียง แล้วมีภรรยาและลูกคอยสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาดูแล ลุงเรื่องบอกเล่าถึงความรู้สึกนี้ให้กับผู้วิจัยว่า “ลุงเรื่องสงสารลูก สงสารภรรยา

เกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา รับจ้าง อาชีพเสริม คือ เปิดร้านเสริมสวยเล็กๆ อยู่ในบริเวณบ้าน คุณแม่ลีมีรูปร่างสันทัด ผิวขาว บุคลิกลักษณะคล่องแคล่วว่องไว ยิ้มแย้มแจ่มใส คุณแม่ลีเป็นคนพิการแต่เด็ก

คุณแม่ลีเล่าว่า แม่เป็นคนพิการขาข้างขวางอไม่ได้ตั้งแต่อายุ 4 ขวบ สาเหตุจากอุบัติเหตุเล่นกับเพื่อน แม่กระโดดลงจาก โต๊ะแล้วสะบ้าหัวเข่าพลิก พ่อแม่ของคุณแม่ลีตอนนั้นยากจนไม่มีเงินพาไปหาหมอ มีพี่น้องรวมทั้งหมด 6 คน ได้แต่พาไปหาหมอพ่อแก่ แม่แก่ กินน้ำมนต์ เป่าคาถา ไม่ได้รักษาอย่างถูกต้อง เลยพิการตั้งแต่นั้นมา เนื่องจากมีพี่น้องเยอะแม่แต่ไข่ดัมโอกาสที่ได้กินยังถือว่ายาก

คุณแม่ลียังเล่าถึงความลำบากของครอบครัวต่อว่า แม่ลีเป็นลูกคนที่ 5 ในบรรดาพี่ๆ ก็แยกย้ายกันไปมีครอบครัว แม่ต้องเลี้ยงน้องคนสุดท้าย คั้นเข้ามาทำอะไรทำนา แม่มีความรู้สึกอยากเรียนหนังสือต่อ แต่ที่บ้านเงินที่จะใช้จ่ายก็แทบจะไม่มี แม่ของแม่ลีนั่นคั้นเข้ามาต้องไปหาผักไปขายที่ตลาดทุกวัน ส่วนพ่อไม่ทำงานอะไรเลย ไม่ช่วยแม่ คอยแต่ค้าลูกๆ คอยแต่จะตำรราขายของตนเอง แม่ลิจึงสงสารแม่ของตน เวลาที่แม่แทบจะนั่งกินข้าวแทบจะไม่มี แม่ลีเล่าให้ผู้วิจัยฟังด้วยใบหน้าเศร้า แม่ลีสู้สึกสงสารแม่ของตนเองมาก แม่ลำบากมากเมื่อแม่หาเงินมาได้แม่ก็จะซื้ออะไรให้ลูกๆ ทั้งหกคนได้กินและแม่จะไม่กินถ้าหากลูกๆ ยังไม่อิ่ม แม่ของแม่ลีสามีแต่ก็ไม่ได้ช่วยงานอะไร แม่ลีเล่าด้วยอาการน้อยใจว่า “พ่อจ้งแม่ขนาด...บ่ชอบตี้แม่เป็นคนพิการ จะชอบฮ้องว่าลีและลีและ ตลอด บื้อนี้บ่ได้อีกแม่เลย” “พ่อเก็ยแม่ลีมาก ไม่ชอบตี้แม่เป็นคนพิการ จะชอบว่าลีและ ลีและ ตลอด พ่อไม่ได้รักแม่เลย” ความรู้สึก ความกดดัน ความเก็บกดทั้งหลายที่ผ่านมา ผลักดันให้แม่ลีจำต้องขโมยเงินแม่มาเพื่อที่จะออกจากบ้านไปทำงานในตัวเมือง และแม่ลีก็ได้ทำงานเป็นลูกจ้างซักผ้า รีดผ้า

1.3.1 เส้นทางชีวิตที่เลือกเอง

ภายหลังจากแม่ลีตัดสินใจเดินออกจากบ้านมาพร้อมกับเงินที่ขโมยแม่ของตนมานั้น ความรู้สึกผิดในใจก็ยังคงติดตรึงอยู่ในจิตใจของแม่ลีตลอด จนกระทั่งปัจจุบันนี้ ผู้วิจัยสัมผัสได้ถึงความรู้สึกจากใบหน้า ที่แสดงออก ณ ขณะที่แม่ลีได้เล่าให้ผู้วิจัยฟัง นอกจากนั้น ภายหลังจากที่หาเงินมาด้วยตนเองได้ แม่รู้ได้รู้ซึ่งถึงคำว่า แม่ แม่เป็นเพียงคนเดียวที่รักแม่ลีที่สุดในครอบครัว แม่ได้เดินทางด้วยเท้าเข้าเมืองเพื่อที่จะไปเยี่ยมหาแม่ลี แล้วก็ตามหาว่าแม่ลีนั่นทำงานอยู่ที่ไหนจนพบ ขณะที่แม่ลีได้เล่าถึงอดีตช่วงนี้นั้น แม่ลีนำตาลอ บอกเล่าต่อว่า เห็นหน้าแม่แล้วรู้สึกผิดมากขึ้นไปอีก พ่อได้นั่งพูดคุยกับแม่คนจึงตัดสินใจนำเอาเงินเดือนที่ได้ให้แม่ใช้และเดินทางกลับบ้าน และแม่ลีเองก็ได้คิดและตั้งใจว่า จะตั้งใจทำงาน เก็บเงิน แล้วกลับไปอยู่กับแม่ ดูแลแม่ของตนเองให้ดี ให้แม่ได้อยู่สุขสบายบ้าง เพราะตลอดชีวิตของแม่นั้น ลำบากยากเข็ญ ลูกๆ ที่ออกจากเรือนไปก็ไม่ค่อยได้มาสนใจแม่เท่าที่ควร นานๆ ทีจะมาหาแม่บ้าง ความคิดและความตั้งใจนั้นก็จริงขึ้นมาด้วยการเก็บเงินได้ก้อนหนึ่งแล้วก็กลับมาอยู่กับแม่ ช่วยแม่ทำงาน

1.3.2 จุดเปลี่ยนของชีวิตที่เลือก

ภายหลังที่แม่ลิได้กลับมาอยู่บ้าน จึงได้พบรักกับชายต่างบ้าน ต่างอำเภอ ที่รักแม่ลิและไม่รังเกียจที่แม่ขาพิการ แม่ลิจึงตัดสินใจแต่งงานและไปอยู่กับสามี แม่ลิอาศัยอยู่กับสามี และลูกสาว 1 คน แม่ลิได้บอกเล่าให้ผู้วิจัยฟังต่อว่า สิ่งที่ทำให้แม่ลินั้นพยายามมองหาสิ่งที่อยากทำ พยายามหาเลี้ยงตนเอง พยายามที่จะเก็บเงินสร้างบ้าน และเก็บเงิน อดออม ขยันมากขึ้นกว่าเดิม เพราะลูกสาวเพียงคนเดียวเมื่อมีลูกจึงรู้ซึ่งถึงคำว่า แม่ แม่ลิพยายามทำทุกอย่างต่อให้พิการขาข้าง ขวางอไม่ไหว แม่ลิบอกว่า แม่ลิสามารถขี่มอเตอร์ไซด์ไปไหนมาไหนได้ ขับไปทุ่งนา ไปตลาด ขึ้น จักรยานไปส่งลูกสาวที่โรงเรียน แม่ลิรับจ้างทำงานทุกอย่าง งานก่อสร้าง ช่วยผสมปูน ยกอิฐ จน ประสบอุบัติเหตุเพื่อนร่วมงานทำไม้หล่น โดนแขน ลูกสาวจึงขอร้องให้แม่ลิหยุดทำงานก่อสร้าง ยามที่แม่ลิว่างจากการทำงานมักจะปลูกผักในบริเวณบ้าน ทำไร่ ทำนา บางครั้งก็ไปรับจ้าง คนแถว บ้านให้ทำความสะอาดบ้านบ้าง ปลูกข้าวโพด ข้าวโพด เงินที่ได้มาทุกบาท ทุกสตางค์แม่ลิได้เก็บ หอมรอบริบเพื่อส่งให้ลูกสาวได้เรียนสูงๆ เพื่ออนาคตทางการศึกษาของลูกสาวอันเป็นที่รัก

1.3.3 กิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้สู่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ถึงแม้ร่างกายบางส่วนจะพิการ แต่ชีวิตที่ต้องดำเนินต่อไปทำให้แม่ลิมองหา สิ่งที่ตนเองรัก เพื่อทำเป็นอาชีพเสริม แม่ลิรักการตัดผม ย้อมผม แม่มีความสุขทุกครั้งที่ได้ทำ แม่ลิ จึงตัดสินใจไปเรียนเสริมสวยโดยเริ่มจากรียนตัดผมชาย เมื่อเรียนจบแม่ลิไม่มีเงินพอที่จะเปิดร้าน แม่จึงตัดสินใจกู้เงินของคนที่พิการ 28,000 บาท และผ่อนใช้ในแต่ละเดือน โดยการเก็บเล็กผสมน้อย การเปิดร้านเสริมสวยของแม่ลิค่อนข้างดำเนินไปได้ด้วยดี มีเงินหมุนเวียนภายในบ้านแต่แม่ลิยังมี ระบบการจัดการเงินที่ยังบกพร่อง จนกระทั่งลูกสาวกลับบ้านหลังจากปิดเทอมได้เห็นแม่ลินั่ง คำนวณค่าใช้จ่ายอยู่นั้น ลูกสาวจึงแนะนำให้แม่ลิจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่าย ที่สามารถช่วยให้แม่ลิ ทราบการไหลเข้าออกของเงินภายในบ้าน และตัวแม่ลิเองก็เปิดใจยอมรับฟังลูกสาวและลองนำมา ปฏิบัติภายหลังจากการจัดทำบัญชี รายรับ รายจ่าย ทำให้แม่ลิค้นพบว่า ร้านเสริมสวยที่แม่เปิด สามารถทำให้แม่มีธุรกิจเป็นของตัวเอง และเลี้ยงครอบครัวได้ และแม่ลิก็สามารถมีเงินเก็บ พร้อม กับนำเงินไปใช้คืนหนี้ที่แม่นำมาสร้างร้านได้ สิ่งที่ทำให้แม่ลิเชื่อที่ลูกสาวได้บอกกล่าวนั้น เพราะ แม่ลิเลี้ยงลูกสาวคนนี้ให้ได้รู้จักความยากลำบาก แม่ลิได้เล่าย้อนอดีตถึงการเลี้ยงดูลูกสาวไว้ว่า แม่ลิ พาลูกสาวไปด้วยทุกที่ บอกเล่าสถานะทางการเงินทุกบาท ทุกสตางค์ และลูกสาวช่วยงานทุกอย่าง บางครั้งเห็นลูกทำงานยกของหนัก น้ำตาก็ไหลออกมา ทุกวันนี้ชีวิตดีขึ้นกว่าเดิม

เมื่อเปิดใจกว้างต่อการเรียนรู้มากขึ้น ทุกครั้งที่มีการสอบถามว่ามีกิจกรรม เรียนรู้ในหมู่บ้านเรื่องเกษตร เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การทำน้ายาสระผม น้ายาซักผ้า น้ายาล้างจาน แม่ลิเรียนรู้หมด แล้วนำมาใช้เอง ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายภายในบ้านได้เป็นจำนวนมาก แม่ลิเป็น บุคคลที่ผู้วิจัยได้สัมผัสถึงความตั้งใจ ความขยันขันแข็ง อย่างเอาจริงเอาจัง แม่ลิเป็นบุคคลที่ไม่

ปล่อยให้เวลาผ่านไปโดยที่ตนเองไม่ได้ทำอะไร หากว่างจากท้องไร่ ท้องนา ก็จะจับจอบปลูกผัก ถางหญ้า ปลูกดอกไม้ เก็บผักกินเอง หรือแม้แต่ถ้าหากกำลังทำงานอยู่ที่ทุ่งนามีโทรศัพท์จากลูกค้า ให้ไปตัดผม แม่ลี้ก็จะขับรถกลับมาทันที ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นบริเวณบ้านของแม่ลี้ มีต้นไม้ ผัก หลากหลายชนิด อาทิ สับปะรด มะพร้าว เงาะ มะม่วง มะละกอ ตะไคร้ มะนาว กล้วย ผักกาด ผักชี ถั่วลิสง แม่ลี้ได้พิสูจน์ให้เห็นได้ว่าต่อให้ร่างกายไม่พร้อม แต่ถ้าใจพร้อมและสู้ทุกอย่างย่อมเป็นไปได้เสมอ

1.4 ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 4

คุณแม่ทิพย์ (นามสมมุติ) อายุ 50 ปี สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 แล้ว เรียนต่อปริญญาตรีแต่เรียนไม่จบเนื่องจากมีบุตร 3 คน เป็นบุตรสาว 2 คน และบุตรชาย 1 คน บุตรสาวคนแรกจบปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยพะเยา ตอนนี้ทำงานอยู่จังหวัดนนทบุรี ทุกเดือนจะส่งเงินมาช่วยแม่เพื่อแบ่งเบาภาระ ส่วนบุตรชายคนกลางเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และบุตรสาวคนเล็กกำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภูมิลำเนาเดิมอยู่ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ก่อนจะย้ายมาเป็นสมาชิกชุมชน บ้านสันทราย เมื่อ 17 ปีก่อน เนื่องจากออกเรือนมาแต่งงานกับสามี คุณแม่ทิพย์ ประกอบอาชีพค้าขาย คุณแม่ทิพย์มีรูปร่างสันทัด ผิวสีขาวเหลือง บุคลิกลักษณะคล่องแคล่วองไว พุดจาจะฉาน มีอารมณ์ขัน จริงใจกับทุกคน กล้าแสดงความคิดเห็น และด้วยความที่เป็นผู้มีอัธยาศัย ดีจึงมีผู้คนไปมาหาสู่ ชื่อของ และมาขอคำปรึกษาอยู่เป็นประจำในเรื่องของการวางแผนค้าขาย การลงทุน หรือแม้กระทั่งปรึกษาปัญหาครอบครัว ปัญหาชีวิตด้านอื่นๆ

คุณแม่ทิพย์เล่าว่า สมัยก่อนที่บ้านขายเสื้อผ้าในตลาด ขายทวดมีห้องแถวแบ่งให้เช่า ตากับยายได้อยู่ 1 ห้อง ขายขนมกับน้ำหวาน ที่บ้านยกให้พี่สาว โดยมีแม่เป็นคนดูแล มีพี่น้องอยู่รวมกัน 5 คน แม่ทิพย์เรียนจบก็ไปทำงานบริษัทที่ชลบุรี ได้เงินเดือน 3,000 บาท ทำได้ 6 เดือน เงินไม่พอใช้เพราะต้องซื้อของใช้แต่งตัว แม่ทิพย์จึงตัดสินใจลาออกแล้วมาขายของที่ตลาดไนท์

1.4.1 เส้นทางชีวิตที่เลือกเอง

ภายหลังจากการตัดสินใจเลือกที่จะลาออกจากงานประจำแล้วมาขายของที่ตลาดไนท์ โดยการเริ่มจากนำเสื้อผ้ามาขาย แม่ทิพย์ไม่ได้มีร้านเป็นของตัวเอง หากฝนตกแม่ก็จะขายไม่ได้เนื่องจากพื้นเปียก ประกอบกับลูกค้าก็จะไม่มาเดินตลาดไนท์ บางวันจึงขายได้บ้าง ขายไม่ได้บ้าง และแล้วนี่ก็เริ่มก่อตัวขึ้น แม่ทิพย์พบกับสามี อยู่ร่วมกันกับสามี ภรรยา และลูกอีก 3 คน ลูกสาว 2 คน และลูกชายคนกลาง 1 คน ลูกสาวคนแรกจบการศึกษาปริญญาตรี และทำงานอยู่ต่างจังหวัด ทุกเดือนจะส่งเงินมาช่วยแม่เพื่อแบ่งเบาภาระ ส่วนลูกชายคนกลางเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปลาย และลูกสาวคนเล็กเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เนื่องจากแม่ทิพย์ไม่ยอมเป็นภาระของใคร จึงตัดสินใจออกมาซื้อบ้านอยู่โดยการผ่อนกับธนาคารเป็นของตนเอง หนี้ที่ก้อนใหญ่ที่สุดและผ่อนนานที่สุดจึงบังเกิดขึ้น ประกอบกับการที่แม่มีลูกที่ต้องดูแล 3 คน แม่จึงเลือกที่จะขายน้ำอยู่บริเวณ

หน้าบ้านของตัวเอง โดยการเปิดท้ายรถกระบะขายน้ำ และแม่ก็เป็นหนึ่งอีกหนึ่งก้อน ทุกอย่างเหมือน เริ่มจะดีขึ้น เริ่มเป็นครอบครัวแต่แล้วปัญหาที่รบกวนจิตใจ ความคิด ของแม่ทิพย์ก็คือ หนี้สินที่ได้ ก่อขึ้น และเพิ่มจำนวนมากขึ้น รายรับที่ได้จากการขายน้ำจึงไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่าย ออกไป แต่มีสิ่งหนึ่งที่แม่ทิพย์ได้บอกเล่าถึงความภาคภูมิใจ สิ่งที่ทำให้ความทุกข์ต่างๆ บรรเทาลง คือ ลูกทั้งสามของแม่ทิพย์ทุกคนเป็นเด็กดี และลูกสาวคนโตเป็นบุคคลที่แม่ทิพย์สามารถพึ่งพาได้ เพราะลูกสาวคนโตจะช่วยแบ่งเบาภาระทางบ้านได้มากที่สุด “จะว่าไปแม่ก็เหมือนจะทุกข์นะ แต่ ก็มีลูกนี่แหละเป็นกำลังใจ”

“มีหัวใจ ยิ่งกว่าลูกหอย” เป็นประโยคหนึ่งที่อยู่ในบทสนทนาระหว่างผู้วิจัย และแม่ทิพย์ เมื่อพูดถึงสามีที่ทำให้แม่ทิพย์เกิดความทุกข์ใจเพิ่มขึ้นนอกจากทุกข์ที่เกิดจากการเป็น หนี้ สามีของแม่ทิพย์เป็นคนที่มึนงงๆ ชอบด่าว่าคนในครอบครัว แต่ชอบช่วยเหลือบุคคล อื่น หากคนในบ้านเดือนหรือพูดอะไรสามีจะไม่เชื่อ แต่หากบุคคลภายนอกพูดสามีจะเชื่อทุกเรื่อง บางครั้งจึงเกิดการทะเลาะกันทั้งต่อหน้าลูกและลับหลังลูก ทุกครั้งที่ทะเลาะกันลูกจะรับรู้ บางครั้ง เกิดทะเลาะกันถึงขั้นลงไม้ลงมือ และบ่อยครั้งที่ลูกสาวคนโตจะร้องไห้และเข้ามาขวางแม่ไว้ไม่ให้ สามีทำร้ายแม่ทิพย์ และเหตุการณ์ทะเลาะกันก็เกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง เปรียบเสมือนเรื่องธรรมดาที่ เกิดขึ้นในครอบครัว

1.4.2 จุดเปลี่ยนของชีวิตที่เลือก

เหตุการณ์ที่ใครต่อใครหลายคนหากไม่ประสบด้วยตัวเองคงจะบอกว่า ทำไม่ได้แน่ เป็นสิ่งที่ทำแล้วบาบ ที่เกิดขึ้นมาในความคิดของแม่ทิพย์ คือ การคิดฆ่าตัวตาย ขณะที่แม่ทิพย์เล่าให้ผู้วิจัยฟังนั้น แม่ทิพย์มีเสียงสั่นเครือ เริ่มมีน้ำตาคลอ แม่ทิพย์ได้บอกเล่าต่อว่า “วันนั้นแม่ทะเลาะกับพ่อ แล้วแม่รู้สึกแย่มากๆ แย่แบบว่าไม่อยากรับรู้อะไร ไม่อยากมีชีวิตอยู่ต่อ แม่ก็ปิดประตู ล็อกห้อง กะว่าแม่อยากตาย ตายไปเลยอะ...แม่ก็นั่งร้องไห้ แล้วก็คิด แม่จะกินน้ำยา ล้างห้องน้ำตาย แม่วางไว้ข้างตัวเตรียมหยิบมากินแล้ว... แต่แม่ได้ยินเสียงลูกสาวคนโตเรียก แม่ แม่ พร้อมกับเคาะประตูให้แม่เปิด ... มันคือสติของแม่ทุกอย่างกลับมาเลยนะ แม่ถึงสติออกมาได้...แม่ เดินไปเปิดประตูให้ลูกสาวเข้ามา ลูกสาวเข้ามากอดแม่ แล้วเราก็ร้องไห้ด้วยกัน โดยไม่มีใครพูด อะไรเลยนะ (ร้องไห้)” เหตุการณ์คิดฆ่าตัวตายครั้งแรกและครั้งสุดท้ายของแม่ทิพย์เปรียบเสมือนจุด เปลี่ยนของชีวิต และเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้แม่ทิพย์มองหาสิ่งที่ดีกับชีวิต เปลี่ยนแปลงการดำเนิน ชีวิตของแม่ทิพย์อีกครั้ง เพื่อครอบครัว เพื่อลูกทั้งสามคน แม่เริ่มจากการบริหารเงินใหม่ โดยการ ร่วมมือกันกับลูกสาวคนโตในการจัดทำบัญชี รายรับ รายจ่าย ภายในครอบครัว พยายามลดค่าใช้จ่าย ลงให้ได้มากที่สุด เพื่อเหลือเงินให้พอใช้หนี้บ้านและรถ ลูกสาวและลูกชายก็ช่วยกันประหยัดค่า ขนมน และช่วยแม่ทำงานมากขึ้นเหตุการณ์บางอย่างหรือคนบางคนเราไม่สามารถเปลี่ยนแปลงให้ดี

ขึ้นได้ แต่ยังมีตัวเราเองที่จะสามารถเปลี่ยนสิ่งที่เราได้พบเจอหรือประสบอยู่ให้ดีขึ้นได้จากการกระทำและความคิด

1.4.3 กิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้สู่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

นับจากวันที่แม่ทิพย์คิดฆ่าตัวตายและมีลูกสาวคนโตได้ตั้งสติแม่ทิพย์กลับมา การดำเนินชีวิตใหม่ของแม่จึงบังเกิด แม่ทิพย์เริ่มตัดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นในครอบครัวออก และขอความร่วมมือจากลูกๆ ทั้งสามคน ในการช่วยกันประหยัด ลดรายจ่าย และจัดทำบัญชี รายรับ รายจ่าย หลังจากที่ร่วมมือกันของแม่ทิพย์และลูกๆ ทั้งสามคนจึงรู้ว่าค่าใช้จ่ายที่เกิดจากความอยากได้ แต่ไม่มีเหตุจำเป็นที่ต้องได้มาเป็นเจ้าของมีจำนวนมาก แม่ทิพย์และลูกๆ จึงมีข้อตกลงร่วมกันในครอบครัวที่จะพูดคุยกันมากขึ้น ถ้าหากอยากได้ของที่มีราคาแพง พร้อมทั้งเหตุผลที่อยากได้มาซึ่งสิ่งของเหล่านั้น แม่ทิพย์มีอาชีพขายน้ำบนรถกระบะบริเวณใกล้ๆ บ้าน แม่ทิพย์เลือกที่จะไม่เพิ่มราคาค่าน้ำที่แม่ทิพย์ขาย เพราะแม่ทิพย์ได้ตั้งปณิธานไว้ว่า แม่ทิพย์มีอาชีพเป็นแม่ค้า แม่ทิพย์ก็จะ เป็นแม่ค้าขายของด้วยความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า เลือกขายของที่ดีมีคุณภาพ แล้วลูกค้าที่เคยกินของเรา จะกลับมาหาเราเอง นอกจากการจัดการชีวิตของแม่ทิพย์จะดีขึ้นแล้ว แม่ทิพย์ยังได้เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครของหมู่บ้านในการทำกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน จิตอาสาต่างๆ หากมีอบรมเกี่ยวกับการทำอาชีพเสริม เช่น น้ำยาปรับผ้านุ่ม น้ำยาล้างจาน ที่ใช้เอง แม่ทิพย์จะสนใจและหาเวลาว่างไป เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว ชีวิตแม่ทิพย์ทุกวันนี้ถึงแม้จะยังมีหนี้สินที่ต้องใช้คืน มีลูกอีกสองคนที่ต้องส่งเรียน แต่ชีวิตของแม่ทิพย์ก็ยังคงดำเนินไปด้วยความสุขของลูกๆ ความสุขจากความพอเพียงในครอบครัว และยังมีลูกสาวคนโตที่เป็นเด็กดีทำงานส่งเงินมาช่วยแม่ทิพย์ใช้หนี้ ถึงแม่แม่ทิพย์ จะไม่ได้ถูกหวยที่ได้สามมิติ แต่แม่ทิพย์ก็ไม่เคยเสียใจ เพราะแม่ทิพย์มีลูกๆ ที่ดียิ่งกว่าถูกหวย

1.5 ผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อ 5

คุณมนัส (นามสมมุติ) อายุ 33 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิทยาศาสตร์ ภูมิลำเนาเดิมอยู่ อำเภอแม่ลาว ก่อนจะย้ายมาอยู่ในชุมชนบ้านสันทราย สถานภาพโสด ประกอบอาชีพรับจ้างพนักงานบริษัท คุณมนัสมีรูปร่างสมส่วน ผิวขาว บุคลิกลักษณะเงียบ ยิ้มแย้มแจ่มใส มีจิตใจโอบอ้อมอารี พุดจาไพเราะอ่อนหวาน รับฟังผู้อื่นและเป็นที่ปรึกษาให้กับหลายคนที่มมีปัญหา

คุณมนัสเล่าว่า คุณมนัสมีพี่น้องทั้งหมด 3 คน คุณมนัสเป็นพี่คนโต เดิมโตมาในครอบครัวระดับปานกลาง ครอบครัวฝั่งคุณแม่มีอาชีพค้าขาย ส่วนฝั่งคุณพ่อเป็นช่างเครื่องเปิดตู้ซ่อมรถ ตอนเด็กๆ เป็นเด็กตลาด ช่วยคุณตาคุณยายขายของ คุณตาขายเสื้อผ้า คุณยายขายผัก ตกเย็นก็ไปช่วยคุณแม่ขายเสื้อผ้าที่ตลาด เมื่อคุณตาคุณยายท่านขายของไม่ไหวประกอบกับคุณมนัสต้องย้ายบ้านไปอยู่อีกอำเภอหนึ่งจึงหยุดขายของที่ตลาด ตอนนั้นอายุประมาณ 13 ปี คุณแม่ก็ขายน้ำขิง และขนมอยู่หน้าบ้าน พอขายได้ จากนั้นได้ปรึกษากับคุณแม่ว่าอยากมีรายได้เพิ่มจึงทำถ้วยเดียว

ถ้วยจับช้อนขาย ถ้วยละ 15-20 บาท ขายพอได้กำไร ตอนหลังเปลี่ยนเป็น โจ๊กข้าง คุณมนัสก็จะเป็นคนช่วยคุณแม่ขายของ ล้างจาน เก็บร้าน เมื่ออยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5-6 คุณมนัสไปทำงานพาร์ทไทม์ เป็นครูผู้ช่วย ทำงานหลังเลิกเรียนตั้งแต่ 5 โมงเย็น-2 ทุ่ม ได้เงินชั่วโมงละ 30 บาท เงินส่วนนี้ก็จะเก็บไว้ซื้อของที่อยากได้ ชีวิตที่ผ่านมาจึงเรียนรู้เรื่องของการออม

1.5.1 เส้นทางชีวิตที่เลือกเอง

ชีวิตจากเด็กที่ต้องอยู่บ้านช่วยพ่อแม่ทำงาน เห็นถึงความลำบากของครอบครัวมาตลอด เมื่อถึงเวลาต้องจากบ้านมาไกลเพื่อมาร่ำเรียน หากความรู้ให้กับตัวเอง จึงทำให้คุณมนัสต้องใช้เงินอย่างประหยัด อดทน ที่ต้องอยู่ไกลบ้าน โดยที่ไม่รู้จักใคร ไม่มีญาติพี่น้อง คุณมนัสจึงมีแรงบันดาลใจ แรงผลักดันที่ต้องเรียนให้จบ และหางานทำเพื่อแบ่งเบาภาระที่บ้าน คุณมนัสเป็นหนี้ กยศ. เพื่อการเรียนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จนกระทั่งจบมหาวิทยาลัย ภายหลังจากตั้งใจเรียนจนจบ คุณมนัสได้มาหางานทำที่บ้าน กลับทำให้คุณมนัสเกิดความเครียดจากการไม่มีงานทำ และเป็นอีกครั้งที่คุณมนัสตัดสินใจต้องห่างบ้านมาอยู่ในเมืองกรุงเพื่อมาทำงานอีกครั้ง ทั้งๆ ที่บ้านไม่ยอมให้คุณมนัสต้องห่างไกลครอบครัว แต่ด้วยการที่พ่อแม่ของคุณมนัสได้เห็นความตั้งใจของลูกที่มี จึงตัดสินใจให้ลูกได้ลองใช้ชีวิตและเลือกทางเดินด้วยตนเอง คุณมนัสจึงออกมาทำงานและส่งเงินที่ได้จากการทำงานกลับบ้านเป็นจำนวนเงิน 8,000 บาท ทุกเดือน แต่เมื่อถึงปลายเดือนครั้งใด คุณมนัสต้องโทรไปขอเงินแม่ใช้อีกที และนั่นคือ จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง

1.5.2 จุดเปลี่ยนของชีวิตที่เลือก

การทำหน้าที่ของลูกที่ดี ที่ได้ช่วยแบ่งเบาภาระของครอบครัวเป็นสิ่งที่คุณมนัสปรารถนา และมีความสุขทุกครั้งที่ได้ทำที่ได้ส่งเงินกลับบ้านให้แม่ได้ใช้ในครอบครัว แต่ตัวคุณมนัสเองที่ทุกครั้งเมื่อถึงเวลาใกล้สิ้นเดือนที่ไร ต้องโทรกลับไปหาแม่เพื่อให้แม่ส่งเงินกลับมาให้ตนเองใช้ ความรู้สึกผิดจะเกิดขึ้นในใจของคุณมนัสทุกครั้ง จนกระทั่งคุณมนัสอยากเปลี่ยนตนเองใหม่ ที่เป็นคนจัดการกับชีวิตของตนเองให้ได้ ไม่เป็นเด็กที่คอยทำให้พ่อกับแม่ต้องเป็นห่วง อยากยืนอยู่ได้ด้วยลำแข้งของตัวเอง คุณมนัสจึงทำการศึกษาถึงวิธีการบริหารเงินที่ได้ เพื่อให้เกิดความสมดุลของรายรับและรายจ่ายของตน จนกระทั่งคุณมนัสได้ศึกษาถึงหลักการทำบัญชี รายรับ รายจ่าย ของตน จึงได้รู้ว่าคนนั้นเป็นบุคคลที่ชอบซื้อของ อยากกินอะไร อยากได้อะไรคุณมนัสจะซื้อตลอด โดยขาดหลักของการมีเหตุผล ความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต จึงทำให้เงินที่ตนเองคิดว่า พอใช้ แต่กลับไม่พอใช้ในหลายๆ เดือน จุดเริ่มต้นของการตัดสิ่งที่ไม่จำเป็นของตนเองออกไปจึงถือกำเนิดขึ้น สถิติในการจับจ่ายเงินที่หามาได้ก็เกิดขึ้นกับคุณมนัส ความอยากเรียนรู้ในเรื่องของหลักการบริหารเงิน การประหยัด อดออม เริ่มก่อตัวขึ้น เพื่อให้ตนเองมีชีวิตที่ดีขึ้น

1.5.3 กิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้สู่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมประจำวันในทุกๆ วันที่ต้องทำก่อนนอนของคุณมนัส นั่นคือ การจดบันทึกรายรับ รายจ่าย ในแต่ละวัน เพื่อให้รู้ถึงสถานะทางการเงิน ความอยาก การมีเหตุผลของการใช้เงิน ในทุกๆวันของการดำเนินชีวิต สิ่งที่น่าทึ่งภายหลังจากการทำงานหาเลี้ยงตนเองและส่งเงินให้แม่ใช้ได้แล้วนั้น การไม่ขอเงินแม่กลับมาใช้อีกในแต่ละเดือนก็เกิดขึ้นกับคุณมนัส คุณมนัสบอกเล่ากับผู้วิจัยด้วยความภาคภูมิใจ ดีใจ ที่ตนเองทำได้ ทุกๆ วันคุณมนัสจะมองหาวิธีการประหยัดจากสิ่งที่มีคุณมนัสยังบอกอีกว่า ตนเองนั้นชอบช่วยเหลือผู้อื่นตามความเหมาะสม ชอบอยู่กับหมาและแมว ชอบให้อาหารหมาจร แมวจร มันเป็นเรื่องเล็กที่ตนเองนั้นทำได้ด้วยใจ และไม่ทำให้ใครเดือดร้อน “เรามีไม่มาก แต่เราก็อยากทำ การทำในสิ่งเล็กๆ แต่ได้ทำ ยังดีกว่าที่ไม่ได้ทำอะไรเลย การทำสิ่งเล็กๆ เพื่อเป็นการให้เหล่านี้... เราได้รับแรงบันดาลใจจากในหลวง (ร.9) ทั้งเรื่องของ การประหยัด คอดออม ทำความดี ที่ไม่ได้ยิ่งใหญ่ แต่ก็ได้ลงมือทำไม่ทำให้ใครเดือดร้อนมันคือสิ่งที่พ่อหลวงบอก (น้ำตาคลอ) ” ที่สุดของชีวิตของคนทุกคนนั้น บางทีการที่ได้ทำดีเล็กๆ น้อยๆ อาจไม่ต้องยิ่งใหญ่ และไม่ทำให้ใครเดือดร้อนก็อาจเป็นการตอบแทนคุณความดีของแผ่นดินที่ได้เกิดมา และมีพระราชที่รักประชาชนทุกคนได้เป็นอย่างดี

1.6 ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 6

คุณอ้อม (นามสมมุติ) อายุ 35 ปี สำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีภูมิลำเนาเดิมอยู่จังหวัดชัยภูมิ ก่อนจะย้ายไปอยู่หลายจังหวัด และสิ้นสุดที่ชุมชนบ้านสันทราย จังหวัดเชียงราย สถานภาพหย่าร้าง มีบุตรชาย 1 คน คุณอ้อมประกอบอาชีพรับจ้าง เป็นพนักงานบริษัทเอกชน คุณอ้อมมีรูปร่างผอม ผิวสีดำนาง บุคลิกลักษณะยิ้มแย้มแจ่มใส อารมณ์ขัน เป็นคนรอบคอบ กล้าแสดงออก เป็นคนที่เข้ากับคนอื่นได้ง่าย

คุณอ้อมเล่าว่า เป็นเด็กกำพร้าตั้งแต่เล็ก อาศัยอยู่กับตาและยายที่จังหวัดชัยภูมิ ชีวิตตอนนั้นไม่มีไฟฟ้า ไม่มีน้ำประปาใช้ ต้องใช้ตะเกียงแทน ต้องอาบน้ำคลอง ใช้ชีวิตลำบาก ตายายประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่มันสำปะหลัง เรียกได้ว่าอยู่ในป่าก็ว่าได้ พอโตเข้าอนุบาลก็อาศัยอยู่กับป้าที่เพชรบูรณ์ เวลาปิดเทอมก็จะอยู่กับตาและยาย ช่วยทำไร่ ถนนหนทางค่อนข้างลำบาก ไม่มีรถ ต้องเดินจนกว่าจะถึงที่พัก เมื่อโรงเรียนเปิดเทอมก็กลับมาอยู่กับป้าเหมือนเดิม จนกระทั่งเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ตากับยายก็ได้จากคุณอ้อม ไปจึงต้องอาศัยอยู่กับป้าเรื่อยมา ชีวิต ณ ตอนนั้นลำบาก ไม่เคยรู้จักคำว่าสุขสบาย เสาร์-อาทิตย์ ก็ต้องออกไปรับจ้างหักข้าวโพด ปลูกมันสำปะหลัง ฝึดยาข้าวโพด ทำนา เพื่อหาเงิน ไปกินที่โรงเรียน โคนินใช้ให้ทำทุกอย่าง อยากได้อะไรก็ไม่เคยได้ หาเลี้ยงตัวเองตั้งแต่เด็ก ต้องประหยัดคอดออม ไปเรียนใช้เงินเพียงวันละ 10 บาท จนกระทั่งเรียนจบไปสมัครเรียนต่อ อยากเรียนต่อปริญญา ไปสมัครเรียนแล้วแต่ไม่ได้เรียนเพราะไม่มีเงิน และไม่มีใครเซ็นกู้เงิน ก.ย.ศ. ให้ แม้กระทั่งพี่ ป้า น้า อา เพราะกลัวคุณอ้อมจะหนีหนี้ก็เลยไม่ได้เรียนต่อ พอเรียน

จบมีพี่แฉะบ้านมาเล่นสนุก เพราะบ้านป่าเปิดโตะสนุก ป้าและลุงเลยติดต่อผู้ชายให้ ก็ชอบกัน มีการผูกข้อมือกัน แล้วก็เข้ากรุงเทพฯ มาทำงาน

1.6.1 เส้นทางชีวิตที่เลือกเอง

บางครั้งสิ่งที่เราเลือกอาจจะไม่ได้ดีเสมอไปหรืออาจจะเป็นเหมือนโชคลาภที่ได้มาและทำให้เรามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ ทุกคนล้วนแล้วอยากมีชีวิตที่ดีขึ้น และหากมีคนรักเคียงข้างก็อยากจะมีคนที่รักในสิ่งที่เราเป็นตัวเอง ชื่อสัตย์ในความรักที่มีให้กัน ดูแลกันและกัน คอยอยู่เคียงข้างกันเมื่อยามทุกข์และสุข เป็นรักเดียวและรักตลอดไป แต่สำหรับชีวิตคุณอ้อมเลือก ไม่ได้เป็นอย่างที่คิดและปรารถนา เมื่อตัดสินใจเดินทางเข้าเมืองกรุงที่วุ่นวาย ก็ทำงานอยู่บริษัทเอกชนก่อน ทำได้ 7 เดือน ออกรถแล้วก็ออกจากงาน กลับมาอยู่ชัชฎุมิไปวิ่งส่งผัก ตอนนั้นแฟนวิ่งพักคนเดียว ส่วนตัวคุณอ้อมอยู่ที่สระบุรี ทำงานไปแล้วตอนนั้นอยากมีลูก แต่แฟนติดทหารก็เลยอาศัยอยู่กับทางพ่อแม่แฟน แล้วก็มาทำงานที่สระบุรี แฟนก็ไปๆ มาๆ จนกระทั่งรู้ตัวเองว่าท้อง คุณอ้อมจึงออกจากงานไปช่วยแฟน จนกระทั่งคลอด คลอดได้ 1 เดือน 15 วัน ก็ต้องให้แม่แฟนเลี้ยงลูก เนื่องจากต้องทำงานหาเงินมาส่งรถ ภาระเยอะ รถยนต์แล้วยังมอเตอร์ไซค์และลูก คุณอ้อมเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ตั้งแต่แฟนวิ่งส่งของแฟนเกิดเปลี่ยนไป กินเหล้า เสพยา แล้วมาลงที่ตัวคุณอ้อมโดยการทำร้ายร่างกายมาตลอด แต่ตัวคุณอ้อมเองต้องทนเพราะสงสารลูก ทนจนเรื่อยมาจนตัวคุณอ้อมทนไม่ไหว เนื่องจากถูกทำร้ายร่างกายหนักขึ้นเรื่อยๆ จนถึงขั้นสลบ เพราะจับได้ว่าแฟนไปมีผู้หญิงอื่น คุณอ้อมจึงถูกทำร้ายจนต้องเข้าโรงพยาบาล แต่ก็ต้องทนอยู่ทำงานหาเงินให้แฟนใช้ส่งรถ ที่ทนอยู่เพราะคุณอ้อมไม่มีที่ไป แต่ยั้งดีที่นึกขึ้นได้ว่ายังมีคุณลุงที่เป็นพี่ชายแม่อยู่ คุณอ้อมจึงหนีจากแฟนมาอยู่กับลุงและเลิกกับแฟนไป ตอนหนีมาไม่มีเงินติดตัวแม่แต่หนึ่งบาท เงินเก็บก็ไม่มี ก็ต้องมาสร้างมาหาใหม่ หนี้อยกกับชีวิตมาก คุณอ้อมเล่าอีกว่าคุณอ้อมไม่ได้อะไรติดตัวมาเลยแม้แต่ลูกที่คลอดและตั้งท้องมาเอง ส่วนแฟนก็มีแฟนใหม่ ก่อนจะหนีจากแฟนมา แฟนยังเคยขู่ฆ่าว่าถ้าเจออยู่กับแฟนใหม่ แฟนจะฆ่าคุณอ้อม เมื่อเลิกกับแฟนไปชีวิตดีขึ้น แต่อาจจะลำบากบ้างเพราะต้องหาเงินคนเดียว แต่คุณอ้อมก็ต้องประหยัด อดออม เพราะตัวคุณอ้อมคิดว่าต้องเปลี่ยนชีวิตใหม่ ทำตัวเองให้มีค่าและพยายามที่จะเรียนให้สูงที่สุด จะลำบากแค่ไหนก็ต้องอดทนเพื่ออนาคตของตนเอง

1.6.2 จุดเปลี่ยนของชีวิตที่เลือก

เมื่อการดำเนินชีวิตที่ผิดพลาดเพียงครั้งหนึ่งกลับสร้างความเข้มแข็งได้มากมาย จากบุคคลที่เคยรักกันกลับเกิดขง ทำร้าย ทบตี ทั้งร่างกายและจิตใจ เมื่อความอดทนที่มีกับคนที่เคยคิดว่าจะดีขึ้น หากเราไม่ตอบโต้ และทำหน้าที่ภรรยาที่ดี วันหนึ่งคนที่เรารักจะกลับมารักเรานั้นไม่มีอยู่จริง การหันกลับมารักตัวเองจึงเป็นทางออกของชีวิต คุณอ้อมเป็นอีกคนหนึ่งที่หันกลับมารักตัวเอง ขอมเดินออกมาจากจุดที่เคยยืนด้วยความเจ็บปวด ทั้งกายและจิตใจ เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น เดินออกมาด้วยตัวเปล่าที่ไม่มีแม่แต่เงินติดตัว เดินออกมาหาบุคคลที่เขารักเรา เอ็นดูเรา นั่นคือ ลุงที่

เคารพและรักคุณอ้อมเหมือนลูก ซึ่งเป็นบุคคลที่คุณอ้อมคิดว่าไม่มีจริง ไม่มีอีกแล้ว และแล้วชีวิตใหม่ของคุณอ้อมก็ได้เริ่มต้นขึ้น แม้อันใจจะรักและเป็นห่วงลูกก็ตาม คุณอ้อมเริ่มทำงานเพื่อเลี้ยงตัวเอง ก่อร่างสร้างตัวด้วยตนเองอีกครั้ง ด้วยความเข้มแข็ง และอดทน การเห็นคุณค่าในตนเองจึงเป็นสิ่งที่สำคัญของมนุษย์ทุกคน

1.6.3 กิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้สู่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คุณอ้อมได้เล่าเหตุการณ์ในอดีตที่เปรียบเสมือนการได้เกิดใหม่อีกครั้งบนโลกใบนี้ว่า “เริ่มมีสติ...เรียกสติกลับมาได้อย่างแรก มองทุกอย่างรอบตัวก่อน สัมครงาน งานทุกอย่างที่เข้ารับ ระหว่างรองานเราก็ช่วยลงทำความสะอาดบ้าน ทำกับข้าว ปลูกผักไว้กิน” คุณอ้อมทำทุกอย่างที่สามารถแบ่งเบาภาระของคุณได้ คุณอ้อมชอบใช้เวลาว่างในการปลูกผักสวนครัว อาทิ พริก ผักกาด มะเขือ ตำลึง คุณอ้อมได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังถึงจุดเริ่มต้นที่ชอบปลูกผักสวนครัวให้ฟังว่า ภายหลังที่ได้มาอาศัยกับลุง วันหนึ่งได้นั่งดูโทรทัศน์สารคดีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เห็นในรายการได้ถ่ายทอดเรื่องราวของบุคคลที่ดำเนินชีวิตแบบพอเพียง กินอยู่แบบพอดีเพียงมีพื้นที่ว่างก็ทำให้เกิดประโยชน์ คุณอ้อมได้นั่งดูรายการจนจบและหันกลับมาสำรวจบริเวณบ้านลุงแล้วเริ่มสนใจปลูกผักสวนครัวกินเอง จนกลายเป็นกิจกรรมงานอดิเรกที่ต้องกลับมาทุกวันหลังจากเลิกงานประจำ จากที่เคยคิดว่าเศรษฐกิจพอเพียงเหมาะกับบุคคลที่เขามีที่นา ที่สวนเยอะๆ เปลี่ยนเป็นใครก็ได้ไม่ว่าจะจนหรือรวย รวยแล้วยังคงดำเนินชีวิตแบบพอเพียงก็ยังรวยกว่าเดิม คุณอ้อมเริ่มติดตามดูรายการที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงอยู่บ่อยครั้ง พร้อมกับศึกษาเพิ่มเติม จนกระทั่งได้นำหลักในการทำบัญชี รายรับ รายจ่ายขึ้น คุณอ้อมได้บอกข้อดีของการทำบัญชีรายรับ รายจ่ายว่า “ทำให้รู้ว่าเงินเรามีเท่าไร รู้ว่าใช้จ่ายอะไรบ้างในแต่ละวัน วันนี้ใช้เกินงบหรือยัง หรือเหลือซื้ออะไรที่ไม่จำเป็นหรือเปล่านั้นช่วยเตือนการใช้เงินของเราได้” ชีวิตที่เคยบอกเล่าถึงความ โชคร้ายที่ผ่านมาของคุณอ้อม เริ่มมองเห็นแสงสว่าง ความสงบ ความสุข เกิดขึ้นทั้งต่อกายและใจอีกครั้ง แม้อันใจได้ด้วยลำแข้งของตัวเอง เงินที่มีอาจไม่เยอะ แต่เป็นสิ่งที่น่าภูมิใจกว่าการต้องยื่นด้วยขาของคนที่ทำร้ายเรา การรักและเคารพตัวเองเป็นสิ่งที่จะทำให้เราอยู่ได้อย่างมั่นคง

1.7 ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 7

คุณปอนด์ (นามสมมติ) อายุ 31 ปี สำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาการจัดการ ภูมิลำเนาเดิมอยู่จังหวัดนนทบุรี สถานภาพสมรสแต่ยังไม่เป็นบุตร แต่เดิมคุณปอนด์ประกอบอาชีพเป็นพนักงานร้านกาแฟอยู่ที่กรุงเทพฯ หลังจากสมรสจึงย้ายมาอาศัยอยู่กับสามีที่ชุมชนบ้านสันทราย คุณปอนด์มีรูปร่างผอมสูง ผิวขาว ผมยาวหยัก โศก บุคลิกลักษณะยิ้มแย้มแจ่มใส ช่างพูด มีอารมณ์ขัน จริงใจ ทำให้เพื่อนบ้านและเพื่อนร่วมงานเข้ามาพูดคุยสนุกสนาน บ้างปรึกษาปัญหาชีวิตครอบครัวและปัญหาชีวิตด้านอื่นๆ

คุณปอนด์เล่าว่า เกิดในครอบครัวที่มีอาชีพทำนา มีพี่น้องรวมคุณปอนด์ 2 คน คุณปอนด์เล่าว่าชีวิตเหมือนในละครน้ำเน่า พ่อแม่มีลูก 2 คน แต่แม่รักลูกไม่เท่ากัน แม่รักพี่สาวมากกว่า แม่บอกคุณปอนด์ว่าไม่ได้ตั้งใจให้มีคุณปอนด์ขึ้นมา คุณปอนด์จึงเป็นลูกที่เกิดจากความไม่ตั้งใจ คุณปอนด์จะสนิทกับพ่อมากกว่าแม่ พ่อจะเป็นคนที่เข้าใจคุณปอนด์มากที่สุด ไม่ค่อยได้พูดคุยกับแม่ เมื่อมีปัญหาอะไรจะคิดและตัดสินใจเอง ตอนที่กำลังเรียนอยู่ระดับชั้นประกาศนียบัตร คุณปอนด์ได้ทำการประชดชีวิตอย่างหนัก แม่จะถูกครูฝ่ายปกครองเรียกพบอยู่บ่อยครั้ง คุณปอนด์ทำตัวไม่สนใจเรียน ชอบหยอกล้อกับผู้ชาย ขณะนั้นคุณปอนด์รู้สึกมีความสุข ชีวิตมีแต่เพื่อน แฟน เรื่องเรียนไว้ทีหลัง เกร ดื่มหเหล้า เทียว แม่หรือพ่อบอกไม่เชื่อฟัง มีแฟนหลายคน ชีวิตทำให้แม่ต้องเสียน้ำตาบ่อยครั้ง คุณปอนด์ไม่ถูกกับพี่สาว พี่สาวคุณปอนด์มักไม่พอใจถ้าหากแม่เข้ามาคุยกับคุณปอนด์ คุณปอนด์จึงเลือกที่จะไม่คุยกับแม่เพื่อไม่ยอมให้มีปัญหากับพี่สาว ทุกครั้งที่คุณปอนด์คุยกับแม่ คุณปอนด์ก็จะทะเลาะกับพี่สาวแทบทุกครั้ง ถูกพี่สาวไล่ออกจากบ้านบ่อยครั้ง ถูกคำทอ ถูกพี่สาวเป็นคนหวงแม่ อิจฉาในตัวคุณปอนด์เองที่เรียนสูงกว่าพี่สาว เพราะพี่สาวหนีไปกับผู้ชายก่อน ทำให้เรียนไม่จบและมีลูกให้แม่เลี้ยง

ครอบครัวที่อยู่กันพร้อมหน้า พ่อ แม่ ลูก แต่กลับขาดความเข้าใจกันของคนในครอบครัวทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้น บางครั้งเราก็หลงลืมกันไปว่า ชีวิตทุกคนเกิดมาไม่มีอะไรที่แน่นอน รู้วันเกิดแต่ไม่รู้วันตาย จากวันที่ครอบครัวอยู่กันครบ ต้องขาดผู้ที่เป็นเสาหลักของครอบครัว ผู้ที่รักลูกๆทุกคนเท่ากัน ผู้ที่ให้กำลังใจ เข้าใจ คุณปอนด์ จากไปด้วยโรคหัวใจวายเฉียบพลัน เป็นวันที่คุณปอนด์เสียใจที่สุดในชีวิต วันที่รู้สึกแสบแสบ เหงา ขณะที่คุณปอนด์ได้เล่าถึงเหตุการณ์ที่ได้สูญเสียพ่อผู้เป็นที่รักไป คุณปอนด์มีน้ำตาคลอ เสียงสั่น ความรู้สึกของคนหนึ่งที่ได้สูญเสียคนที่เป็นที่รักยิ่งในชีวิต เป็นบุคคลที่เข้าใจ เลี้ยงดูเรามาจนยากที่จะอธิบายให้ใครต่อใครเข้าใจ

1.7.1 เส้นทางชีวิตที่เลือกเอง

ชีวิตที่เลือกความสนุกสนาน การประชดประชัน ไม่สนใจการเรียน เมื่อขาดบุคคลที่เข้าใจตนเองมากที่สุดในชีวิต มากที่สุดในครอบครัว คุณปอนด์จึงตัดสินใจออกจากบ้านเพื่อไปหางานทำที่กรุงเทพกับเพื่อนๆ จนได้งานอยู่ในร้านกาแฟแห่งหนึ่ง ใช้ชีวิตสนุกสนานกับเพื่อน โดยที่ไม่ได้รับกวนเงินแม่แม่แต่บาทเดียว คุณปอนด์ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังต่อว่า “หลังจากที่ออกจากบ้านมาพึ่งตนเอง ก็ทำงานไป รวมเงินกับเพื่อนออกค่าห้อง ทำงานมีเงินก็กิน เทียวไป นานๆ ทีถึงจะกลับบ้าน ถึงงานจะเหนื่อยแต่ก็สุขใจที่ได้อยู่กับเพื่อน...อยู่บ้านมันเหนื่อยใจที่ต้องมานั่งทะเลาะกับพี่สาว บางทีแค่เห็นหน้าก็รู้สึกเบื่อ เซ็ง ไปเลยนะ” ภายหลังจากที่ตัดสินใจออกจากบ้านเพื่อไปทำงาน มีเงินใช้ แต่กลับไม่มีเงินเก็บ เงินที่ได้จากการทำงานที่ถือว่าไม่น้อยจนเกินไป แต่ด้วยการใช้เงินที่เกิดจากความสามารถของตนเอง ทำให้เงินแต่ละเดือนไม่พอใช้ จนกระทั่งเพื่อนที่อาศัยอยู่ด้วยกัน

ช่วยกันออกค่าห้องเช่า ได้ย้ายไปอยู่กับแฟนที่คอนโดให้รับผิดชอบค่าห้องทั้งหมดเพียงคนเดียว ความคิดถึงบ้านจึงเกิดขึ้น ความสุขที่เกิดจากการใช้เงินซื้อหามาอาจจะไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง อาจเป็นความสุขที่ฉาบฉวย เมื่อเงินหมด ความสุขก็หมดตาม จนเป็นแรงผลักดันให้ต้องมองหาความสุขที่ยั่งยืนในชีวิตให้กับตนเอง

1.7.2 จุดเปลี่ยนของชีวิตที่เลือก

ชีวิตของคนหลายคนที่คิดว่ามีเงินแล้วสามารถซื้อความสุขได้ กิน เที่ยว ไม่ต้องคิดอะไรมาก เมื่อวันหนึ่งเงินหมด เงินไม่มีจ่ายค่าห้อง ต้องขนของออกไปนอนบ้านเพื่อน ความรู้สึกเกรงใจ ความคิดถึงพ่อ จึงผุดขึ้นมาในหัว คุณปอนด์ได้เล่าเรื่องราวที่เป็นจุดเปลี่ยนของชีวิตว่า เมื่อครั้งที่เพื่อนๆ ย้ายออกจากหอที่เคยอยู่ด้วยกัน ไปอยู่กับแฟน แล้วทิ้งคุณปอนด์ไว้อยู่ห้องเพียงคนเดียวรวมกับภาระค่าห้อง ค่าน้ำ ค่าไฟที่ค่อนข้างแพงนั้น ความคิดที่อยากจะย้ายออกเริ่มผุดขึ้นมา แต่เมื่อนำไปเล่าให้พี่ที่ทำงานฟัง พี่เขาส่งสารเลยได้ชวนคุณปอนด์ไปอยู่บ้านด้วย คุณปอนด์บอกว่าพี่ที่ชวนไปอยู่ด้วยนั้นเป็นพี่ที่ดีมากๆ เขาส่งสารคุณปอนด์ ไม่อยากให้ออกค่าห้องแพงๆ และยังไม่อยากให้คุณปอนด์ลาออกจากงานเพราะคุณปอนด์เป็นที่รักของเพื่อนร่วมงานทุกคน ด้วยอารมณ์ขันที่เป็นเสน่ห์และด้วยจิตใจต่อเพื่อนร่วมงาน เมื่อคุณปอนด์ขออนุญาตไปอยู่อาศัยกับพี่ที่ทำงาน ความรู้สึกเกรงใจ ไม่อยากเป็นภาระของใครก็เกิดขึ้น คุณปอนด์จึงตัดสินใจกลับมาอยู่ที่บ้าน เงินเก็บที่ไม่มีเลยแม้แต่หนึ่งบาท เมื่อกลับมาอยู่บ้านความคิดถึงพ่อ ภาพพ่อที่ยืนยันหนักแน่น ทำงานทำนา ของพ่อก็ยังคงอยู่ในความทรงจำ หากชีวิตนี้อาจจะไม่เหลือใครในครอบครัวที่คุณปอนด์รักเท่าพ่อแล้ว สิ่งเดียวที่จะทำให้พ่อผู้จากไปได้ชื่นใจ ภาคภูมิใจคือ ทำดีให้เหมือนที่พ่อทำ สิ่งที่คุณปอนด์ทำได้กับคุณปอนด์มันไม่สามารถบรรยายออกมาเป็นคำพูดได้ แต่สามารถแสดงออกมาจากการกระทำ ในขณะที่คุณปอนด์ได้เล่าถึงพ่อผู้จากไป คุณปอนด์มีน้ำตาคลอ คิดถึงพ่อผู้จากไป ภายหลังที่คิดว่าได้อยากทำให้พ่อไม่ต้องเป็นห่วง คุณปอนด์จึงเริ่มลงมือทำให้ชีวิตของตนเองดีขึ้น มองหาสิ่งที่ดีให้กับตัวเอง เริ่มหางานทำ ช่วยแม่ทำนา ปลูกผักสวนครัวกินเอง ปลูกพริกขาย ทำทุกอย่างแทนพ่อ บางครั้งความผิดพลาดของชีวิตที่เคยผ่านมาก็เป็นบทเรียนอันแสนแพงที่ไม่สามารถซื้อมาได้ด้วยเงิน แต่ต้องสัมผัสด้วยตัวเอง จึงจะรู้คุณค่าของชีวิตที่แท้จริง

1.7.3 กิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้สู่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หลังจากเปลี่ยนความคิดของตนเอง จึงเริ่มลงมือทำ คุณปอนด์เริ่มช่วยคุณแม่ขายของหน้าบ้านเมื่อเวลาว่าง ระหว่างรอได้งาน คุณปอนด์สมัครงานทุกที่ที่ใกล้บ้าน เวลาว่างก็จะรดน้ำต้นพริก ผักสวนครัว ที่ปลูกไว้ในบริเวณบ้าน ภาพที่ยังมีพ่อ หน้าที่เหล่านี้พ่อจะเป็นคนทำ และรับผิดชอบ คุณปอนด์กลับมาอยู่บ้านก็ยังคงมีปัญหากับพี่สาวอยู่บ่อยครั้ง คุณปอนด์บอกเล่า ตัดพ้อว่า “ยังไม่ได้หละ เราเปลี่ยนแปลงเขาไม่ได้ เราก็เปลี่ยนตัวเอง ทุกวันนี้ไม่ได้ทำให้เขาอะ ทุกวันนี้เราทำให้แม่กับพ่อ ถึงแม่จะไม่ได้แสดงออกว่ารักเรามาก แต่เราก็รักเขาหละ อยากทำให้

วิญญานของพ่อไปสบาย ไม่ต้องเป็นห่วงเรา เราก็อ่านหน้าที่แทนป้า (พ่อ) ” สิ่งดีๆ ในชีวิตที่เป็นการเริ่มใหม่ก็เกิดขึ้น คุณปอนด์ได้งานใหม่ใกล้บ้าน ได้รู้จักแฟน ถึงแฟนจะมีลูกแล้วคนหนึ่ง คุณปอนด์กับแฟนก็รักกันดี ด้วยความขยัน ด้วยความรักของแฟนที่มีต่อครอบครัวคุณปอนด์ ช่วยงานแม่แทนป้า (พ่อ) ช่วยเหลืองานแทนป้า (พ่อ) ได้หมด คุณปอนด์จึงรักและสงเสียดเงินที่ได้จากการทำงานบางส่วนให้ลูกของแฟนเพื่อแบ่งเบาภาระของกันและกัน

คุณปอนด์ทำงานได้เงินมาก็เริ่มจัดแบ่งเงินเก็บ เงินที่ต้องใช้จ่าย ออกจากกัน แต่บางครั้งก็เปลืองใช้เงินที่ตั้งใจเก็บเพื่อสนองความต้องการชั่วขณะ คุณปอนด์มีกิจกรรมในช่วงวันหยุดงานคือ การนั่งดูโทรทัศน์ ได้เห็นรายการหนึ่งสอนในเรื่องของหลักการทำบัญชี รายรับ รายจ่าย หนึ่งในหลักการใช้ชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประสบการณ์ของคนที่มีหนี้สินเป็นล้านๆ แต่กลับปลดหนี้ได้ การทำเกษตร การใช้ชีวิตแบบพอเพียง ทุกอย่างเริ่มเป็นเรื่องน่าสนใจ อยากติดตาม นำมาปฏิบัติ เริ่มจากการทำบัญชี รายรับ รายจ่าย รู้ทุกอย่างเลยตั้งแต่เงินเดือนออก ได้มาเท่าไร ใช้ไปเท่าไร คงเหลือที่ต้องใช้เท่าไร คุณปอนด์เล่าเหตุการณ์ต้นต้น เมื่อรู้ถึงการใช้จ่ายเงินเป็นส่วนใหญ่ด้วยอารมณ์ขัน ใบหน้าตลกๆ “โห...เสื้อผ้าทั้งนั้น ไม่รู้แต่งตัวอะไรอะเยะ ถึงว่าเงินเก็บหายไปหมด ให้นำไปแลกเอ๊ย” คุณปอนด์จึงจัดการบริหารเงินใหม่ เริ่มเปลี่ยนการปลูกผักสวนครัวในบริเวณบ้านใหม่ ปลูกพริกขาย นำปลามาปล่อยในบ่อ เลี้ยงไก่ไข่ไว้กิน เหลือก็นำมาขายทุกอย่างนับได้ว่าของที่ใช้บริโภคภายในบ้านนั้นแทบไม่ต้องซื้อเลย ลดการซื้อเสื้อผ้าลง เงินเก็บที่เพิ่มขึ้นทุกๆ เดือน ความสุขจากการได้ลงมือทำ ไม่ปล่อยให้ตนเองว่าง มองเห็นคุณค่าในตนเอง มากกว่าที่ผ่านมา รอยยิ้ม เสียงหัวเราะ ความสุขในครอบครัวกับแม่จึงเกิดขึ้น ถึงพ่อคุณปอนด์จะจากไป แต่ความทรงจำที่มีต่อพ่อของคุณปอนด์นั้นยังชัดเจนไม่เคยลืม การรู้จักประหยัด อดออม การมีเหตุผลของการใช้ชีวิต การรู้จักประมาณตนเอง ขยันหมั่นเพียร การเห็นคุณค่าในตนเอง คือสิ่งที่พ่อพยายามสอนจากการที่พ่อได้ลงมือทำเป็นตัวอย่าง ถึงตัวคุณปอนด์เองจะมองเห็นคุณค่าในสิ่งที่พ่อได้ทำให้นั้นเข้าไป แต่วันนี้ที่ไดลงมือทำเหมือนที่พ่อทำ มันคือความสุขที่ยั่งยืนและไม่ต้องใช้เงินซื้อหามา และเชื่อว่าผู้เป็นพ่อรับรู้และหายห่วง

1.8 ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 8

คุณผู้ย (นามสมมุติ) อายุ 35 ปี สำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภูมิลำเนาเดิมอยู่กรุงเทพฯ มีพี่น้อง 1 คน สถานภาพสมรส มีบุตรทั้งหมด 2 คน ชาย 1 คน หญิง 1 คน อาชีพเดิมเป็นกระเป่ารถเมล์ส่วนสามี่เป็นคนขับรถเมล์ คุณผู้ยเป็นผู้มีรูปร่างสันตัด คล่องแคล่วว่องไว พุดจาโผงผางบ้างแต่ก็ด้วยความจริงใจ ถ้าหากคุณผู้ยไม่ขี้มจะเหมือนเป็นคนดู แต่ถ้าหากได้รู้จักคุณผู้ยจะเป็นบุคคลที่จริงใจและเป็นกันเอง มีน้ำใจ ช่วยเหลือบุคคลอื่นอยู่เสมอ ทำให้มีผู้คนไปมาหาสู่อยู่เป็นประจำทั้งมาขอคำปรึกษาในเรื่องของปัญหาครอบครัวและปัญหาชีวิตด้านอื่นๆ

คุณผู้เล่าว่า สมัยเป็นเด็กแม่คุณผู้ปลูกส้มขายอยู่ที่กรุงเทพฯ สมัยก่อนที่กรุงเทพฯ น้ำยังเป็นน้ำสะอาด ที่ตั้งโรงงานยังไม่มี คุณผู้ต้องพายเรือเก็บส้มช่วยแม่ พอไปโรงเรียนก็พายเรือออกไปเพื่อไปโรงเรียน ชีวิตอยู่ติดกับน้ำ ช่วยแม่ทุกอย่าง เก็บส้ม ใส่น้ำไปขาย ครอบครัวก็มีความสุข กับน้องชายชอบทะเลาะกัน น้องชายทำงานบ้างก็จะทะเลาะกัน เคียงกัน ตามประสาเด็ก คุณผู้บอกว่า “คิดถึงตอนเป็นเด็กเหนื่อยที่ต้องช่วยแม่ทำงานนะ แต่ก็สนุกดี ทำงานก็แอบเล่น (ยิ้ม)” ชีวิตครอบครัวของคุณผู้เหมือนจะดำเนินไปอย่างครอบครัวที่รักและอบอุ่น แต่แล้วสิ่งที่คุณผู้ได้รู้ แต่เป็นสิ่งที่คุณผู้ไม่อยากจะรู้คือ พ่อมีภรรยาน้อยทำให้แม่เสียใจมาก คุณผู้จากปกติเป็นคนอารมณ์ร้อนยิ่งร้อนขึ้นอีก ตามไปทะเลาะกับภรรยาน้อย จะไปทำร้ายร่างกายเขา ค่าทอสารพัด พอเรียนจบมัธยมศึกษาปีที่ 6 อยากเรียนต่อปริญญาตรี เรียนได้หนึ่งปีไปขอเงินพ่อเพื่อจะมาจ่ายค่าเทอม พ่อไม่มีให้ หลังจากนั้นก็ไม่ไปเรียนอีกเลย

1.8.1 จุดเปลี่ยนของชีวิตที่เลือก

ประชดชีวิต ทำตัวเกร ประชดพ่อ ไปรับจ้างเป็นเด็กเฝ้าร้านสนุก เจอผู้ชายหนึ่งคนที่ชอบพอกัน อยู่ด้วยกัน ชีวิตนี้โชคดีมากที่ยังมีสามีคนนี้ คนแรกและเป็นคนเดียวในชีวิต คุณผู้โชคร้ายเรื่องพ่อแต่ก็ยังดีที่เจอสามีที่ดี ทำงานเป็นกระเป๋ารถเมล์ สามีเป็นคนจับ หนื่อย จึงลาออกไปทำงานรับจ้างบริษัท อยู่แผนกควบคุมคุณภาพ แล้วเปลี่ยนมาทำงานเป็นผู้ช่วยพยาบาลอยู่สักระยะหนึ่ง เกิดเป็นโรคปอดติดเชื้อจากคนไข้ รักษาอยู่นาน นอนติดเตียงเหมือนจะไม่รอด ยังดีที่มีสามีคอยอยู่ดูแล กินยาต่อเนื่องปีกว่าจึงหาย ส่วนแม่ก็เลิกปลูกส้มกลับไปอยู่เชียงราย เนื่องจากน้ำที่ไร่รดส้มนั้นเป็นน้ำเสีย มีโรงงานปล่อยน้ำเสียออกมาเยอะ ประกอบกับโรงงานเกิดขึ้นมากมาย คุณผู้เกิดตั้งท้องลูกคนแรกก็ยังคงทำงานไปด้วยจนกระทั่งคลอดก็กลับมาอยู่กับแม่ แม่ของคุณผู้ป่วยหลายโรคทั้งโรคคอกพอก ความดัน โลหิตสูง คุณผู้จึงกลับมาอยู่ดูแลแม่ ส่วนพ่อของคุณผู้กลับมาอยู่กับแม่ เนื่องจากถูกหลอกจนหมดตัวและเกิดไม่สบาย ไม่รู้จะไปอยู่ที่ไหนจึงขอกลับมาอยู่กับแม่ แม่ก็ยกโทษให้พ่อ ส่วนคุณผู้ก็ยังคงมีอารมณ์โกรธเคืองอยู่ในใจ เนื่องจากพ่อมีลูกกับภรรยาอีกคนด้วย เมื่อถูกทิ้งก็กลับมาอยู่กับแม่ สงสารแม่ มีลูกคนที่สองหลังจากหายป่วยด้วยโรคปอด

เมื่อวันเวลาล่วงเลยผ่านไปเหมือนได้เรียนรู้ชีวิตและได้ช่วยเยียวยาบาดแผลทุกอย่างให้ดีขึ้น เพื่ออยากให้ครอบครัวของตนเองมีชีวิตที่ดี รัก และอบอุ่น เพื่อลูกทั้งสอง เพื่ออนาคตของลูก เมื่อวันเวลาสอนให้ได้เรียนรู้ถึงความสุข ความเจ็บปวด ความทุกข์ ไปพร้อมๆ กับการเรียนรู้ให้ตัวเองอยู่ได้โดยไม่ทุกข์ และมีความสุขเข้ามาแทนที่ เรียนรู้ถึงชีวิตที่ไม่เที่ยงและวันเวลาที่ทำให้พ่อของคุณผู้ได้พิสูจน์ตัวเองอีกครั้ง เพื่อเอาชนะใจของลูกๆ และชนะใจของแม่คุณผู้ ได้สำเร็จ

การสร้างครอบครัวของคุณผู้ดำเนินต่อไป พร้อมกับหนี้สินที่ก่อร่างเพิ่มขึ้นเรื่อย จากเดิมมีหนี้แค่บัตรหนึ่งใบเมื่อเวลาผ่านไปจากหนึ่งใบเพิ่มเป็นสองและสาม จำนวนหนี้สินจึงเพิ่มขึ้น โทรทัศน์ โทรศัพท์ รถยนต์ ทุกอย่างล้วนเป็นอนาคตที่หยิบจับมาใช้ก่อนเวลา หนี้สินเพิ่มขึ้น ไปพร้อมๆ กับลูกทั้งสองที่โตขึ้นและค่าใช้จ่ายในการเรียนก็เพิ่มมากขึ้น เมื่อคุณผู้หมุนเงินไม่ทันจนต้องหยิบยืมผู้เป็นแม่มาใช้หลายต่อหลายครั้ง แทนที่จะเป็นลูกที่เป็นฝ่ายให้แม่ ความรู้สึกผิด ความตระหนักรู้ จึงเกิดขึ้น คุณผู้จึงคิดและมองหาวิธีการลดค่าใช้จ่ายเพื่อเงินพอใช้ในแต่ละเดือน ไม่เดือดร้อนผู้เป็นแม่ของคนอีกต่อไป จึงได้นั่งคุยกันพร้อมหน้าครอบครัวขณะนั่งกินข้าวมื้อเย็นเสร็จ เพื่อร่วมมือกันทั้งครอบครัวที่จะช่วยกันประหยัด คุณผู้เล่าให้ผู้วิจัยด้วยอารมณ์ขันว่า “เราก็พูดกับลูกคนโตว่า หนูหนะอย่ากินขนมเยอะ ช่วยกันเก็บเงินนะ อ้วนแล้ว คอจะไม่มีแล้ว... ส่วนลูกคนเล็กก็บอกว่าช่วยแม่ประหยัดหน่อย รถไอติม รลอะไรก็ตามที่วิ่งผ่านหน้าบ้านก็อย่าเรียกทุกคันนะลูก... ลูกก็ตอบตกลงกัน” เมื่อลูกและสามีได้ทราบความเป็นอยู่ของครอบครัวที่แท้จริง ความร่วมมือกันก็เกิดขึ้น

1.8.2 กิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้สู่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เมื่อความร่วมมือของคนในครอบครัวก่อตัวขึ้น กิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้สู่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเริ่มขึ้น โดยการทำบัญชีรายรับ รายจ่าย คุณผู้จัดทำของครอบครัวทั้งหมดกับลูกสาวคนโตที่ทำของตนเองในการใช้จ่ายเงินที่โรงเรียน หรือช่วงปิดเทอม ทุกคนในครอบครัวมีข้อตกลงกันว่า จะไม่นำของที่ต้องใช้เงินอนาคตมาใช้ จะลดหนี้ที่มีอยู่ให้หมดไป ลูกสาวที่โตขึ้นและได้เรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจาก โรงเรียนก็มักจะนำมาเล่าให้คุณผู้ฟัง คุณผู้จึงเริ่มชิมชั้บ หากเวลาว่างจะนั่งดูโทรทัศน์ถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เสมอ คุณผู้ได้บอกกับผู้วิจัยว่า “พี่มีบ้านติดกับที่นา เมื่อก่อนว่าง ญาติขึ้นเต็มเลยเพราะคิดว่าไม่มีเวลา เสียเวลามานั่งปลูก ชื่อผักตลาดอะกำละ 5 บาท 10 บาท ง่ายดี บ่อปลาข้างบ้านก็มีแต่ก็ไม่กินกันนะ ชื่อเอาให้เขาฆ่าให้ง่ายกว่า เราก็เอามาทอด มาต้มได้เลย ... พี่คิดแบบนี้จะคิดเหมือนคนจี้เกียจจะ... พอพี่ได้นั่งดูทีวีเรื่องเศรษฐกิจของในหลวงแล้วนะ พี่ว่าพี่โชคดีแก่ไหนที่มีที่นา ที่ดินเป็นของตนเอง แต่พี่ก็ปล่อยให้มันรกไปหมดไม่ได้ ไม่ได้ พี่เปลี่ยนใหม่เลย 5 บาท 10 บาท มันก็เงิน พี่ลุกขึ้นมาปลูกพริก ปลูกใบกระเพรา ปลูกมะเขือ ทุกคนแปลกใจหมดเลย พี่ก็เลยได้สอนลูก ได้รู้จักประหยัด ออกอ้อมไปด้วย...เงินที่เคยไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว... พี่ว่าบางทีเราก็มองข้ามสิ่งเล็กๆน้อยๆไป...มองข้ามสิ่งที่เรามี ทุกวันนี้มันเลยกลายเป็นกิจกรรมของครอบครัวที่ว่างเมื่อไหร่ก็จะทำร่วมกันไปเลย (ยิ้ม)”

ครอบครัวเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในสังคม และเป็นหน่วยที่สำคัญที่สุดเช่นเดียวกัน ครอบครัวที่รักและเข้าใจกันย่อมส่งผลที่ดีให้แก่กันและกันอยู่เสมอ การได้รู้ถึงปัญหา การได้เตือนสติ การได้ร่วมวางแผนการใช้ชีวิตของครอบครัวจึงเป็นเหมือนเกาะป้องกันภัยจากภายนอก ความอบอุ่นภายในครอบครัวจึงเริ่มก่อตัวขึ้นตอนนี้คุณผู้ทำงานรับจ้างขนของ เหนื่อย แต่

สบายใจ สามิเป็นคนจับคุณชู้เป็นคนช่วยยกของขึ้นและลงเพื่อส่งให้ลูกค้า อาจจะไม่ค่อยมีเวลาอยู่กับลูกมากนัก แต่คุณชู้ได้บอก พูดคุยถึงเหตุผลที่ต้องทำงานหนักให้ลูกทราบ ชีวิตอยากแต่ให้ครอบครัวมีความสุข ไม่อยากให้ครอบครัวที่คุณชู้สร้างขึ้นมาเองเป็นเหมือนพ่อกับแม่ และไม่อยากจะให้ลูกเป็นเด็กมีปัญหาเหมือนคุณชู้ ปัจจุบันจึงเรียนรู้อยู่อย่างพอเพียงและเพียงพอ ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป

1.9 ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 9

คุณอร (นามสมมุติ) อายุ 29 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิทยาศาสตร์ สถานภาพโสด ภูมิลำเนาอยู่บ้านสันทรายแต่กำเนิด พ่อแม่เป็นคนจังหวัดเชียงรายทั้งคู่ ประกอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชน คุณอรมีรูปร่างสมส่วน ผิวขาว บุคลิกลักษณะค่อนข้างดีว่องไว ยิ้มแย้มแจ่มใส อารมณ์ดี ชอบช่วยเหลือผู้อื่น มีอารมณ์ขัน เพื่อนร่วมงานหรือเพื่อนบ้านจึงไปมาหาสู่เป็นประจำทั้งมาขอการปรึกษาในเรื่องเรียน การทำงาน เรื่องปัญหาครอบครัว

คุณอรเล่าว่า สมัยเป็นเด็กพ่อแม่เลี้ยงคุณอรแบบไม่เคยถูกตามใจเลยแม้แต่น้อย ทั้งที่เป็นลูกสาวเพียงคนเดียวถ้าเทียบกับครอบครัวอื่นที่มีลูกคนเดียว พ่อแม่มีอาชีพทำไร่ ทำนา รับจ้างรายได้หลักจะมาจากพ่อ ส่วนแม่จะทำไร่ ทำนา ชีวิตสมัยคุณอรเป็นเด็กน้อยครั้งมากที่สุดได้ตื่นเช้าแล้วลุกมานั่งกินข้าวคูการ์ตูนหรือดูละคร ดูหนัง ต้องตื่นแต่เช้า แม่ปลุกให้ตื่นหนึ่งครั้งแล้วยังไม่ลุกแม่จะทำการเรียกให้ดังกว่าเดิมจนเราต้องลุกจากที่นอน กินข้าวเช้าเสร็จคุณอรจะต้องไปทำงานกับแม่ ปลุกข้าวโพด ใส่น้ำข้าวโพด ถอนหญ้าคั้นนา ถอนหญ้าให้ข้าว แยกต้นข้าวโพด ช่วยแม่ทุกอย่าง รับจ้างปลูกข้าวโพด หักขิง ปลูกขิง ทำหมดทุกอย่าง ความรู้สึกตอนนั้นเหนื่อยมาก ไม่เคยสบายอยู่ที่บ้านเลย แต่เมื่อคุณอรต้องไปเรียนไกลบ้าน กลับทำให้คุณอรคิดถึงบ้าน สงสารแม่ เพราะถ้าหากไม่มีคุณอรแม่ก็จะทำงานคนเดียว คุณอรจึงแบ่งเบาค่าที่ทั้งกินอยู่อย่างประหยัด กลับบ้านช่วงปิดเทอมก็หางานทำ งานที่ทำเป็นงานกลางแดด ได้เงินวันละ 150 บาท ทำทุกอย่างที่เขาใช้ให้คุณอรทำ เช่นให้อาหารหมู ยกแผ่นกระเบื้อง ใส่น้ำยียงพารา ขนเปลือกกล้วยเหลืองขึ้นรถ 6 ล้อ แยกกระสอบอาหารสัตว์ แยกกระสอบปุ๋ย ผสมปูน เมื่อถึงเวลาห้าโมงเย็นจะได้รับเงิน 150 บาท คุณอรรู้สึกเหนื่อยน้อยเมื่อเปิดเทอมก่อนกลับไปเรียนคุณอรจะนำเงินที่ได้ซื้อนม วิทยุเครื่องเล็กๆ ให้พ่อตอนอยู่สวน ให้แม่ฟังอยู่ที่บ้านหรือยกไปทุ่งนาด้วย ที่เหลือก็นำไปเปิดบัญชีเก็บไว้ เป็นเงินที่คุณอรภูมิใจที่ได้เห็นพ่อแม่ได้กินอาหารที่ดี อยู่แบบไม่เหงา

คุณอรยังได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังอีกว่า ครอบครัวคุณอรพ่อแม่ชอบทะเลาะกัน พ่อเป็นคนใจเย็น แม่เป็นคนใจร้อน ยิ่งถ้าหากพ่อคุณอรดื่มเหล้ามาเข้ามาในบ้าน แม่จะเริ่มบ่นและด่าว่าพ่อเนื่องจากแม่ไม่ชอบให้พ่อดื่มเหล้า พ่อจะขาดสติ พูดมาก จึงทำให้ทะเลาะกัน บางครั้งถึงขั้นพ่อถึงขั้นลงมือกับแม่ คุณอรรู้จักจะไปห้ามและยื่นขวางแม่ไว้ เมื่อคุณอรวิ่งเข้าไปขวางพ่อ พ่อก็จะเหมือนเริ่มมีสติกลับมา เพราะคุณอรรู้ว่าพ่อรักคุณอรมาก คุณอรยังได้บอกต่ออีกว่า เคยมีเหตุการณ์ที่พ่อ

และแม่ทะเลาะกัน แล้วแม่ก็เก็บกดแล้วนำมาลงกับคุณอร ทั้งความรัก ความคาดหวังจากตัวพ่อและแม่ของคุณอร ทำให้คุณอรเกิดความเครียดและคิดฆ่าตัวตายอยู่บ่อยครั้ง แต่จิตสำนึกที่มีเนื่องด้วยการกลัวบาปบุญคุณโทษ คุณอรจึงเลิกทำ และเลิกคิดที่จะฆ่าตัวตาย และคอยเตือนตัวเองว่า “ถ้าเกิดมาทั้งที ต้องทำดีให้ได้” เมื่อถึงเวลาที่ตัวคุณอรเลือกเรียนต่อระดับอุดมศึกษาที่ไกลบ้าน ความเป็นห่วงพ่อและแม่จึงบังเกิดขึ้น

1.9.1 เส้นทางชีวิตที่เลือกเอง

เมื่อคุณอรเลือกเรียนไกลบ้าน ต้องพักอยู่หอพักใกล้มหาวิทยาลัยและในหนึ่งปีจึงจะได้กลับบ้านสองครั้ง คุณอร ได้เป็นตัวของตัวเอง ได้พิสูจน์ตัวเองให้พ่อและแม่ได้เห็น คุณอรชอบทำกิจกรรม รู้ตัวเองว่าแท้จริงแล้วตนเองเป็นคนอารมณ์ขัน ชอบพูดคุยเล่นกับเพื่อนๆ ทำกิจกรรมทุกกิจกรรม ชอบช่วยเหลือเพื่อนๆ แต่ก็ไม่เคยละทิ้งการเรียนเลยแม้สักครั้ง ทำให้พ่อและแม่ไว้วางใจที่จะปล่อยให้คุณอรอยู่ไกลบ้าน จนกระทั่งเรียนจบและหางานทำเลี้ยงตนเองได้

เมื่อหาเงินด้วยตนเองได้ ความรับผิดชอบที่มีต่อครอบครัว หน้าที่ที่ต้องเลี้ยงดูพ่อและแม่ให้มีความสุข ไม่เหน็ดเหนื่อย แบ่งเบาภาระ จึงเป็นหน้าที่ของคุณอร คุณอรทำงานเลี้ยงตนเองจ่ายค่าหนี้ กยศ. ที่ตนกู้มาใช้ตั้งแต่มัธยมศึกษา จนกระทั่งเรียนจบอุดมศึกษาประมาณ สองแสนบาท คุณอรจึงต้องมีหนี้ที่ต้องจ่ายในทุกๆปี คุณอรได้เล่าย้อนอดีตเมื่อครั้งพลาดด้วยความอยากได้ อยากทำให้ตัวเองดูดี แพ้ใจตัวเอง ครั้นพลาดเป็นหนี้ค่าโทรศัพท์ยืมผ่อนมาด้วยเงิน 17,500 บาท เป็นโทรศัพท์ขั้นที่แพงที่สุดเท่าที่เคยมีมา และเป็นหนี้ที่คุณอรคิดว่าจะไม่ยอมให้ความอยากได้ อยากมี จนเกินความพอดี เกินฐานะของตัวเองมาครอบงำอีกต่อไป

1.9.2 จุดเปลี่ยนของชีวิตที่เลือก

เนื่องจากคนเราทุกคนให้คุณค่าของจำนวนเงินไม่เท่ากัน คุณอรเคยมีชีวิตที่ลำบากจึงทำให้จำนวนหนี้ 17,500 บาท ที่ต้องผ่อนใช้ในทุกๆเดือน ทำให้คุณอรเองเกิดความอึดอัด ความกังวลใจ ความกลัว ว่าเงินจะไม่พอใช้ ไม่พอให้พ่อและแม่ ไม่พอจ่ายค่า กยศ. หรือหากเกิดเหตุจำเป็นต้องใช้เงินกลัวว่าจะไม่พอใช้จ่าย คุณอรจึงปรับการใช้ชีวิตใหม่ และบอกกับตัวเองถึงการใช้จ่ายที่จำเป็น ความพอเพียง การมีสติใช้จ่าย การมีเหตุผล นับได้ว่าความผิดพลาดจากการเป็นหนี้ 17,500 บาท เพิ่มจากหนี้ กยศ. นั้นจะเป็นจุดเปลี่ยนของชีวิตที่ครั้งหนึ่งเคยคิดว่า การใช้ของภายนอกวัตถุที่ดูดี มีราคาแพงจะช่วยยกระดับของตนเองได้นั้น เป็นความคิดที่ผิด แต่เป็นการเริ่มต้นทำกิจกรรมที่ดีกับชีวิตของตนเองและครอบครัว

1.9.3 กิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้สู่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการเป็นหนี้ 17,500 บาท ที่เพิ่มขึ้นมาจากการยั้งคิด จากความอยากได้ บางคนอาจจะมองว่าหนี้ที่เพิ่มจำนวนนี้เป็นเพียงจำนวนน้อย หากแต่รวมกับหนี้ กยศ. จำนวนสองแสนบาทแล้วถือว่าเป็นจำนวนมากสำหรับคุณอรคุณอร คุณอรจึงเริ่มกลับมามองตัวเอง ตรวจสอบ

การใช้ชีวิตของตัวเอง มองหาตัวช่วย พร้อมทั้งเริ่มทำการศึกษามีสิ่งไหนที่พอจะทำให้ลดค่าใช้จ่ายไปได้บ้าง คุณอรรถยังบอกกับผู้วิจัยว่า คุณอรรถชอบการอ่านหนังสือมาก เพราะมันบ่งบอกว่าในทุกๆ วันเราได้เรียนรู้สิ่งใหม่ มีโลกที่กว้างขึ้นทุกวัน จนกระทั่งได้อ่านบทความเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณอรรถบอกว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการที่เหมือนหลักของพระพุทธศาสนาที่สอนให้คนทุกคนมีสติรู้ทันความคิด อยู่ในโลกของมนุษย์แต่ความคิดและจิตใจอยู่ในโลกของธรรม คุณอรรถได้ศึกษาและนำมาปฏิบัติ คุณอรรถได้เริ่มจากการเห็นพื้นที่บริเวณบ้านว่ายังพอจะยังปลูกผักสวนครัวกิน ฟริก มะเขือเทศ มะเขือ มะปราง สับปะรด ถั่วพักยาว กะหล่ำปลี เริ่มงอกงายขึ้น ความรู้สึกแรกที่เห็นเมล็ดที่คุณอรรถได้ปลูกงอกงายขึ้นเป็นความภาคภูมิใจที่ได้ทำอะไรด้วยตัวเอง..จนได้เก็บเกี่ยวไว้กินภายในครอบครัว ที่ไม่ได้มีแต่เพียงคุณอรรถเท่านั้น แต่ยังมีพ่อและแม่ที่ได้อ้อมท้องจากของที่คุณอรรถได้ปลูกไว้กินเองอีกด้วย เมื่อคุณอรรถเห็นว่าผลผลิตที่ได้มันมากเกินไปที่จะเก็บบริโภค คุณอรรถจะเก็บผลผลิตเหล่านั้นแยะใส่ถุง ถุงละ 10 บาท ใส่ในตะกร้ารถจักรยานปั่นไปตามทางแถวบ้าน แล้วขายให้กับเพื่อนบ้านบางที่ก็จะให้เพื่อนบ้านฟรีๆ คุณอรรถบอกว่า เงินที่ได้อาจจะไม่เยอะ อาจจะไม่มาก แต่ก็ช่วยแบ่งเบาทุกอย่างไปได้ อ้อมท้อง มีรายได้ ก่อเกิดน้ำใจแก่เพื่อนบ้าน มันจึงเป็นสิ่งที่ดี เพราะสิ่งที่ทำอยู่เป็นรายได้เสริมที่นอกเหนือจากงานประจำที่รับจ้างจากบริษัท หากมีเวลาว่างคุณอรรถก็จะดักกุ้งขายอีกทางหนึ่ง นอกจากการปลูกผักสวนครัว ดักกุ้งไว้กินเองและขายแล้ว อีกกิจกรรมที่ต้องทำทุกวันคือ การทำบัญชีรายรับ รายจ่าย เพื่อให้ทราบสถานะทางการเงินของคุณอรรถอีกด้วย ความรู้จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคุณอรรถยังเป็นสิ่งที่ถูกถ่ายทอดต่อพ่อและแม่ของคุณอรรถ คุณพ่อเริ่มสนใจที่จะดูแลไร่ นา ให้ลดต้นทุนของปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลง แม่ก็สนใจทำบัญชี รายรับ รายจ่าย ของแม่ขึ้นมาเองจากความผิดพลาดสู่การเรียนรู้ความพอเพียง ที่ทำให้ชีวิตคนหนึ่งเริ่มมีชีวิตที่ดี มีความสุข สู่อีกคนหนึ่ง ในครอบครัวมีความสุขในการใช้ชีวิตไปด้วยกัน เพราะสุดท้ายแล้วชีวิตของเราทุกคนอาจจะไม่ได้ต้องการอะไรมาก นอกจากความสุขจากความพอเพียง และครอบครัวที่อบอุ่น

1.10 ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 10

คุณผัก (นามสมมุติ) อายุ 33 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิทยาศาสตร์ สถานภาพสมรสแต่ไม่มีบุตร ประกอบอาชีพรับจ้าง คุณผักมีรูปร่างผอม ตัวเล็ก ผิวสีดําแดง บุคลิกลักษณะคล่องแคล่วว่องไว อัจฉริยะดี อารมณ์ขัน จึงมีเพื่อนบ้านและเพื่อนในที่ทำงานไปมาหาสู่อยู่เป็นประจำ

คุณผักเล่าว่า ชีวิตของคุณผักพ่อและแม่เลี้ยงคุณผักไม่เคยขาดตกบกพร่องเลย หากอยากได้ของอะไรพ่อและแม่จะหามาให้ พ่อและแม่คุณผักรับราชการทั้งคู่ ครอบครัวอบอุ่น ประกอบกับคุณผักเป็นลูกสาวคนเดียวของครอบครัว เมื่อตอนเป็นเด็กถูกส่งให้ไปอยู่โรงเรียน

ประจำ พ่อกับแม่ส่งเงินให้ใช้ และเสาร์-อาทิตย์ จึงไปปรับกลับบ้าน เมื่อเรียนมหาวิทยาลัยก็ต้องอยู่หอพัก พ่อและแม่ก็จะไปเที่ยวหาบ้าง ไปนอนเป็นเพื่อน ชีวิตคุณฝักไม่ค่อยลำบากอะไร

จากชีวิตที่ไม่เคยถูกลดข้อให้ต้องลำบาก ไม่เคยเรียนรู้ถึงคุณค่าของเงินที่หามาได้ รวมถึงคุณค่าของสิ่งของที่มีอยู่ เมื่อเติบโตและถึงเวลาต้องเลือกชีวิตด้วยตัวเอง จึงต้องเริ่มเรียนรู้ลงผิด ลองถูกด้วยตนเอง

1.10.1 เส้นทางชีวิตที่เลือกเอง

เมื่อเรียนจบทำงานได้ระยะหนึ่งก็ไปเที่ยว เงินเดือนออกก็ไม่เคยเก็บ ไปเที่ยวกับแฟน กับเพื่อน ต้องออกจากห้องทุกอาทิตย์ คุณฝักมีแฟนแต่ยังไม่ได้แต่งงานกัน พักอาศัยอยู่ด้วยกัน พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายรับทราบ คุณฝักยังได้เล่าย้อนอดีตกลับไปอีกว่า เมื่อตอนเรียนจบปริญญาตรีตอนแรก แม่อยากให้เรียนต่อโท แต่ในใจคุณฝักอยากทำงานต่อ แต่ก็เอาชนะเหตุผลของแม่ตนเองไม่ได้ จึงตัดสินใจเรียนต่อปริญญาโทให้กับแม่ที่มหาวิทยาลัยในจังหวัดเชียงใหม่ เรียนไปเรียนมา คุณฝักเกิดท้อใจ ไม่อยากเรียนต่อ รู้สึกเหนื่อย คุณฝักจึงหยุดเรียนและหางานทำ พร้อมกับบอกแม่ว่าจะหาเรียนต่อปริญญาโทวันเสาร์ อาทิตย์ กระทั่งล่วงเลยมาจนถึงปัจจุบันก็ยังไม่ได้ทำให้แม่ “ชีวิตก็ใช้ไปเรื่อยๆ มองหาแต่ที่เที่ยว ที่กิน กิน เที่ยว ลงโซเชียล ชื่อของกินของใช้มีแต่ยี่ห้อดัง แบรินด์เนม รองเท้าผ้าใบบางคู่เพิ่งซื้อไป เห็นว่าออกใหม่ แฟนก็เริ่มอยากได้ แฟนได้ของใหม่ เราก็อยากได้บ้าง ไม่เคยน้อยหน้ากันเลย (ยิ้ม)...สิ้นเดือนที่ไรถึงค่อยประหยัดทีหลัง บางเดือนต้องขอยืมแม่มาใช้ก่อน แต่ไม่ใช่คืนนะ (หัวเราะ)” คุณฝักได้เล่าถึงการใช้จ่ายเงินในแต่ละเดือนภายหลังจากเงินออก ชีวิตที่ใช้ไปเรื่อยๆ ด้วยความอยากได้ ด้วยความไม่ระมัดระวัง จนกระทั่งเมื่อมีสติรู้ตัวอีกครั้ง บัตรที่มีแต่หนี้สินนั้นเพิ่มจำนวนมากขึ้นตามวงเงินที่มากขึ้น วัฏจักรของการใช้หนี้จึงเริ่มเข้ามาในชีวิต ความรู้สึกเหนื่อย ท้อ เครียด จึงบังเกิด และกลายเป็นจุดเปลี่ยนของชีวิตที่เลือก

1.10.2 จุดเปลี่ยนของชีวิตที่เลือก

จำนวนบัตรเครดิตที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นแปรผันตรงกับจำนวนเงินในบัตรที่ถูกใช้มากขึ้น แต่จำนวนเงินที่เรียกว่ารายได้ หรือรายรับที่เป็นจำนวนคงที่ ไม่ได้เพิ่มขึ้นตามรายจ่ายที่ต้องจ่าย ความเครียด ความวิตกกังวลจึงเริ่มวิ่งเข้ามาหาคุณฝัก เมื่อความเครียด ความวิตกกังวล ผลักดันให้ต้องมองหาทางออกให้แก่ชีวิต คุณฝักและแฟนจึงพูดคุยกันถึงรายรับ รายจ่ายของเขาทั้งสอง และหนี้สินที่เพิ่มจำนวนมา โดยไม่รู้ตัว เมื่อเปิดตู้เสื้อผ้าก็มองเห็นแต่เสื้อผ้าเต็มไปหมดทั้งตู้ บางตัวยังไม่เคยแม้แต่สวมใส่ บางตัวเคยสวมใส่เพียงแค่หนึ่งครั้ง รองเท้าที่มีไม่ต่ำกว่า 5 คู่ ที่บางคู่ยังไม่คุ้มกับราคาที่ซื้อ มา ของที่อยู่ภายในห้องก็มีแต่ของที่ไม่ได้จำเป็นต้องมี แต่ก็วางเกลื่อนรกห้องเต็มไปหมด เมื่อถึงสติในการใช้ชีวิตของตนเองกลับมาได้ กิจกรรมดำเนินชีวิตจึงถูกเปลี่ยนไป

1.10.3 กิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้สู่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เมื่อครั้งหนึ่งระหว่างรอทำธุระได้หยิบบทความวารสารหนึ่งขึ้นมาอ่านถึงหลักในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และความรู้สึกลึกซึ้งในขณะนั้นถึงความตรงกันข้ามกับการใช้ชีวิตของคุณผักโดยสิ้นเชิง เมื่อชีวิตที่ดำเนินไปเรื่อยๆ จนถึงจุดวิกฤตความคิดถึงหลักความพอเพียงจึงผุดขึ้นมาในความคิด คุณผักจึงเริ่มศึกษาถึงหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น จนทำให้วันนี้คุณผักได้เข้าใจในความหมายและรู้ซึ่งถึงความพอเพียงในการดำเนินชีวิต จากพฤติกรรมที่ชอบซื้อของราคาแพงด้วยความอยากได้แล้วดูดี เข้าสังคมได้แบบไม่ต้องอายใครกลับใช้หลักของความจำเป็นในการซื้อของ รองเท้า กางเกง หากเหตุผลของการซื้อในแต่ละครั้งไม่เพียงพอคุณผักจะตัดออกไปและปล่อยให้ความอยากมลายหายไปเอง คุณผักและแฟนร่วมมือกันในการใช้เงินให้อยู่ในความพอดี และพอเพียง ลดการกินที่มากเกินไป ลดการเที่ยวที่ไม่จำเป็นลง เพื่อให้เกิดความพอดี นำหลักของการทำบัญชี รายรับ รายจ่าย มาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยมีคุณผักเป็นผู้จัดทำ หน้าที่มีเริ่มลดลง ความภาคภูมิใจจึงบังเกิดแก่คุณผักและแฟน “เราไม่เคยรู้ซึ่งถึงสิ่งที่ได้มาเพราะพ่อแม่ไม่เคยทำให้เราลำบาก เราไม่มีพ่อกับแม่ก็ให้ จนเรารู้สึกไปว่าว่า วันหนึ่งถ้าไม่มีเขาทั้งสอง แล้วเราจะอยู่ยังไง ต้องเจออะไรบ้าง ...เมื่อเราเริ่มวางแผนการใช้เงิน การใช้ชีวิต ของตัวเองได้ มันเลยรู้สึกดี มีค่าต่อจิตใจมากมาก” บางครั้งประสบการณ์ทางด้านจิตใจ ความภาคภูมิใจในสิ่งที่ได้ลงมือทำอะไรด้วยตัวเองนั้น อาจจะเล่าให้ใครฟังแล้วความรู้สึกเหล่านั้นไปกับเรานั้นยาก หากแต่เขาผู้นั้นได้ลองนำไปใช้ในชีวิตด้วยตนเอง เขาจึงจะรู้สึกภาคภูมิใจเช่นเดียวกับเรา

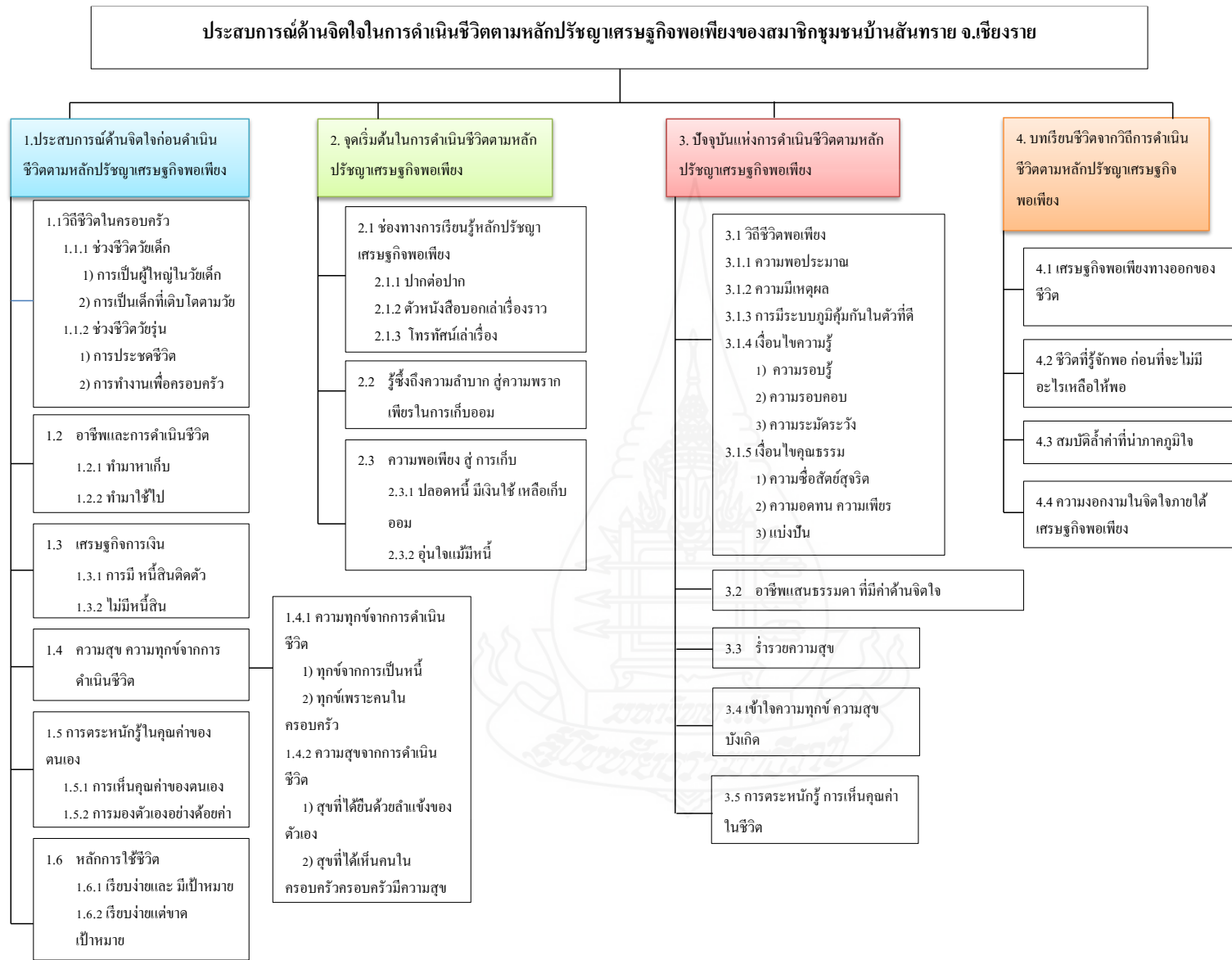
ส่วนที่ 2 ประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย

จากผลวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย พบว่ามีประเด็นหลัก คือ

1. ประสบการณ์ด้านจิตใจก่อนดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 6 ประเด็นย่อย คือ 1.1 วิธีชีวิตในครอบครัว 1.2 อาชีพและการดำเนินชีวิต 1.3 เศรษฐกิจการเงิน 1.4 ความสุข ความทุกข์จากการดำเนินชีวิต 1.5 การตระหนักรู้ ในคุณค่าของตนเอง 1.6 หลักการใช้ชีวิต
2. จุดเริ่มต้นในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบไปด้วย 3 ประเด็นย่อย คือ 2.1 ช่องทางการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2.2 รู้ซึ่งถึงความลำบากสู่ความพอกเพียรในการเก็บออม 2.3 ความพอเพียงสู่การเงิน 3. ปัจจุบันแห่งการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบไปด้วย 5 ประเด็นย่อย คือ 3.1 วิธีชีวิตพอเพียง 3.2 อาชีพแสนธรรมดาที่มีค่าด้านจิตใจ 3.3 ร่ำรวยความสุข 3.4 เข้าใจความทุกข์ ความสุขบังเกิด 3.5 การตระหนักรู้ การเห็นคุณค่าใน

ชีวิต 4. บทเรียนชีวิตจากวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 ประเด็นย่อย คือ 4.1 เศรษฐกิจพอเพียงทางออกของชีวิต 4.2 ชีวิตที่รู้จักพอ ก่อนที่จะไม่มีอะไรเหลือ 4.3 สมบัติล้ำค่าที่น่าภาคภูมิใจ และ 4.4 ความมั่งคั่งในจิตใจภายใต้เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถแสดงประเด็นย่อยของ 4 ประเด็นหลัก ได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

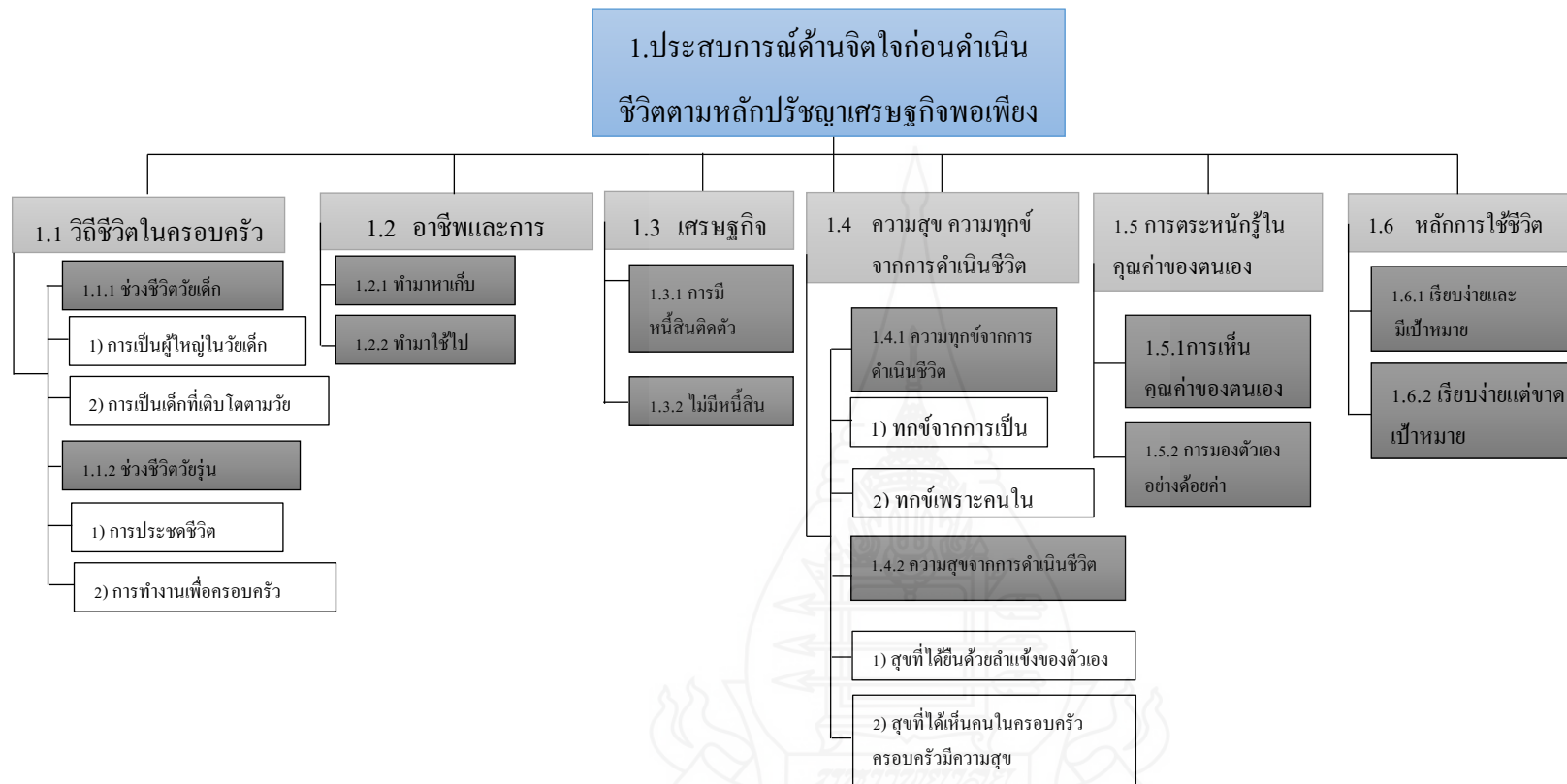

ภาพที่ 4.1 ประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย จ.เชียงราย

ประเด็นหลักที่ 1 ประสบการณ์ด้านจิตใจก่อนดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ประสบการณ์ด้านจิตใจก่อนดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นข้อมูลที่แสดงให้เห็นภาพรวมถึงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ให้ข้อมูลหลักในแต่ละบุคคลที่ผ่านวันและเวลาในช่วงวัยเด็กและวัยรุ่นมาอย่างไรบ้าง ต้องเผชิญกับความทุกข์ยากลำบากในการดำเนินชีวิต ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมของบุคคลที่แสดงออกผ่านพฤติกรรม การเลือกอาชีพ การดำเนินชีวิต เศรษฐกิจการเงิน การตระหนักรู้ถึงคุณค่าในตนเอง และหลักในการใช้ชีวิต รูปแบบการดำเนินชีวิต ภายใต้อิทธิพลของการรับรู้ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ รวมถึงประสบการณ์ที่หล่อหลอมให้บุคคลแต่ละคนมีบุคลิกภาพและรูปแบบในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันแล้ว บุคคลยังได้รับผลจากปัจจัยภายนอก อาทิ เช่น ประเพณี สภาพสังคม รวมถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วที่ส่งผลให้การดำเนินชีวิตของคนในชนบทเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ใช้ชีวิตช่วงวัยเด็กและวัยรุ่น ไปด้วยการช่วยเหลือครอบครัว ต่อสู้กับความลำบากของตนจนกระทั่งเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ โดยมีประเด็นย่อยเกี่ยวกับประสบการณ์ด้านจิตใจก่อนดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่แบ่งออกเป็น 6 ประเด็น คือ (1) วิถีชีวิตในครอบครัว (2) อาชีพและการดำเนินชีวิต (3) เศรษฐกิจการเงิน (4) ความสุข ความทุกข์จากการดำเนินชีวิต (5) การตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเอง (6) หลักการใช้ชีวิต ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4.2 ประสบการณ์ด้านจิตใจก่อนดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.1 วิถีชีวิตในครอบครัว

ครอบครัวเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมและเป็นหน่วยที่เล็กที่สุด ซึ่งเป็นรากฐานหรือสถาบันที่สำคัญของสังคมในการให้การศึกษา อบรมสั่งสอน เลี้ยงดู และสร้างประสบการณ์ด้านต่างๆ ให้แก่สมาชิกที่อาศัยร่วมกันตั้งแต่ยังเด็กจนเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี เพราะการปลูกฝังสิ่งที่ดีงามเรื่องค่านิยม คุณธรรม ความพอเพียง พอประมาณ ให้นุทรหลาน จะได้ซึมซับและเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีภูมิคุ้มกันที่ดี และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคม ชุมชน ประเทศชาติสืบไป ซึ่งในประเด็นนี้ ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชนบ้านสันทรายผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละวัยนั้น มีเรื่องราวที่น่าสนใจ มีประสบการณ์ชีวิตช่วงวัยเยาว์ก้าวเข้าสู่วัยรุ่นของชาวชุมชนบ้านสันทราย ซึ่งประกอบไปด้วย 2 ประเด็นย่อย ดังนี้ (1) ช่วงชีวิตวัยเด็ก (2) ช่วงชีวิตวัยรุ่น ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1.1 ช่วงชีวิตวัยเด็ก

ผู้ให้ข้อมูลหลักมีการดำเนินชีวิตในวัยเด็กจากการสัมภาษณ์ สามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ การเป็นผู้ใหญ่เกินวัย และการเป็นเด็กที่เติบโตตามวัย

1) การเป็นผู้ใหญ่เกินวัย เด็กถูกเปรียบเสมือนผ้าขาวที่รอคอยผู้ใหญ่ พ่อแม่ สิ่งแวดล้อม หล่อหลอมให้เด็กเติบโตตามวัย เฉกเช่นชาวชุมชนบ้านสันทรายผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละคนย่อมต้องมีชีวิตช่วงวัยเด็ก โดยส่วนใหญ่มาจากพื้นฐานครอบครัวที่ไม่ได้รักรวยหรือพอมิอันจะกินนัก และเป็นครอบครัวที่ต้องต่อสู้ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยตนเองเกือบทั้งหมด ขาดการสนับสนุนด้านการศึกษาต่อ และโดยส่วนใหญ่จะถูกเลี้ยงดูโดยการพาไปทำงานด้วย ดังนั้นชีวิตในวัยเด็กของชาวชุมชนบ้านสันทรายผู้ให้ข้อมูลหลักจึงคุ้นชินกับวิถีการทำงานของพ่อแม่และต้องถูกฝึกสอนให้ช่วยพ่อแม่ทำงานตั้งแต่ยังเด็ก เพื่อแบ่งเบาภาระของครอบครัว เช่น ขายนํ้า ขยผัก ทำไร่ ทำนา รับจ้างทั่วไป เป็นต้น ผู้ให้ข้อมูลบางรายคิดน้อยใจในโชคชะตา ทุกข์ใจจากความยากจนที่ต้องพบเจอ เกิดความสงสารพ่อแม่ที่ต้องเหนื่อยจากการทำงาน ดังประโยคต่อไปนี้

“สมัยเป็นละอ่อน ลุงตุ๊กขนาด แม่ไปหะไฮหะนากไปกับป้อกับแม่ ลุงก็มีพี่น้องกันสองคน ลุงเป็นคนใหญ่สุดนะ ลุงก็เสียสละฮื้อน้องก่อน แม่ก็บอกลุงจะฮื้อ ลุงก็เจ้อ ตุ๊กแต่ๆ เนี่ยสมัยละอ่อนอะ หะหมด ไถ่นา เด็กนา ปลูกข้าวโพด ปลูกข้าว เกี่ยวข้าว ฮับจ้าง อะหยั่งตี้ได้ตั้งค้หน้าลุงหะหมด ตุ๊กขนาด”

“สมัยเป็นเด็ก ลุงจนมาก แม่ทำไร่ทำนาก็กับพ้อกับแม่ ลุงมีพี่น้องสองคน ลุงเป็นคนโต ลุงเสียสละให้น้องก่อน แม่สอนลุง ลุงก็เชื่อ จนจริงๆ สมัยเป็นเด็ก ทำหมด ไถนา ไถพรวนดินที่นา ปลูกข้าวโพด ปลูกข้าว เกี่ยวข้าว รับจ้าง ทำอะไรก็ได้เงินลุงทำหมด จนมาก”

คุณลุงไพร

“ลุงบ่ได้กินหยั่งดีตะก่อนอะ ละอ่อนหน้า โคะ ไขขนาดไข่ต้ม ถ้าได้กินหน้า วันนั้นถือว่าโจคดีแล้ว กินกำผักกำไม้ สองคนพี่น้องไข่ต้มยังต้องแบ่งกึ่งกันเลยลูก หะไฮ้ หะนา หะหมด (ยิ้ม)”

“ลุงไม่ได้กินดีเลยสมัยก่อน ตอนเป็นเด็กวันไหนได้กินไข่ต้มถือว่าวันนั้น โจคดีแล้ว กินแต่ผัก สองคนพี่น้องไข่ต้มหนึ่งใบยังต้องแบ่งครึ่งเลยลูก ทำไร ทำนา ทำหมด (ยิ้ม)”

ลุงเรื่อง

“แม่พิการมาแต่ละอ่อน ตอนนั้นอายุ 4 ขวบ เองลูก ตูกบ่ตูกอ้อยบ่มีตั้งคัพพาไปหาหมอะ เขาเป็นละอ่อน อ้อยมีลูก 7 คน แม่เป็นคนตี 6 เขาฮั่นอ้อยตูก เขาก่อเอ็นค้อยเนาะ เขาฮ่าบตีตั้งแต่ละอ่อน เขาก่อพยายามช่วยอ้อยหน้า บ่ได้กินหยั่งอะละอ่อน กินกำหน่อ กินกำเห็ด จินนี้บ่ต้องถามถึง บ่มีตั้งคัพชื้อ ใหญ่มาเป็นคนนี้ก็ถือว่าดีแล้วลูก”

“แม่พิการมาตั้งแต่เด็ก ตอนนั้นอายุ 4 ขวบ จนมากยายไม่มีเงินพาไปหาหมอะ เราเป็นเด็ก ยายมีลูก 7 คน แม่ตีเป็นคนตี 6 เราเห็นแม่ของเราจนก็สงสาร ขาเราไม่ตีตั้งแต่เด็ก เขาก่อพยายามช่วยยาย ไม่ได้กินอะไรมากตอนเด็ก กินแต่หน่อไม้ กินแต่เห็ด เนื้อไม่ต้องพูดถึง ไม่มีเงินชื้อ โดมาเป็นผู้ใหญ่ตอนนี้ได้ก็ถือว่าดีแล้ว”

คุณแม่ตี

“พีนะ ลำบากมาก แม่ก็ไม่มี พ่อก็ไม่มี ชีวิตอยู่กับป่า พอป่าเล่าแล้วมันเหมือนละครเลยนะ ชีวิตพีนะ พ่อแม่แยกทางกันตั้งแต่พีนังเป็นเด็ก พีนังอยู่กับยาย ยายก็ทำเกษตร ไข่ใหม่ เราอยู่กับยายยายก็แก่ เขาก่อต้องช่วยยาย ทำทุกอย่างแทนยาย บางทีก็คิดน้อยใจนะ ทำไมเรามีชีวิตลำบากจัง พอไปอยู่กับป่า โห... อย่างกับคนรับใช้เขาเลย ใช้ทุกอย่าง ให้ทำทุกอย่าง ลำบากอะ การ์ตูนพีนังไม่ได้ดู เสาร์-อาทิตย์ ยังไม่มีวันหยุดเลย ต้องไปรับจ้าง หักข้าวโพด ปลูกมันสำปะหลัง ชีวิตพีนังไม่รู้จักเลยคำว่าความสุข ขนาดไปโรงเรียนยังไม่ได้ตั้งคัพไปโรงเรียนเลย ป่าไม่ให้ เอาเงินที่เรารับจ้างได้นั้นแหละ ไปโรงเรียน วันละ 10 บาทอะ ทุกข์กายมันไม่เท่าไหร่หรือพีนัง ทุกข์ใจต่างหาก ทุกวันนี้ก็คิดนะ เรามาถึงจุดนี้ได้ด้วยตนเองก็ถือว่าดีแล้ว ดีมากๆ อะ”

คุณอ้อม

“แม่พีนะ มีลูก 2 คน พีนังเป็นคนโตนะ อะไร อะไร ก็ให้น้องก่อน พีนังจะถูกแม่ใช้หมด พายเรือ ไปเก็บส้ม พายเรือรดต้นส้ม ฟันยาต้นส้ม เนี่ยดูแขนพีนังใหญ่เลย (หัวเราะ) ทำงานแต่เด็กกึ่งนี้แหละ จะไปขอเล่นกับเพื่อนก็ไม่ได้ แม่ไม่ให้ไป เพราะสวนส้มมันอยู่ลึกจะออกไปทีก็ต้องพายเรือออกไป เลยอยู่แต่กับบ้านช่วยแม่ทำงานอย่างเดียวเลย อย่าถามนะว่าสมัยนั้นมีการ์ตูนชื้ออะไรบ้าง (หัวเราะ)”

คุณอ้อย

“พี่เป็นลูกคนเดียว ขนาดพี่เป็นลูกคนเดียวนะ พ่อกับแม่ที่ไม่เคยตามใจพี่เลย อยากได้อะไร ไม่มีให้นะ แม่จะบอกหมดตอนนี้มีเงินเท่าไร ก็บาท เงินพอหรือไม่พอเราจะรู้หมด รู้ว่าเรามีเงินกี่บาท แล้วเราก็จะรู้หมดว่าแม่ต้องจ่ายค่าอะไรบ้าง เราเห็นแม่เหนื่อย เราก็สงสารแม่นะ อยากนั่งดูการ์ตูนวันเสาร์ อาทิตย์ไม่เคยมีเลย แม่ไปไรก็ต้องไปกับแม่ ไม่ไปไม่ได้ น้ำแม่ก็จะดำ จะว่า พอเราเห็นทำงานหนัก เราก็สงสารแม่ ไปหมด ไปไร ไปนา ทำหมคนงาน แม่ใช้อะไรทำหมคน เราเห็นแม่ลำบาก เรามีแรงเยอะกว่าแม่ด้วยซ้ำ เราก็ต้องช่วย พี่เคยเห็นแม่ล้ม ทุกครั้งที่เห็นนะ น้ำตาตก บอกกับตัวเองว่า เราต้องทำให้แม่สบายอะ (น้ำตาคลอ)”

คุณอร

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าพื้นที่ช่วงชีวิตวัยเด็กของผู้ให้ข้อมูลหลัก ส่วนมากเป็นชีวิตแบบชนบท กินอยู่แบบชนบท คลุกคลีอยู่กับท้องนา ป่าเขา อยู่และเรียนรู้การทำงานตั้งแต่เด็ก ไม่มีโอกาสใช้ชีวิตเล่นเพื่อความสนุกสนาน เหมือนเด็กกรุงราวคราวเดียวกันอีกหลายคน ไม่มีโอกาสได้อยู่กับบ้าน นั่งดูทีวี ดูการ์ตูน แต่ต้องรับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัว มีชีวิตที่ค่อนข้างลำบาก เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของครอบครัว เพื่อความอยู่รอดของครอบครัว ดังที่ได้กล่าวข้างต้น

2) การเป็นเด็กที่เติบโตตามวัย ช่วงวัยเด็กแบบไร้เดียงสา ใช้ชีวิตตามช่วงวัย เด็กที่ควรจะเล่น หรือเรียนรู้การทำกิจกรรมต่างๆ ไม่รู้สึกทุกข์หรือไม่มีความรับผิดชอบที่มากเกินไปกว่าเด็กควรจะได้รับ ดังประโยคต่อไปนี้

“พี่ก็เป็นลูกคนเดียว ... พ่อกับแม่เป็นราชการหมดเลย โห... สมัยเด็กเธอเป็นลูกคนเดียวมันสบายอะ มันยังงั้นอะ อยากได้อะไรแม่ก็ให้หมด ตอนเด็กเราเป็นคนตัวเล็ก ตอนนั้นก็เล็กแหละ (หัวเราะ) เหมือนซีโรคอะ ตอนเด็กก็ไม่มีอะไร เรียน เล่น เรียนพิเศษ ประมานนี้แหละที่บ้าน ก็ไม่ลำบากอะไร เปิดทีวีดูการ์ตูน เล่นกับเพื่อนบ้าง เล่นกับลูกพี่ลูกน้องบ้าง คิดถึงตอนเด็กแล้วอยากกลับไปเป็นเด็กเนอะ (หัวเราะ)”

คุณฝัก

“คิดแล้วก็อยากกลับไปเป็นเด็กเนอะ (หัวเราะ) ไม่ต้องคิดอะไร เล่นกับเพื่อนฝูง ช่วยแม่ขายของบ้าง แต่มันก็สบาย ช่วยบ้าง ไม่ช่วยบ้าง ส่วนใหญ่ก็จะเล่นซะมากกว่า (หัวเราะ) ไปทำงานกับแม่ก็จริง แต่ว่าไปเล่นสนุกกับน้องมันก็ไม่เหงา มีน้องเล่นด้วยสนุกดี ไม่เหมือนตอนเป็นผู้ใหญ่ ตอนเป็นเด็กแม่มีเงินหรือเปล่า ไม่รู้ ไม่รู้เรื่อง กินอึมนอนหลับ (หัวเราะ)”

คุณมนัส

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า พื้นฐานช่วงชีวิตวัยเด็กที่เติบโตตามวัยกับเด็กที่เป็นผู้ใหญ่เกินวันเดียนั้นต่างกัน เด็กที่เติบโตตามวัยจะเจริญเติบโตตามช่วงวัย วัยเด็กจะสนุกสนานกับกิจกรรมเล่น สนุกสนาน ไม่รับรู้อะไรมากมายที่เกินไปกว่าวัยเด็กจะรับรู้หรือ

รับผิดชอบ แต่ด้วยพื้นฐานครอบครัวประกอบกับการเลี้ยงดูที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคลดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น

1.1.2 ช่วงชีวิตวัยรุ่น

วัยรุ่นเป็นวัยที่เปลี่ยนแปลงเข้าสู่ภาวะทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงของวัยที่สำคัญมากช่วงหนึ่ง เนื่องจากเป็นช่วงต่อของวัยเด็ก และวัยผู้ใหญ่ หากกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นไปอย่างเหมาะสมจะช่วยให้วัยรุ่นมีการปรับตัวที่ดี และสามารถเป็นแรงผลักดันและแรงกระตุ้นให้บุคคลมีการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่ดีได้ จากการศึกษาพบว่าช่วงชีวิตวัยรุ่นของผู้ให้ข้อมูลชาวชุมชนบ้านสันทราย สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ (1) การประชดชีวิต (2) การทำงานเพื่อครอบครัว ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1) การประชดชีวิต จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการประชดชีวิต โดยถูกผลักดันจากการขาดความรัก ความเข้าใจของคนในครอบครัว พ่อและแม่ที่แยกทางกัน ครอบครัวขาดซึ่งความอบอุ่น จึงส่งผลให้ผู้ให้ข้อมูลหลักบางคนแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ดังคำสัมภาษณ์ของชาวชุมชนบ้านสันทรายผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังต่อไปนี้

“โห... พี่ไม่อยากจะเล่าให้ฟังเลย สมัยวัยรุ่นพี่เผลวมักจะบอก พี่ทำแม่ ร้องไห้บ่อยมาก คือพี่ไม่สนิทกับแม่ไง แม่หละเค้ารักพี่สาวของพี่มากกว่า พี่นี้พูดกับแม่ไม่ได้เลยนะ ถ้าพี่สาวเห็นพี่พูดกับแม่นะมันอิจฉาขึ้นมาทันทีเลยหละ พี่ก็ทำตัวเกรง เรียนไม่เรียนหรอก โดดเรียน นั่งแหวผู้ชายผ่าน ไปผ่านมา กินเหล้า กลับบ้านดึก มีแฟน ประชดตัวเองไง ชีวิตเหมือนในละครนะ มีแต่ปีนนั้นแหละที่รักพี่นะ”

คุณปอนด์

“พอพ่อพี่เริ่มมีเมียบ่อย พี่โกรธมาก ตอนนั้นอยู่มัธยมหละจะจบหละ พี่นี้ โกรธจะไปตบมันให้ได้อะ เพราะถ้าพี่ได้โกรธพี่จะเอาให้ตายเลยนะ พี่เจอหน้าที่ไหนที่ค่าหมดอะ พี่ไม่สนด้วย โกรธมาก โกรธทั้งอินังเมียบ่อยแล้วก็โกรธพ่อด้วย พ่อพี่จบ ม.6 พี่ก็ไปต่อที่รามได้ทอม เดียวมั้ง แม่ให้ไปขอค่าทอมที่พ่อ พ่อไม่ให้ โกรธไง นี่ลูกนะ ค่าทอมนะ เออ ไม่มีให้ก็ไม่ต้องเรียน หละ ไม่เรียนเลย”

คุณช้อย

สรุปได้ว่า ชีวิตช่วงวัยรุ่นของผู้ให้ข้อมูลหลักนั้นได้พบเจอเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดอารมณ์ชั่ววูบ ประชดประชันชีวิตของตนเองต่อเหตุการณ์ที่ตนนั้นรู้สึกไม่ชอบ อาจทำให้เกิดการหลงผิด มีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไป จึงสะท้อนให้เห็นได้ว่า ครอบครัวเป็นสิ่งที่สำคัญที่มีผลต่อพฤติกรรมของทุกคนในครอบครัวอย่างแท้จริง ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น

2) การทำงานเพื่อครอบครัว ผู้ให้ข้อมูลหลักของชาวมุขชนบ้านสันทราย ส่วนมากจะใช้เวลาหมดไปกับการทำงานเลี้ยงครอบครัวเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของครอบครัว เช่น ทำไร่ ทำนา ขายของ ไม่ค่อยได้เที่ยวเตร่เฮฮาตามประสาของวัยรุ่นทั่วไป ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลชาวมุขชนบ้านสันทราย ดังต่อไปนี้

“ลุงอะจบ ป.6 แล้วลุงก็ช่วยแม่หะก้านมาละ ทำไร่ ทำนา อีอะกะ เอามื้อ เขา เขามาเอามื้อเฮาจะอีอะกะ บ่ค่อยได้ไปแอ่วไหนอะ หะก้านวันค้ำวันค้ำ”

“ลุงจบประถมศึกษาปีที่ 6 ลุงก็ช่วยแม่ทำงานแล้ว ทำไร่ ทำนา ณะนะ ไปเอาแรงเขา เขามาเอาแรงเรา ไม่ค่อยได้ไปเที่ยวไหน ทำงานทั้งวัน”

ลุงไพโร

“บ่ชอบไปโงงเฮียนลุงหนะ จี๋ร้านไป จบ ป.6 มาได้ก็คิดละ จบมาก็หะยะไฮ้ หะนะนา ฮับจ้าง เฝ้าสวนฮือเป็น”

“ไม่ชอบไปโรงเรียนลุงอะ จี๋เกียจไป จบ ป.6 มาได้ก็คิดแล้ว จบมาก็ทำไร่ ทำนา รับจ้างดูแลสวนเขา”

ลุงเรือง

“แม่พิการอะนะอะ ดั่งคักบ่มีเฮียน ไชเฮียนขนาดอะ อู้บ่มีตั้งคักส่ง ก่เลยไปเซาะงานในเวียงเอา ไปเป็นลูกจ้างเป็น ขาเฮากบ่ดี ไปสมัครงานไหนเป็นกบ่เอา พอได้ร้านซักผ้าเฮาก่หะก้านนี้เลย หะก้านตลอด”

“แม่พิการ เงินก็ไม่มีเรียน อยากเรียนมาก แม่ไม่มีเงินส่งเรียน ก็เลยหา งานในเมืองท่า ไปเป็นลูกจ้างเขา ขาเรากก็ไม่ได้ ไปสมัครงานที่ไหนเขาก็ไม่รับ พอได้ร้านซักผ้าเรากก็ทำงานที่นั่นเลย ทำงานตลอด”

คุณแม่ลี

“สมัยก่อนเป็นเด็กในตลาด ช่วยคุณตา คุณยายขายของ ขายผัก ตกเย็นมาก็ไปช่วยแม่ขายเสื้อผ้าอีกตลาดหนึ่ง ตลาดไนท์บาซาร์อะ สนุกคินะ เล่นบั้ง ช่วยขายของบั้ง มันไม่เบื้ออะ เรากก็มีเพื่อนในตลาดอะอะเลย ถ้าเราไปเรียน เย็นมาเรากก็ต้องกลับมาช่วยแม่เก็บร้านอีกอยู่ คี ชีวิตเรากก็จะเป็นแบบนี้แหละ เราไม่คื้อ ใจ ช่วยแม่ทำงานตลอด เราคิดว่าเราคิดจริงนี้แหละ”

คุณมนัส

“โอ๊ย... ไม่มีเลยสมัยก่อนอะ ความสุขเรายังไม่รู้เลยว่าเป็นแบบไหน ทำงานตลอด แม่เราก็ไม่มี พ่อก็ไม่มี บางทีก็น้อยใจนะ เวลาโรงเรียนจัดงานวันแม่หนะ เรานี่ไหว้ แก้อีบ้าง ครูบ้าง เสาร์-อาทิตย์ ก็ทำงาน ไม่มีหยุด เขาจ้างอะไรไปหมด เหมือนเราเลี้ยงตัวเองมาตั้งแต่เด็กเลย ถ้าเราไม่ไปรับจ้างเขา เราก็ไม่มีเงิน ไปโรงเรียนอะ ทำหมด หักข้าว โทคบ้าง ปลุกมัน ล่ำปะหลัง ฉีดยาข้าว โทค ล่ำปากนะ เวลาเล่นกับเพื่อนนี่ไม่ต้องถามถึงเลย ไม่มีอะ”

คุณอ้อม

“ช่วยแม่หะก้านจ้าว แม่ไปไหนก็เอาเขาไปตวยตลอด บมีฮื้ออยู่บ้านคนเดียวหน้า แม่เขากลัวคนจะมาหะอะหยังเฮา ไปโด่งก่เอาไปตวย ไปฮื้อเฮาก่ไป เฮาก่ไปช่วยใส่บู้ย ข้าว โทค แบทตันข้าว โทค เอาหญ้าขึ้นคั่นมาพอง ปลุกข้าว โทค หักข้าว โทค เอามือฮื้อแม่ ฮับจ้างหัก จิง โห...ฮับจ้างหักจิงนี้ไปกับแม่ หักไปหักมาเฮาแพ้หะ ปวดหัว ไซซาก แต่ก่ทนหะ เฮาไปฮับจ้างเขาแล้วเฮาจะบ่หะ เฮาก่บ่ได้ตั้งค้หะ อดเอาจันแลง พอได้ตั้งค้มาหะเจ็บหัวเลย (หัวเราะ)”

“ช่วยแม่ทำงานคอะ แม่ไปไหนก็เอาเราไปด้วยตลอด ไม่ให้อยู่บ้านคนเดียว แม่เขากลัวคนจะมาทำอะไรเรา ไปทุ่งนาก็เอาไปด้วย ไปไร่ก็เอาไปด้วย เราก็ไปช่วยใส่บู้ย ข้าว โทค แบทตันข้าว โทค เอาหญ้าขึ้นคั่นมาบ้าง ปลุกข้าว โทค หักข้าว โทค เอาแรงให้แม่ รับจ้างหัก จิง โห...รับจ้าง หักจิงนี้ไปกับแม่ หักไปหักมาแพ้จิง ปวดหัว อยากฮู้ก แต่ก่ทน เราไปรับจ้างเขาแล้วเราจะไม่ทำ เราก็ไม่ได้เงิน ทนเอาจันเย็น พอได้เงินหายปวดหัวเลย (หัวเราะ)”

คุณอร

สรุปได้ว่า ชีวิตช่วงวัยรุ่นของผู้ให้ข้อมูลของชาวชุมชนบ้านสันทราย ส่วนมากเติบโตมาพร้อมกับหน้าที่ที่ต้องช่วยเหลือครอบครัว ทำงาน เพื่อแบ่งเบาภาระของครอบครัว คำนึงเพื่อความอยู่รอด เพราะชีวิตความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างอัตคัดทำให้ต้องมีชีวิตที่ค่อนข้างต่อสู้ดิ้นรนในการทำมาหากิน ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

1.2 อาชีพและการดำเนินชีวิต

ทุกคนเมื่อดำเนินชีวิตถึงช่วงวัยผู้ใหญ่แล้วย่อมมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบมากขึ้น มีการประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว จากการศึกษาผู้ให้ข้อมูลหลักชาวชุมชนบ้านสันทราย พบว่ามีการประกอบอาชีพที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป เช่น ทำไร่ ทำนา รับจ้างทั่วไป ขายของ กระจเป็ารถเมล์ ทำงานบริษัท อย่างไรก็ตามอาชีพที่หลากหลายที่กล่าวมานั้นก็นำไปสู่ลักษณะของการดำเนินชีวิตสามารถจำแนกเป็น 2 ลักษณะคือ ทำมาหากินและทำไปใช้ไป

1.2.1 ทำมาหากิน

การทำงานแล้วได้ผลตอบแทนเป็นเงินเล็กน้อยอาจจะไม่มากมาย แต่หากรู้จักเก็บออมทีละนิด หากแต่เมื่อนานวันเข้าก็จะมีปริมาณที่มากขึ้นและปริมาณเงินที่มีเก็บอาจมีไม่มากเหมือนคนอื่นเขาแต่ก็รู้สึกอุ่นใจ คุณค่าของเงินของแต่ละบุคคลนั้นไม่เท่ากัน บางคนมีมากแต่

กลับมองว่าน้อย บางคนมีน้อยแต่กลับรู้สึกภูมิใจและมองเห็นค่ามากกว่า จากการศึกษาพบว่าผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่เมื่อเริ่มทำงานหาเงินแล้วจะเลือกเก็บหอมรอมริบไว้เพื่อใช้ในอนาคตหรือเพื่อมีเหตุจำเป็น ซึ่งเป็นการที่ได้สัมผัสเรียนรู้และสัมผัสถึงความยากลำบากของชีวิตและครอบครัวมาตลอด ดังประโยคต่อไปนี้

“ตั้งแต่ลุงเริ่มหยะก้านมา ได้ตั้งค์ลุงก็เอาฮื้อแม่หมด แต่แม่ก็จะแบ่งฮื้อเฮาเอาไปใช้ เพื่ออยากกินอะหยั่ง ลุงก็เก็บไว้ฮื้อหนะ ลุงก็บ่ใช้”

“ตั้งแต่ลุงเริ่มทำงานมา ได้เงินลุงก็เอาให้แม่หมด แต่แม่ก็จะแบ่งเงินให้เราเอาไปใช้ เพื่ออยากกินอะไร ลุงก็เก็บไว้หนั้นแหละ ลุงก็ไม่ใช้”

ลุงไพร

“พอแต่งงาน มีครอบครัว ลุงก็พาเมีย ไปอยู่สวนตี้ลุงฮับจ้างเนาะ ตักขนาด บ่มีอะหยั่งเป็นของตัวเองสักอย่าง พอลุงฮับจ้างเป็น ลุงก็ฮื้อเมียเก็บตั้งค์หมดเลย แต่ลุงได้เมียดีตีเป็นคนเก็บตั้งค์ฮื้อลุง เฮาก่ช่วยกันเก็บตั้งค์จนมีบ้านเป็นของตัวเอง”

“พอแต่งงาน มีครอบครัว ลุงก็พาภรรยาไปอยู่ที่สวนตี้ลุงรับจ้าง จนมาก ไม้มีอะไรเป็นของตัวเองสักอย่าง พอลุงรับจ้างเขา ลุงก็ให้ภรรยาเก็บเงินทั้งหมด แต่ลุงได้ภรรยาตีตีเป็นคนเก็บเงินให้ลุง เราก่ช่วยกันเก็บเงินจนมีบ้านเป็นของตัวเอง”

ลุงเรือง

“บ่เอาออกไปฮับจ้างเป็นตั้งค์แต่อายุ 15 บ้านก่ไกลตัวเมืองน้อ เฮาเคยตักขนาดกินกำผัก เฮาเลยตัดสินใจออกบ้าน ไปหาตั้งค์ในเวียง ฮับจ้างซักผ้ารีดผ้า หยะก้าน ไปเก็บตั้งค์ไปเอาไว้ใช้ เอาฮื้อแม่เฮาโดย”

“บ่เอาออกไปรับจ้างเขาตั้งค์แต่อายุ 15 บ้านก่ไกลตัวเมืองเราเคยจนมากกินแต่ผัก เราเลยตัดสินใจออกบ้านไปหาเงินในเมือง รับจ้างซักผ้ารีดผ้า ทำงานไปเก็บเงินไป เอาไว้ให้แม่เราด้วย”

แม่ตี

“แม่ขายของที่ตลาดไนท์ แล้วมันจะมีธนาคารออมสินมาเดินตลาด สมัยก่อนจะมีพนักงานเดินที่ตลาดเราเลย แม่ก็จะออมก็ฝากเขาวันละร้อย”

คุณแม่ทิพย์

“ลำบากมาก ทำงานตั้งแต่เด็ก เสาร์-อาทิตย์ ก็ต้องออกไปรับจ้าง เพื่อจะเอาเงินไปโรงเรียนวันละ 10 บาท เวลาใช้เงินเลยต้องประหยัด หามาได้ก็ตั้งค์ประหยัดอดออม ไม้จั้นเราก็ออด”

คุณอ้อม

“เขามันหะก้านตั้งแต่น้อยๆ เนอะ เขาจะรู้ว่าเงินแต่ละบาทที่มันได้มา มันยาก มันอด พอมาวันหนึ่งเขาหาเงินเองได้ เขาเลยไม่ค่อยอยากใช้ อยากเก็บไว้ เขาก็เก็บเงินไว้ในธนาคาร เพื่อวันหนึ่งเขาต้องใช้ เขาก็จะมีเงินใช้”

“เราทำงานมาตั้งแต่เด็กๆ เราจะรู้ว่าเงินแต่ละบาทที่มันได้มา มันยาก มันเหนื่อย พอมาวันหนึ่งวันที่เราหาเงินเองได้ เราเลยไม่ค่อยอยากใช้เงิน อยากเก็บไว้ เราก็เก็บเงินไว้ในธนาคาร เพื่อวันหนึ่งเราต้องใช้ เราก็จะมีเงินใช้”

คุณอร

1.2.2 ทำไป ใช้ไป

ความคิดของบุคคลแต่ละคนนั้น ไม่เหมือนกัน ทุกคนล้วนแล้วแต่ผ่านช่วงเวลาในแต่ละช่วงวัยที่ไม่เหมือนกัน และเมื่อถึงช่วงเวลาที่เติบโตขึ้นออกไปสู่โลกของการพึ่งพาตนเอง ทำงาน รับผิดชอบชีวิตของตนเองได้ ทุกคนก็จะมีทางเลือกและตัดสินใจการดำเนินชีวิตของตนเองมากขึ้น จากการศึกษาพบว่าผู้ให้ข้อมูลหลักบางราย เมื่อหาเงินได้เองแล้วเลือกที่จะใช้เงินที่หามาได้ทั้งหมด เพื่อตอบสนองความต้องการ ประชดชีวิต กิน เที่ยว หรือบางรายเพื่อแบ่งเบาภาระครอบครัว ดังประโยคต่อไปนี้

“ที่บ้านเรา เราเป็นลูกคนโต มีพี่น้องอีก 2 คน แต่ละคนก็จะต้องใช้เงิน เราเป็นพี่คนโต เราส่งสารพ่อกับแม่ พอหาเงินมาได้เท่าไรนะส่งให้ที่บ้านหมดเลย แต่พอเราไม่พอใช้ เราก็โทร.หาพ่อกับแม่ขอเท่านั้น เท่านั้น แต่ไม่มากหรอก มันก็อาจจะไม่พอตอนใกล้สิ้นเดือนนะ แต่เงินที่หามาได้นี้หมดไปกับครอบครัวจริงๆ นะ ของของตัวเองนะไม่ค่อยมีหรอก”

คุณมนัส

“พี่หนะเป็นคนแรงนะ ที่บ้านก็มีปัญหาพ่อกับแม่ พ่อที่เรารักมากก็มาเสียชีวิตออกจากบ้านไปทำงานหาเงินดีกว่า พอทำงานหาเงินใช้ใหม่ มันอยู่ในเมืองกรุงอะเนอะ เพื่อนเอย พี่ที่ทำงานเอย เดียวก็ชวนกินนั่น กินนี่ ไปนั่น ไปนี่ ค่าห้องก็ตั้งสองสามพันแหละ เงินหายไปหมดเลยในแต่ละเดือน ไม่รู้หมดเพราะอะไร มารู้ตัวอีกทีหมดเกลี้ยง”

คุณปอนด์

“ประชดชีวิต ไม่เรียนมันหะ ไปอยู่กับน้ำที่สมุทรปราการ ไปรับจ้างเข้าร้านสนุก...เที่ยว กิน เอาไปกินอย่างเดียวเลย ไม่ชอบพอ ไรตอนนั้น คิดไม่ได้ หาได้เท่าไรใช้ให้หมด”

คุณชัย

“ที่ทำงานไม่ตรงกับสายหรอก แต่ขอให้ได้เงินเดือนมา มันก็สนุกดี ตอนนั้น ที่อยู่กับแฟนที่คอนโค ยังไม่คิดอยากมีลูกหรือมีอะไรนะตอนนั้น เลยอยากเที่ยว อยากใช้ชีวิตกับแฟน เที่ยวต่างประเทศ เที่ยวทะเล วันหยุดก็ชวนกันไปกินบ้าง เที่ยวบ้าง เงินไม่พอก็ขอยืมแม่ก่อน (หัวเราะ)”

คุณฝัก

1.3 เศรษฐกิจการเงิน

บ่อยครั้งที่หลายๆ คน หาเงินได้มาเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต แต่ด้วยเหตุการณ์ ความต้องการ หลายๆ ปัจจัย ก่อตัวให้เกิดสิ่งที่คาดไม่ถึง หรือแม้แต่ความอยากได้ อยากมี ทำให้เกิด การใช้เงินที่ตนเองมีและหามาได้หมดไปโดยไม่รู้ตัว ก่อให้เกิดหนี้ จากการศึกษาคพบว่าผู้ให้ข้อมูล หลักส่วนใหญ่มีเศรษฐกิจการเงินที่ไม่พอใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตและก่อให้เกิดหนี้สินตามมา ก่อให้เกิดความทุกข์ยากในการดำเนินชีวิต และมีผู้ให้ข้อมูลเพียงหนึ่งรายเท่านั้นที่ไม่มีหนี้สินติดตัว เงินที่ได้มาอาจจะไม่มากแต่ผู้ให้ข้อมูลหลักเลือกที่จะไม่มีหนี้สิน จากการวิเคราะห์ข้อมูลจึงสามารถ แบ่งแยกประเด็นเศรษฐกิจการเงินได้ 2 ประเด็นคือ การมีหนี้สินติดตัวและไม่มีหนี้สินติดตัว

1.3.1 การหนี้สินติดตัว

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักในเรื่องการเงินก่อนที่จะดำเนินชีวิตตาม หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่มีหนี้สินติดตัวที่เกิดจากการ มองข้ามถึงสิ่งที่ตนมีอยู่ อยากได้ของใหม่ หนี้จากการลงทุนเพื่อมีธุรกิจเล็กๆ เป็นของตนเอง นี้จาก การซื้อที่อยู่อาศัยของครอบครัว หนี้จากการดาวน์โหลด หนี้จากการใช้เงินเพื่อสนองตอบความต้องการ กิน เที่ยว ซื้อของที่ตนเองอยากได้หรือหนี้ที่สร้างอนาคตให้แก่ตนเอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

“ลุงเป็นหนี้รถไถลูก...ลุงก็คิดว่ารถไถคันเก่ามันเก่าแล้วอะ อยากได้คันใหม่ ทำจะแรงดี ก็ลองไปดาวน์มาใช้...แต่คันเก่าก็ใช้ได้อยู่นะ”

“ลุงเป็นหนี้รถไถลูก...ลุงก็คิดว่ารถไถคันเก่ามันเก่าแล้วอะ อยากได้คันมัน น่าจะแรงดี ก็ลองไปดาวน์มาใช้...แต่คันเก่าก็ใช้ได้อยู่นะ”

คุณลุงไพร

“หนี้ก้อนเดียวของแม่ตอนนั้น ไปกู้เงินคนพิการมา 20,000 บาทหนะกะ... อยากมีร้านตัดผม เสริมสวยเป็นของตัวเองแล้วจะได้มีกำหนะอยู่บ้าน”

“หนี้ก้อนเดียวของแม่ก็ตอนนั้น ไปกู้เงินคนพิการมา 20,000 บาท...อยากมี ร้านตัดผมเป็นของตัวเอง แก่มาจะได้มีงานทำอยู่บ้าน”

คุณแม่ลี

“แม่เป็นหนี้ซื้อบ้านกับธนาคารแล้วก็รด ครอบครัวแม่คนมันเยอะ ถ้าไม่มี
รดแม่ก็ไปไหนมาไหนลำบาก”

คุณแม่ทิพย์

“เป็นหนี้ กยศ. อยู่สองแสนกว่า กู้มาตั้งแต่ ม.4 เริ่มแรกเลย อยากแบ่งเบา
ภาระของแม่ ไม่อยากให้แม่ส่งเงินมาให้เราเยอะ ไหนจะน้องเรอีกหละ”

คุณมนัส

“ตอนนั้นเป็นหนี้คาว์นรถมากกับสามีมันเหมือนตอนนั้นเริ่มมีเงิน คิดว่านี่
แหละเรากำลังสร้างครอบครัวก็อยากมีรถ”

คุณอ้อม

“เงินออกมาใช้หมด พอสิ้นเดือนเงินที่ออกก็ใช้หมดไปตั้งแต่ต้นเดือนหละ
... ก็เป็นหนี้เขาไปทั่วที่ทำงานบ้าง เพื่อนบ้าง มันเหมือนไม่เยอะนะ แต่เป็นวัฏจักรอะ เดือนนี้ยืม
เดือนต่อไปก็ต้องยืม เพราะเรายังใช้เงินเหมือนเดิมอะ”

คุณปอนด์

“ที่จริงเป็นหนี้เพราะอยากนะ มีความอยากอะ เงินไม่พอใช้ก็ไปยืมแม่ ยืม
แม่ตลอด ตัดสินใจทำบัตรสิ พอทำบัตรอ่าว โทรศัพท์แฟนพังลองใช้สิ เอาบัตรไปผ่อนไปซื้อมา
ผู้ยื่นก็ตามมา ทวีก็ก็ตามมา หนี้ทั้งนั้น เริ่มเป็นหนี้หละ จากหนึ่ง เป็นสอง สาม ลี”

คุณยู้ย

“เห็นแม่ลำบาก อยากทำอะไรที่แบ่งเบาพอกับแม่ ก็เลยกู้ กยศ. ดึกว่า อย่าง
น้อยถ้าเราเรียนมหาลัยเราก็จะกู้ง่าย แล้วค่าทอมแม่ก็ไม่ต้องจ่ายด้วย...จบมาก็หนี้สองแสนกว่า”

คุณอร

“หนี้บัตร หนี้แม่ นี่ทำเนียนไปก็ไม่ต้องคืน (หัวเราะ) ที่จริงถ้าไม่ใช่ว่าเขา
เป็นแม่เรานะ หนี้ที่คิดแม่นี่เยอะมาก...หนี้บัตรนี่ถือว่าเป็นหนี้ที่ลืมนิดมากอะ หนี้ที่เอาไปจ่ายค่า
กระเป๋ารองเท้าคู่วั๊วๆ กางเกงที่เต็มตู้ แพงๆ อะ ทั้งของเราแล้วก็ของแฟน หนี้ทั้งนั้นเลย”

คุณผัก

1.3.2 ไม่มีหนี้สิน

หากคำเปรียบเปรยที่เคยได้ยินอยู่บ่อยครั้งว่า “มีสามดี โขคดียิ่งกว่าลูกหวาย
รางวัลที่หนึ่ง” ผู้ให้ข้อมูลหลักเพียงหนึ่งรายที่ไม่มีหนี้สินติดตัว เพราะได้ให้ภรรยาเป็นผู้เก็บเงินและ
บริหารเงินทั้งหมดที่หามาได้ และผู้ให้ข้อมูลหลักเองก็จะรู้ความเคลื่อนไหวของเงินที่มีเช่นเดียวกัน
คำเปรียบเปรยในที่นี้คงต้องเปลี่ยนเป็น “มีภรรยาดี โขคดียิ่งกว่าลูกหวาย” ก็เป็นไปได้ ดังประโยค
ต่อไปนี้

“ลุงหะก้านมาได้ ลุงก็เอาหื้อเมียลุงหมดอะ ...ลุงหื้อเมียลุงบริหารเลย...เมียลุงเป็นคนกินง่าย ลุงก็กินง่าย เมียลุงหะอะหยังมาหื้อกินลุงก็กินหมด...ลุงหามาได้ ลุงหื้อเมียเก็บ แต่เมียลุงบ่บอกหน้าว่าตั้งค์เต่าอี้ เต่าอี้ เนื่อ ลุงก็สู้มาตลอดแหละว่าตั้งค์มีเต่าไค ปอกินหรือบ่ปอกิน บางเตื่อตั้งค์บ่ปอก่ต้องหะต้องหาหื้อปอ เมียลุงบ่ชอบเป็นหนี ลุงก็บ่ชอบ”

“ลุงทำงานได้มาเท่าไร ลุงก็เอาหื้อเมียลุงหมด...ลุงหื้อเมียลุงบริหารเลย...เมียลุงเป็นคนกินง่าย ลุงก็เป็นคนกินง่าย เมียลุงทำอะไรมาหื้อกินลุงก็กินหมด...ลุงหามาได้ลุงหื้อเมียเก็บ แต่เมียลุงก็บอกนะว่าเงินมีเท่านี้เท่านี้ ลุงก็สู้มาตลอดว่าเงินมีเท่าไร พอกินหรือไม่พอกิน บางครั้งเงินไม่พอก่ต้องหาหื้อมันพอ เมียลุงไม่ชอบเป็นหนี ลุงก็ไม่ชอบ”

1.4 ความสุข ความทุกข์จากการดำเนินชีวิต

สิ่งที่มนุษย์ทุกคนบนโลกใบนี้จะต้องพบเจอในส่วหนึ่งของชีวิต คือ ความสุขและความทุกข์ ที่ถึงแม้เวลาผ่านไปนานแค่ไหน ผ่านช่วงเวลาแต่ละวัยของชีวิต เราย่อมรู้สึกและสัมผัสกับคำว่าความสุขและความทุกข์ และเป็นสิ่งที่แน่นอนที่สุดคือ ทุกๆ ชีวิต ทุกๆ คน ไม่ชอบความทุกข์ ไม่ชอบสิ่งทำให้เกิดทุกข์ แต่ทุกชีวิตย่อมหนีความเป็นจริงของชีวิตที่ต้องพบเจอไม่พ้นจากการศึกษาพบว่าผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ล้วนแล้วแต่ผ่านเรื่องราวมากมายที่ทำให้เกิดความทุกข์ทุกข์จากการเป็นหนี้ ทุกข์จากคนรักที่คอยทำร้ายทั้งจิตใจและร่างกาย ทุกข์ใจจากความไม่เข้าใจกันของคนในครอบครัว ทุกข์ที่เกิดจากโชคชะตาที่ต้องพลัดพรากจากผู้ให้กำเนิด และอีกด้านหนึ่งของความสุขย่อมมีความสุขเกิดขึ้นเสมอ ความสุขจากการได้เห็นลูก ภรรยากินดีอยู่ดี เห็นอนาคตที่ดีของลูก หรือแม้กระทั่งมีความสุขทุกครั้งที่ได้ใช้เงินแลกสิ่งของที่อยากได้มา จากการบอกเล่าเรื่องราวของผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยจำแนกเป็น 2 ประเด็นย่อยคือ 1.4.1 ความทุกข์จากการดำเนินชีวิต และ 1.4.2 ความสุขจากการดำเนินชีวิต ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.4.1 ความทุกข์จากการดำเนินชีวิต

ขึ้นชื่อว่าความทุกข์คงจะไม่มีใครอยากรู้สึกทุกข์ทั้งกายและใจ แต่ทุกคนคงจะหลีกเลี่ยงคำนี้ไม่พ้น ความทุกข์มีหลากหลายรูปแบบ ทุกข์ที่เกิดจากกาย ทุกข์ที่เกิดจากผลของการกระทำ และทุกข์ทางใจ บางครั้งความทุกข์ก็ขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละบุคคล จากผลการศึกษาข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 10 ราย ล้วนแล้วแต่มีความทุกข์ที่แตกต่างกัน สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเด็น คือ 1) ทุกข์จากการเป็นหนี้ 2) ทุกข์เพราะคนในครอบครัว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ทุกข์จากการเป็นหนี้ ผู้ให้ข้อมูลมีอาชีพที่สามารถหารายได้ให้กับตนเอง และสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ แต่ด้วยความคิดอยากมีสิ่งที่ดีกว่าเดิม โดยมองข้ามสิ่งที่เราไม่เพียงคิดว่ามันเก่า ใช้งานได้ดีไม่เท่าสิ่งใหม่ บางรายเป็นหนี้เพื่อตอบสนองเพียงเพราะความต้องการของตนเองเฉกเช่น เสื้อผ้าแบรนด์เนม รองเท้าแบรนด์เนม จนหลงลืมไปว่าสิ่งที่ต้องการนั้นเกินขีดความสามารถของตนเอง เกินความพอประมาณ จากความโลภ และไม่มีเหตุผลในการได้มา บางราย

ทุกข์ที่ต้องเป็นหนี้แต่เป็นทุกข์จากหนี้ที่เพียรพยายามให้ชีวิตของตนเองมีอาชีพ เลี้ยงตนเองได้ มีอาชีพมีธุรกิจเล็กๆเป็นของตนเอง เป็นหนี้ที่ทำให้เกิดประโยชน์กับตนเองและครอบครัว บางรายเป็นหนี้เพราะอยากให้ตนเองมีอนาคตที่ดีสามารถเลี้ยงครอบครัวและตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ ดังประโยคดังต่อไปนี้

“พอลุงเริ่มหยะนาเต็มตัวน้อ ลุงกัฮันว่ารถไถตี้ลุงมีเนียมันเก่าแล้ว ลุงไขได้ใหม่อีกะ ลุงกัเอาตังค์ที่มีไปคาวนรถไถมาใหม่ หลังจากนั้นมาลุงกัเป็นหนี้เป็นสินเป็น ลุงหยะนา ลุงกัลิมกิดไปว่า หยะนาในแต่ละเดือนกัได้บ่หนักแล้วแต่ข้าวมันถูกมันแพง ลุงกัเริ่มเครียดหละ หลังจากนั้นมา”

“พอลุงเริ่มทำนาเต็มตัว ลุงกัเห็นว่ารถไถนาที่ลุงมีอยู่มันเก่า ลุงอยากได้ใหม่ ลุงกัเอาเงินเก็บที่มีไปคาวนรถไถมาใหม่ หลังจากนั้นมาลุงกัเป็นหนี้ ลุงทำนาลุงกัลิมกิดไปว่า ทำนาในแต่ละครั้งมันกัได้ไม่มากแล้วแต่ว่าข้าวราคาถูกราคาแพง ลุงกัเริ่มเครียดเริ่มทุกข์แล้ว หลังจากนั้นมา”

คุณลุงไพโร

“แม่มีอะหยั่งกินอันนั้น กินผักกินไม้ แม่ชอบเรื่องสวยๆ งามๆ อยากไปเรียนตัดผม ก็ลองไปผ่อ ปรากฏว่าชอบ อยากมีร้านเป็นของตัวเอง กัไปกู้เป็นมา 2,000 บาท เอามารวมกับตังค์ที่เฮามีอยู่เดิม เอามาแปลงหมดแล้ว พอถึงเวลาใช้หนี้ โคะ มันอี๊ดอัดหนะ เวลาตี้ต้องเก็บตังค์ส่วนหนึ่งไว้ใช้หนี้เป็น แม่บ่ค่อยชอบ แม่ว่ามันเหมือนเฮาจะเอาไปใช้อะหยั่งกัต้องกิดคิๆ บางตี้มีความจำเป็นต้องใช้ แม่กัต้องกิดแล้วกิดแห่ม”

“แม่มีอะไรกักินอันนั้น กินผักกินไม้ แม่ชอบเรื่องสวยๆ งามๆ อยากไปเรียนตัดผม ก็ลองไปคูล ปรากฏว่าชอบ อยากมีร้านเป็นของตัวเอง กัไปกู้เขามาสองพันบาท เอามารวมกับของตัวเองที่มีอยู่เดิม แม่เอามาแปลงหมด พอถึงเวลาใช้หนี้ โ๊ะะ มันอี๊ดอัดหนะ เวลาตี้ต้องเก็บเงินส่วนหนึ่งไว้ใช้หนี้เขา แม่ไม่ค่อยชอบ แม่ว่ามันเหมือนเราจะเอาไปใช้อะไรกัต้องกิดคิๆ บางครั้งมีความจำเป็นต้องใช้ แม่กัต้องกิดแล้วกิดอีก”

คุณแม่ลิ

“ส่วนมากแม่จะกู้รายวันแถวตลาดมาลงทุน กู้ 3,000 หักคอก 300 เหลือ 2,700 เขาจะมากับ 30 วัน แม่กัเอาไว้ลงทุนซื้อรองเท้ากับเสื้อผ้าเด็กมาขาย ซื้อบ้านผ่านระบบธนาคาร ไหนจะซื้อรถผ่านระบบธนาคารอีก เงินมันเลยไม่พอ หามายังไงกัไม่พอ เป็นหนี้หมุนเวียนกัน ไป เราพลาดมากที่เป็นหนี้ แต่ละเดือนกัต้องมานั่งคิดว่าจะเอาเงินที่ไหนดมาจ่ายหนี้ ทั้งในและนอกระบบเลย ทุกข์ใจมาก”

คุณแม่ทิพย์

“ครอบครัวมีภาระเยอะ ไหนจะน้อง ไหนจะพ่อแม่ ค่าใช้จ่ายมันเยอะ เราเลยตัดสินใจเป็นหนี้ กยศ. ตั้งแต่เรียน ม.4 เลย เราคิดว่าอะไรที่แบ่งเบาพ่อแม่ได้ เราก็เอาหมด พอจะเข้ามาหาเลี้ยงมันก็จะกู้ได้ง่าย ตอนนั้นเราคิดแบบนั้น ตอนใช้เงิน กยศ. ก็ไม่คิดอะไรหรอก แต่พอให้ใช้คืนนี่สิ โห...เป็นสอง สาม แสน เรานี่ตกใจ ใช้อะไรเยอะแยะ เราทำงานให้ที่บ้านหมด แล้วเราจะเอาที่ไหนใช้หนี้ เครียดอีก”

คุณมนัส

“เมื่อก่อนเงินเดือนออกมากก็หมุนเวียนใช้หมด เงินออกก็ใช้หมด ใช้หนี้ที่ทำงานบ้าง ใช้หนี้ห้องบ้าง เพราะบางเดือนไม่พอใช้ เงินไม่เคยมีเก็บ ใช้หมด ฟุ่มเฟือยมากเมื่อก่อนไม่คิดอะไร อยากได้ก็ซื้อ เป็นหนี้ก็เอา”

คุณปอนด์

“ไม่รู้สิ พอทำงานเริ่มมีเงิน ความอยากมันก็เหมือนมาพร้อมกับเงิน คิดว่าเงินเยอะ เห็นเพื่อนมีบัตร เออ อยากมี ลองมีดูสิ เท่านั้นแหละ หนี้บ้านเลย ผู้เขียนบ้าง ที่วีบ้าง หามาใช้หนี้ก่อน จนบางเดือนต้องไปยืมเงินแม่มาใช้จ่าย ชื่อกับข้าว อยากได้อะไรเราก็ผ่อนเลย มีบัตรแต่ลืมคิดถึงตอนเราใช้หนี้บัตร ใจ คอกมันเยอะ เครียดทุกเดือน”

คุณยู้ย

“เราเห็นพ่อแม่ลำบากกับเรามากเลยนะตอนเด็กอะ ต่อให้เราเป็นลูกคนเดียวก็หะ ตอนเรียนมหาลัยทั้งค่าเทอม ค่าห้องพัก กยศ. ก็จ่ายให้หมด พอจบมาทำงานทำ โห...ยอดหนี้ กยศ. สองแสนสอง เงินที่หามาได้ก็ต้องแบ่งเก็บเพื่อใช้จ่ายหนี้ กยศ. ไม่งั้นจดหมายมันจะมาถึงบ้าน ขี้เกียจขึ้นศาล ก็ต้องทยอยจ่ายเขา”

คุณอร

2) ทุกข์เพราะคนในครอบครัว ความรักเป็นสิ่งที่ดี หากโลกนี้ปราศจากความรัก ทุกคนคงเข่นฆ่ากันเหมือนเป็นเรื่องธรรมดา ความรักทำให้เราได้รู้จักการให้อภัย รู้จักการเคารพซึ่งกันและกัน ซื่อสัตย์และจริงใจต่อกัน รักและดูแลกันและกัน แต่ในอีกมุมหนึ่งของความรักที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักบางรายเกิดความทุกข์ใจจากการทะเลาะกันของพ่อแม่ พี่ น้อง ท้อใจ น้อยใจจากคนในครอบครัว เกิดความทุกข์ที่มากกว่าความสุขจากบุคคลที่ตนพยายามคิดว่าตนรักมากที่สุด รักมากกว่าชีวิตของตนเอง และยังคงเชื่อว่าวันหนึ่งบุคคลที่ตนรักจะมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น แต่ทุกอย่างกลับแย้ง ผู้ให้ข้อมูลหลักสะท้อนให้เห็นว่า ครอบครัวเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่พวกเขาต้องการให้เข้าใจและแสดงออกถึงความรัก ความเข้าใจที่พ่อแม่ คนรัก มีต่อพวกเขา การอยู่กันเป็นครอบครัวพร้อมหน้าพร้อมตาเป็นสิ่งที่พวกเขาต้องการ

“พี่อะอยากเรียนต่อมากนะ อยากเรียนศิลปกรให้ได้ ขอบอะ...แต่พอมิเรื่องพ่อเข้ามา พี่ทุกข์ใจมาก มีโกรธพ่อ เกียดพ่อ...มันเป็นความรู้สึกลบมากนะตอนนั้น”

คุณผู้ย

“ไม่รู้สิว่าทำไมพี่สาวเราแท้ๆถึงไม่รักเราเลยแม้แต่น้อย คนเราจะเกียดอะไรกันขนาดนั้น พ่อแม่เดียวกันนะ...ทุกข์ใจนะเวลากลับบ้านต้องโดนพี่สาวว่า ค่า แม่เรานี่ย่าเข้าใกล้เชียว เคี้ยวพี่มันจะหวงแม่อีก...พาลทะเลาะกัน ทุกข์ เครียด ไม่อยากเข้าบ้านอะ”

คุณปอนด์

“ทุกๆครั้งที่พอกับแม่ทะเลาะกัน เราจะเป็นคนที่คิดมาก เป็นห่วงแม่กลัวพ่อจะทำร้ายแม่...เราเครียดอะ ไม่ชอบด้วย มันเป็นทุกข์ในใจนะ เราก็อยากมีครอบครัวที่อบอุ่นเข้าใจกัน เราไม่ต้องรวยรอกแต่ขอแค่คนในครอบครัวรักกัน แค่นี้ก็พอแล้ว”

คุณอร

1.4.2 ความสุขจากการดำเนินชีวิต

ความสุขเป็นสถานะที่บุคคลรับรู้ว่าตนเองได้ทำในสิ่งที่ตนเองต้องการและทำได้สำเร็จ มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความภาคภูมิใจในการกระทำของตน มีความคิดเชิงบวก มีความกระตือรือร้นในการดำเนินชีวิตที่จะนำไปสู่การมีสุขภาวะที่ดี มีสัมพันธภาพที่ดีกับคนรอบข้างและสังคม จากการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลัก สามารถจำแนกความสุขจากการดำเนินชีวิตได้ ดังนี้ 1) สุขที่ได้ยื่นด้วยลำแข้งของตัวเอง และ 2) สุขที่ได้เห็นคนในครอบครัวมีความสุข

1) สุขที่ได้ยื่นด้วยลำแข้งของตัวเอง อันว่าความสุขของแต่ละบุคคลนั้นไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับมุมมอง ทักษะคิด ความคิด ค่านิยมของแต่ละบุคคล แต่ความสุขในมุมมองของผู้ให้ข้อมูลหลักคือ การได้ยื่นด้วยลำแข้งของตัวเอง ที่ไม่เป็นภาระของคนในครอบครัว สามารถหาเลี้ยงตนเองและแบ่งเบาภาระของครอบครัวได้ด้วยการทำงานเลี้ยงตัวเอง ดูแลค่าใช้จ่ายของครอบครัว แบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวได้ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ก่อให้เกิดความสุข ถึงแม้จะช่วยให้ได้ไม่มากแต่ก็ยังดีกว่าการที่ต้องเป็นภาระของพ่อแม่และทำให้คนอื่นเดือดร้อน ดังประโยคต่อไปนี้

“ก้านตีเฮาหยะอะหยั่ง ได้กู่วันนี้ด้วยตัวเก่า มันเป็นความสุขอย่างหนึ่งหน้า...แม่เป็นคนพิการแม่มีอาชีพเป็นของตัวเก่า บ่ไปเดือดร้อนไผ มันก็เป็นความสุขของแม่หน้า แม่ว่า แม่ก็ภูมิใจในตัวเก่าเนื้อ”

“การที่เราทำอะไรได้ทุกวันนี้ด้วยตัวเองมันเป็นความสุขอย่างหนึ่งนะ...แม่เป็นคนพิการแม่มีอาชีพเป็นของตัวเอง หาเลี้ยงได้ด้วยตัวเองไม่ไปเดือดร้อนใคร มันก็เป็นความสุขของแม่นะ แม่ว่า แม่ก็ภูมิใจในตัวเก่าเนื้อ”

คุณแม่ตี

“บางครั้งถึงเราจะมีความสุขบ้าง ความสุขบ้าง แต่ที่สุขที่สุดและสุขเรื่อยมาเลยนะ ... พี่ว่าพี่มีความสุขจากการที่พี่หาเลี้ยงตัวเองได้ พี่ไม่ต้องขอเงินแม่ใช้เลย มันเป็นความภูมิใจอะ เฮ้ย เราหาเงินได้ด้วยตัวเองทุกเดือน มันเป็นความฝันที่เกิดขึ้นจริงอะ (หัวเราะ)”

คุณอร

“เรียนจบมาทำงานทำ มีเงินใช้เอง เป็นความสุขที่สุดในชีวิตเลย ต่อให้มีครอบครัว แต่งงาน ยังสุขไม่เท่านะ ไม่อยากเอาความหวังไปฝากไว้กับใคร วันนี้เรามีความรู้ หาเลี้ยงตัวเองได้ มันคือที่สุด เราไม่อดตายนะ เรายืนได้ด้วยตัวเอง ไม่หวังให้ใครมาดูแลนะ อย่างน้อยเราก็ได้มีเงินเลี้ยงตัวเอง ครอบครัว มันเป็นความสุข (ยิ้ม)”

คุณมนัส

“ถึงแม้จะทำงานไม่ตรงสายนะ แต่เราก็ทำได้อะ เราพิสูจน์ให้เพื่อนร่วมงานเห็นอะ เงินตอนที่ได้มาด้วยตัวเองก้อนแรกนะ เฮ้ย! เราหาเองอะ เราหากินได้ด้วยตัวเองอะ มันภูมิใจอะ เพราะเราถูกเลี้ยงมาแบบไม่มีก็ขอแม่ ขอพ่อ พอเราหาได้เองเราก็ดีใจ มีความสุข ทุกวันนี้พอมีเงินเดือนออกก็มีความสุขนะ (หัวเราะ)”

คุณฝึก

“เราประชดชีวิตมาเยอะ ประชดพ่อแม่ คือทำตัวเองมาเยอะอะ... วันหนึ่งเราเรียนจบหางานทำเองได้ มันคือความสุขที่สุดในชีวิตเลยแหละ ที่ได้ออกมายืนด้วยลำแข้งใหญ่ๆ ของตัวเองได้ เงินมากเงินน้อยคือไม่ใช่ประเด็นนะ แต่ประเด็นคือ เราไม่อดตาย เราภูมิใจเรายืนด้วยตัวเอง”

คุณปอนด์

“เหตุการณ์วันที่เราแบกหน้าไปขอเงินพ่อเพื่อจ่ายค่าเทอมมันยังอยู่ในหัวนะ มันเป็นแรงผลักดันให้เราได้ยืนด้วยลำแข้งของตัวเองด้วยแหละ พอวันที่เราหาเลี้ยงตัวเองได้ มันเลยเป็นความสุขที่สุดในชีวิตเลยนะ วันที่เรามีเงินให้แม่ใช้ แถมยังเลี้ยงตัวเองได้ เราเลยไม่มีความคิดที่จะพึ่งพ้อีกเลย”

คุณยู้ย

“วันที่เราคิดว่ามีครอบครัวแหละ มีสามี มีเรา มีลูก มันคือความสุขที่สุดในชีวิตแหละ แต่พี่ว่ามันไม่ใช่แหละ ความสุขที่สุดในชีวิตของพี่คือ วันที่พี่เดินออกจากจุดที่ทรمانทั้งกายและใจมากกว่า วันที่พี่เป็นตัวของตัวเอง และหาเลี้ยงตัวเองได้ หาได้เท่าไรมันก็เป็นของพี่”

คุณอ้อม

2) สุขที่ได้เห็นคนในครอบครัวมีความสุข การจะเป็นครอบครัวได้ จุดเริ่มต้นของคำว่าครอบครัวคือ บุคคลสองคนก่อเกิดความรักให้แก่กันและกันและตัดสินใจอยู่ร่วมกัน มีลูกด้วยกัน ผูกพันซึ่งกันและกัน การที่ได้เห็นคนรักที่ร่วมสร้างครอบครัวมาด้วยกันสุข

ทุกข์ร่วมกันมา เลี้ยงดูลูกน้อยให้เติบโตขึ้นมา จึงกลายเป็นความสุขของชีวิตของคนอีกหลายๆ คน
 สุขที่ได้เห็นภรรยาและลูกได้มีชีวิตที่ดี ไม่ลำบาก สุขที่ได้ส่งเสียให้ลูกได้ร่ำเรียนสูงๆ สุขที่ได้เห็น
 ความสำเร็จของลูก และสุขที่ได้เห็นการเจริญเติบโตของลูก ดังประโยคต่อไปนี้

“ความสุขของลูกคือ ครอบครัวของลูกนะ... ลูกเห็นเมียไขหัว ก็นอนหลับ
 นอนหลับ หันลูกได้กินได้ใช้ ได้เรียนหนังสือสูงๆ สูงกว่าป๊อกว่าแม่ เนี่ยความสุขของลูก สุขที่สุด
 เลยลูกอะ”

“ความสุขของลูกคือ ครอบครัว... ลูกเห็นภรรยาหัวเราะ ก็นอนหลับ
 เห็นลูกได้กินได้ใช้ ได้เรียนหนังสือสูงๆ สูงกว่าพ่อแม่เนี่ยความสุขของลูกแหละ”

คุณลุงไพโร

“ลูกหะตัวบ่ค่อยดีเนอะ วันนี้ลูกกั๊ตตัวอยู่ ตั้งอตุ้มมีครอบครัวมา ก็มี
 ความสุขหน้า สุขกั๊ตครั้งดีได้หันลูกมีความสุข หันลูกได้อำได้เฮียน ได้เป็นคนดี... กับเมียลูกถึงลูกจะ
 ผิดหัวกับเมียหมั้นขนาดไหน ลูกกั๊ตอยู่... หันเมียได้มีตั้งคั๊ตใจ บ่ว่าลำบากลูกกั๊ตสุข สุขดีใจลูกเนี่ย”

“ลูกทำตัวไม่ค่อยดีเนอะ วันนี้ลูกก็รู้ตัวอยู่ ตั้งแต่ลูกมีครอบครัวมาลูกก็มี
 ความสุขนะ สุขทุกครั้งที่ได้เห็นลูกมีความสุข เห็นลูกได้ร่ำได้เรียน ได้เป็นคนดี... กับเมียลูกถึงลูกจะ
 ทะเลาะกับเมียบ่อยขนาดไหน ลูกก็รักอยู่... เห็นภรรยาได้มีเงินใช้ ไม่ลำบาก ลูกก็สุข สุขที่ใจลูกเนี่ย”

คุณลุงเรือง

“หนี่แม่ก็เป็น สามีแม่ก็นะ อย่างว่า เอาใจยาก มีทะเลาะตบ ตี บ้าง ที่สุด
 ของชีวิตแม่เลยนะคือ ลูก ความสุขของแม่อยู่ที่ลูกๆ เราได้เห็นเค้าเจริญเติบโตในทุกๆ วัน เค้าเป็นทั้ง
 ลูก เป็นทั้งเพื่อน เป็นทุกอย่างในชีวิตแม่ เป็นความสุขของแม่ที่สุดแหละ (น้ำตาคลอ)”

คุณแม่ทิพย์

1.5 การตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเอง

การเห็นคุณค่าในตนเอง (Self Esteem) เป็นความรู้สึกที่บุคคลในแต่ละคนรับรู้ว่
 ตนเองมีคุณค่า ซึ่งจะนำไปสู่ความเชื่อมั่นในตนเอง และการยอมรับนับถือตนเอง ซึ่งเป็นผลจากการ
 ที่บุคคลประเมินตนเองโดยภาพรวมถึง ความสามารถ ความสำคัญ และความสำเร็จของตนเอง และ
 ส่งผลให้แสดงออกมาในรูปแบบของทัศนคติในแง่บวกที่มีต่อตนเอง การเห็นคุณค่าในตนเอง
 แท้จริงแล้วมีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิตของบุคคลอย่างมีความสุข ดังที่ท่านปัญญา นันท
 ภิกขุสอนไว้ว่า “รู้อะไรร้อยแปด แต่ยังไม่รู้จักตนเอง นี้เรียกว่ายังไม่รู้: Knowing everything is
 useless knowing one self” ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การเห็นคุณค่าในตนเองมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการ
 ดำเนินชีวิต เนื่องจากการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นการรับรู้คุณค่าในตนเองตามสภาพความเป็นจริง
 ของชีวิต และเป็นพื้นฐานในการมองชีวิตให้ดำรงอยู่อย่างมีคุณค่า บุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองจะ
 สามารถเผชิญอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้อย่างมั่นใจ พร้อมทั้งพาแนวทางแก้ปัญหาให้ผ่านไปได้ด้วยดี

จากการศึกษาผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มี 2 ลักษณะคือ 1.5.1 การเห็นคุณค่าในตนเอง และ 1.5.2 การมองตนเองอย่างด้อยค่า ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.5.1 การเห็นคุณค่าในตนเอง

ลักษณะของผู้ที่เห็นคุณค่าในตนเอง เช่น มีความเชื่อมั่นในตนเอง เห็นว่าตนเองมีคุณค่า มีความสามารถ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีลักษณะเป็นผู้นำมากกว่าผู้ตาม และสามารถปรับตัวได้ดี มีสุขภาพกายและใจที่แข็งแรง ดังเช่นผู้วิจัยหลักที่มีความพยายาม มุมานะ เพื่อให้ชีวิตของตนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเอง เห็นคุณค่าของสิ่งที่ตนเองมีอยู่ดังประโยคต่อไปนี้

“แม่ของลุงเป็นเป็นคนก่อตั้งกลุ่มสมุนไพรของป้าขึ้นมา เป็นฮักของป้าขนาด ป้ากับป้าเป็นห่วงกลัวว่าป้ามีไผ่สืบทอดสมุนไพรดีป้าคิดมากกับตัว ลุงกับบอกแม่ลุงเลยว่า ป้าต้องเป็นห่วง ลุงเนี่ยจะขอสืบทอดกลุ่มสมุนไพรแม่ไว้ ลุงกับทำได้ มันก็เกือบจะไปบ่รอดแล้วแหละ แต่ลุงว่าลุงหะได้ ลุงเอ็นดูแม่ ลุงฮักปากกับแม่ไปหละ ลุงกับหะมันได้”

“ขนาดป้าเป็นคนพิการ ป้ายังหะเป็นหมด ป้าอยากทำฮ้อได้ ป้าต้องมีใครดูแลถูกป้าเลย ป้าจีมอเตอร์ไซค์ได้ ป้ามีร้านตัดผมเป็นของตัวเอง ป้าเป็นคนเก็บตังค์ บริหารตังค์ดีแพนหามาได้ จันมีบ้านเป็นของตัวเอง ป้าว่าทุกอย่างมันทำได้หมด ถ้าเฮาอยากทำ”

“ขนาดป้าเป็นคนพิการ ป้ายังทำเป็นทุกอย่าง อยากทำให้ได้ ไม่ต้องมีใครมาดูแลถูกป้าเลย ป้าจีมอเตอร์ไซค์ได้ ป้ามีร้านตัดผมเป็นของตัวเอง ป้าเป็นคนเก็บเงิน บริหารเงินที่แพนหามา จันมีบ้านเป็นของตัวเอง ป้าว่าทุกอย่างมันทำได้หมด ถ้าเราอยากทำ”

คุณแม่ดี

“พี่ภูมิใจในตัวเองนะ ถึงพี่อาจจะเป็นคนทีอาจจะคนอื่นมองแล้วอาจจะบอกว่าพี่เอื้อย เอื้อย นิ่งๆ โง่ๆ คูไม่ทันคนนะ แต่พี่ช่วยแม่ที่ทำงานมาตลอด เล็กๆน้อยๆที่ทำหมด ขอให้พี่ได้ทำ พี่อาจจะหาเงินมาได้ไม่เยอะ หรือตอนเด็กๆพี่หาเงินไม่ได้ แต่ทุกครั้งทุกวันพี่ช่วยแม่ขายของนะ พี่ภูมิใจในตัวเอง ยังไงอะ คูเหมือนเราเป็นคนมีประโยชน์อะ”

คุณมนัส

“เราเป็นลูกคนเดียวก็จริงนะ แต่พอกับแม่ไม่ได้เลี้ยงเรามาแบบตามใจ จะทำอะไรก็ต้องช่วยเหลือตัวเอง อยากได้อะไรก็ต้องเก็บเงินเอาเอง ขออะไรก็ไม่เคยได้ถ้าไม่ทำอะไรมาแลกเปลี่ยน เราเลยรู้คุณค่าของที่ทำมาได้ตั้งแต่เด็กนะ ของทุกอย่างที่เก็บเงินซื้อเอง ภูมิใจทุกชิ้นอะ”

คุณอร

1.5.2 การมองตนเองอย่างด้อยค่า

ลักษณะของผู้ที่เห็นคุณค่าในตัวเองต่ำ เช่น มีความวิตกกังวลสูง ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ขาดความรับผิดชอบ ไม่มีการวางแผนในชีวิต หมกมุ่นอยู่กับความคิดของตนเอง

ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น เช่นเดียวกับผู้ให้ข้อมูลหลักชาวชุมชนบ้านสันทรายบางส่วน ที่เคยผ่านจุดที่ไม่เห็นคุณค่าในตัวเอง ดังประโยคต่อไปนี้

“นี่ประชดชีวิตเลย ป้า (พ่อ) ก็บอกก็เตือนนะ นี่ก็โคตรเรียน เทียว ตบตี ด้วยการรักเพื่อน ใจ ตบตีแทนเพื่อน สุดท้ายโดนจับ เรียกผู้ปกครอง แม่ร้องไห้ ตอนนั้นก็เฉยๆนะ คิดไม่ได้ ไม่มีความรับผิดชอบทั้งเรื่องเรียน เรื่องของตนเอง อยากเรียนก็เรียน ไม่อยากเรียนก็ไม่เรียน ไปห่อเพื่อน ไม่ได้วางแผนชีวิตอะไรเลย ดู ดู ความเลวมัน (หัวเราะ)”

คุณปอนด์

“พ่อก็ไม่มี แม่ก็ไปไหนไม่รู้ อะไรเราก็ทำเองหมด ไม่อบอุ่นเหมือนครอบครัวคนอื่นเขาเลย มองอะ มองว่าเรามีกรรมอะไร เยอะแยะวะ เรานี้รู้สึกขาดอะ ขาดทุกอย่างเลย ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง จะทำอะไรนี่นะ ไม่กล้า จนบางที่เพื่อนด่าอะ ตอนโดนแฟนซ้อมนะ คนอื่นก็บอกให้เราหนีไป เราไม่เชื่อ กลัวอะ คิดว่าไปไหนก็ไม่รอดอะ”

คุณอ้อม

1.6 หลักการใช้ชีวิต

คนเราทุกคนเกิดมาบนโลกนี้เลือกเกิดไม่ได้ บางคนเกิดมาในครอบครัวจน บางคนครอบครัวร่ำรวย ความจนเป็นคำตรงข้ามกับความร่ำรวย ซึ่งมีวิถีการใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน ความจนทำให้ชีวิตต้องกระเสือกกระสน สะสมความเครียดกับการเป็นหนี้สิน กับคุณภาพชีวิตที่ต่ำกว่ามาตรฐาน ขาดความร่ำรวยในชีวิต ส่วนความรวยนั้นจะไปไหนก็สะดวกสบาย ที่อยู่ที่กินล้วนอุดมไม่ขาดแคลน ที่มาของความจนที่เกิดขึ้น อาจเนื่องมาจากพฤติกรรมการใช้ชีวิต การใช้จ่าย ความคิด และอื่นๆ อีกมากมายที่นำไปสู่ความจน อาทิ การใช้จ่ายเงินเกินตัว การบริหารเงินที่ผิดพลาด การไม่รู้จักประหยัด การฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย การอยากได้เกินฐานะที่ต้องกู้หนี้ยืมสิน การกินอยู่ที่ไม่พอดี และอื่นๆ ล้วนแล้วแต่เป็นสาเหตุของความยากจนทั้งสิ้น จากการศึกษาถึงหลักการใช้ชีวิตของผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ พบว่า มีหลักการใช้ชีวิตอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1.6.1 เรียบง่ายและมีเป้าหมาย และ 1.6.2 เรียบง่าย แต่ขาดเป้าหมาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.6.1 เรียบง่าย มีเป้าหมาย

หลายต่อหลายครั้งของการดำเนินชีวิตที่หลายๆคนลืมนึกไปว่า แท้จริงแล้วชีวิตของมนุษย์เราท้ายที่สุดและไม่จำเป็นต้องมีวัตถุอยู่ข้างกายเยอะแยะมากมาย ไม่จำเป็นต้องมีบ้านหลังใหญ่โต แต่ยังมีพื้นที่ไม่ครบ ไม่เคยอยู่พร้อมหน้ากัน รถหุรราคาแพงที่สุดท้ายแล้วก็กินน้ำมันตลอดทุกการเดินทางไม่ต้องมีเสื้อผ้าหรูๆใส่เพราะสุดท้ายแล้วเสื้อผ้าราคาแพงก็ไม่ได้ตีค่าของคนสวมใส่ถึงคุณค่าในตนเอง แต่สิ่งสำคัญของทุกชีวิตที่จะทำให้เรามีคุณค่าได้นั้น คือเป้าหมายที่จะต้องพยายามเดินให้มันไปถึง ถึงแม้ว่าต้นทุนที่มีมันอาจน้อยนิด แต่ด้วยความพยายามจะเป็นตัวนำพาให้ไปถึงเป้าหมายนั้นได้ ความเรียบง่าย และมีเป้าหมายจึงสำคัญ ดังประโยคต่อไปนี้

“ตอนเป็นเด็กนี่ เคยคิดนะว่าทำไมบ้านเราจนจัง อยากสบายอะ แต่พอโตมาอีกหน่อย ไม่หละ ไม่คิดหละ ไม่คิดแบบนั้นหละ กลับขอบคุณที่มีพ่อแม่จนด้วยซ้ำ ความจนและการดิ้นรนของคนเรานั้นทำให้ชีวิตมีค่านะ ยังไงอะ ก็แบบ มันมีเรื่องเล่าอะ เราใช้ชีวิตมาแบบไม่ต้องเยอะอะ รถก็ไม่มีขับเรียนจบแล้วนะ มีงานทำแล้วไงอะ ฉันยังไม่อยากเป็นหนี้ แค่นี้ กยศ.ฉันยังจ่ายไม่หมดเลย เสื้อผ้าไม่ต้องแพง มันอยู่ที่ไม่มีแววน (หัวเราะ) บางคนใส่อย่างดีแต่เหมือนซื้อที่ตลาดนัด พี่ชอบความสะดวกมากกว่า แต่งตัวยังไงให้สะดวก เรียบง่าย ไม่ต้องแพง พี่มีเป้าหมายนะ อยากพัฒนาตัวเองตลอด อยากเรียนให้เยอะ เก่งภาษาอังกฤษ พัฒนาตัวเองให้เก่งขึ้นในทุกๆวัน เนี่ยแหละเป้าหมายของพี่ ทำอะไรก็ได้ให้พ่อแม่ภูมิใจ (ยิ้ม) แล้วก็สบายใจที่สุด”

คุณอร

“โตขึ้นมาที่จำความได้ว่าเรานี้เป็นเด็กตลาด ไปขายของกับแม่ที่ตลาดเล่นบ้าง ช่วยแม่บ้าง โตมา โตมา ชีวิตเราไม่ได้มีอะไรมากเลยนะจะว่าไป ง่ายๆ เพราะเราดูแล้วยๆเอื่อยๆด้วยแหละมั้ง (หัวเราะ) แต่พี่มีเป้าหมายในชีวิตนะ ไม่มีใครรู้หรือถ้าดูจากภายนอก พี่อยากเรียนให้สูงๆ ทำงานมาพี่ส่งเงินให้แม่หมดทุกเดือน ช่วยเขาใช้หนี้ก่อน ให้เขาได้สบายบ้าง เราอยากเรียนต่อจบเอกเลยเนี่ย ไม่ชอบเป็นหนี้สิน ไม่ต้องเปรียบเทียบกับใคร ชีวิตของเราไม่เหมือนกัน ง่ายๆสบายๆ แต่เดินไปข้างหน้าทุกวัน”

คุณมนัส

“ขยันกะลูก แม่บ่มีการศึกษาที่สูง ขาก้พิการ แต่แม่สู้หน้าลูก สู้ อีกก็ต้องสู้ เพราะเฮาบ่าเหมือนเป็น อดทน เงินทองหามาได้ก็ต้อสู้จักเก็บ บ่าใจ้อยากได้อะหยั่งก้ซื้อ ก็ซื้อ แล้วเฮาจะไปมีเก็บอะหยั่งอะ ของก้บ่าดีไปซื้อไปคาวนมันมา มีอะหยั่งก้ใจอันนั้นอะ สมัยก่อนเฮายังหย่างไปไหนมาไหน เฮายังไปได้ เฮาไปยึดติดกับวัตถุเอง แม่หน้าบ่าอยากเป็นหนี้ มีอะหยั่งก้กินอันนั้น บ่ามีก้บ่าใจมัน สบายใจดี แม่ก้เก็บตังค์ไว้แบ่งบ้านให้ลูกดีกว่า”

“ขยันนะลูก แม่ไม่มีการศึกษาที่สูง ขาก้พิการ แต่แม่สู้นะลูก สู้ เหนื่อยก็ต้อสู้ เพราะเราไม่เหมือนคนอื่นเขา อดทน เงินทองหามาได้ก็ต้อสู้จักเก็บ ไม่ใช่้อยากได้อะไรก็ซื้อ ก็ซื้อ แล้วเราจะไปมีเก็บอะไร ของก้ไม่ควรซื้อคาวนมันมา มีอะไรก้ใจอันนั้น สมัยก่อนเรายังเดินไปไหนมาไหน เรายังไปได้ เราไปยึดติดกับวัตถุเอง ป้านะ ไม่อยากเป็นหนี้ มีอะไรกินอันนั้น ไม่มีก้ไม่ใช้มัน สบายใจ แม่ก้เก็บเงินไว้สร้างบ้านให้ลูกดีกว่า”

คุณแม่ติ

1.6.2 เรียบง่าย แต่ขาดเป้าหมาย

ชีวิตของคนอีกหลายคนที่มีชีวิตที่ไร้ซึ่งเป้าหมายของชีวิต หาได้มาใช้ไป ไร้ซึ่งการวางแผนการใช้ชีวิตที่ดี ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย แต่ไร้ซึ่งจุดหมาย อาทิ การใช้จ่ายเงินเกินตัว

การบริหารเงินไม่เป็น การฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย การไม่รู้จักรักษาประหยัด การใช้ชีวิตที่ไม่พอคิ ก่อให้เกิดความจนที่ไม่สิ้นสุด และหนี้สินติดตัว ดังประโยคต่อไปนี้

“เงินเดือนแต่ละเดือนของพี่ไม่พออะ ค่าห้องก็ตั้ง 3,000-4,000 แลละ ไม่รู้เอาไปใช้อะไรนะ มารู้ตัวอีกทีอ้าว! เงินหมด (หัวเราะ) ต้นเดือนก็กินหุ ปลายเดือนก็มาฆ่า โอ๊ย ชีวิตนะตอนนั้นนี่ กิน เทียว ทำงาน อยู่อย่างงี้อะ”

คุณปอนด์

“หาเงินมาได้แล้วเหมือนเยอะ ตอนนั้นอยากไป อยากมีรถแหละ ผ่อน ไปสิรถ อยากมีครอบครัวให้ครบใจ อ้าว! ขอลูกบ้าง เงินหามา อ้าวจ่ายค่ารถ นมลูก เงินนี้เรามีเท่าไรให้พวกหมด สุดท้ายโดนมันซ่อม ไม่ได้อะไรซักบาท ลูกยังไม่ได้เลย ตอนนั้นก็แทนที่จะเก็บเงินบ้างเนอะ ไม่อะ กิดไม่ได้จริงๆตอนนั้น”

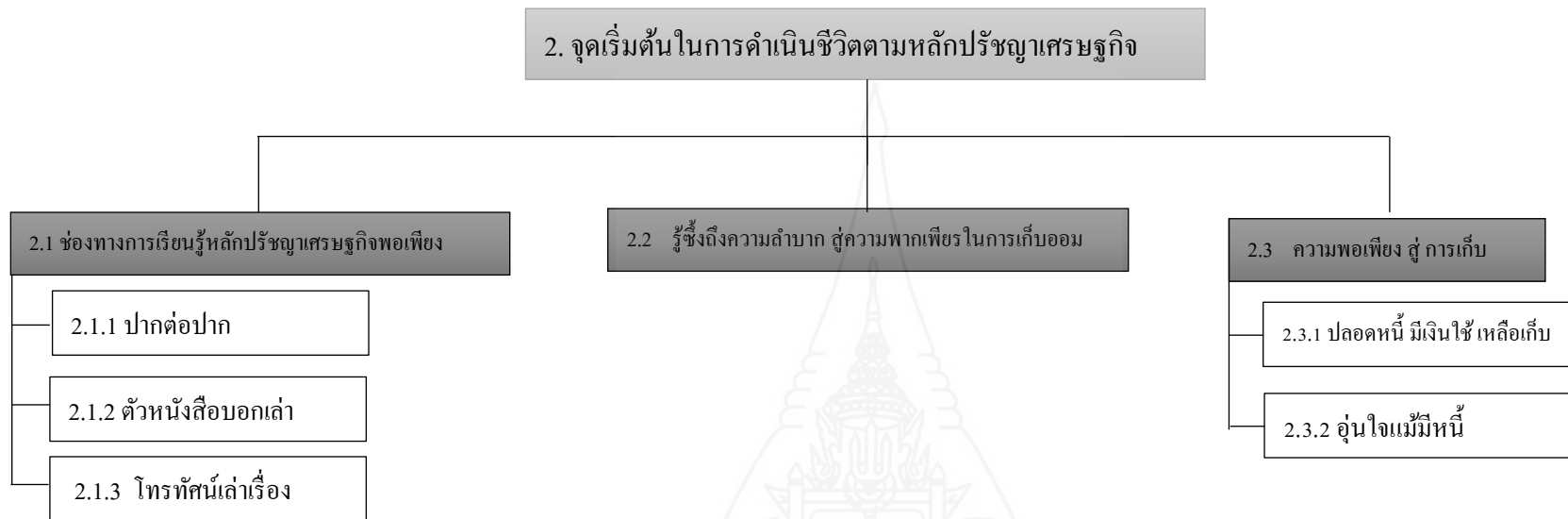
คุณอ้อม

“พี่หัวอ่อนอะ ตอนแรกนะมีน้องคนหนึ่งสอนบอกเราว่าอย่าเป็นหนี้ เราก็เชื่อนะ แต่พอนานไปเห็นน้องอีกคนเค้ามีบัตรอะ เราเริ่มอยากทีหละ เอามาผ่อน โทรศัพท์ ทีวี โท ทีนี้ที่บ้านเลย ใช้เงินเกินตัวอะ ทำงานมาเงินสองคนสามีไม่พออะ ต้องบ่งใช้หนี้ ไหนจะซื้อข้าวสารไว้อีกหละ ใช้เงินเกินตัวจริงๆ สุดๆอะ”

คุณชัย

“อยากเทียว ตกพบกับแฟนว่า เก็บเวลาเทียวก่อนแต่งงานเนอะ เราก็เทียวเลย ค่ะ กินดี หุหุรา เงินเดือนเป็นหมื่นๆนะ หมดกับการไปเทียวนี้หละ ไม่ไปเทียวแบบนอนค้าง ก็เทียวกินกาแฟคูคิอะ ถ่ายรูปลง โทสน์ นั่นนี่ ไม่เคือครอนใจ เงินไม่พอเคียวโทรไปยืมแม่ (หัวเราะ)... ของนี้ต้องแบบยี่ห้ออะ ไม่มีใครห้ามใครนะ ฮีหี รองเท้าผ้าใบจี้ เจ็ดแปดพัน ฟุ่มเฟือยมาก มาก มาก (เน้นเสียง หัวเราะ)”

คุณผัก

ภาพที่ 4.3 จุดเริ่มต้นในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ประเด็นหลักที่ 2 จุดเริ่มต้นในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.1 ช่องทางการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

มนุษย์เรานั้นมีการเรียนรู้เกิดขึ้นตลอดเวลาตั้งแต่แรกคลอด และเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต เนื่องจากดำเนินชีวิตในแต่ละวันเราทุกคนอาจต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆมากมาย มนุษย์จึงได้เรียนรู้ที่จะปรับตัวด้วยการแสดงพฤติกรรมต่างๆกับสถานการณ์ที่ตนประสบอยู่ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอีกหนึ่งบทเรียนที่ควรค่าแก่การเรียนรู้ และฝึกฝนเพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีงามในชีวิตของมนุษย์อีกเช่นกัน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนมากเกิดความสนใจและต้องเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำมาปรับใช้ในชีวิตของตน โดยมีการศึกษาข้อมูลผ่านการรับรู้ในประเด็นย่อย ดังนี้

2.1.1 ปากต่อปาก

เป็นการรับรู้ข่าวสารผ่านบุคคลต่างๆ ที่เขาเหล่านั้นได้ไปประสบพบเจอ ซึ่งข้อมูลข่าวสารนั้นบางคนได้รับผ่านการอบรม ผู้ใหญ่บ้าน ลูกสาว หรือบางรายได้รับข้อมูลผ่านเพื่อนบ้านถึงหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เพื่อนบ้าน ลูกสาว หรือวิทยากรที่ถ่ายทอดให้ได้ ถูกคิด ดังประโยคต่อไปนี้

“ประกาศจากผู้ใหญ่บ้าน บอกว่าหื้อ ไปปะกันตีศาลาหน้าวัดหละ เป็ลจะมาอู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงหละ ตีนี่ใครบ่มาประชุมเป็ลจะปรับคนละ 50 บาท หยะ ลูกก็ไป ไปยังตีว่า โคนปรับ 50 เนาะ (หัวเราะ) โห ไปแล้วมันตีอะ ไปแล้วมันตีอะ เป็นอู้ตีอะ อู้แดงใจคำเฮาหยะ หลังจากนั้นมากี่สนใจ เป็นบอกเศรษฐกิจพอเพียงไปหมด (หัวเราะ)”

“ประกาศจากผู้ใหญ่บ้าน บอกว่าให้ไปเจอกันที่ศาลาหน้าวัด เขาจะมาพูดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ที่นี้ใครไม่มาประชุมเขาจะปรับคนละ 50 บาท ลูกก็ไป ไปยังตีว่า โคนปรับ 50 บาท เนาะ (หัวเราะ) โห ไปแล้วมันตีอะ เขาพูดตี พูดแทงใจคำเรานะ หลังจากนั้นมากี่สนใจ เขาบอกเศรษฐกิจพอเพียงไปหมด”

คุณลุงไพร

“เฮาก้ปลุกผักปลุกไม้กีนจะอิมมาเมินแล้วเนาะ ตอนแรกก็คิดว่าเฮานี้ก้ใช้ชีวิตแบบพอเพียงแล้วหละ พอเป็นบอกหื้อไปอบรมเกี่ยวกับเกษตร เศรษฐกิจพอเพียง เออ เป็นหื้อไปเฮาก้ไป ไปแล้วเหยิกำนี่ตีใจก้ โคะ ลองเอามาหนะพ้อแหลอะ เออ มันตีแต่ๆเนี่ย ชอบ ชอบ (ยิ้ม)”

“เราก้ปลุกผักปลุกไม้กีนแบบนี้มานานแล้ว ตอนแรกก็คิดว่าเรานี้ก้ใช้ชีวิตแบบพอเพียงแล้ว พอเขาบอกให้ไปอบรมเกี่ยวกับเกษตร เศรษฐกิจพอเพียง เออ เขาให้เราไปเราก้ไปไปแล้วที่นี้ก้ตีใจ โคะ ลองเอามาทำดู เออ มันตีจริงๆ ชอบ ชอบ (ยิ้ม)”

คุณลุงเรือง

“แม้ว่าแม่เป็นคนเก็บเงินเก่งหน้า แต่บางเต๋อดังค์แม่ก็เหมือนหายไ้ แม่จำบ่ไ้ว่าแม่จ่ายอะหยังไปฟ่อง บางเต๋อดังค์ว่าตังค์หาย ผ่อมาก็ไ้ อ้าว! จ่ายค่าเทอมลูกไป จ่ายค่ารถลูกไป บางเต๋อดังค์หะ ลูกสาวบักบ้านมาหั้นเฮาจ่มวาตังค์หายฟ่อง จำบ่ไ้ฟ่อง ลูกเลยบอกว่า ลองทำบัญชีรายรับ รายจ่าย ผ่อค่าแม่ ลูกก็สอน หลังจากนั้นน้่มากหะมาตลอด แม่ก็ชอบ เออ บ่ลืมหะ (หัวเราะ)”

“แม้ว่าแม่เป็นคนเก็บเงินเก่งนะ แต่บางครั้งเงินแม่ก็เหมือนหายไ้ แม่จำบ่ไ้ว่าแม่จ่ายอะไรไปบ้าง บางครั้งก็ว่าเงินหาย มาคิดไ้ อ้าว! จ่ายค่าเทอมลูกไป จ่ายค่ารถลูกไป บางครั้งก็ลืมหะ ลูกสาวกลับมาบ้านเห็นเราบ่เห็นว่าเงินหายบ้าง จำบ่ไ้บ้าง ลูกเลยบอกว่า ลองทำบัญชีรายรับ รายจ่ายดูบ้าง ลูกก็สอน หลังจากนั้นน้ก็ทำมาตลอด แม่ก็ชอบ เออ ไม่ลืมหะ (หัวเราะ)”

คุณแม่ดี

“แม่เป็น อสม แม่มีบ้านก็จริงนะ แต่แม่ไม่มีพื้นที่บ้านในการปลูกพวงปลูกผักนะ แม่ก็คิดว่า เศรษฐกิจพอเพียงเนีย เค้าพูดถึงเกษตรกรรมมากกว่า ก็เราไม่มีที่ที่มีทางอะไรกับเค้าเลยอะ แต่ทีนี้มีเพื่อนบ้านเนียแหละ เค้าเป็น อสม เหมือนกับแม่นี้แหละ วันนั้นเราพูดเรื่องอะไรกันไม่รู้ ไปโผล่เรื่องทำบัญชีรายรับรายจ่าย เค้าก็พูดบอเราว่า เค้าลองทำแล้วมันดี ู้การเคลื่อนไหวของเงินทองในบ้าน แล้วแถมยังรู้ว่า เพื่อน เดือนหนึ่งเรามีรายรับประมาณเท่าไ้ เพราะเราเป็นคนถือเงิน เค้าให้แม่ลองทำดู แม่ทำเลย (หัวเราะ) แม่ก็จำไ้ว่าลูกคนโตเราก้เคยบอแนะ ทุกวันนี้ไม่มีที่นา ที่ไร้นะ แต่มีเงินเก็บหะ (หัวเราะ)”

คุณแม่ทิพย์

2.1.2 ตัวหนังสือบอกเล่าเรื่องราว

เป็นการรับรู้ข่าวสารของผู้ให้ข้อมูลหลักบางราย โดยการผ่านการอ่านหนังสือต่างๆ เช่น วารสาร หนังสือ ที่สอดแทรกเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง หลักการดำเนินชีวิตในหลักของความพอเพียง ดังประโยคต่อไปนี้

“ชอบอ่านหนังสือนะ ยิ่งถ้าเป็นเรื่องของหลักการใช้ชีวิตนะ ชอบมาก ที่จริงแล้วชีวิตมันก็ไม่มีอะไรมากหรอก มันอยู่ที่ความคิดนะ เศรษฐกิจพอเพียงก็เหมือนกัน ชีวิตสายกลางไม่โลก ไม่ทุกข์ ทำดีดีกว่า ยั่งยืนกว่าเยอะเลย ”

คุณอร

“ไม่โลก ไม่อยาก มั้ยก็ไม่ทุกขนะพี่ว่า พี่ไปอ่านหนังสือน่าจะระหว่างรอทำ
ธุระนี่แหละ อ่านไปเจอการทำบัญชี รายรับ รายจ่าย พี่ก็ลองเอามาทำดู พี่ทำไปพี่รู้เลย พี่นี่ชอบซื้อ
ของกิน ของน่ารัก น่ารัก ไอ้ ไม่เอาหะ พี่เลยลดการซื้อของ พี่ชอบอ่านหนังสือไง วันนั้นถ้าไม่อ่าน
พี่ก็คงอ้วนเพราะกิน ไปแล้วหะ มีเงินเหลือเยอะกว่าเดิมอีก (หัวเราะ)”

คุณมนัส

“รอแฟนที่ห่างหรือทำธุระนี่แหละ หรือแฟนเลิกซื้อรองเท้าถ้าจำไม่ผิด
เขาแจกเอกสารไง เราก็หยิบมาอ่าน อ่านเรื่องราวของความพอเพียงของในหลวง ท่านใช้ยาสิฟินที่
บีบแล้วบีบอีก ของที่ท่านใช้ก็ราคาไม่แพง ทุกอย่างที่ท่านก็ซื้อ ได้สบายๆ แล้วเราก็มาคิด แล้วเราหะ
เราต้องทำงานหนึ่งเดือนเต็มๆ แต่เอาเงินมาซื้อของมีหยู้อ มันกินใจอะ มันแทงใจดำนะ อันที่จริงอะ
หลังจากนั้นก็เอามาคิด ทบทวน มองไปรอบๆห้องนะ รองเท้าจี่ เสื้อผ้าเต็มตู้จี่ บางตัวใส่ไม่เกิน 3
ครั้งอะ เสียหาย พี่เลยค่อยๆลดลง นี่ถ้าไม่ได้วารสารเล่มนี้นะ ตอนนี่คงยังคิดไม่ได้อะ (หัวเราะ)”

คุณพิก

2.1.3 โทรทัศน์เล่าเรื่อง

เป็นการรับรู้ข่าวสารผ่านการดูโทรทัศน์รายการ สารคดี หนังสือ ที่เกี่ยวกับ
เศรษฐกิจพอเพียงที่น่าสนใจ จึงก่อให้เกิดความสนใจในข้อมูลที่ตนได้รับชมผ่านทางสื่อโทรทัศน์
ดังประโยคต่อไปนี้

“วันนั้นเบื่อกๆ ใจ เดี๋ยวไปหยิบวีโมทหาหนังดู เปิดไปเลื่อนไปเลื่อนมา เจอ
ละครเกี่ยวกับครูผู้เสียสละ เราก็นั่งดู น้ำตาซึม น้ำตาลดอะ คนหนึ่งคนเขาสามารถทำได้ขนาดนี้
เลยหรอ เฮ้ย แล้วเราอะ หลังจากนั้นความคิดเปลี่ยนแปลงนะ เอาจริงๆ”

คุณปอนด์

“ลูกคน โดมันชอบดูทีวี มันอ้วน กินเก่ง นอนดูทีวีกันวันนั้นฝนตก เห็นมัน
นั่งดูละคร เราก็นอนบนเตียงดูเรื่อง ข้าราชการที่รับใช้ผ่านดินอะ เราชอบเลยนะ เดิมที่เรารักใน
หลวงกันอยาแล้วไง แต่จะมีใครปฏิบัติตัวตอบแทนในหลวงแบบนั้นหะ”

คุณยู้ย

“ซักผ้าอยู่เราก็นิสัยเสีย เปิดทีวีทิ้งไว้ให้มันคุยของมันคนเดียว ระหว่างรอผ้า
ก็เลยมานั่งหน้าทีวี เป็นรายการสารคดีเกี่ยวกับพอเพียง ก็มีคนมาพูดว่าเค้าเปลี่ยนแปลงตัวเองด้วย
หลักพอเพียงนี้ นี่ก็อ้วนดู จากคนเป็นหนี้ หมดหนี้ได้มันก็น่าสน ปราบกว่าดูจนจบ แล้วมันก็
น่าสนใจใจ”

คุณอ้อม

2.2 รู้ซึ่งถึงความลำบาก รู้ความพากเพียรในการเก็บออม

สิ่งหนึ่งที่มนุษย์ทุกคนไม่สามารถเลือกได้ คือ เลือกเกิด เราทุกคนเลือกเกิดไม่ได้ สิ่งหนึ่งที่เมื่อเวลาผ่านไป มนุษย์เกิดการเรียนรู้ สิ่งที่ดีงาม สิ่งที่ถูกต้อง เมื่อเกิดการเรียนรู้ขึ้น มนุษย์สามารถเลือกได้ว่าจะทำ หรือไม่ทำ เลือกและตัดสินใจด้วยตนเองได้ว่า ดีหรือชั่ว เราเลือกเกิดไม่ได้ แต่เลือกที่จะเป็นเลือกที่จะทำ และเลือกที่จะคิดด้วยชีวิตของเราเอง จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักได้เรียนรู้การใช้ชีวิตที่ผิดพลาดที่ผ่านมา และได้เรียนรู้หลักของการใช้ชีวิตที่ดีขึ้นด้วยหลักหลักของการใช้ชีวิตที่ดีขึ้นด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ว่าจะเป็นจากสื่อบุคคล โทรทัศน์ หรือแม้แต่สื่อสิ่งพิมพ์ แล้วได้พบกับจุดเปลี่ยนที่อาจจะไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปไวนัก แต่ก็เป็นสัญญาณของการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น

อาชีพคือ การทำงานของมนุษย์ คือการแบ่งหน้าที่การทำงานของคนในสังคม และทำให้การดำรงอาชีพในสังคมได้ บุคคลที่ประกอบอาชีพจะได้ค่าตอบแทน หรือรายได้ที่จะนำไปใช้จ่ายในการดำเนินชีวิต และสร้างมาตรฐานที่ดีให้กับครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ อาชีพทุกอาชีพหากแต่เป็นอาชีพสุจริต ไม่คดโกงใคร ไม่เบียดเบียนใคร ย่อมเป็นสิ่งที่มีความเกียรติ และศักดิ์ศรี อาชีพทุกอาชีพจะมีค่าตอบแทนคือ เงิน แต่ที่สำคัญกว่าการได้เงินมา คือ การบริหารเงินที่ดี จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีหลักของการดำเนินชีวิตที่ดีภายหลังเปิดใจเรียนรู้หลักเศรษฐกิจพอเพียง และได้เรียนรู้หลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างละเอียด นำหลักการสู่การปฏิบัติ โดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงอาชีพเดิมของตนแต่เป็นการมองหาสิ่งที่ตนเองมีอยู่ทำให้เกิดประโยชน์มากขึ้น ก่อให้เกิดความสุขมากขึ้น โดยการ กิน อยู่ใช้อย่างพอเพียง กินในสิ่งที่ตนเองลงมือปลูกเอง กิน ใช้ในสิ่งที่ตนเองมี ไม่มากไป ไม่น้อยไป อยู่อย่างพอเพียง พึงพอใจในสิ่งของ ที่อยู่อาศัย สังคม วัฒนธรรม และใช้ทุกอย่างเท่าที่จำเป็นไม่ว่าจะเงิน ชีวิต ที่ดำเนินอยู่บนทางสายกลาง ไม่โลภมาก และไม่หลงไปกับค่านิยมทางด้านวัตถุ หรือกระทั่งการทำกราดบันทึกรายรับ รายจ่ายในแต่ละวัน เพื่อให้ทราบถึงการใช้จ่ายของตนก่อให้เกิดการประหยัด อดออม และการเก็บ ดังประโยคต่อไปนี้

“ลองดูมาหมดแหละ บ่ว่าจะเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพ ปลูกผักปลูกไม้ไว้กินเอง มันจะไคได้อะ มัน มัน สบายใจเนอะ ดันทุนเฮามีน้อย แต่เฮาก่ออยู่แบบพอเพียงเนี่ยแหละ หนังก้อมมีมือะหยั่งกัใจอันนั้น ไปเคือคร้อนกับเป็น ลุงเลี้ยงงัว เลี้ยงควาย ลุงก้อเอาขี้มันเนี่ยไปใส่โด่ง ข้าวงามขนาด ข้าวลุงก้อมได้ซื้อกิน ผักก้อมได้ซื้อ หนังก้อมมีที่จ่าย เงินทองได้มา เหลือก้อมเก็บไว้ เพื่อลูกเพื่อเต้าไป (หัวเราะ)”

“ลองดูทำมาหมดแล้ว ไม่ว่าจะป็นปุ๋ยหมักชีวภาพ ปลุกผักปลุกไม้กินเอง มันยังงៃอะ มัน มันสบายใจเนอะ ต้นทุนเราน้อย แต่เราก็อยู่อย่างพอเพียงแหละ หนึ่ก็ไม่มี มีอะ ไรก็กิน อันนั้น อย่าไปเดือดร้อนกับเขา ลองเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย ลองก็เอาขี้มันนี่ไปใส่ทุ่งนา ข้าวโตสวย ข้าวลู่ก็ไม่ได้ซื้อกิน ผักก็ไม่ได้ซื้อ หนึ่ก็ไม่มีให้จ่าย เงินทองได้มาเหลือก็เก็บ เพื่อลู่ๆ ไป (หัวเราะ)”

คุณลู่เรื่อง

“ที่ก็ไม่มีทำไร ทำนา ก็จริงนะ แต่มันทำได้อะ เราจัดการเคลื่อนไหวของบ้านทั้งหมด ใครใช้เงินเท่าไร ลูกคนไหนใช้เงินเยอะ อะไรสำคัญเก็บไว้ ไม่สำคัญแม่เอาออก สบายใจนะ แม่ขายของวันนี้ได้ก็บาท กำไรลดต้นทุน นั่นแหละเงินเก็บ เงินฉุกเฉิน มันอุ่นใจอะ บอกไม่ถูกนะ มีหนึ่นะแม่อะ ยังใช้ไม่หมดหรอก แต่เป็นหนึ่บ้านงៃ เรามีเงินจ่ายหนึ่ มีเงินใช้อะ แม้ว่าแม่ไม่ต้องเครียดมากเหมือนก่อนอะ แม่รู้ว่าเงินไปไหน มาไหนอะ ดี ดี ลู่”

คุณแม่ทิพย์

“พี่นะตอนสมัยเรียนนะ สลิด แรด ไม่เคยช่วยพ่อทำงานนะ แต่พอพ่อตาย นี้ก็ต้องช่วยแม่งៃ เพิ่งรู้ว่ามันเหนื่อยมาก เหนื่อยมากจริงๆนะ เข้าใจพ่อเลย แทบอยากร้องไห้อะ พอลองได้ลงมือทำอะ เราถึงรู้ว่ามันลำบาก เขาหาเงินมาให้เราเรียนเนี่ยลำบากจริงๆ รู้ซึ่งเลย ตอนนี้รู้ค่าของเงิน จะใช้อะ ไรก็ต้องคิดก่อนเลย บันทึกลงเลย เงินเหลือเก็บมันสบายใจกว่านะ เอาจริงๆแล้วอะ มีความสุขอะ ไม่ต้องกังวลอะไรเลย”

คุณปอนด์

“แม่ชอบกินผักกินไม้ ปลุกคนเดียวยาเยอบได้ ปลอดสารพิษจ้าว สบายใจ ตอนนีแม่บ่มีหนึ่สิน แพนที่อตั้งค์มาแต่ใดเก็บ พร้อมจดบันทึกลง เดือนนี้ได้เท่าใด เขาตัดผมที่ลู่ค้าได้ก็คน บางวันแม่ใช้ตั้งค์แค่ 50 บาท 20 บาท เงินมันก็เหลือ ใจลู่ เขาขู้ โดยที่วันแต่ละวันเขาใช้ตั้งค์หยะอะหยัง แม่อะข้าวบ่ได้ซื้อ โละ อะหยังบ่ค่อยได้ซื้อ กินหนะลู่กินหื้อมันพอดี บ่อยากได้อะหยังอะ ทวีก็มี รถก็มีแล้วหละ เสื้อผ้างามบ่ต้องใส่อะหยังแต่ว่า บ่ใจว่าจะได้ไปไหนโละ อยู่จะอี่หละลู่ มีความสุขดี สบายใจ”

“แม่ชอบกินผัก กินไม้ ปลุกคนเดียวยาไม่ใส่ ปลอดสารพิษคะ สบายใจ ตอนนีแม่ไม่มีหนึ่สิน แพนหาเงินมาได้เท่าไรเก็บ พร้อมจดบันทึกลง เดือนนี้ได้เท่าไร เราตัดผมให้ลู่ค้าได้ก็คน บางวันแม่ใช้เงินแค่ 50 บาท 20 บาท เงินมันก็เหลือ ใจลู่ เราท้รู้ว่าแต่ละวันเราใช้เงินอะไรบ้าง แม่ ข้าวก็ไม่ได้ซื้อ อะไรก็บ่ค่อยได้ซื้อ กินหนะลู่กินหื้อมันพอดี ไม่ได้อยากอะไร ทวีก็มี รถก็มีแล้ว เสื้อผ้าสวยๆก็ไม่ต้องใส่อะไรมากมาย ไม่ได้ไปไหน อยู่แบบนี้หละลู่ มีความสุขดี สบายใจ”

คุณแม่ที

“ตั้งแต่เริ่มทำบัญชีรายรับรายจ่ายเป็นแล้ว ทำเป็นนิสัยเนี่ยนะ รู้สึกว่าเราเหมือนมีสตินะ รู้ว่าวันหนึ่งเราใช้เงินที่หามาได้เองแต่ละบาทไปกับอะไรบ้าง เดือนหนึ่งเราส่งให้พ่อกับแม่เยอะนะ พอเราเขียนลงไปว่าเงินส่งให้พ่อกับแม่จ้ะ มานั่งอ่าน มันก็รู้สึกดี เกิดมาทั้งทีอะ เราก็ทำหน้าที่ของลูกที่ดีเนอะ ต่อให้เราเงินเก็บไม่มากอะ หนึ่ กยศ.เราก็ต้องทยอยใช้ แต่เราก็เก็บไว้เพื่อใช้หนึ่อะ มันคืออะคะ อืมบอกไม่ถูก รู้แต่ว่ามันดี อุ่นใจดีคะ”

คุณมนัส

“มันไม่สำคัญหรอกว่าเราจะได้เงินมากี่บาท แต่มันสำคัญว่า เราใช้เงินที่หามาได้ยังไงดีว่า เราว่า อืม (อืม) ยังไงอะ อืม เงินเดือนไม่ได้เยอะนะ แต่เราว่าเราใช้แบบมีการวางแผนอะ เราเคยลำบาก เรารู้ว่าเงินทองนี่มันหายาก ใช้แป๊บเดียวก็หมด ไม่เอาดีกว่า เอาแบบว่าใช้ยังไงให้เงินเหลือ แล้วเราสบายใจดีว่า ไหนจะหนึ่ กยศ.ที่กู้เข้ามาอีกหละ ตอนเรายืมมาอะเรายืมได้ แต่พอเราต้องใช้คืนนี่สิ เราก็ต้องใช้คืนได้ เพื่อให้รุ่นน้องอีกไง...ดีคะดี เราใช้ชีวิตแบบพอเพียงแบบนี้มันมีความสุขดีนะ รถก็ไม่มาขับไปโน่น นี่ นั่น ไม่เห็นเป็นไร เรานี้ไม่ได้มีความอยากได้นะ ไม่ชอบเป็นหนึ่ (หัวเราะ) อยู่แบบนี้แหละ ธรรมดา ธรรมดา ไม่เดือดร้อนดี มีความสุขกับสิ่งที่มี และเป็น ู้ชอบ ชอบ (หัวเราะ)”

คุณอร

“พ่อแม่ลุงนี่เป็นนี่ดีหน้า สร้างดีสร้างนาให้ลูกหลานไว้เป็นมรดก ภู่วันนี้ลุงชอบไปไร่ไปนา ลุงไปเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาแล้วลุงก็เอามาใช้ ขุดบ่อปลา เลี้ยงปลา ปลูกผัก ปลูกข้าว ภู่วันนี้ลุงพอมีพอกิน บ่ไปเดือดร้อนไผอะ อืม ลุงก็ภูมิใจในตัวเก่าภู่วันนี้อะ ลุงมีความสุขขนาด ลุงสบายใจ ลุงเป็นเกษตรกรที่มีความสุขใจ สุขกาย (หัวเราะ) ลุงบ่มีหนึ่หละ ลุงก็โล่ง พอลอบ่เอาแล้วหนึ่ลีน ลุงหาลาบ (หัวเราะ)”

“พ่อแม่ลุงเขาดีมาก สร้างที่สร้างนาให้ลูกหลานไว้เป็นมรดก ภู่วันนี้ลุงชอบไปไร่ไปนา ลุงไปเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาแล้วลุงก็เอามาใช้ ขุดบ่อปลา เลี้ยงปลา ปลูกผัก ปลูกข้าว ภู่วันนี้ลุงพอมี พอกิน ไม่ไปเดือนร้อนใคร อืม ลุงก็ภูมิใจในตัวเองนะ ภู่วันนี้ ลุงมีความสุขมาก ลุงสบายใจ ลุงเป็นเกษตรกรที่มีความสุขใจ สุขกาย (หัวเราะ) ลุงไม่มีหนึ่แล้ว ลุงก็โล่ง พอแล้ว ไม่เอาแล้ว หนึ่ลีน ลุงเข็ดหาลาบ (หัวเราะ)”

คุณลุงไพโร

“เที่ยวน้อยลง กินของแพงน้อยลง ของมีฮั่ฮั่ฮั่เงินดูได้แต่ไม่ซื้อ ภู่วันนี้มีเงินเก็บบ้าง ใครใช้เงินเยอะเปิดบัญชีรายรับรายจ่ายดูได้ มีเงินเก็บแล้ว ภู่วันนี้ ดีใจ (หัวเราะ)”

คุณผัด

“ตั้งแต่นั้นจากหัวเก่ามา โสคนี่มันดินะทำงานทุกอย่างเงินก็เป็นของเราหมด สบายใจ ชีวิตเราผ่านอะไรมาเยอะ ตอนนี่ก็ถือว่าดีที่สุดนะ สบายใจ ทำงาน เก็บเงินดีกว่า นี่จะได้หมดด้วย มันก็ดีขึ้นนะชีวิต ไม่ต้องทุกข์ใจ (ยิ้ม)”

คุณอ้อม

“ปลูกข้าว เลี้ยงปลา ปลูกผัก ทำงานรับจ้างเขากลับมามีของกินเต็มบ้านเลย ไม่ต้องซื้อเลย อุ่นใจไม่ต้องกลัวอดเลยนะบ้านเรา ลูกอ้วน สมบูรณ์เลย นี่ก็เลยสมบูรณ์ไปแหละ (หัวเราะ) เหลือแต่หนี้ แต่ก็สบายใจขึ้น บอกลูกให้ช่วยกันประหยัด บอกแฟน ทุกคนก็ดินะ ไม่ค่อยขอตั้งค์แหละ เราทำบัญชีด้วยใจ จะรู้ว่าใครใช้ตั้งค์เยอะ เสร็จแน่ (หัวเราะ)”

คุณผู้ย

2.3 ความพอเพียงสู่การเงิน

เงินเป็นสื่อกลางที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนที่ถูกพัฒนาขึ้นมาจากอดีตเงินเป็นตัวช่วยสื่อกลางในการอำนวยความสะดวก เงินจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะมีบทบาทมากในชีวิตประจำวันของเรา ตอนไปซื้อของก็มีเงินเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยน เงินช่วยให้เกิดการผลิต เป็นสิ่งที่ช่วยสามารถชำระหนี้ และเป็นเครื่องช่วยวัดมูลค่าสินค้า หรือบริการต่างๆ จากการศึกษา พบว่า ภายหลังที่ผู้ให้ข้อมูลได้เรียนรู้ เปิดใจยอมรับ นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ เศรษฐกิจการเงินของผู้ให้ข้อมูลหลักมี 2 ลักษณะ คือ 2.3.1 ปลอดภัย มีเงินใช้เหลือเก็บออม และ 2.3.2 อุ่นใจแม้มีหนี้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 ปลอดภัย มีเงินใช้เหลือเก็บออม

เงินที่หามาได้เท่าใดนั้นไม่สำคัญเท่ากับการเก็บออมได้มากเท่าใด มีผู้เชี่ยวชาญหรือหนังสือหลายๆ เล่มที่มีการสอนหลักการออมเงินไว้มากมาย โดยการหักเงินออมก่อนเป็นสิ่งแรก ที่เหลือเป็นการบริหารเงินของผู้ใช้ สิ่งที่สำคัญกว่าการหาเงินมาให้ได้นั้น นั่นคือการบริหารเงิน หากหาเงินมาได้มากมาย แต่ไร้ซึ่งหลักการบริการเงิน ขาดหลักการที่ดี ก็เท่ากับว่าเงินที่ได้มานั้นสูญเปล่า จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีเศรษฐกิจการเงินพอใช้ ในที่นี้คือ เงินพอกับค่าใช้จ่ายภายในบ้าน พอใช้กับครอบครัว ตนเอง โดยที่ไม่ได้หยิบยืม หรือกู้หนี้ยืมสินใครเขา มา และมีเงินเก็บคือ การมีเงินเก็บไว้ใช้ในยามแก่เฒ่า เก็บเพื่อใช้ในยามจำเป็น หรือเพื่ออนาคตของตนเอง ดังประโยคต่อไปนี้

“ทุกวันนี้ลุงมีตั้งค์พอใจ แล้วก็มีเก็บ มันบ่ได้นักหรอกลูก แต่มันก็ยังมียังเก็บนะ”

“ทุกวันนี้ลุงมีเงินพอใช้ แล้วก็มีเงินเก็บ มันไม่ได้มากหรอกลูก แต่มันก็ยังมียังเก็บเนอะ”

คุณลุงไพร

“หื้อเมียเก็บอย่างเดียว ลุงก็มีแอบ แอบฟ่อง (หัวเราะ) ลุงก็แบ่งหื้อเมียลุงเก็บ ฟองกำ แบ่งๆกัน ลุงยังเก็บออมเลย ตั้งคักปอ ใจกูเดือน บ่มีขาด นั้นบ่หนักหрокอิหล่า แต่มันปอ ใจ ก่อปอแล้ว (หัวเราะ)”

“ให้เมียเก็บอย่างเดียว ลุงก็มีแอบ แอบบ้าง (หัวเราะ) ลุงก็แบ่งให้เมียบ้าง ลุง ก็เก็บบ้าง แบ่งๆกัน ลุงยังเก็บเองเลย เงินก็พอ ใจทุกเดือน มันไม่มากหрокหนุ แต่มันพอ ใจก็ดีแล้ว (หัวเราะ)”

คุณลุงเรือง

“ปอกินปอ ใจ มีเก็บบ่หนักแต่มีเก็บอยู่ บ่ต้องไปเคื้อคร้อนมัน บางเดือน ค่าใช้จ่ายนัก เขายังมีเงินตีเสาเก็บ ไว้อยู่ ก่อมาจ่ายก่อน เดือนหน้าก่อยเก็บคืนอีกะ บ่ต้องเดือนร้อน ลูก ปอกินปอ ใจมีเก็บบ่หนักบ่น้อย บ่มีหนัก่อ”

“พอกินพอ ใจ มีเก็บไม่มากแต่มีเก็บอยู่ ไม่ต้องไปเคื้อคร้อนกับมัน บาง เดือนค่าใช้จ่ายมันเยอะ เรากียังมีเงินเก็บ ไว้อยู่ ก่อมาจ่ายก่อน เดือนหน้าก่อยเก็บคืน ไม่ค่อย เคื้อคร้อนลูก พอกินพอ ใจ มีเก็บไม่มากไม่น้อย ไม่มีหนัก่อ”

คุณแม่ลิ

“เก็บค๊ะ เก็บ ไม่เก็บไม่ได้ค๊ะ เราไม่รู้หрокอนาคต เราอาจจะจำเป็นต้อง ใจ เงิน อยากมีธุรกิจเป็นของตัวเอง แบบเราหน้าปลวกไม่สวยนะ มีรายเงินเก็บ (หัวเราะ)”

คุณปอนด์

“พอแล้ว เซ็ดหลายมาก เงินหามาได้ให้ผัวเนี่ยอย่างเดี่ยวนี๊ ตอนนี๊เก็บอย่าง เดี่ยวเลย ใจพอกินหนะ พอกินอยู่แล้ว มีเก็บบ้างกียังคินอะสบายใจดี ”

คุณอ้อม

2.3.2 อุ่นใจแม่มีหนี้

การดำเนินชีวิตอยู่ในยุคการใช้เงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนไม่ว่าจะเป็น การอุปโภค บริโภค หรือการบริการ เงินจึงเป็นตัวกลางสำคัญกับการดำเนินชีวิตแต่ก็ไม่ใช่ว่าทุก เรื่องที่จำเป็นต้องใช้เงิน เมื่อเงินเป็นตัวเชื่อมระหว่างบริการ วัตถุประสงค์ของ การบริโภค บางครั้งตัวเราเองจึงพลั้งเผลอใช้เงินที่หามาได้จนเกินกำลังของรายรับที่มี จึงก่อให้เกิดหนี้สินติดตัวจากการ วิเคราะห์ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักบางรายถึงแม้จะมีหนี้สินที่ต้องทยอย ใจ คิน แต่เงินก็ยังคงพอ ใจจ่ายในแต่ละเดือน และยังมีเงินเก็บ ซึ่งจำนวนเงินเก็บอาจจะไม่มาก เพื่อ ความสบายใจและเพื่ออนาคตที่ดีของตนเองและครอบครัว ดังประ โยคต่อไปนี้

“มีหนี้มีสิน แต่มีเงินจ่าย มีเก็บไว้บ้าง ไม่ต้องไปหมุนเงินใช้หนี้เหมือนเมื่อก่อนก็ดีนะ มีเก็บเล็กๆน้อยๆ พอให้อุ่นใจ เป็นลูกหนี้ที่ดีอยู่ (หัวเราะ)”

คุณแม่ทิพย์

“เก็บเงินไว้ใช้หนี้ กยศ.เป็นรายปี เก็บเงินไว้ใช้ฉุกเฉิน เก็บไว้ให้มันนอนนิ่งๆ ในบัญชีบ้าง ให้แม่ใช้ทุกเดือน แค่นี้ก็พอแล้ว ชีวิตไม่มีอะไรมา ไม่เคียดรอน (ยิ้ม)”

คุณอร

“เงินเก็บมีน้อย หนี้ก็เป็นหนี้ กยศ... แต่พอใช้ทุกเดือน ส่งให้พ่อกับแม่ให้ได้ทุกเดือนก็มีความสุขแล้ว ทุกวันนี้พอใช้ไม่ต้องขอพ่อกับแม่มาใช้อีก มีเงินเก็บเล็กๆน้อยๆด้วย (หัวเราะ)”

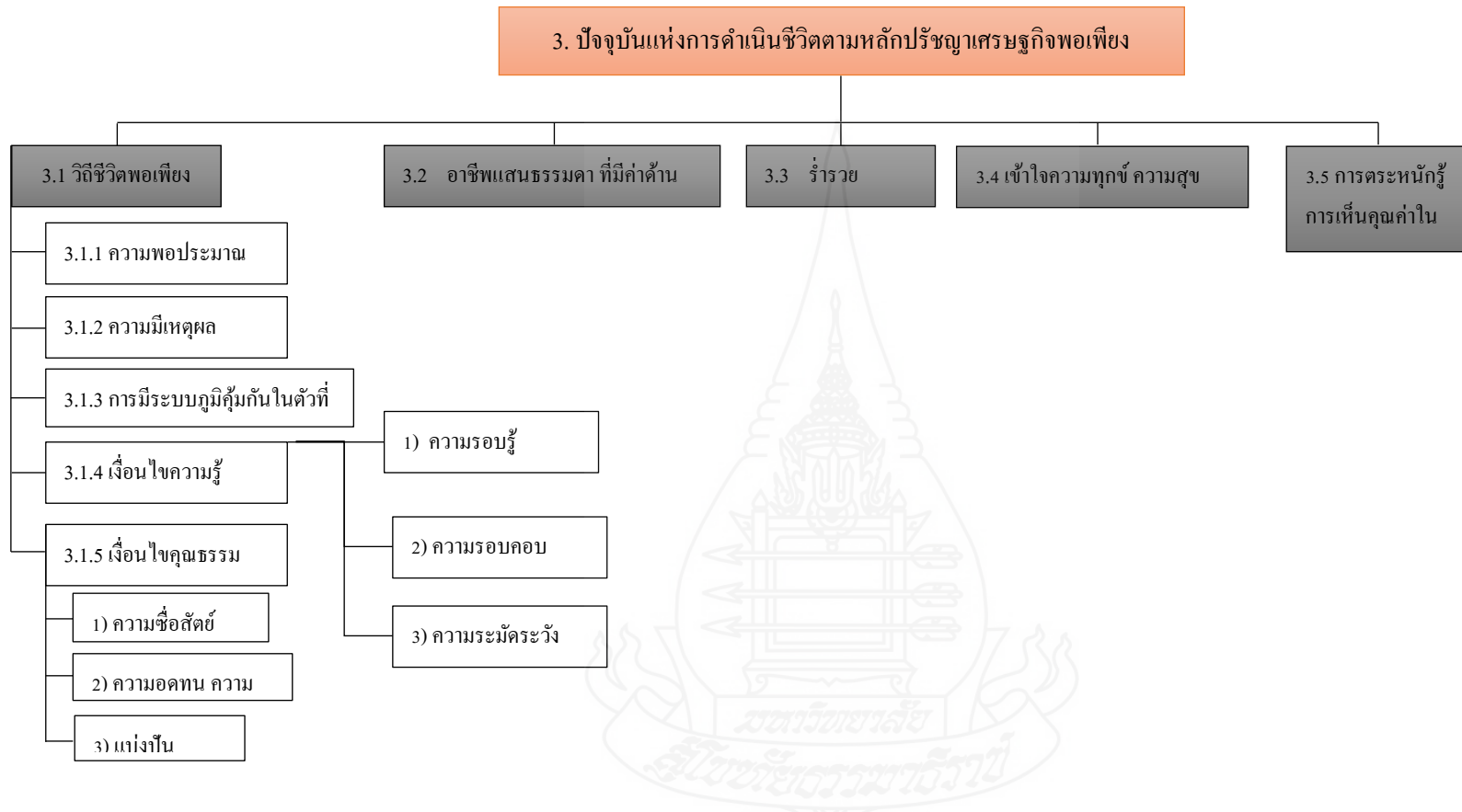
คุณยุ้ย

“ลูกโตขึ้นทุกคน แอมเรามีลูกตั้ง 2 คน ไม่รู้จักเก็บวันนี้ก็ไม่รู้จะเก็บวันไหน ลูกก็ต้องเรียน เลยเก็บเงินให้ลูกเลย หนี้ก็คืนตามกำหนด หมดเมื่อไหร่ก็ดีใจ เก็บอย่างเดียวแหละที่นี้... พอใช้ทุกเดือน มีเก็บอีกต่างหาก ลูกจะได้สบาย”

คุณยุ้ย

ประเด็นหลักที่ 3 ปัจจุบันแห่งการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เปรียบเสมือน หลักการดำเนินชีวิตที่ทำให้พันทุกข์สามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้ เพราะเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา เป็นแนวปฏิบัติ ไม่ว่าจะ เป็นกิจกรรม อาชีพ จน รวย ก็สามารถยึดถือวิถีไทยที่อยู่ กิจ แต่พอดี ไม่ฟุ่มเฟือยในสิ่งที่ไร้ประโยชน์ ประหยัดในทางที่ถูกต้อง ไม่ยึดวัตถุเป็นที่ตั้ง ยึดเส้นทางสายกลางอยู่กันตามฐานะ ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตควบคู่กับหลักของคุณธรรม ความรู้ รวมทั้งประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำเนินชีวิตก็ตาม จงมองหาและไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตพ้นจากความทุกข์ยาก โดยต้องขวนขวาย พยายามไฝหาคำรู้ให้เกิดรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงที่เป็นหลักสำคัญ เป็นเป้าหมายหลัก ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดไป จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังประเด็นดังต่อไปนี้ 3.1 วิถีชีวิตพอเพียง 3.2 อาชีพแสนธรรมดา ที่มีค่าด้านจิตใจ 3.3 ร่ำรวยความสุข 3.4 เข้าใจความทุกข์ ความสุขบังเกิด และ 3.5 การตระหนักรู้การเห็นคุณค่าในชีวิต

ภาพที่ 4.4 ปัจจุบันแห่งการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3.1 วิธีชีวิตพอเพียง

วิถีชีวิตพอเพียง เป็นการดำเนินชีวิตที่มีหลักของความพอเพียงเป็นสิ่งสำคัญ อันประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พร้อมทั้งมีเงื่อนไขแห่งความรู้ คู่กับเงื่อนไขของคุณธรรม ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งที่จะนำพาชีวิตเดินอยู่บนสายกลางแห่งความสุขที่ยั่งยืน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1.1 ความพอประมาณ

ความพอประมาณ เป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับสร้างเศรษฐกิจพอเพียง คือ ต้องรู้จักพอประมาณ เพราะถ้าคนเรารู้จักพอประมาณในความต้องการของตน ความโลภก็จะน้อยลง ความอยากได้ อยากมี ที่ทำให้เกิดการเบียดเบียนตนเองก็จะลดน้อยลง ความพอประมาณ จึงเป็นความพอดี ไม่มากเกินไป ไม่น้อยไปจนสุดโต่ง ไม่ได้สอนให้เป็นคนตระหนี่ ถึ่เหนียว หัวใจของความพอประมาณ คือ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีความพอประมาณในตนเอง ไม่ทำในสิ่งที่เกินความสามารถของตนเองที่มี อยู่กิน อยู่ใช้ เท่าที่ตนเองมี พอใจในสิ่งที่ตนเองหามาได้ และใช้ให้เกิดประโยชน์ ไม่มากไปไม่น้อยไป ดังประโยคต่อไปนี้

“ลูกเหย หลานเหย เขาต้องรู้จักตัวเก่า เขามีเท่าใด เขาต้องรู้ จะไปดิหยะอะหยั่งเกินตัว ไปดิมีความโลภมัน ไข้ได้ไข้มีกับเป็น หื้อรู้จักพอประมาณลูก กูวันนี้ลู่ก็รู้จักประมาณในตัวเก่า เนี้ยหยะหื้อลู่มีกินมีใช้ บ่เป็นหนี้เป็นค้ำเป็น เขากบ่ต้องไปเคือคร้อนคนอื่น เขากมีความสุขดีหนะลูก ถ้าเขามีน้อย เขากู้หื้อมันน้อย เขามีนังกกั้หื้อมันน้อย เขากมีเก็บ ลู่ก็สบายใจ”

“ลูกเอย หลานเอย เราต้องรู้จักตัวเอง เรามีเท่าไร เราต้องรู้ อย่าทำอะไรเกินตัว อย่ามีความโลภมัน อยากได้อะไรกับเขา ให้อู้จักพอประมาณลูก ทุกวันนี้ลู่ก็รู้จักพอประมาณในตัวเอง เนี้ยทำให้ลู่มีกินมีใช้ ไม่เป็นหนี้สินใคร เรากก็ไม่ต้องไปเคือคร้อนคนอื่น เรากมีความสุขดีหนะลูก ถ้าเรามีน้อย เรากู้ใช้น้อย เรามีมากก็ใช้น้อย เรากมีเก็บ ลู่ก็สบายใจ”

คุณลุงเรื่อง

“หยะอะหยั่งหื้อประมาณตัวเก่าลูก จะไปฝืนตัวเก่า หั้นเป็นมีรล ไข้ออยากมีหั้นเป็นมีบ้านใหม่หลังเป็นล้านๆไป ไข้มีกับเป็นลูก เขาบ่สู้กับเป็นหรือกว่า เป็นอาจะเคือคร้อนเดือนก็ได้โล๊ะ เอ...จะเอาตังกั้ไหนดไปจ่ายเป็นค้ำ มันกั้หมุนเวียนหั้นกั้กัน ไปลูก เนี้ยอย่างบ้านแม่เนี้ยถามว่ามันเก่ากั้ เก่ากะ อยู่มาซาวกว่าปีหละ แต่มันกั้กั้อยู่ได้อะลูก แม่บ่อยากเป็นหนี้เป็นสินใคร บ้านกั้อยู่กันสามคน ลูกไปทำงานกรุงเทพ กั้อยู่กันสองคน เขากั้อยู่ได้ลูก... อยากมีบ้านหลังใหม่กะเก็บตังกั้เอา บ่ต้องหลังใหญ่หลังโตหรือลูก อยู่พร้อมหน้าพร้อมตักันกั้บ่อ บ่บ่เคือคร้อน ฝืดลูก เป็นหนี้เป็นเป้งบ้าน ต่ายไปละหั้นหื้อลูก ลูกกั้เคือคร้อนแหม อยู่จะอี่แหละลูก กั้นอิม นอนหลับสบายใจ (ยิ้ม)”

“ทำอะไร ให้ประมาณตัวเองลูก อย่าฝืนตัวเองเห็นเขามีรถก็อยากมี เห็นเขามีบ้านใหม่หลังเป็นล้านๆ ก็อย่าอยากได้กับเขา ลูก เราไม่รู้กับเขาหรอกว่า เขาอาจเครียดทุกเดือนๆก็ได้ นะ เอ...จะเอาเงินที่ไหน ไปจ่ายเขาดี มันก็จะหมุนเวียนหนี้ไปลูก เนี่ยอย่างบ้านหลังนี้ ถามว่ามันเก่าไหม เก่านะอยู่มาสี่สิบกว่าปี แต่มันก็ยังอยู่ได้นะลูก แม่ไม่อยากจะเป็นหนี้ใคร บ้านก็อยู่กันสามคน ลูกไปทำงานกรุงเทพก็อยู่กันสองคน เราก็อยู่ได้ลูก อยากมีบ้านใหม่ก็เก็บเงินเอา ไม่ต้องหลังใหญ่ หลังโตหรอกลูก อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันก็พอ ไม่ไปเคียดรื้อนใครดีลูก เป็นหนี้เข้ามาทำบ้าน ตายไปทิ้งหนี้ให้ลูก ลูกก็เคียดรื้อนอีก อยู่แบบนี้แหละลูก กินอ้ม นอนหลับ สบายใจดีลูก”

คุณแม่ติ

“เรารู้จักพี่คนหนึ่งสนิทกันมากเลยนะ เขาก็เล่าให้เราฟังหมด เงินเดือนออกแต่ละเดือนนะ ต้องเอาเงินไปหมุนหนี้ ใช้จ่ายหนี้เสร็จ ก็กดบัตรนี้แหละ ไปใช้อีกบัตรหนึ่ง เขาก็สอนเราว่าเมื่อก่อนเขากับแฟนทำงานกันทั้งคู่ แต่อยากได้อะไรก็ซื้อ เงินไม่พอก็ทำบัตร ยิ่งมีบัตรความอยากยังมี เขาก็สอนเราว่า ให้มีกิน มีใช้ พอประมาณ อย่ามีความโลภ อยากอย่าให้มาก เนี่ยทุกวันนี้ไม่ไหวหละ ปล่อยให้ล้มละลายไปเลย คือ เราเห็นตัวอย่างมาก็เยอะ ทุกวันนี้ก็อยู่พอประมาณ อยู่แบบพอกิน พอใช้ เสื้อผ้าเรามีแล้วจะไปซื้ออีกทำไม ไอ้ที่มีอยู่ก็ใส่ไม่หมดเลย รองเท้าก็มี มันก็ใส่ได้ทีละคู่ บางสิ่งบางอย่างมันก็เกินพอดี เกิดความจำเป็น เราก็อยู่แบบนี้แหละค่ะ พอดีพอประมาณ ไม่เคียดรื้อนเงินเราด้วย ไม่ต้องไปเคียดรื้อนคนอื่นเขา มีเท่าไร ใช้เท่านั้น”

คุณอร

“พ่อเขาอยู่แบบธรรมดามากนะ มีแต่คนรักเขา ตอนเขาตายมีแต่คนมาช่วยงานศพเขา เพราะพ่อเขาเป็นคนดี ไม่มีเรื่องกับใครเขา เรามีสติได้ตั้งแต่พ่อตายไป เราเลยบอกเลยว่า เราต้องมีชีวิตที่ดี เราเลยเลือกอยู่แบบประมาณตัวเอง ไม่ได้อยากสวย ไม่ได้อยากซื้อเสื้อผ้าสวยๆที่ใส่บ้างไม่ใส่บ้าง เหมือนเมื่อก่อนนะ อยู่แบบพอดีดีกว่า ก็ไม่มีหนี้อะ เป็นความสุขแบบพอดีอะ แต่มันอยู่กับเรานานนะความสุขแบบนี้อะ”

คุณปอนด์

“มีกินเท่าที่มี ใช้เท่าที่มีอะ พอใจในสิ่งที่ตัวเองมี (อืม)”

คุณมนัส

“เราบ้าของแพง เราบ้าของแบรนด์เนมมาเยอะหละ มันเป็นหนี้ เราเหนื่อย เราตามทุกอย่างเลย ตามจนเกินพอดี เกินประมาณตัวเองอะ ไม่เอาแล้ว...อยู่แบบพอดีดีกว่า ไม่เคียดรื้อนตัวเองดี พ่อกับแม่ก็ไม่เคียดรื้อนตามเราไปด้วย”

คุณผัก

“กินมาก ไปก็อ้วน เตื่อคร้อนตัวเอง กินน้อยไปมันก็ไม่อิม เตื่อคร้อนตัวเอง อีกร เอาแบบพอดี พอดี ดีกว่า รู้จักประมาณตนเองอะ เหมือนที่พ่อหลวงสอน ไม่มากไป ไม่น้อยไป คือดีที่สุด”

คุณแม่ทิพย์

“มีตังค์อยู่ร้อยหนึ่งจะ ไปใช้สองร้อยได้จะ ไคลูก มันก็เกินดีเฮามีกะ แล้วเฮา จะไปเอาเหมร้อยหนึ่งดีไไหนอะ เตื่อคร้อนป้อแม่เหมมาอะกะ มีร้อยใช้ร้อยมันก่พอดี แต่ถ้ามีร้อยใช้ ห้าสิบบาทมันก่เหลือ มันดีกับตัวเก่าก่หละ กดีแม่่นก่ลูก พอดี พอประมาณเหมือนดีบ่บอก มันเป็น สิ่งที่ดี”

“มีเงินหนึ่งร้อยบาทใช้สองร้อยได้ยัง ไงลูก มันก็เกินที่เรามี แล้วเราจะไปเอา อีกรหนึ่งร้อยที่ไไหน เตื่อคร้อนพ้อแม่อีกร มีหนึ่งร้อยใช้หนึ่งร้อยก็ยังพอดี แต่ถ้ามีหนึ่งร้อยใช้ห้าสิบบาทก็ยังมีเหลือ มันดีกับตัวเองไหม ก็ดีใช้ไหมลูก พอดีพอประมาณ เหมือนพ้อบอกมันเป็นสิ่งที่ดี”

คุณลุงไพโร

“หามาได้เท่าไไหร่ วางแผนใช้ให้พอดี อย่าไปโลภ อย่าไปหลงมันมาก ทำ อะไรให้พอดี เราก็มีบทเรียนสอนเราอยู่แล้ว มีกินเท่าที่กิน กินอิม นอนหลับ แบบพอดี มีความสุข”

คุณอ้อม

“มีปลากินปลา มีข้าวกินข้าว กินมากไปก็อ้วนเหมือนลูก (หัวเราะ) เราเคย ใช้เงินเกินตัว หนี้สินก็ตามมา เราไม่รู้จักประมาณตัวเองไง เราก็พยายามแก้ แล้วสอนลูกให้ พอประมาณ กินข้าวก็พอประมาณ (หัวเราะ) ใช้เงินพอประมาณ เราจะไม่เตื่อคร้อน คนรอบข้างเรา ก็ไม่เตื่อคร้อนด้วยนะ”

คุณชัย

3.1.2 ความมีเหตุผล

ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นย่อมมีเหตุผลของการเกิด เมื่อเกิดเหตุย่อมมีผลของ เหตุนั้นตามมา ทุกการกระทำเป็นเหตุของผลของการกระทำ ถ้าเราสร้างการมีเหตุผลที่ดีผลที่เกิดขึ้น ย่อมดีตามมา คนเราโดยมากมักนึกว่าอนาคตจะเป็นอย่างไรเราไม่ทราบแล้วแต่โชคชะตา แต่ความ เป็นจริงเราย่อมจะทราบได้บ้าง เพราะอนาคตของแต่ละคนขึ้นอยู่กับกระทำของปัจจุบันที่จะมี ผลสืบไปในอนาคต จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ใช้หลักของความมีเหตุผลในการ ดำเนินชีวิต อาทิ การใช้จ่ายเงินภายในครอบครัว การซื้อของที่ตอบสนองความต้องการของตนเอง เป็นต้น ดังประโยคต่อไปนี้

“ครอบครัวเรามีห้าหกคน อยู่กันแบบต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ ไม่มีเหตุผลในการทำ แล้วเราจะอยู่ร่วมกันได้อย่างไร เราต้องมีเหตุของการทำ ทำเหตุให้ดี ผลจะไม่ดีได้ไง หละลูกจริงไหม เราต้องเป็นคนมีเหตุผล ใช่ว่าจะควักเงินจ่ายทุกอย่างได้ตามใจ คำว่าเหตุผลมันใช้ได้ทุกการกระทำนะลูก แม่ว่า”

คุณแม่ทิพย์

“โหย...บอกเลยว่าเรานี้ละ เป็นคนไม่มีเหตุผลเลยนะ เรียนก็ไม่เรียน เทียวประชดตัวเอง ประชดแม่ คือแบบเลยเถิดว่าได้ ไม่คิดนะ ตอนนั้นคิดไม่ได้ว่าทำตัวไม่ดี แหกเหลวมาก่อน มันจะเป็นผลกับเราในวันนี้ละ คนอื่น ชาวบ้านก็มองเราไม่ดีอะ ตอนมาทำงานบริษัทใหม่นะ มีคนเอาเราไปนินทาอะ เรานี้พี่เออะ ไม่เลือก นี่โกรธมากนะ แต่ก็มาคิดได้ ก็เราทำเหตุมันไม่ดีมาก่อน นี่ก็เลยเป็นผลของการกระทำของเราไง แต่ก็ช่างมัน เรารู้ตัวเราเองหละ เราดีแล้ว เราก็ต้องดีให้สุด ถ้าทำเหตุวันนี้ดี พรุ่งนี้ผลก็ดี”

คุณปอนด์

“การมีเหตุผลเป็นสิ่งที่ดีนะ อรว่ามันดี คือเราล้มพัสมาแล้วอะ ทุกครั้งตอนเรียนถ้าอรไม่อ่านหนังสือเลยนะ อรก็สอบตก แต่ถ้าวิชาไหนอรอ่านหนังสือเอาจริงเอาจังกับมันจริงๆ เราก็ได้คะแนนดี อรเลยคิดว่าเหตุเราทำมันดี ผลก็ต้องดี มันเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวเรา เราพยายามวันหนึ่งมันก็เป็นของเรา ใครบอกทำดีแล้วไม่ได้ดี อรไม่เชื่อนะ เหตุวันนี้มันดี ผลมันก็ดี เชื้อสิ อย่างบอกพ่อกับแม่ว่าจะไปเที่ยว ถ้าเป็นห่วง เรายังต้องมีเหตุผลอธิบายกับท่านเลย มันคือสิ่งที่เราควรมี มันจะทำให้ชีวิตดีจริงๆ”

คุณอร

“ผิดกันกับแฟน หมั่นขนาด ผิดกันต่อหน้าลูกก็หมั่น พอลูกใหญ่ลูกก็บอกว่าแม่ต้องมีเหตุผล บางอย่างเขาจะหือมันได้เหมือนใจเฮมันบ่ใจ แม่ต้องสู้จักฮับฟัง ป้ออาจจะมืเหตุผลของป้อก็ได้ ลูกก็สอนเฮ มันก็เหมือนแม่เวลาชื้ออะหยังอย่างแม่ก็ยังมืเหตุผลเลย จะชื้อหยังที่แม่ก่ผ่อความจำเป็นของมันเป็นก่อน มันจะไปยากอะหยังแม่ แม่ก่ฟังป้อผ่องกะ เต้าอันนะ แม่ก่มานั่งกิดนอนกิด อะหยังก่อ้างเตอะเนาะ บางอย่างเฮก่ต้องฮับฟัง บางอย่างเฮก่ต้องกิดก่อนลงมือทำ ก็คิดว่ามันดีก้อ ถ้าเฮหะจะอิมันจะส่งผลดีก้อ ถ้าเหตุมันดีผลมันตึงดีลูก”

“ทะเลาะกับแฟนบ่อยมาก ทะเลาะกันต่อหน้าลูกก็บ่อย พอลูกโตลูกก็บอก ว่าแม่ต้องมีเหตุผล บางอย่างเราจะให้มัน ได้เหมือนตั้งใจเรามันไม่ได้ แม่ต้องรู้จักรับฟัง พ่ออาจจะ มีเหตุผลของพ่อก็ได้ ลูกก็สอนเรา มันก็เหมือนแม่เวลาซื้ออะไรแม่ยังมีเหตุผลเลย จะซื้ออะไรที่แม่ก็ดู ความจำเป็นของมันก่อน มันจะยากอะไร แม่ก็แค่ฟังพ่อบ้าง แค่นั้นแหละ แม่ก็มานั่งคิด นอนคิด อะไรก็แล้วแต่ บางอย่างเราก็ต้องรับฟัง บางอย่างเราก็ต้องคิดก่อนลงมือทำ คิดว่ามันดีไหม ถ้าเราจะ ทำแบบนี้มันจะส่งผลดีไหม ถ้าเหตุมันดีผลมันก็ต้องดีลูก”

คุณแม่ลี

“ทำเหตุซื้อมันดีลูก เริ่มต้นที่ของมันดี แล้วผลมันก็จะดีเองลูก เหมือนทำดีได้ดี นั้นแหละลูก”

คุณลุงไพโร

“อยากได้อะไรซื้อหมด ซื้อ ซื้อ ไม่มีเหตุผล ซื้อหมดมันเป็นร้อยคู่ กางเกงได้ ยังไม่ครบเลย จำเป็นไหมก็ไม่ สุดท้ายผลคืออะไร ใช้หนี้สิคะ หนี้บัตรอะไรคะ ถ้าวันนั้นไม่ซื้อ เยอะเยอะ วันนี้เราก็ไม่ต้องมาใช้หนี้ แต่ยังคงอย่างน้อยเราก็รู้ตัว (ยิ้ม)”

คุณผัด

“ทุกวันนี้ถ้าถามเราว่ามีเงินเก็บเยอะไหม ไม่นะ แต่ที่เรามีเงินยังไม่มาก เพราะเรามีเหตุผลว่าอยากให้แม่เยอะๆ อยากแบ่งเบาทางบ้าน และเราก็รู้ว่าผลที่เราทำมันคือ ความสุข ความอ่อนใจของแม่ ส่วนเราก็มีความสุขที่ได้ทำให้พ่อกับแม่ได้บ้าง อาจจะไม่ใช่เยอะนะ เราว่าทำเหตุวันนี้ให้มันดี ผลที่ตามมามันก็ต้องดีอยู่แล้ว”

คุณมนัส

“ป๊อเป็นคนมีเหตุผลอยู่แล้วลูก ป๊อจะหะหะหะยังต้องคิดก่อนว่ามันดีก่อน ป๊อ บไปโกงเป็น ป๊อเคยไปทำงานกับญาติ เป็น โกงคนอื่นหนะลูก ป๊อมันบ่ต้นคนอะ ป๊อเรื่องโกงนี้บ่ ต้องถาม ป๊อหัวล้านขนาด ญาติป๊อก่เลยบ่คบกับป๊อเพราะพอนี้หัวล้าน ป๊อก่จ้างมันเตอะ คนเฮาทำดีก่ ต้องได้ดี วันนี้เหตุพ้อทำดี ผลป๊อก่จะดีตามมา คนนั้น โกงคนอื่น แหมเหมือนคนอื่นก่จะ โกงเขาเอง ในหลวงเป็นก่สอนเฮาหะดี หะเหตุที่ของมันดี ผลมันก่จะดีเอง”

“พ้อเป็นคนมีเหตุผลอยู่แล้วลูก พ้อจะทำอะไรพ้อต้องคิดก่อนว่ามันดีไหม พ้อไม่ไปโกงเขา พ้อเคยทำงานกับญาติ เขา โกงคนอื่นเขาแหละลูก พ้อเป็นคนซื่ออะ เรื่องโกงนี้ไม่ ต้องถามพ้อ หัวพ้อซ้ามาก ญาติพ้อก็เลยไม่คบกับพ้อเพราะพ้อหัวซ้า พ้อก็เลยปล่อยให้ คนเราทำดีก่ ต้องได้ดี วันนี้เหตุพ้อทำดี ผลพ้อก่จะดีตาม คนนั้น โกงคนอื่นเขา อีกหน่อยคนอื่นก่จะ โกงเขาเอง ใน หลวงเขาก็สอนให้เราทำดี ทำเหตุให้มันดี ผลมันก่จะดีเอง”

คุณลุงเรือง

“เหตุเราไม่เก็บเงิน ให้เงินผู้เก็บหมด ไม่คิดเก็บเอง ผลคือพอผู้ทิ้งไม่มีอะไรติดตัวเลย ถ้าเหตุเราเริ่มเก็บเงิน ผลคือมีเงินหนีผู้มาได้ คงไม่ลำบากเหมือนตอนแรกที่หนีมา”

คุณอ้อม

3.1.3 การมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

ในยุคที่บ้านเมืองมีการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทันสมัย บ้านเมืองมีการเติบโตอย่างรวดเร็วเช่นนี้ แน่แน่นอนว่าการสร้างภูมิคุ้มกันให้พร้อมที่จะเผชิญทุกครั้งจะเป็นอีกเรื่องที่สำคัญอย่างมาก ซึ่งเราจะต้องเตรียมตัวให้พร้อมที่จะเผชิญพร้อมยอมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงที่มาจากทั้งภายในและภายนอก หากมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีแล้ว เราย่อมผ่านเรื่องราวต่างๆ ไปได้โดยไม่เดือดร้อนกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแม้แต่อย่างใด จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักรู้สึกถึงความปลอดภัยจากภาวะเศรษฐกิจที่อาจจะขยับหรือขาดสน และเชื่อมั่นว่าตนเองนั้นสามารถมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี ดังประโยคต่อไปนี้

“ทุกวันนี้ถ้าเราไม่ใช้เงินเกินตัว มีอะไรก็ใช้อันนั้น พอใจในสิ่งที่ตัวเองมี รู้จักขอบคุณ ในสิ่งที่เรามีเราเป็น วันนี้ถ้าเรายังรู้สึกที่เราเติบโตกว่านี้ได้ เราก็ไม่ต้องรีบ แต่ให้มองหาโอกาสในชีวิตเรื่อยๆ เราจะดีขึ้น ทุกวันนี้ทุกอย่างมันเปลี่ยนไปหมด เปลี่ยนไปทั้งความทันสมัย เต็มบ้านไหน ไม่มีรถยนต์ รถเก๋งนี่เงินนะ เราก็ไม่มีนะ ไม่อยากเป็นหนี้ กินอยู่อย่างนี้แหละ นี่ถ้าเงินบาทลอยตัว เงินบาทแข็งตัว ข้าวแพง อะไรก็ตาม อร์ไม่กลัวนะ เพราะมันมีผลกับบอร์น้อยมาก อร์ว่าออร์มีภูมิคุ้มกันที่ดีอะ ออร์มีอะไรก็กินอันนั้น นี่แหละประโยชน์ของความพอเพียงของพ่อ (ยิ้ม)”

คุณอร

“ถ้าหื้อมีต้มยำกุ้งแหม่มเตื่อ หรือแหม่มสิบเตื่อ ป้อกบักลั่วหอรอกลูก มาเตอะ ป้ออยู่แบบพ้อมีพอกิน แล้วป้อจะกลัวอะหยังอะ บมีอะหยังต้องกลัวแล้ว (หัวเราะ)”

“ต่อให้มิต้มยำกุ้งอีกครั้ง หรืออีกสิบครั้ง พ้อก็ไม่กลัวหอรอกลูก มาเลย พ้ออยู่แบบพ้อมีพอกิน แล้วป้อจะกลัวอะไรอะ ไม่มีอะไรต้องกลัวแล้ว (หัวเราะ)”

คุณลุงเรือง

“หนีกบมี มีตีดินทำกิน ตีนากมี ไร่กมี ข้าวกวันนี้กบได้ซื้อกิน แม่กินข้าวหนึ่งแม่กปลุกข้าวหนึ่ง เหลือแม่กขาย ปลาแม่กตกกินได้ ผักแม่กปลุก ต่อหื้อข้าวแพง ปลาแพง เงินแพง แม่กบักลั่วละ แม่มีภูมิที่ดี หนีกบมีอะสบายมาก”

“หนีกไม่มี ที่ดินทำกิน ที่นากมี ไร่กมี ข้าวทุกวันนี้กไม่ได้ซื้อกิน แม่กินข้าวเหนียว แม่กปลุกข้าวเหนียว เหลือแม่กขาย ปลาแม่กตกกินได้ ผักแม่กปลุก ต่อให้ข้าวแพง ปลาแพง เงินแพง แม่กไม่กลัว แม่มีภูมิที่ดี หนีกไม่มี สบายมาก”

คุณแม่ติ

“มีประสบการณ์แล้วเนอะพี่อะ พี่คิดว่าพี่เรียนรู้การใช้เงิน การหาเงิน พี่คิดว่าพี่มีภูมิคุ้มกันที่ดีในระดับหนึ่งนะ เพราะพี่เรียนรู้จากความผิดพลาดในชีวิตอะ เป็นหนี้เพราะความอยาก อยากคูดี อยากคูมี อยากคูรวยอะ แล้วเป็นไงหละ หนี้เพียบ แต่ตอนนี้ไม่มีหละ ประสบการณ์มันสอน เหมือนเป็นหวัดครั้งหนึ่งแล้วหาย ก็มีภูมิคุ้มกันมาเลยคร้า (หัวเราะ)”

คุณยู๋

“ในหลวงท่านก็สอนเราไว้ หนึ่งพอประมาณ สองมีเหตุผล สามมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ถ้าเรามีสองข้อแรกแล้ว เราจะไปกลัวหยังอะลูก ลุงว่า ลุงมีแล้ว มีมาตั้งแต่ลุงใช้ชีวิตพอเพียงเนี่ย ข้าวเป็นว่าข้าวแพง น้ำมันแพง ลุงก่บ่กลัว โละ น้ำมันแพงลุงก็ขี่รถถีบเอาอะ มันก่บ่ใช้น้ำมัน โละ ข้าวลุงก่บ่ได้ซื้อ สบายขนาด ลุงนี่ภูมิคุ้มกัน นี่สุดยอด (หัวเราะ)”

“ในหลวงท่านก็สอนเราไว้ หนึ่งพอประมาณ สองมีเหตุผล สามมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ถ้าเรามีสองข้อแรกแล้ว เราจะกลัวอะไรลูก ลุงว่า ลุงมีแล้ว มีมาตั้งแต่ลุงใช้ชีวิตพอเพียงเนี่ย ข้าวเขาบอกว่าข้าวแพง น้ำมันแพง ลุงก็ไม่กลัว น้ำมันแพงลุงก็ปั่นจักรยาน มันก็ไม่ได้ใช้น้ำมัน ข้าวลุงก็ไม่ได้ซื้อ สบายมาก ลุงนี่มีภูมิคุ้มกัน สุดยอด (หัวเราะ)”

คุณลุงไพโร

“กินอยู่แบบพอดี ใช้แบบพอดี ไม่ก่บ่หนีสิน แค่นี้ก็เป็นภูมิคุ้มกันในตัวของตัวเองที่ดีนะ”

คุณมนัส

“บ้านก็มี ข้าวก็มี แอมปลูกผักกินเอง บ่อปลาหลังบ้านก็มี คนเราจะกินอะไรมากมาย กินให้พอดี เรามีแค่ไหนก็กินแค่นั้น เราจะกลัวอะไร แค่นี้เราก็มีภูมิคุ้มกันที่ดีแล้ว บ้านมีให้นอน ให้กันแดดกันฝน บ้านเรามันก็เป็นของเรา นอกจากเราจะเอาไปขายให้คนอื่น มันใจในภูมิคุ้มกันของตัวเองมาก ต่อให้ตั้มยำกุ้งเปลี่ยนเป็นตั้มยำปลาชุกก็ไม่ว่ากันนะ (หัวเราะ)”

คุณปอนด์

3.1.4 เงื่อนไขความรู้

เงื่อนไขความรู้ คือ มีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน รอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาเชื่อมโยงกัน เพื่อวางแผนและระมัดระวังในขั้นตอนปฏิบัติ รู้ในสิ่งที่สนใจในวิชาการนั้นๆ อย่างลึกซึ้ง ซึ่งเงื่อนไขความรู้ประกอบด้วย

1) ความรอบรู้ ความรอบรู้ทั้งในงานที่ทำและสถานะแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับงานที่ทำทั้งหมด ครอบคลุมทั้งความรู้ความเข้าใจในพื้นฐานและหลักการของวิชาการต่างๆ ที่เป็นทั้งความรู้ในแนวลึกและความรู้ในข้อเท็จจริงแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานทั้งหมด ที่เป็นความรู้แนวกว้างที่จะทำให้สามารถประกอบและส่งเสริมการปฏิบัติงานให้ได้ผลสมบูรณ์ดังประโยคต่อไปนี้

“ลุงหะไฮ่หะนามากี่ปี สามสิบ สี่สิบปี เขียนสูตรทำนามาตลอด พอ ลุงไปอบรมเรื่องข้าว กำนันคุณแลข้าว ยาพ่นแมลง ลุงก็เอามาศึกษาต่อ ไปผ่อเตอะ ข้าวลุงงามขนาด แมงก่บ่กินข้าว ลุงมียาดี ยาตีบ่ต้องไปซื้อเขามา ยาตีบ่อันตรายกับเขา ถ้าเขาเขียนสูตรที่จะทำนา เขา ก่ต้องหาความรู้เพิ่มเติม เขาต้องรู้หื้อแต่ หื้อหื้อมันสุดๆ พอเขาฮู้อะหยังแล้ว เขาก่ลงมือทำ ลองเอามาหะ ยะก่อน ถ้ามันดีเขาก็ต้องบอกต่อ เนี่ยถื่อว่าเขารอบรู้แต่ๆ บ่ได้เอามาฮิ้นฮู้ปาว ปาว ว่ามันดีจะฮิ้น จะฮี่ เขาต้องฮู้หื้อแต่ทั้งทฤษฎีที่เป็นตัวหนังสือ แล้วก็เอามาลงมือทำ เนี่ยคนแต่”

“ลุงทำนามากี่ปี สามสิบ สี่สิบปี เรียนรู้การทำนามาตลอด พอลุงไป อบรมเรื่องข้าว การดูแลข้าว ยาพ่นแมลง ลุงก็เอามาศึกษาต่อ ไปดูเออะ ข้าวลุงสวยมาก แมลงก่ไม่ กินข้าว ลุงมียาดี ยาที่ไม่ต้องไปซื้อเขามา ยาที่ไม่อันตรายกับเรา ถ้าเราเรียนรู้ที่จะทำนา เราก่ต้องหา ความรู้เพิ่มเติม เราต้องรู้ให้จริง รู้ให้มันสุดๆ พอเรารู้อะไรรแล้ว เราก่ลงมือทำ ลองเอามาทำก่อน ถ้า มันดีเราก่ต้องบอกต่อ เนี่ยถื่อว่าเรารอบรู้จริงๆ ไม่ได้เอามาฮิ้นพูดว่ามันดีแบบนั้น แบบนี้ เราต้องรู้ ให้จริงทั้งทฤษฎีที่เป็นตัวหนังสือ แล้วก็เอามาลงมือทำ เนี่ยคนจริง”

คุณลุงไพโร

“แม่เป็นเจ้าแม่มือชงน้ำได้ทุกวันนี่ เพราะแม่คิดว่าถ้าแม่จะเป็นเจ้าแม่มือ ชงที่มีลูกค้าติด ของแม่ก่ต้องดี รสชาติต้องอร่อย แม่ก่ต้องพยายามรู้ว่าฮี่หื้อน้ออร่อย รู้ก่รู้ให้มันสุด เพราะมันคืองาน คืออาชีพเราอะ คนกินเค้าก่จะได้กินของที่ดีด้วยไง”

คุณแม่ทิพย์

“ตัดผมหื้อลูกค้า ตัดบ่คิบังามแล้วร้านมันจะอยู่ได้ก่ลูก มันก่อยู่บ่ได้ แม่ ชอบตัดผม แม่ก่ต้องไปเขียนสูตร เขียนสูตรปีกมาแม่ก่ต้องเอามาลองทำดู ถามว่าความฮู้ดีแม่มีมันปอ มันบ่ ปอลูก เสริมสวยมีเยอะเยอะ มีตั้งหลายร้านแล้วเขาจะหะหื้อร้านเฮามันดีที่สุดหละ แม่ก่ต้องเขียนสูตร ไปเรื่อยๆ แล้วแม่ก่เอามาใช้พัฒนาร้านไปตีกตึก”

“ตัดผมให้ลูกค้า ตัดไม่คิไม่สวยแล้วร้านมันจะอยู่ได้ใหม่ลูก มันก่อยู่ ไม่ได้ แม่ชอบตัดผม แม่ก่ต้องไปเรียนรู้ เรียนรู้กลับมาแม่ก่ต้องเอามาลองทำดู ถามว่าความฮู้ที่แม่มี มันพอใหม่ มันไม่พอลูก เสริมสวยมีเยอะเยอะ มีตั้งหลายร้าน แล้วเราจะทำให้ร้านเราดีที่สุดหละ แม่ ก่ต้องเรียนรู้ไปเรื่อยๆ แล้วแม่ก่เอามาใช้พัฒนาร้านแม่ไปเรื่อยๆ”

คุณแม่ลิ

“เราทำงานหน้าคอมอะ เดียวก่มี โปรแกรมนั้น โปรแกรมนี้ ทุกวันนี้มัน ไม่ใช่แค่ส่งพิมพ์งานหน้าจอ ส่งอีเมลให้ลูกค้า แต่มันมีโปรแกรมรับ ส่งสินค้า อีกหลายๆ โปรแกรม เราก่ต้องรู้หน้างานเราอะ ถ้าเราไม่รู้เราก่ทำงานของเราไม่ได้คิ นีก็เลยเรียนรู้ให้หมด ใครถามหรือง ตรงไหน ถามพี่ปอนด์คนนี้ได้ พี่รู้ พี่ก็สอน แต่ถ้าไม่รู้ให้เวลาที่พี่แปไปให้พี่เรียนรู้ก่อน (หัวเราะ)”

คุณปอนด์

“ตรวจงานแต่ละที เราอยู่บน QC เราก็ต้องรู้ว่าอันไหนใช้ได้ ไม่ได้ ของนี้มีตำหนิไม่เอา กล่องนี้มีรอยเราไม่เอา ถ้าเราไม่รู้ว่างานเราต้องทำอะไรบ้าง มันก็จบ แสดงว่าเราไม่รู้ไม่จริงนี่หว่า เราเป็นลูกจ้างเขา เราถูกรับเข้าทำงาน เราก็ต้องเรียนรู้งาน เรียนรู้แล้วให้รอบด้วยนะ เดี่ยวจะรู้ไม่จริง งานที่ออกมาจะไม่ดีตามไปด้วย ไม่ได้ ไม่ได้”

คุณอ้อม

“ทุกวันนี้ฝึกทำงานไม่ตรงสาขาที่เรียนมานะ ต้องนับหนึ่งใหม่เลยนะ ตอนแรก นั้นหมายความว่าเราต้องเรียนรู้ให้มากกว่าคนอื่น เราจะได้รอบรู้ในหน้าที่ไง ถ้าเราเลือกงานที่ไม่ได้เรียนมาตั้งแต่แรก เราต้องเจ๊งจริง รู้แบบครอบคลุมอะ แล้วเราจะทำงานออกมาดี ไม่งั้นที่ก็ถอดใจไปนานแล้ว”

คุณพิก

“นอกจากตำราแล้ว เราก็ต้องรู้เรื่องอื่นๆ ด้วย รู้เหตุการณ์ ความเป็นไป รู้ในสิ่งที่เรียนมาจากในตำราและนอกตำรา รู้ในหน้าที่ที่รับผิดชอบ พี่ว่าแค่นี้เราก็สามารถเอาตัวรอดได้แล้วนะ”

คุณมนัส

2) ความรอบคอบ การจะทำสิ่งใดลงไปนั้น ความรอบคอบเป็นสิ่งสำคัญ คิด พิจารณาก่อนที่จะลงมือทำ หากลงมือกระทำสิ่งต่างๆ ไปแล้ว จะเกิดผลเช่นไร สติ เป็นเครื่องบังคับตนเองในการกระทำ การพูด หรือแม้แต่การคิดในเรื่องต่างๆ ว่าจะประโยชน์หรือเป็นผลเสียหายหรือไม่ ดีหรือไม่ดี คนอื่นจะเดือดร้อนจากการกระทำของเราหรือไม่ หรือกล่าวได้ว่า สติ คือ การยั้งคิด พิจารณา และรู้ทันสถานการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนที่จะทำการใดๆ หากมีสติเป็นเครื่องประคองการใช้ชีวิต ชีวิตย่อมอยู่ในคุณธรรมอันดี ดังประโยคต่อไปนี้

“การรู้ทันความคิดเป็นสิ่งที่ดีที่สุดเลย รู้ว่าคิดอะไรอยู่ รู้ว่าจะพูดอะไรอยู่กับใคร สถานการณ์เป็นแบบไหน ถ้าเรามีสติอยู่เสมอเราจะวางตัวถูก เราจะไม่ทำในสิ่งที่มันไม่ดี หรือเบียดเบียนคนอื่นอะ เราก็เคยทะเลาะกับคนอื่นเพราะเราไม่มีสติมาแล้วนะ เราเลยว่าการมีสติดีที่สุด เราจะได้ไม่เสียเพื่อนที่ดีไป”

คุณอร

“นี่เป็นคนคิดมากนะ พอคิดมากใจไม่อยู่กับตัว ทำงานอยู่ อ้าว ลืมใส่อะไรลงไปเนี่ย ใส่อันนี้หรือยัง หรือใส่แล้ว อ้าว ไม่น่าใจ ชั่งสารมาใหม่ ทำใหม่ มันเสียเวลานะ รู้แล้วเลยเลิกนิสัยคิดมากเลย เสียเวลา มาตอนหลังเวลาทำอะไรก็ต้องรอบคอบ ไม่พลอใส่สารผิดหรือเติมสารผิดอีกหละ”

คุณมนัส

“อย่างชื่อของอยู่บางที่ไม่รู้อะไร ไม่ได้คิดอะไร ใจชื่อของตามความ
อยาก ไม่มีสติคิดพิจารณาใดๆ เลย ว่าเรากำลังกระทำการอันจะไม่มีกินตอนใกล้สิ้นเดือน ตอนนี้
รอบคอบมากขึ้นแล้ว มีสติรู้ทันความคิด ความอยากของตัวเอง สตินี้แหละที่จะทำให้เรารู้ว่าความ
อยากมันกำลังก่อตัว เราจึงทำลายมันซะ (หัวเราะ)”

คุณพัก

“ตอนตบคนอื่นตอนเรียน บอกเลยไม่เคยคิดหรือมองว่าผลจากการตบ
คนแล้วจะเป็นยังไง ไม่รู้หรือว่าสิ่งที่ตัวเองทำมันดีหรือเปล่า รู้แต่ว่ามันต้องตบให้ได้ มันว่าเพื่อน
ฉัน มันแย่งผ้าเพื่อน โอ้...แย่มาก สติ ความรู้คิดหายไปไหน ไม่ได้คิดหรือพิจารณาก่อนเลยว่าอเพื่อน
เราก็อใช้ย่อย สติเป็นเครื่องบังคับเราจริงๆ นะ ถ้าย้อนไปได้ไม่อยากแรงแเลย แล้วไม่ไปตบคนนั้นด้วย
(หัวเราะ) จะคิดให้ดีกว่านี้ละ”

คุณปอนด์

“แม่เคยจะฆ่าตัวตายหนีปัญหาครอบครัวนะลูก แต่ลูกสาวคนโตตอนนั้น
เด็กอยู่เลยเป็นคนดีสติแม่นะ ตอนนั้นไม่ได้คิดหรือว่าเราตายไปแล้วลูกจะอยู่ยังไง ลูกคนโตเดิน
มาเกาะประตูเรียก สติแม่กลับมาทันทีเลยนะ (น้ำตาคลอ) เราเห็นแก่ตัวมาก เราจะทิ้งให้ลูกลำบาก
คนเดียวหรือ วันนั้นถ้าไม่มีลูก แม่ตายไปแล้วนะ แล้วแม่จะรู้สึกผิดมากเลย ทุกวันนี้แม่ทุกข์ยังไง แม่
ไม่ทำเลย ไม่คิดด้วย”

คุณแม่ทิพย์

“พี่เป็นคนอารมณ์ร้อน จีโมโหมากนะ ค่าลูกตีลูกนี่ร้องไห้เลยนะ ไม่
ต้องตีค้ายังร้องไห้ละ ถ้าพี่ได้โกรธนะ สติไม่มีหรือก ออย่าถามถึงเลย แต่พอลูกโตขึ้น เรามีปัญหา
หลายๆ อย่าง ลูกมันก็มาลอบเรา มันมากอดเรา มันบอกว่ามันรักเรา เราถึงดึงสติกลับมาได้ว่า เรา
ทำเกินไปกับลูกหรือเปล่า อตอนเราค่าเราไม่คิด เราปล่อยให้อารมณ์เป็นใหญ่ เราควรมีสติที่ดีกว่านี้
ไหม ไม่ใช่อารมณ์ เราก็พยายามปรับเรื่อยมา แล้วมันดีขึ้นนะ ครอบครัวเราไม่ต้องแหกปากต่อกัน
ไม่ต้องต่อกันคังลั่น มันมีความสุขขึ้นเยอะเลย”

คุณยู้ย

“หะอะหะยั้ง ให้อีสติตลอดเวลา บ่ว่าจะอู่ จะลงมือหะอะหะยั้ง ให้อีสติตัว
เก่า มันจะใช้ชีวิตบ่ผิดพลาด ลูก หลาน เขี่ย...”

“ทำอะไร ให้อีสติตลอดเวลา ไม่ว่าจะพุด จะลงมือทำอะไร ให้อีสติตัวเอง
มันจะใช้ชีวิตไม่ผิดพลาด ลูก หลาน เอย”

คุณลุงไพโร

“จะไปดีใจอารมณ์ หือ ใช้สติ คิดก่อนฮู้ คิดก่อนทำ ลุงเคยพลาดมานัก สตินั้นแหละดึงลุงปีกมาได้ ชีวิตลุงก็ดีขึ้นเนี่ย”

“อย่าใช้อารมณ์ ให้ใช้สติ คิดก่อนพูด คิดก่อนทำ ลุงเคยผิดพลาดมาเยอะ สตินั้นแหละดึงลุงกลับมาได้ ชีวิตลุงก็ดีขึ้นเนี่ย”

คุณลุงเรื่อง

“หลายต่อหลายเตื่อ แม่นี่หยะอะหยังลงไปแล้วก็ต้องมานั่งให้ทีหลัง หลายเตื่อมาก นี้อ่ากับลูก บ่ว่ากับผัว พอมีสติฮู้ตัวก่มานั่งให้ มันบ่ใจอะลูก ถ้าแม่มีสติตั้งแต่ตอนแรก แม่ก่บ่ต้องมานั่งเสียใจ ลูก ผัว ก่บ่ต้องมา โกรธเคืองกัน แม่เลยว่ามีสติอยู่ตลอดเป็นสิ่งที่ดีลูก”

“หลายต่อหลายครั้ง แม่นี่ทำอะไรลงไปแล้วก็ต้องมานั่งร้องไห้ หลายครั้งมาก ไม่ว่าจะทำกับลูกหรือสามี พอมีสติฮู้ตัวเองก่มานั่งร้องไห้ มันไม่ใช่ลูก ถ้าแม่มีสติตั้งแต่แรก แม่ก่ไม่ต้องมานั่งเสียใจ ลูก สามี ก่ไม่ต้องมา โกรธเคืองกัน แม่เลยว่ามีสติอยู่ตลอดเป็นสิ่งที่ดีลูก”

คุณแม่ลี

3) ความระมัดระวัง เป็นการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในทุกแง่มุมก่อนที่จะดำเนินงาน เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายและพลังพลาดดังเช่นผู้ให้ข้อมูลหลักชาวชุมชนบ้านสันทราย ที่มีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตที่มีความรอบคอบระมัดระวังในการกระทำ หรือแม้แต่เกิดความผิดพลาดในชีวิตแล้วจึงก่อกำเนิดให้การดำเนินชีวิตมีความรอบคอบและระมัดระวังมากขึ้น ดังประโยคต่อไปนี้

“ลุงเคยมีคนมาจ้างหื้อไปตัดต้นไม้หน้าบ้านเขา ลุงก็ถามเขาไปว่า อ้าว ต้นไม้หั้นมันของหลวงบ่ใช่กะ มันบ่ใช่ต้นไม้ปลูกคนเดียวนี้ เขาก็ตอบลุงว่า ไปคุยมาหื้อแล้ว เรียบร้อยหละ ไปตัดเลย แทนที่ลุงจะคิดหื้อดี คิดหื้อรอบคอบว่าเป็นจะไปขอใครอะ สุดท้ายลุงก่โดนกะ โคนจู้ตัดไม้หลวง เป็นหวังผลจากเฮานี้หว่า ถ้าวันนั้นลุงคิดหื้อดี คิดหื้อมันรอบคอบ ลุงก่บ่ต้องโดนชดใช้ตั้งค้บ่ตายอะ”

“ลุงเคยมีคนมาจ้างให้ไปตัดต้นไม้หน้าบ้านเขา ลุงก็ถามเขาไปว่า อ้าว ต้นไม้ต้นนี้มันของหลวงไม่ใช่หรือ มันไม่ใช่ต้นไม้ปลูกที่ปลูกเองนี้ เขาก็ตอบลุงว่า ไปคุยมาให้แล้ว เรียบร้อยแล้ว ไปตัดเลย แทนที่ลุงจะคิดให้ดี คิดให้รอบคอบว่าเขาจะไปขอใคร สุดท้ายลุงก็โดน โคนโกหกให้ตัดต้นไม้หลวง เขาหวังผลจากเรานี้เอง ถ้าวันนั้นลุงคิดให้ดี คิดให้รอบคอบลุงก่ไม่ต้องเสียเงินเปล่าๆ”

คุณลุงเรื่อง

“เป็นคนชอบซื้อของไง เห็นเขาขายรองเท้าในเน็ต อ้อหือ สวยแล้วก็ ถูกอะ มันมีอีหื่อนะ แต่มันถูกอะ สั่งคร้า พอได้รับของเท่านั้นแหละ อิม โคนหลอก ในเว็บเป็นมือหนึ่งนะ ส่งมาเป็นมือสอง พอเราโทร. ไปถาม เขาก็บอกว่าเค้าขายรองเท้ามือสอง ตอนนั้นเจ็บใจมาก พอเราเข้าไปดูในเว็บอีกที มันอยู่บรรทัดสุดท้าย ตัวเล็กๆ เลยนะว่ามือสองเลย โกรธตัวเองว่าทำไมไม่คูคิๆ โคนหลอกจนได้เลย เราไม่รอบคอบคูให้คิๆ เองแหละ โคนแฟนค้ำอีก(หัวเราะ)”

คุณพี่ก

“แม่เป็นคนรอบคอบเรื่องใช้เงินหน้า แต่เรื่องความระมัดระวังนี่บ่ค่อยมีเลย จะเจ็บตัวหมั่นมาก มันจะ ไคอะ ประมาทกะ แม่เคยตกบันได เคยลื่นหัวฟาด เคยโดนมีดบาด เจ็บครบหมดแหละก้า (หัวเราะ) บ่เดียนี่แก่แล้วแม่ระมัดระวังมากขึ้นนะ บ่อยากเจ็บไข้ได้ป่วย อายุหนักหละ แต่เรื่องรอบคอบนี่แม่นี่เจ้าแม่ (หัวเราะ) เงินทุกบาททุกสตางค์จะออกจากกระเป๋าที แม่ต้องคิดหมด คีค หรือบ่คิ (หัวเราะ)”

“แม่เป็นคนรอบคอบเรื่องใช้เงินนะ แต่เรื่องความระมัดระวังไม่ค่อยมี จะเจ็บตัวบ่อยมาก มันยังไคอะ ประมาทเธอ แม่เคยตกบันได เคยลื่นหัวฟาด เคยโดนมีดบาด เจ็บครบหมดแล้วมั้ง (หัวเราะ) เดียนี่แก่แล้วแม่ระมัดระวังมากขึ้นแล้ว ไม่อยากเจ็บป่วย อายุมากแล้ว แต่เรื่องรอบคอบแม่นี่เจ้าแม่ (หัวเราะ) เงินทุกบาททุกสตางค์จะออกจากกระเป๋าที แม่ต้องคิดหมด คี ไหม หรือไมคิ (หัวเราะ)”

คุณแม่ลิ

“มีเพื่อนคนหนึ่ง ทำงานอยู่ด้วยกันแต่คนละฝ่ายนะ ตอนแรกก็กินข้าวอยู่ด้วยกันนี้แหละ เราก็เห็นมันมาบ้าง ไม่มาบ้าง เราเจอมันในห้องน้ำ มันก็เล่าให้เราฟังว่ามันไม่มีเงินกิน ไม่มีเงินจ่ายค่าบ้าน แล้วก็ทำหน้า่าสงสารอะ เราก็คิด คีค คืออยากช่วยอะ แต่เราก็พอรู้ณะ นางนี่เป็นหนี้เยอะมาก ไปเป็นหนี้เค้าไม่จ่ายบ้าง แต่เราคือสงสาร ใจ เออเงินให้ยืมคร้า ปีกว่าหละ ดอกไม้เอา ขอแค่ต้นก็ไม่ได้ กินคียู่คิกว่าเรากีค ปูทะเลผัดผงกะหรีจี่ เราขาดความรอบคอบในการจะตัดสินใจทำอะไรนะ เรามีคนพูดบอกอะอะว่าคนนี่ชอบคิดหนีแล้วไม่จ่าย แล้วทำไมเรายังให้ยืมสงสาร แต่ไม่รอบคอบ ไม่คิให้คิ เงินนั้นเงินจ่ายค่าเทอมนะนั่นอะ เรียนรู้มากเลยหลังจากนั้นมาไม่หละ ไม่เอาเลย เรียนรู้จากความผิดพลาดจริงๆ อันนี้”

คุณอร

3.1.5 เงื่อนไขคุณธรรม

คุณธรรม คือ หลักของความดีงาม ความถูกต้อง ซึ่งสิ่งที่ดีงามเหล่านี้จะถูกแสดงออกมาโดยการกระทำ ทางกาย วาจาและจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งจะเป็นหลักประจำใจในการประพฤติปฏิบัติจนก่อเกิดเป็นนิสัย เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม และยังทำให้เกิดความรักสามัคคี ความอบอุ่น มั่นคงและปลอดภัย คุณธรรมประกอบด้วย

1) ความซื่อสัตย์สุจริต คือความประพฤติชอบ มีการพูดและการกระทำที่ซื่อตรงต่อหน้าที่ การงาน ต่อตนเอง และผู้อื่นรอบข้างที่เกี่ยวข้อง มีเจตนาที่ดี บริสุทธิ์ ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง และไม่เอาเปรียบทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ดังประโยคต่อไปนี้

“ทุกวันนี้เราทำงานบริษัทใช้ไหมคะ เราเป็นลูกจ้างเขา เราไม่เคยคิดโกงบริษัทเลยนะ หรือแม้แต่เพื่อนร่วมงานเราก็ไม่เคยจะเอาเปรียบเลย มีอะไรก็ช่วยเหลือกันไม่ว่าจะเป็นในแผนกตัวเองหรือนอกแผนกตัวเอง มันคืองานอะ เราอยู่ในองค์กรเดียวกันอะ ไม่รู้จะขี้นินยวแรงไปทำไม บริษัทมีกิจการที่ดีเราก็ภูมิใจใช้ไหมคะ คือที่ว่าถ้าเราทำดี ไม่เอาเปรียบคนอื่น คนอื่นก็จะไม่เอาเปรียบเรา ที่เชื่อแบบนี้แหละ”

คุณมนัส

“ปอนด์เป็นคนไม่ดีมาก่อน เจอคนต่อแหลมก็เยอะนะ ถึงแม้จะเป็นเพื่อนที่เรารักก็ตามเถอะ เราชักมันนะแต่มันเนี่ยรักเราต่อหน้าแค่นั้น คบคู่อริมันเราก็คบได้นะ แต่สุดท้ายมันก็คือแบบ คนมันไม่บริสุทธิ์ใจกับเราอะ วันหนึ่งเราก็รู้ แล้วปอนด์ไม่ชอบเลยนะ ปอนด์ไม่ชอบอะไร ปอนด์จะไม่ทำแบบนั้น ปอนด์คิดว่าคนอื่นไม่ซื่อสัตย์กับเราช่างมัน แต่เราจะไม่ทำ”

คุณปอนด์

“เคยเจอสามีที่มันแย่มากๆ เราชักมัน ซื่อสัตย์ต่อมันแต่มันไม่ซื่อสัตย์กับเราอะ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำ คำพูด ไม่มีอะไรที่ซื่อสัตย์กับเราเลยอะ เจ็บมากนะ มันเป็นสิ่งที่ทำให้เรารู้สึกแย่อะ เราไม่คิดแก้แค้นนะ แต่เราจะไม่ทำเลย กว่าที่จะผ่านมาได้คือแบบซ้ำอะ”

คุณอ้อม

“ความซื่อสัตย์เป็นสิ่งที่ดีนะ พี่ว่า ไม่ว่าจะเป็นคู่รัก ลูก หรือเราเองก็ตาม ถ้ามีความซื่อสัตย์ต่อคู่รักเราก็อยู่ด้วยกันยาวนาน ลูกซื่อสัตย์ต่อเรา ลูกก็เป็นเด็กดี เราซื่อสัตย์ต่อลูกต่อสามี ครอบครัวเราก็มีความสุขอะ จริงไหม การทำงานเราก็ไม่ได้คิดโกงเค้า ทำงานด้วยความตั้งใจ ทำได้เท่าไร เราก็ได้แค่นั้นอะ เราจะไปโกงเค้าทำไม เราไม่ไปขูดหัวตัวเองหรอก มันจะทำมาหากินไม่เจริญเอา”

คุณยุ้ย

“คนตีมันคดโกง กินบ้านกินเมือง เอาไรเอาเปรียบคนอื่นหนะ สุดท้ายมันก็จะรู้ว่ามันไม่ดี มันบ่เจริญหรอกลูก วันนี้โกงได้มานาน วันหนึ่งเขาก็อาจจะต้องเอาคืนปึกไปนักกว่าเขาเอาของเป็นมาก่อน บ่ว่าจะทำงาน เสียน หรือคบเพื่อนฝูง เขาก็ต้องซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน เขาก็จะปะเพื่อนแต่ในดีเสียน เพื่อนแต่ในดีทำงานอีกะลูก”

“คนที่มันคค โกง กินบ้านกินเมือง เอารัดเอาเปรียบคนอื่น สุดท้ายมันก็จะรู้ว่ามันไม่ดี มันไม่เจริญหรือกลูก วันนี้โกงได้มาเยอะ วันหนึ่งเราก็อาจจะต้องเอาคืนเขากลับไปมากกว่าที่เราเอาของเขามา ไม่ว่าจะทำงาน เรียน หรือคบเพื่อนฝูง เราก็ต้องซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน เราก็จะเจอเพื่อนแท้ในที่เรียน ในที่ทำงานนะลูก”

คุณแม่ลี

“บ๊อบชอบเลย จะไปโกงเป็นหะหยัง บ๊อบเลิกคบเลยคนจีโกง บ๊อบมีความซื่อสัตย์ เกิดมาทั้งที่หะหะลูก ทำดี ก็คิด ดีกว่า จะไปดีเอาเปรียบกัน บ๊อบเอาแต่ๆ เนี่ย”

“พ่อไม่ชอบเลย จะ โกงเขาทำไม พ่อเลิกคบเลยคนจีโกง ไม่มีมีความซื่อสัตย์ เกิดมาทั้งที่หะหะลูก ทำดี คิดดี อย่าเอาเปรียบกัน พ่อไม่เอาจริงๆ”

คุณลุงเรือง

“ขายน้าให้ลูกค้ากิน เค้าเอาเงินมาแลกกับน้ำหวาน กาแฟ เราเราจะเอาของไม่ดีให้เขากิน เขาก็มาซื้อเราแค่วันเดียว ครั้งเดียวแหละสิ แล้วเราจะทำมาหากินอะไรลูก เขาไม่ได้มาขอเรากินดื่มฟรี ดังนั้น เราจะเอาเปรียบเค้าทำไม จริงไหมลูก แม่พูดจริงๆ นะ เราทำดีซื่อสัตย์ กับสิ่งที่เราทำมาหากินอะ สุดท้ายแล้วลูกค้าก็จะอยู่กับเราตลอด ร้านอื่นขายลิบบาท ลิบบาทบาทก็มี ร้านเราขายลิบบาท แพงก็แพง แต่ทำไมยังกิน เพราะเราขายของที่ดี ไม่เอาเปรียบคนกินมากเกินไป เค้าก็ทำมาหากิน เราก็ทำมาหากิน จริงไหมลูก”

คุณแม่ทิพย์

2) ความอดทน ความเพียร คือ ความบากบั่น ความกล้าแข็ง มีความหนักแน่น ไม่ย่อท้อ ไม่ท้อถอยกับสิ่งต่างๆ ที่พบเจอ ทำให้การดำเนินงานรุดหน้าเรื่อยไปจนประสบผลสำเร็จ ความอดทน จะนำพาให้เราผ่านพ้นจุดที่รู้สึกท้อหรือรู้สึกถอดใจไปได้ ความเพียรจะนำพาตัวเราพบเจอกับความสำเร็จ ถ้าหากเรามีทั้งความอดทนและความเพียรควบคู่กันไป ชีวิตย่อมพบเจอกับคำว่าความสำเร็จ ดังประโยคต่อไปนี้

“วันที่เรียนจบมา หางานทำแล้วได้งานไม่ตรงกับที่เรียนมานะ มันเป็นเรื่องที่แบบ เห้อ เราต้องอดทนอะ อดทนกับความกดดัน อดทนกับคนรอบข้างที่มีความคาดหวังกับเราอะ เห้อ ไม่ได้แหละ เราต้องมีความเพียรอะ เราต้องก้าวผ่านมันไป จนถึงทุกวันนี้ พอลองย้อนคิดกลับไป โห...เราก็เจ๋งดีนะ (หัวเราะ)”

คุณพี่ก

“กว่าจะมีวันนี้ได้ มันไม่ใช่เรื่องง่ายเลยนะลูกสำหรับแม่อะ ขายของตามตลาด ผนตก็ไม่ได้ไป อ้าว นั่งขายอยู่ดีๆ ผนตเก็บของไม่ทันอีก ของเปียก แม่บอกเลยว่าแม่ต้องใช้ความอดทนหลายๆ นะลูก ความอดทนกับความเพียรเป็นของคู่กันลูก ลูกอยากประสบความสำเร็จ เราต้องมีทั้งสองสิ่งนี้ลูก”

คุณแม่ทิพย์

“คุณนี่ลูกเป็นจาวไฮ้จาวนา ลูกว่าลูกประสบความสำเร็จแล้ว ใครจะถามว่าประสบความสำเร็จตรงไหน ลูกบอกเลยว่า ก่เป็นจาวไฮ้จาวนานี้แหละ กว่าจะมีวันนี้ได้ ลูกอดทนหมั่นมาแต่ไหน ลูกเคยถูกคนดูถูกมาก็มี แต่ลูกบ่สนใจ อดเอา อดไว้ หมั่น ขยัน ลงมือหะเรื่อยๆ เฮาเป็นจาวไฮ้ จาวนา จะทอดทิ้งไฮ้เนาไปบ่ได้ หะไฮ้เนาของเราหือมันดีขึ้น อดทนเอา บ่าเดี๋ยวนี้ลูกก็สบายเพราะไฮ้เนานี้แหละ (หัวเราะ)”

“ทุกวันนี้ลูกเป็นชาวไร่ ชาวนา ลูกว่าลูกประสบความสำเร็จแล้ว ใครจะถามว่าประสบความสำเร็จตรงไหน ลูกบอกเลยว่า ก็เป็นชาวไร่ชาวนานี้แหละ กว่าจะมีวันนี้ได้ ลูกอดทน ขยันมาเท่าไร ลูกเคยถูกคนดูถูกมาก็เยอะ แต่ลูกไม่สนใจ อดทน ขยัน ลงมือทำไปเรื่อยๆ เราเป็นชาวไร่ ชาวนา จะทอดทิ้งไร่นาไปไม่ได้ ทำไร่นาของเราให้มันดี อดทนเอา ปัจจุบันนี้ลูกก็สบายเพราะไร่ยานี้แหละ (หัวเราะ)”

คุณลุงไพโร

“กว่าแม่จะมีบ้าน มีที่อยู่เป็นของตัวเอง แม่ขาพิการ กว่าแม่จะมีวันนี้ได้ แม่ต้องใช้ความอดทนหลายๆ แม่โด้ง แม่ลั้ม เจ็บขา แม่ก็ต้องอดทน แม่บ่เคยท้อเลยหน้าลูกเพราะแม่เป็นคนมีน้อย แม่ก็เลยต้องสร้างมันขึ้นมาเอง แม่ขาพิการ แม่มีลูกได้ แม่เลี้ยงลูกหือจบปริญญาได้ทุกอย่างที่แม่สร้างมาจนถึงวันนี้ แม่ต้องมีความเพียร ความพยายาม มากกว่าคนอื่นห้ามหน้าลูก เจออะหยังก่จ้างหืออดทนลูก แม่ผ่านมาได้ แล้วคนปกติครบ 32 จะผ่านบ่ได้เลยกะ”

“กว่าแม่จะมีบ้าน มีที่อยู่เป็นของตัวเอง แม่ขาพิการ กว่าแม่จะมีวันนี้ได้ แม่ต้องใช้ความอดทนหลายๆ แม่ไปทุ่งนา แม่ลั้ม เจ็บขา แม่ก็ต้องอดทน แม่ไม่เคยท้อเลยนะลูกเพราะแม่เป็นคนมีน้อย แม่ก็เลยต้องสร้างมันขึ้นมาเอง แม่ขาพิการ แม่มีลูกได้ แม่เลี้ยงลูกหือจบปริญญาได้ทุกอย่างที่แม่สร้างมาจนถึงทุกวันนี้ แม่ต้องมีความเพียร ความพยายามมากกว่าคนอื่นอีกนะลูก เจออะไรก่ช่างหืออดทนลูก แม่ผ่านมาได้ แล้วคนปกติครบ 32 จะผ่านไม่ได้เลยหอรอ”

คุณแม่ถิ

“อรเป็นคนเรียนไม่เก่งเลยนะ ให้เรียนในห้องแล้วสอบเลยเนี่ยคะแนนจะน้อย เวลาจะอ่านหนังสือสอบทีก็ต้องหลายรอบเลย แต่อาก็ไม่เคยท้อนะ คือ ยังไงอะ คือ แบบ เรา รู้ตัวเองว่าเรียนไม่เก่งอะ เราก็ต้องมีความเพียร พยายามมากกว่าคนอื่น มากกว่าคนเก่งหลายเท่า แต่ก็สนุกดีนะ อรรับจ้างทำงานช่วงปิดเทอม ไม่ได้ทำงานในห้างนะ แต่เป็นงานกลางแจ้ง รับจ้างเขาได้ บัณฑิตยาล้างล้างคอกหมู แล้วแต่เขาจะใช้ เหนื่อยมาก แต่ก็ต้องอดทนนะ พอเราผ่านจุดนั้นมาได้ คือ เราเลยแบบมีความอดทนอะ ถ้าเจออะไรที่หนักหน่วง อรก็จะบอกตัวเองว่าให้ออดทน เคี้ยวมันก็ผ่านไปได้ แล้วเราจะภูมิใจกับมันเอง”

คุณอร

“ช่วยแม่ทำงานเล็ก 4 หุ้ม 5 หุ้ม เกือบของช่วยแม่เสร็จก็ต้องมานั่งอ่านหนังสือเพื่อเตรียมสอบอีกอะ เหนื่อยมาก เราเรียนมาแล้วทั้งวัน กลับมาช่วยแม่อีก อ่านหนังสืออีก ตอนนั้นรู้ว่าท้อไม่ได้เลย ถอยไม่ได้ รู้อย่างเดียว อดทนเอา เคี้ยวก็ผ่านไปได้ แล้วเราก็ผ่านมาได้ จะให้เราทิ้งแม่ให้แม่ทำงานเกือบของเอง ขนาดเราช่วยยังเล็ก 4 หุ้ม 5 หุ้ม ถ้าเราไม่ช่วยแม่จะได้ออนกี่โมง แม่ก็คงเหนื่อย แต่แม่ก็ใช้ความอดทน เรื่องเรียนเราก็เพียรพยายาม เรียนรู้ให้ทันเพื่อน ถ้าเราเชื่อว่าเราทำได้และทำได้ดี เราก็จะทำได้แล้วก็ดีเช่นกัน”

คุณมนัส

“ทำงานทุกวันเราก็ออดทนทุกวันนะ อดทนกับคนอื่นที่ไม่ได้ตั้งใจ อดทนกับความเจ็บป่วย อดทนกับความกดดัน อดทนกับสามี (หัวเราะ) พี่นิสัยอาจจะไม่ได้ดีมาก อดทนกับลูกที่บอกรักเหลือเกิน (หัวเราะ) คำว่าอดทนพี่ใช้ตลอดนะ แล้วพี่ก็สอนให้ลูกพี่รู้จักอดทนนะ ฝนตก แดดออก มันไม่มีอะไร ได้ตั้งใจหรือ เราเคยคิดท้อกับชีวิตตั้งแต่พ่อแม่มีเมียน้อยนะ แต่ถ้าเราคิดท้อ แล้วแม่หละ ใครจะอยู่กับแม่ แค่นั้นแหละ จึงต้องมีความเพียร พยายาม ทำให้มันดี พ่อที่ข้างเขา เราอยู่กับแม่ได้ เท่านั้นแหละ ไม่คิดท้ออีกเลย”

คุณชัย

“คิดถึงป้า (พ่อ) แล้วมันท้อไม่ได้อะ มันคิดถอยไม่ได้เลยนะ ป้าเป็นคนเดียวที่ทำให้พี่สู้นะ ป้ามีความอดทนมากๆ ไม่เคยบ่น ไม่เคยท้อเลย ป้าเป็นคนดีที่สุดในชีวิตที่พี่เคยเห็นมาเลยนะ ไม่อยากให้ป้าผิดหวังว่าทำไมเราไม่เห็นมีความอดทนเหมือนป้าเลย (น้ำตาคลอ)”

คุณปอนด์

3) แบ่งปัน ในยุคที่เงินมีอำนาจเหนือทุกอย่าง แข่งแย่ง ชิงดี ชิงเด่น ยุคของค่านิยมที่เปลี่ยนไปจากอดีต ยุคที่ยึดติดกับวัตถุนิยมของคนส่วนมาก แต่ก็มีคนอีกหนึ่งส่วนที่มองว่าเงินเป็นแค่สื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสิ่งของและบริการ เหนือสิ่งอื่นใดที่ทำให้ชีวิตมีความสุขได้คือการรู้จักแบ่งปัน การแบ่งปัน คือ การให้ ให้ในสิ่งที่ตนเองมี ไม่ต้องไปหยอหยิมใครเขามาให้ผักผลไม้ที่ตนปลูกเองแก่เพื่อนบ้าน ให้เวลากับการนั่งเป็นเพื่อนให้เพื่อน ได้อุ่นใจ ได้ระบายความอัดอั้นตัน

ใจ ให้ความจริงใจ ให้รอยยิ้ม ให้สิ่งที่ดีแก่ผู้อื่น การเรียนรู้การรู้จักแบ่งปันกับคนอื่นสิ่งที่ได้กลับมา อาจจะไม่ใช่เงินทองของมีค่าและสิ่งที่ได้กลับมายังเป็นของที่จับต้องไม่ได้ แต่มีค่าอย่างมากมายยิ่งกว่าเงินทอง ของมีค่าที่ว่่านั้นคือ ความสุขทางใจ ความสุขที่อาจจะบอกใครๆ แล้วคนฟังไม่ได้รู้สึก หรือสัมผัสกับความสุขไปกับเรา มันมีค่ามากกว่าผู้ที่ได้ลงมือทำ แบ่งปันและได้ให้ ดังประโยคต่อไปนี่

“พี่ว่าถ้าเราปล่อยวางความคิดเรื่องของอำนาจ ความยิ่งใหญ่ หรือแม้กระทั่ง ทิฐินะ เราจะรู้จักการให้และแบ่งปันกัน บางคนคิดว่าการแบ่งปันจำเป็นต้องเป็นเงินหรือแม้แต่ สิ่งของ พี่ว่า มันไม่ใช่ แบ่งปันของพี่อาจจะเป็นรอยยิ้ม คำพูดปลอบใจแค่สอง สาม คำ หรือแม้แต่ที่นั่ง ฟังให้เขาได้ระบายความเครียด ความทุกข์ อย่างน้อยเราก็ได้แบ่งปันเวลาของเราเพื่อนั่งฟังเขา นี่คือการแบ่งปัน...ขนาดแม้แต่การให้อภัยกันยังเป็นการแบ่งปันนะพี่ว่า ถ้าเราคิดจะให้ อะไรเราก็ให้ได้ แต่ทุกอย่างต้องมาจากใจนะ (หัวเราะ)”

คุณอร

“ชอบปลูกผัก ปลูกไม้ เวลาคนอื่นเป็นมาขอ ลูกก็บอก เอาไปเถอะ เก็บ เอาไปเถอะ หะยังกินหละ (หัวเราะ) ก็ถามเป็น ไปบางเตื่อเสาหื้อเป็น เป็นหื้อเสา มีอะยังกแบ่ง ปันกัน ใจ ผัก ไม้ ปล่อยไว้มันก่น่า แบ่งกินนะ อยู่จะอิมันก่สุขใจดี (ยิ้ม)”

“ชอบปลูกผัก ปลูกผลไม้ เวลาคนอื่นเขามาขอ ลูกก็บอก เอาไปเถอะ เก็บ เอาไปเถอะ ทำอะไรกินหละ (หัวเราะ) ก็ถามเขาไป บางครั้งเราให้เขา เขาให้เรา มีอะไรก็แบ่งปันกัน ใจ ผัก ผลไม้ ปล่อยไว้มันก่น่า แบ่งกินนะ อยู่แบบนี้มันก่สุขใจดี (ยิ้ม)”

คุณลุงเรือง

“เฮาจะ ไปกิดหยั่งนั้ก วันนีเฮาลุดพ้นจากหนีสิน มีกิน มีใช้ บ่าไป เตื่อคร้อนไฟ อะยังดีเฮาช่วยเหลือคนอื่นได้ เฮาก่ช่วย เฮาเห็นเขาตุ้ก เฮาก่ช่วยเขา ช่วยแล้วเห็นเขาสุข เฮาก่สุขกับเขา มีอะยังแบ่งปันกัน ได้ เฮาก่แบ่งปันกัน ไป เนี่ย พริก มะนาว ผักกาด บางเตื่อมีคนมา ถามซื้อ เฮาก่แถมหื้อ บางเตื่อเฮาก่บ่เอาตั้งค์เขา เตื่อหน้าเขาก่จะเอานันนี่มาฝาก ถ้าเฮาบู้จักแบ่งปัน กันก่อน เขาก่มาหื้อเฮาได้จะใด เฮาค่ต้องมีความจริงใจก่อน”

“เราอย่าไปคิดอะไรมาก วันนีเราลุดพ้นจากหนีสิน มีกิน มีใช้ ไม่ไป เตื่อคร้อนใคร อะไรที่เราช่วยเหลือคนอื่นได้ เราก่ช่วย เราเห็นเขาทุกข์ ช่วยแล้วเห็นเขาสุข เราก่สุข กับเขา มีอะไรแบ่งปันกัน ได้ เราก่แบ่งปันกัน ไป เนี่ย พริก มะนาว ผักกาด บางครั้งมีคนมาขอซื้อ เรา ก่แถมให้ บางครั้งเราก่ไม่เอาเงินเขา ครั้งหน้าเขาก่จะเอานันนี่มาฝาก ถ้าเราไม่รู้จักแบ่งปันก่อน เขา จะมาให้เราได้ยังงิ เราต้องมีความจริงใจก่อน”

คุณแม่ตี

“สมัยก่อนลุงอยู่จะใด ลุงก็อยู่จะอันไหน...บ่ก่อนแม่ลุงใช้เอาแกงตักใส่ ถ้วยถือไปหื้อป่าข้างบ้าน แกงเห็ด ยำหน่อ แกงปลา เป็นก่บอกว่าชอบคุณจ้านักลูก บางเตื่อเป็น ก่ฮ้องหื้อเฮาไปเอาขนมข้าวต้มมัด เอามากิน เอาผัก เอาไม้มาหื้อ ลุงหันมาตั้งแต่ละอ่อนละ...ลุงชิม ชับมันมา แล้วลุงว่ามันเป็นอะหยั่งที่มันหะหื้อเฮายืมได้ ของที่หื้อมันบ่ใช้เงินทอง มันเป็นของดีเฮา มีอยู่แล้ว บ่ได้เคือคร้อนเฮา กู่วันนี้ลุงมีอะหยั่งลุงก่แบ่งปันเป็นจะอันเนาะ ลุงมีความสุข หันคนดีเฮา หื้อยืมได้ ชอบคุณเนื้อ ชอบคุณจ้านัก มันมีความสุขดีใจ”

“สมัยก่อนลุงอยู่ยังงี้ ลุงก็อยู่แบบนั้น...เมื่อก่อนแม่ลุงใช้เอาแกงตักใส่ ถ้วยถือไปหื้อป่าข้างบ้าน แกงเห็ด ยำหน่อ ไม้ แกงปลา เขาก็บอกว่าชอบคุณมาก ๆ ลูก บางครั้งเขาก็ เรียกให้เราไปเอาขนมข้าวต้มมัด เอามากิน เอาผัก เอาผลไม้มาให้ ลุงเห็นมาตั้งแต่เด็กละ...ลุงชิม ชับ มันมา แล้วลุงว่ามันเป็นอะไรที่มันทำให้เรายืมได้ ของที่มันไม่ใช้เงินทอง มันเป็นของดีที่เรา มีอยู่แล้ว ไม่ได้เคือคร้อนเรา ทุกวันนี้ลุงจะทำอะไรลุงก็แบ่งปันเขาแบบนั้นแหละ ลุงมีความสุข ยิ่งเห็นคนที่ เราให้ยืมได้ ชอบคุณนะ ชอบคุณมาก ๆ มันมีความสุขดีใจ”

คุณลุงไพร

“ปอนค์รู้เนาะว่าปอนค์เป็นคนไม่ดีมาก่อน แต่ปอนค์ว่าในความไม่ดีของ ปอนค์เนี่ยมันมีความจริงใจอยู่...พอปอนค์จริงใจกับใคร คนอื่นก็จะยังงี้เอง เขาก็จะดีกับเรา แบ่ง นั้น โนน นี้ พอรู้ว่าเราไม่มีเงิน เขาก็จะซื้อข้าวมาฝาก ซื้อน้ำ พาไปเลี้ยง ปอนค์ไม่มีอะไรจะ ให้เขา ปอนค์ก็จะช่วยเขาทำงาน อยู่เป็นเพื่อนเขา พอปอนค์มีปอนค์ก็จะซื้ออะไรมาให้เขา...ปอนค์ก็ว่ามัน เป็นเสน่ห์ของคนเรานะ พี่น้องจริงๆ ก็ไม่ใช่ ถ้าเรารู้จักให้ ปอนค์เนี่ยคบใครให้เลย ให้ใจ เราก็จะมี สิ่งที่ดีสินะ”

คุณปอนค์

“การที่ได้แบ่งปัน ได้เรียนรู้จากการแบ่งปัน อันที่จริงมันเป็นเรื่องที่ดีนะ ไม่จำเป็นต้องเป็นเงิน ทอง ของมีค่า หรือแม้แต่วัตถุ...อย่างเราเองบางทีรู้สึกแย่ ขอแค่ใครคนหนึ่ง มี เวลารับฟังเราระบาย อืม คำได้แบ่งปันเวลาของเค้า เสียสละเวลามานั่งฟังเรื่องของเรา...บางคนจะ คิดว่าการแบ่งปันต้องเป็นของที่จับต้องได้ เราคิดว่ามันไม่ใช่เวลา รอยยิ้ม ขนาดความสุขเรายังจับ ต้องไม่ได้เลย แต่มันสุขข้างใน”

คุณมนัส

“มันเป็นสิ่งตกทอดอะ เราเป็นเด็กบ้านนอก สังคมคนบ้านนอก เมื่อก่อนมันไม่มีรั้วกันบ้าน เราเดินไปเลย ทะลุกันเลย แล้วมันเป็นแบบแบ่งปันกันอะ มีมะนาวไหม ขอสองสามลูกนะ อีกวันหนึ่งมาเขามาขอพริกเรา เรามืออะไรเราแบ่งกันกิน เขาเคี้ยวครีมนะ ไข่ไหม อะวันนี้เราช่วยได้ก็ช่วย มันน่ารักดีเนอะ (ยิ้ม) พี่เคียบโตมาแบบนี้อะ ทุกวันนี้พี่ก็ทำนะ เดินไปบ้านน้องชายที่บ้านโน้นที เขาก็เดินมาบ้านเราที สองที (หัวเราะ) อ้าว แบ่งๆ กัน ตอนมาก็มาแต่ตัว ไปก็ไปแต่วิญญาณ ทำดี แบ่งปันกันในชาตินี้ (หัวเราะ)”

คุณยู้ย

“ตอนเรียน ไข่ อยู่หอ อัน ไหนเรียนไม่ทันก็ขอดูของเพื่อน ได้เพื่อนสอนพอเพื่อนไม่ทันเพื่อนก็ขอเรา มันเป็นเรื่องใกล้ตัวนะ...เรื่องของการแบ่งปัน ทำเป็นเรื่องเดียวกับการเป็นผู้ให้นั่นแหละ...รู้จักให้ใจก็เป็นสุข”

คุณผัก

“พ่อแม่ไม่ให้เงินเราคิดตัวแม่แต่บาทเดียว ของอะไรก็ไม่ให้ ตบ ตี อย่างกะเราไม่ใช่คน เราผ่านจุดที่ทรมาณทั้งกายและใจมาแล้ว ทุกวันนี้เราเห็นใครเคี้ยวครีมนะ ความรู้สึกที่เราเคยเจ็บอะ มันก็จะยังงั้นอะ ใจเขาใจเราอะ อ้าว ช่วยได้ เราช่วย ไม่มีเงินไข่ไหม เราก็มิน้อย งั้นเอาผัก เอาปลาที่เราไปกินก่อนนะ (หัวเราะ) เราก็มิน้อยไข่ไหมหละ แต่อยากช่วย อยากแบ่งปัน เล็กๆ น้อยๆ อะ เออ เขาก็ยิ้ม ขอบคุณ เราคิดถึงวันที่เราเป็นแบบเขาอะ มันทุกข์นะ ไม่มีใครเขาอยากให้เป็นแบบนี้หรอกเนอะ”

คุณอ้อม

“แม่เป็นคนมีหนี้สินนะ แต่แม่ก็ชอบแบ่งปัน แม่แบ่งปันความสุขได้นะจริงๆ ในหลวงสอนให้เรารู้จักแบ่งปัน แบ่งปันสิ่งที่ดีงาม มันทำให้โลกน่าอยู่นะ แม่มีอาชีพขายน้ำซง แม่ขายแต่ของดีๆ ไม่แพง ลูกค้าแม่อ้อม แม่ก็แบ่งปันความสุขให้เขาหละ ใครให้แม่ช่วยอะไร ถ้าแม่ว่าง แม่ไป แม่แบ่งปันแรงกายไปช่วยหละ คนเราถ้าไม่คิดมาก ความสุขมันก็อยู่รอบตัวเรานี่แหละลูก”

คุณแม่ทิพย์

3.2 อาชีพแสนธรรมดา ที่มีค่าด้านจิตใจ

ในประเด็นของอาชีพและการดำเนินชีวิตของผู้ให้ข้อมูลหลักของชุมชนบ้านสันทราย ภายหลังจากการเลือกนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตนั้น ผู้ให้ข้อมูลหลักล้วนแล้วแต่ถ่ายทอด บอกเล่าถึงความประทับใจ บอกเล่าถึงอาชีพที่ตนเองรัก ถึงแม่อาชีพที่ตนทำจะเป็นอาชีพที่ดูแสนจะธรรมดา แต่มีค่าสำหรับการดำเนินชีวิต ที่สามารถเลี้ยงชีวิตของตนเองและครอบครัวได้อย่างไม่ลำบาก ดังประโยคต่อไปนี้

“คนขายน้ำยังมีเยอะเยอะลูก แต่มันจะมีสักกี่คน สักกี่ร้านที่เขาคิดถึงคนอื่น คิดถึงคนกิน แม่มีอาชีพที่ธรรมดาจนแม่ว่า ธรรมดาจนมาก แต่ลูกรู้ไหม แม่รักในอาชีพนี้นะ ให้แม่ไปทำอย่างอื่น ไปเป็นลูกจ้างเขาเงินเยอะกว่านี้ก็ไม่เอานะ แม่ชอบขายน้ำ แม่รักอาชีพนี้ แม่ชอบเห็นลูกค้า คุณน้ำแม่ปู่ ยิ้มเลย บอกอ่อย โอเคคะ (หัวเราะ) แม่ก็ยิ้มได้แล้ว เมื่อก่อนขายได้มาเท่าไร ไม่จดหยิบเงินไปใช้ ลูกขอ ให้ แต่พอแม่ทำเหมือนในหลวงบอก แม่จดเลย แม่ได้เท่าไร จ่ายเท่าไร แม่รู้หมดการเคลื่อนไหวด้านการเงิน การลงทุนของแม่เอง แม่ก็ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น แบ่งเก็บเงินเป็นสัดส่วน ถ้าไม่จดบัญชีนะ ไม่รู้หรอกว่าลูกคนเล็กอะ ให้อ้วนอะ ใช้เงินเยอะ กินเก่ง แม่ก็ลดเขาอยากกิน อยากได้อะไรเก็บเอง ...อาชีพน้ำนี่นะลูก แม่เลี้ยงได้ทั้งครอบครัวนะ เลี้ยงครอบครัวได้เพราะน้ำซงนะลูก แม่ไม่ต้องรวยหรอก แม่พอกินพอใช้ มีเก็บแม่ก็อุ่นใจแล้วนะ ...ถึงแม่แม่จะมีหนี้ แม่มันเป็นหนี้ที่มีประโยชน์อะ หนี้บ้านนี้ ถ้าแม่ไม่เป็นหนี้บ้านแม่จะอยู่ไหนอะ แต่แม่พอแล้วแหละ ไม่เอาแล้วแหละ (หัวเราะ) ...แม่เคยคิดว่า เขี่ย เศรษฐกิจพอเพียงมันเหมาะกับเกษตรกร พวกที่มีที่ไร่ ที่นาอะ ไม่ศึกษาไง อวดฉลาดตัดสินใจเอง มันต้องเป็นนี้ เป็นนี้ แต่พอศึกษาแล้ว อ้าวเหอ มีบัญชีรายรับ รายจ่ายด้วย เออ ลอง ลอง ลองแล้วดีนะลูก ...แล้วแม่จะสอนลูกแม่ด้วย จดสิ วันหนึ่งไปโรงเรียนเพื่อใช้อะไรบ้าง เก็บเท่าไร ค่าจะได้อ่านตัวว่าซื้อกินเยอะ มันอ้วน (หัวเราะ) อาชีพของแม่แม่ภูมิใจนะ เลี้ยงลูกให้อ้วนได้อะ (หัวเราะ)”

คุณแม่ทิพย์

“ชีวิตป้อทำนามาตลอด ปลุกข้าวโพด ปลุกมันสำปะหลัง สับข้างเป็น หะหมดลูก แดดก้อดเอา ฝนตกก็เย็นดี แต่หนาวไปน้อย (หัวเราะ) หัวอยู่กลางแดดนะลูก แต่ป้อก็เลี้ยงลูกเฮียนจนจบปริญญาได้ ไปดีคุณูกอาชีพของป้อเนื้อ ป้อหะนาได้ป้อแทบจะบ่ต้องจ่ายอะหยั่ง ป้อเลี้ยงงัว เลี้ยงควาย ป้อก็เอาขี้มันไปใส่เป็นปุ๋ย ข้าวงามขนาด ป้อหะนาตัวเก่า ป้อบ่ต้องไปเจ้าตีเป็น ปลุกไปเดอะ ฟริก ต้นกล้วย มะม่วง บ่าชะหนด ถั่วดิน ตีบ้านป้อก็มีปลุกผักกิน มีอะหยั่งฟองอะรอบบ้านป้อ มะนาว ฟริก กะเพรา ถั่วฟักยาว ผักกาด มะยมชนิด เงาะ กะท้อน ลูกจะกินอะหยั่งอะ ทุกอย่างตีป้อปลุกบ่มียาม่าแมลงสักอย่าง...ปุ๋ยก็ขี้วัว ขี้ควาย ป้อใจชีวิตแบบพอเพียงตามตีป้อหลวงเป็นสอนไว้...ลูกป้อกับป้อจะเอาตั้งคี่ทำได้ไปใจอะหยั่งนั้กะ ป้อหาได้ก้เก็บ ตีบ้านกบ่ได้เจ้า ข้าวกบ่ได้ซื้อ บางคนยังต้องซื้อข้าวกิน เจ้าบ้านอยู่ ป้อนีตัดไปเลย...ไผอยากได้ผักไม้ไปกินก็มาขอไปปะดาหยั่งมี มาขอซื้อก็มิ ป้อก้หื้อไป เหลือไว้ก้ขาย กแบ่งเป็น ปลุก...อยู่แบบพอเพียงอะ บ่ต้องไปเค็ดร้อนอะหยั่ง อยู่แบบพอเพียงคี่มีสุดลูก ธรรมดา ธรรมดา แต่มันมีค่าในชีวิตเฮานี้แหละ”

“ชีวิตป้อทำนามาตลอด ปลุกข้าวโพด ปลุกมันสำปะหลัง รับข้างเขา ทำหมดลูก แดดก้อดทน ฝนก็เย็นดี แต่หนาวไปนิด (หัวเราะ) หัวอยู่กลางแดดนะลูก แต่พ้อก็เลี้ยงลูกจนจบปริญญาได้ อย่าคุณูกอาชีพของพ้อนะ พ้อทำนาได้ พ้อแทบจะบ่ต้องจ่ายอะไร พ้อเลี้ยงงัวเลี้ยงควาย พ้อก็เอาขี้มันมาใส่เป็นปุ๋ย ข้าวสวยมาก พ้อทำนาตัวเอง พ้อไม่ต้องไปเช่าที่เขา ปลุกไปเดอะ ฟริก

ต้นกล้วย มะม่วง สับปะรด ถั่วลิสง ที่บ้านพ่อก็มี ปลูกผักกินกัน มีอะไรบ้างหละ รอบบ้านของพ่อ
พริก กะเพรา ถั่วฝักยาว ผักกาด มะยมชนิด เงาะ กระท้อน ลูกจะกินอะไร ทุกอย่างที่พ่อปลูกไม่มียาฆ่า
แมลงสักอย่าง ปุ๋ยก็ปุ๋ยจี้วัวจี้ควาย พ่อใช้ชีวิตแบบพอเพียงตามที่พ่อหลวงท่านสอนไว้ คุณพ่อจะเอา
เงินไปใช้อะไรมากมาย พ่อหาได้ก็เก็บ ที่บ้านก็ไม่ได้เช่า ข้าวก็ไม่ได้ซื้อ บางคนยังต้องซื้อข้าวกิน
เช่าบ้านอยู่ พ่อนี้ตัดไปเลย ไครอยากได้ผักผลไม้ไปกินก็มาขอ ให้เปล่าๆ ก็มี มาขอซื้อก็มี พ่อก็ให้ไป
มันเหลือกิน เหลือใช้ก็ขาย ก็แบ่งเขาไปปลูก อยู่แบบพอเพียง ไม่ต้องเดือดร้อนอะไรเลยลูก พ่อภูมิใจ
ดีใจ ในอาชีพ พ่อเลี้ยงได้หมด ภรรยา ลูก อยู่แบบไม่ต้องทุกข์ร้อนอะไร อยู่แบบพอเพียงดีที่สุดลูก
ธรรมดา ธรรมดา แต่มีค่านะลูก”

คุณลุงเรื่อง

“เราเป็นลูกจ้างเขา กินเงินรายเดือนเขาในทุกๆ สิ้นเดือน แต่ก็ภูมิใจนะคะ อร์ว่ามัน
ไม่สำคัญหรอกว่าเราได้เงินเดือนมากน้อยแค่ไหน มันสำคัญอยู่ที่ว่าเราเก็บเงินหรือบริหารเงินได้
ไหม ทุกวันนี้ไม่เคยขอเงินพ่อแม่แม่แต่บาทเดียวนะ แล้วเราก็ทำหน้าที่แบ่งเบาภาระของพ่อแม่ทุก
อย่าง เราทำหน้าที่ของลูก เราทำหน้าที่ของลูกจ้างที่ดี อร์ว่าชีวิตมันไม่ได้ยากหรอกนะ มันอยู่ที่เรา
มากกว่า ทุกวันนี้อร์ไม่มีรถเก๋งขับนะ ไม่มีรถขับ ไม่มีบ้านหลังใหญ่โต บ้านที่อยู่ตอนนี้เป็นบ้าน
หลังเก่าเมื่อ 20-30 ปีที่แล้วหละคะ อร์ว่ามันก็อยู่ได้นะ กันฝนกันแดดได้ อร์ไม่อยากเป็นหนี้ที่มัน
เกินตัวเอง ไม่อยากทำอะไรที่เป็นความอยาก แต่เราลำบากอะ อร์ทำงานเป็นลูกจ้างเขา กลับมาออร์ก
ปลูกผักกิน อร์ชอบกินถั่วฝักยาว อร์ก็ปลูกกิน ชอบกินผักอะไรก็ปลูกกินอันนั้น อันไหนออร์มีมาก
ออร์กก็ขาย สิบบาท ยี่สิบบาท อร์ไม่ดูแลเงินนะ ตอนที่ออร์เงินเดือนน้อยกว่านี้อะ ออร์กจะส่งให้แม่ทุก
เดือนนะ ถึงจะน้อยแต่ก็ขอให้ได้ส่ง อย่างน้อยแม่เราก็มีใช้อะ ตอนนี้นำบัญชีรายรับ รายจ่าย อร์แทบ
ไม่ต้องซื้ออะไรเลย อร์ไม่มีอะไรที่หรูหรา แต่ออร์กภูมิใจนะคะ ไม่น้อยใจ อร์ชอบเป็นผู้ให้นะ อร์เก็บ
ผักให้เพื่อนบ้านจ้ ชอบให้อาหารหมาจร ชอบสัตว์ค่ะ ชีวิตอยู่กับสุนัข อยู่กับแมว มันก็มีความสุขเรา
ไม่ต้องเดินขึ้นห้าง เดินตากแอร์เย็นๆ ห rokok ค่ะ ถ้าเย็นแต่กายแต่ใจร้อนมันก็ไม่ดีประโยชน์ที่บ้าน
ออร์กทำไร่ ทำนา ออร์กทำเป็นนะคะ อร์เคยจนมาก จนกว่านี้อีก เรามีทุกวันนี้เพราะแม่สอนให้ออร์เก็บ
นะออร์ว่า แล้วแม่ก็สอนให้เราเรียนรู้ความลำบาก เวลาออร์ได้มาก็เลยรู้ค่าของเงิน ในหลวงท่านก็ยัง
สอนให้เราอดออม ก็เคยได้ยินประโยคที่ในหลวงท่านบอกว่า ประเทศเราเป็นประเทศสมบูรณ์ อร์
ว่าก็จริงนะ ถ้าตอนนี้ออร์เดินไปทุ่งนา ข้างทาง อร์ว่าออร์ได้ของกินนะ ผักบุ้ง ผักโขมจ้จะ เอามาผัดใส่
ไข่ แต่เรากลับมีความอยากทันสมัยเหมือนคนอื่นเขา มันก็เลยเป็นแบบนี้อะ อร์ว่าออร์มีความสุขใน
แบบนี้นะ อร์ว่ามันเป็นความสุขที่ยั่งยืนนะ (ยิ้ม) ชอบ เออ มีความสุขอะ”

คุณออร์

“สมัยนี้นะ เรียนจบมาต้องมีรถนะ ต้องมีบ้านนะ ต้องไปเที่ยวถ่ายรูปลงบอกคนอื่น
กินอาหารหรูๆ แพงๆ นะ มันถึงจะดีดี ดูรวย ดูเหมือนมี ก็เราไม่คิดแบบนั้นนะ กินที่อยู่ดีเพียงแค

ระยะหนึ่ง แล้วค่อยประหยัดตอนหลังหรือ เราต้องหมั่นหนีหรือ เราต้องเครียดเรื่องหนี้สินทุกเดือน ใหม่อ่า ก็ไม่นะ เราเป็นลูกจ้างเขาเงินเดือนหมื่นกว่าบาท ส่งให้แม่เกินครึ่งได้นะคะ พี่อยากเอาเงินที่ ต้องมาเป็นหนี้เพื่อซื้อของมาประดับตัวเอง เพื่อให้คนอื่นมองว่าเรามีชีวิตที่ดี พี่ไม่เอาดีกว่าค่ะ อยู่ บ้าน กินของที่มี ไม่ต้องแพง อยากกินหลายๆ ก็นานๆ กินทีก็ได้ รถสองแถวก็มีให้เดินทาง ไม่ต้อง เหนื่อยขับเองด้วย พี่ดีใจนะที่เรียนจบมาทำงานทำ แบ่งเบาภาระของพ่อแม่ได้ละ นี่คือความสุขของพี่ นะ มันเป็นความสุขที่ได้เห็นคนที่เรารักสบายใจ ไม่ทุกข์ ไม่เดือดร้อนอะ พี่ก็ไปทำงานขึ้นรถสอง แถวบ้าง ปั่นจักรยานบ้าง ปั่นไปแต่เช้าตื่นมาอากาศก็ดี ไม่ร้อน กินอยู่แบบพอมิ พอกิน พ่อแม่ทำ อะไรให้กิน ก็อร่อยนะ ที่บ้านปลูกผักกินเอง ไม่ต้องซื้อเค้า มันเป็นความสุขที่เราได้พอเพียงอะ”

คุณมนัส

“ตั้งแต่เลิกกับสามีที่ซ้อมเราไป เหมือนเราได้เกิดใหม่นะ เราเรียนรู้จากความ เจ็บปวดแล้วอะ เราผ่านมันมาได้เราก็พยายามหาสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตตัวเอง สุดท้ายแล้วมันอาจจะไม่มีใคร รักเราได้มากมายหรอก นอกจากตัวเอง ทุกวันนี้ตื่นเช้ามาไปทำงานรับจ้างเขา มันเป็นความสุขนะ ทำงานได้รายได้เป็นรายวัน มีเพื่อนร่วมงานดีไปทำงานก็สนุก บางวันเครียดบ้างมันก็ผ่านไปได้ อยู่ แบบนี้มันก็ดี ได้เงินมาก็แบ่งใช้ แบ่งเก็บ สมุดเล่มหนึ่งกับปากกาห้าบาทหนึ่งวางอยู่บนหัวนอนเลย เย็น มากก็จดคิดว่าวันนี้ใช้ไปเท่าไร เหลือเท่าไร เย็นมากก็เก็บผักหลังบ้านผัดกิน ต้มกินกับน้ำพริก สบาย ใจดี เราเลี้ยงตัวเองได้ละ แลмыยังตอบแทนบุญคุณลุงได้อีกอะ มันที่สุดแล้วนะ วันที่เราเดือดร้อน ที่สุดแล้วคิดว่าไม่มีใคร แต่แท้จริงแล้วเรามีอะ ทุกวันนี้ถึงแม้จะเป็นแค่ลูกจ้าง แต่เราทำหน้าที่ได้ดี ทั้งในที่ทำงาน แล้วหน้าที่ของหลานที่ดีที่จะตอบแทนเค้าอะ เราเลี้ยงลุงได้เหมือนพ่อคนหนึ่ง มันก็ ดีนะ มันคือหัวใจเรา”

คุณอ้อม

“ตำแหน่งธุรการ เงินเดือนมันก็ไม่มากหรอกนะ อยู่แถวบ้านนอกอะ มันก็ไม่ เยอะหรอก แต่มันก็ไม่ได้ใช้อะไรไป บ้านก็อยู่ฟรี ข้าวก็กินฟรี แม่ทำให้กิน ผักอยากกินก็ไปเก็บ อยากรับก็ปลูก ที่เยอะแยะ ปลูกอยากกินบอกแฟนเลย แฟนก็ไม่ได้ไปซื้ออะ ไปหาตามคลองหรือ สระหลังบ้านนี่เอง คือแทบจะไม่ได้ใช้อะไรเลยนะ ตั้งแต่ทำบัญชี รายรับ-รายจ่าย มา บางวันนี่แทบ จะไม่จ่ายอะไรเลย แฟนไปทำนาก็ห่อข้าวไปเราบางวันก็ห่อข้าวไปกินที่ทำงาน ถ้าไม่อยากรับกิน ขนมะ วันนั้นก็ไม่ได้ใช้เลย แค่นี้ก็รู้สึกว่ามันดีแล้วนะ ปอนต์รวยความสุข คือเรื่องที่เคย ประชดชีวิตตัวเองตอนนั้นอะ บอกกับตัวเอง เราเคยเลวมาก่อน ไม่เอาหละ ทำหน้าที่ลูกที่ดีดีกว่า ทุก วันนี่ถามว่าปอนต์มีความสุขไหม บอกเลยว่ามาก มากกว่าทุกตอนเพราะเราโตแล้ว เพราะเราเรียนรู้ ว่าแท้จริงแล้วเราแทบไม่ได้ต้องการอะไรเลยอะ ไม่ต้องมีรถเก๋งดีๆ ขับก็ได้มีแค่มอเตอร์ไซด์ก็ไปไหนมา ไหนได้แล้ว กินก็อิ่ม นอนก็หลับจริงๆ วันนี้ปอนต์รู้สึกดีกับงานกับครอบครัวกับการใช้ชีวิตแบบนี้

นะ มันเรียบง่าย ไม่วุ่นวายเหมือนเมืองกรุง ไม่ต้องเดือดร้อนตัวเอง ไม่เดือดร้อนคนอื่นด้วย สบายใจที่สุด”

คุณปอนด์

“ทำนา รับจ้างส่งของด้วยนะ พี่กับแฟนอะ แฟนพี่จับ พี่เป็นเด็กติดรถ ชอบยกของเงินที่ได้ถามว่าพอไหม พอนะ พอทั้งกินแล้วก็เก็บ ที่บ้านทำนาด้วย ข้าวก็เลยไม่ต้องไปซื้อเข้ามาเป็นข้าวเราเอง ที่หลังบ้านมีบ่อปลา แฟนชอบตกปลาอะ ได้กินบ่อย ผักก็ปลูกไว้กับคันทนา จะกินก็ใช้ลูกไปเก็บเอา (หัวเราะ) ลูกคนโตเราสอนให้เค้าดูแลน้องได้ ทำกับข้าวเป็น ซักผ้า ล้างชาม ทำทุกอย่าง เป็นหมด แล้วเราสบายใจ บางวันเราส่งของกลับบ้านมาดึกลูกก็อาบน้ำเสร็จแล้ว กินข้าวแล้วถามว่าใครทำให้กิน ก็บอกว่าพี่สาว อยากให้ลูกอยู่แบบประหยัด รู้คุณค่าของสิ่งที่เรามี ไม่อยากได้โน่นนี่นั่น ทุกวันนี้เราทำงานเก็บเงินก็เพื่อเค้า เห็นเค้าเราก็หายเหนื่อยนะ อาชีพเรา ใครจะดูถูกเรา เราไม่สนใจนะ มันเป็นอาชีพที่เลี้ยงทั้งครอบครัว มันมีค่าอะ เราก็ต้องเห็นคุณค่าในสิ่งที่เราทำก่อนนะ เห็นคุณค่าในสิ่งที่เรามีก่อน อย่างพ่อของเราเคยเลิกกับแม่แต่สุดท้ายไม่มีใคร ป่วย ก็มาเห็นคุณค่าในตัวแม่เราแล้วมันเสียความรู้สึกอะ เราไม่อยากเป็นแบบนั้น เรามีตัวอย่างให้เห็น เราก็เปลี่ยนทุกวัน เราต้องเห็นคุณค่าของกัน คุณค่าในตัวเอง ลูกก็เห็นคุณค่าการเรียน เงินที่ใช้ ไม่ดูถูกคนอื่นนะ มันไม่คิอะ ชีวิตเราไม่รู้จะตายเมื่อไหร่ ไปก็ไปตัวเปล่าอะ มีแต่ความดีนะ (ยิ้ม)”

คุณยู้ย

“ทำงานไม่ตรงกับที่เรียนมาตอนแรกมันก็กดดันนะ แต่เราผ่านมันมาได้ แล้วก็เรียนรู้งานเป็นหมดแล้วอะ ทุกวันนี้รักในอาชีพนี้แหละ คือชอบอะ ชอบที่ได้ติดต่อสื่อสาร ชอบที่จะดำเนินเรื่องนั้น ทำเรื่องนี้ คือมันแปลกใหม่ในทุกวันนี้อะ รู้จักคนเยอะด้วย อีกอย่างมันเป็นอาชีพที่เราเลี้ยงตัวเองได้อะ มันทำให้เราโตขึ้นอะ คนอื่นจะมองยังไงเราไม่รู้นะ แต่เรารู้ว่าเรารักมันอะ เรารักแล้วเราจะทำมันออกมาได้ดี สนุกดี พอทุกวันนี้คงของมีที่ห้อนะ เงินก็มีเก็บ ใช้เงินแบบรู้ค่ามากขึ้น แถมมีเงินในบัญชีอีก มันน่าอัศจรรย์ใจนะ (หัวเราะ) เพื่อนรู้เพื่อนยังตกใจเลยนะ เรามีความสุขกับการใช้ชีวิตแบบนี้แล้วนะ พอเพียง มีเก็บ”

คุณ

ผัก

“แม่สร้างร้านเสริมสวยด้วยตัวของแม่เอง แม่มีน้อยกว่าคนอื่นแต่แม่ก็ทำของแม่ได้แม่ทำเป็นหมด ทำนา ทำไร่ รับจ้าง แม่ทำหมด เพราะแม่ไม่เคยถูกเงินเลย วันไหนไม่มีคนเข้าร้านตัดผมแม่ ไม่เป็นไร แม่ก็ปลูกผักกินเอง อยู่แบบนี้แหละลูก อยู่แบบพอมีพอกิน อย่าได้อยากมีของเกินตัว แม่ไม่เครียดนะ แม่ใช้ชีวิตแบบไม่เครียดเลย ปลูกผัก ทำอะไรของแม่ไป สบายใจมากแม่นะ แม่ก็รักร้านเสริมสวยแม่นะมาก”

คุณแม่ที

“ลุงทำไร่ ทำนา มา ถ้าลุงจะหมดแรงจนทำอะไรไม่ได้นะ ลุงก็จะขอทำนาคูนี้แหละ ลุงทำนาเลี้ยงครอบครัวลุงมาทั้งชีวิต ลุงไปเรียนรู้เพิ่มเติม ทำให้มันดี ทุกวันนี้ลุงก็อยู่กับนา ทำอะไรของลุงไป เรียนรู้เรื่อยๆ ลุงใช้ชีวิตแบบว่า ยังไงอะ สบายใจ สบายกาย”

คุณลุงไพโร

3.3 ร่ำรวยความสุข

ภายหลังจากการดำเนินชีวิตของผู้ให้ข้อมูลหลักชาวชุมชนบ้านสันทราย ที่ได้เลือกดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้วนั้น พบว่า การเงินเพียงพอในการดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัว ถึงแม้ผู้ให้ข้อมูลหลักบางรายจะยังคงมีหนี้สินที่รอไว้ใช้คืนให้หมดไป แต่เงินที่หามาได้ยังคงแบ่งใช้หนี้สินของตนเองและพอใช้สำหรับดำเนินชีวิตในแต่ละวัน และยังไปกว่านั้นผู้ให้ข้อมูลหลักทุกรายมีเงินพอเก็บเพื่อให้เกิดความอุ่นใจ เพื่ออนาคตของลูก เพื่อความสบายใจ ผู้ให้ข้อมูลหลักยังถ่ายทอดความรู้สึกออกมาทางใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ความภูมิใจ การไร้ซึ่งความกังวล อารมณ์ขัน ดังประโยคต่อไปนี้

“ทุกวันนี้พูดได้เต็มปากเลยล่ะว่าเงินที่ได้เพียงพอในการใช้ แล้วแถมยังมีเก็บค่ะ (ยิ้ม) คือ แบบ เราหาเราไม่ต้องแบ่งเงินใช้เยอะแยะอะ เพราะเราไม่มีหนี้สินอะไรมาก นอกจาก กยศ. เราก็เก็บแบ่งใช้หนี้ กยศ. ทุกปี ส่วนที่เหลือไม่มีอะไรเลยล่ะ เพียงพอ แล้วก็เก็บแต่อาจจะไม่รวยเงินนะคะ แต่รวยความสุข ความสบายใจ”

คุณอร

“หนี้ของตัวเองที่มี มีแต่ กยศ. นะ ก็เก็บเงินส่วนนี้ไว้ทุกปี เพราะไม่อยากเป็นหนี้ ทุกวันนี้ทำงานแลกกับเงิน ถามว่าเงินพอไหม พอค่ะ พอใช้ และมีเก็บค่ะ อาจจะ ไม่มาก แต่ก็มีไม่เคียดร้อนใครแน่นอนนะ (หัวเราะ)”

คุณมนัส

“เงินใช้ทุกวันนี้พอ ไม่ได้ไปเที่ยวกลางคืน ไม่กินเหล้า งดแล้ว เงินที่เหลือเก็บเหลือใช้เลย ค่อยๆ เก็บไป เดี๋ยวเราก็มีเยอะ ปอนด์ไม่ดูถูกจำนวนเงินอยู่แล้ว ตอนนี้ก็สบายใจเรื่องเงินเลยนะ”

คุณปอนด์

“ตอนนี้ก็ทำงานเก็บเงินไว้เองแล้ว ประสบการณ์เรามี ทำงานมาให้สามีหมดจึ๊พอเค้าตีเราจะหนี้ก็ไม่มีเงิน ตอนนี้ก็ทำงานเก็บเงินเป็นของตัวเองแล้ว เงินพอใช้ทุกเดือน แล้วก็ยังมีเก็บเล็กๆ น้อยๆ ก็อุ่นใจแล้ว ไม่ได้หวังร่ำหวังรวยนะ แค่มีกิน มีอยู่แบบไม่ต้องเคียดร้อน”

คุณอ้อม

“เดือนเดือนนี้ ค่าขายน้ำที่ได้ก็พอใช้จ่ายในบ้านนะ เรามานั่งทำบัญชีด้วยใจ เงินที่หามาได้ในแต่ละวันกับค่าใช้จ่ายออกไปนะ มันพอใช้ลูก เพียงพอเลยแหละ พอใช้หนี้บ้านที่ยังมีอยู่ พอให้ลูกไปโรงเรียนแล้วยังพอเหลือเก็บน้ำ (ยิม) เก็บเล็กผสมน้อยไปลูก ดึกว่าหามาใช้ไปเหมือนก่อน ตอนนี้โล่งใจแหละ”

คุณแม่ทิพย์

“ตอนนี้มีเก็บแล้วเงินอะ (หัวเราะ) เก็บเงินได้แล้วมันรู้สึกดีนะ ไม่เหมือนเมื่อก่อนมีเงินใช้หมดสิ้นเดือนนะต้องใช้เงินแบบวันละร้อย จากก่อนหน้านี้เมื่อต้นเดือนอะใช้วันละห้าร้อยยังไม่รู้สึกอะไรเลย ตอนนี้เก็บเงินได้ แถมเงินพอใช้แบบเราไม่ได้อคติก คือความรู้สึกเหมือนคล้ายๆ เราพยายามอ่านหนังสือแล้วสอบได้ที่หนึ่งอะ ประมาณนั้นเลย (หัวเราะ)”

คุณตั๊ก

“เงินที่หามาได้ พอกินพอใช้ทุกเดือนลูก เหลือเก็บด้วย เพราะเรากินอยู่แบบพอเพียง ก็ต้องเหลือเก็บเหลือใช้สิ”

คุณลุงไพโร

“ทุกวันนี้สบายมากลูก เหลือกินเหลือใช้ สบายกาย สบายใจ เหลือเก็บอีกต่างหาก เก็บวันละนิด จิตแจ่มใส”

คุณลุงเรือง

“เงินทองเหลือกิน เหลือเก็บอยู่ ที่มีก็ไม่ได้ร่ำรวยหรอก แต่ไม่เดือดร้อน สบายใจ อุ่นใน มิไม่มากแต่ก็มี ดึกว่าไม่มีเงินเก็บแล้ววันที่ต้องใช้ไม่มีจ่ายเขา ทุกวันนี้ไม่ทุกข์ ไม่ร้อนอะไร อยู่แบบพอเพียงดึกว่า เหลือกิน เหลือเก็บดี”

คุณแม่ลิ

“เหลือกิน เหลือเก็บนะ ทุกวันนี้ใช้หนี้รถก็แบ่งไว้ส่วนหนึ่ง ค่ากิน ค่าลูกไปโรงเรียน ทุกเดือนก็จะวางแผนไว้หมด ทำบัญชี ปรากฏว่าเงินเหลือน้ำ อุ่นใจ ส่วนหนึ่งก็เก็บไว้ให้ลูกเรียน อยากให้ลูกเรียนสูงกว่าเราอะ ทุกวันนี้ทำงานมา พอใช้ มีเก็บ สบายใจมาก มาก เลยแหละ ไม่เดือดร้อนแม่เราด้วย เพราะเมื่อก่อนไม่มีเลยไปยืมแม่ใจ (หัวเราะ)”

คุณช้อย

3.4 เข้าใจความทุกข์ ความสุขบังเกิด

ความทุกข์เป็นส่วนหนึ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องพบเจอ สิ่งที่มนุษย์พยายามทำมาตลอดชีวิตคือการหาความสุข พยายามหนีจากความทุกข์ แต่ไม่ว่าจะหนียังไงเราก็ไม่สามารถหนีความทุกข์พ้น ต่อให้ร่ำรวยมากมายมหาศาลก็ไม่อาจใช้เงินเหล่านั้นซื้อความสุขได้ตลอดชีวิต เคยได้ยินคำกล่าวที่ว่า เมื่อมีความอยากมากก็มีความทุกข์มาก เพราะความอยากกับความทุกข์มาด้วยกัน คนเราไม่ว่าพยายามจะหนีความทุกข์เพียงใดก็ต้องเจอความทุกข์อยู่วันยังค่ำ ไม่ว่าจะหนีทุกข์ทางกายหรือ

ทุกข์ทางใจ ความสุขของเราก็เช่นกันจะมีความสุขทุกข์แฝงอยู่ตลอดเวลา ดังคำกล่าวที่ว่าเราหนีความทุกข์ไม่พ้น เราจึงต้องเรียนรู้ที่จะอยู่กับมัน ดังประโยคต่อไปนี้

“สำหรับอรนะ ไม่อยากก็ไม่ทุกข์นะ ความอยากมันคือความโลภ ทุกวันนี้คนส่วนมากเป็นหนี้เพราะอะไร เพราะความอยากนะ อยากคูดี อยากคูรวย แต่ใครจะรู้ว่าเขาต้องนั่งกุมขมับในทุกสิ้นเดือน อรว่ามันเป็นความสุขจอมปลอม ความอยากมันต้องมีมาพร้อมเหตุผล ความจำเป็นจริงๆ ของสิ่งที่เราอยากได้ด้วยนะ ไม่มีรถขับอไม่ทุกข์นะ มีคนมากมายถามอไม่ออกรถหรือ จบตั้งสูงเงินเดือนเยอะเยอะ มันเป็นจินตนาการของเขาทั้งหมด อรเงินเดือนก็ไม่ได้เยอะนะ ไม่เดือดร้อน ถ้าอจะไม่มีรถขับ คือเราต้องตามทันความคิด ความอยาก ความโลภ ตามให้ทันอะ อรว่าเราจะไม่มานั่งทุกข์ทีหลังนะ”

คุณอร

“มันอยู่ที่มุมมองของคน เคยมีเพื่อนร่วมงานคนหนึ่งนะ งานที่เขาทำไม่ว่าจะมีมากมีน้อย เขาทุกข์หมดนะ บ่น เครียด นินทา วางของตึงตัง สุดท้ายไม่มีใครอยู่กับเขาได้นะ งานมันเป็นหน้าที่ของเราที่เราต้องทำ ถ้าเราทุกข์กับมันตลอดแล้วเราจะอยู่กับมันได้นานหรือ เราก็ลองทำงานที่เขาทำบ้าง ไม่เห็นทุกข์เลย บางอย่างมันเกิดปัญหา งานมีปัญหา ปัญหาเกิด เราก็ต้องแก้ ไม่ใช่เครียดไปกับปัญหาอีก คือถ้าเรามองหาทางแก้ เราจะไม่วอกแวก แต่ถ้าเรามองที่ตัวปัญหา หน้าแก่ตายพอดีล่ะ มันอยู่ที่มุมมอง ต้องมองที่ต้นเหตุ อย่ามองที่ตัวปัญหา ถ้าอย่างงั้นนะ เราจะหาความสุขในการใช้ชีวิตไม่ได้เลย”

คุณมนัส

“แม่พิการแต่เห็นแบบนี้ก็มีความสุขมากนะบอกเลย อะไรที่ทำว่าทุกข์ ทุกข์ แม้ว่ามันก็ดีนะ แม้ว่ามันสอนให้เราเป็นนักแก้ปัญหาที่ดีได้ ปล่อยวางเป็น มันแค่มาทดสอบสติ ปัญญาเราเฉยๆ เหมือนเวลาที่เห็นเด็กเขาเล่นเกมอะลูก มันก็จะมีเป็นด่านๆ ไข่มุมลูก แม่เห็นเด็กๆ มันเล่นปัญหาก็เหมือนกัน มันก็มาเป็นด่านๆ ไป แค่ว่าเข้าใจมันว่า เราเป็นทุกข์เพราะอะไร หาทางออกให้มัน มีทางออกก็แก้ ไม่มีทางออกก็ปล่อยวาง แค่นี้ก็มีความสุขแล้วลูก คนพิการก็มีความสุขได้ลูก (ยิ้ม)”

คุณแม่ดี

3.5 การตระหนักรู้ การเห็นคุณค่าในชีวิต

คนทุกคนเกิดมาบนโลกนี้มีคุณค่าในตัวเองเท่ากัน ไม่ว่าจะเกิดมาในฐานะแบบไหน ร่างกายสมบูรณ์หรือไม่ เชื้อชาติ ศาสนา ภูมิฐานะ ทุกคนมีค่าเท่ากันหมดขึ้นอยู่กับว่าคนแต่ละคนจะตีค่าให้กับตนเองเช่นไร ไม่ใช่เพราะทำปฏิกิริยาหรือการแสดงออกของคนอื่นที่จะบ่งชี้คุณค่าในตัวเรา ดังนั้นเราควรตัดสิ่งที่อยู่ภายนอกออกให้หมด แล้วให้ค่ากับตัวเองโดยไม่ผ่านการตัดสินใจจากใคร ดังเช่นผู้ให้ข้อมูลหลักของชาวชุมชนบ้านสันทรายที่มองเห็นคุณค่าในตัวเองจากการกระทำ

ของตนเอง ที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง ผู้อื่น พร้อมด้วยการได้เป็นผู้ให้ ทำประโยชน์ให้กับชุมชน สังคม และประเทศชาติ หรือแม้แต่การกระทำบางอย่างที่ดูเหมือนเล็กน้อยแต่มันยิ่งใหญ่ในจิตใจของผู้กระทำ หรือแม้แต่เคยพลาดจากการมองไม่เห็นคุณค่าในตัวเองเพียงเพราะคิดว่าคนที่เรารัก เขาจะรักเรา แต่เมื่อถึงจุดที่เราค้นพบตัวเองและหันกลับมารักตัวเอง คุณค่าในตัวเองจึงบังเกิด ดังประโยคต่อไปนี้

“เคยเป็นคนที่ยังมองไม่เห็นคุณค่าในตัวเองมาก่อน ทำตัวเหลวแหลก โทษคนโน้นที คนโน้นที ที่ทำให้ตัวเองเป็นแบบนี้ ไม่พอใจในโชคชะตาของตัวเองนะ พอถึงจุดๆ หนึ่งที่เรารักได้เสีย ที่จริงเราก็มีค่าทุกคนแหละ เราก็มีค่า ทำดีสิ คิดดีกับตัวเองสิ เห็นคุณค่าในตัวเองแล้วก็สร้างคุณค่าในตัวเองให้มากขึ้น ไม่ต้องไปประกาศให้ใครรู้หรอกว่าเรามีคุณค่า ตอบตัวเองให้ได้ก่อนว่าเรามีคุณค่าไหม ทำอะไรให้ตัวเองมีคุณค่ามากพอแล้วหรือยัง แคเราไม่ทำให้ใครเดือดร้อนและไม่ทำให้ตัวเองเดือดร้อน นี่แหละคุณค่าที่คุณคู่ควร (หัวเราะ)”

คุณปอนด์

“ค่าในตัวเองอยู่ที่ตัวเราหมดลูก เลือกว่าเราจะทำอะไรให้มีค่าหรือไม่มีค่า ถ้าอยากมีค่าในตัวเองก็เลือกทำดี ทำดีกับตัวเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ แต่ถ้าไม่เห็นคุณค่าในตัวเองก็ให้เบียดเบียนตัวเอง ทำร้ายตัวเอง กินเหล้า เมาไปวันๆ เบียดเบียนคนอื่นไป เราทุกคนเริ่มต้นเหมือนกันลูก เกิดมาไม่อะไรติดตัว พอโตมาต่างหากเราเลือกเรียนรู้สิ่งที่ดี เรามีคุณค่าในตัวเอง พอมีคุณค่าในตัวเอง เพราะพอเห็นคุณค่าในตัวเอง พอไม่ทำให้ใครเดือดร้อน พอช่วยเหลือเพื่อนบ้าน ช่วยคนอื่นได้เท่าที่พอช่วยได้ พอก็เป็นผู้ให้ แค่นี้พอก็มีความสุข มีคุณค่าในตัวเองแล้ว”

คุณลุงเรือง

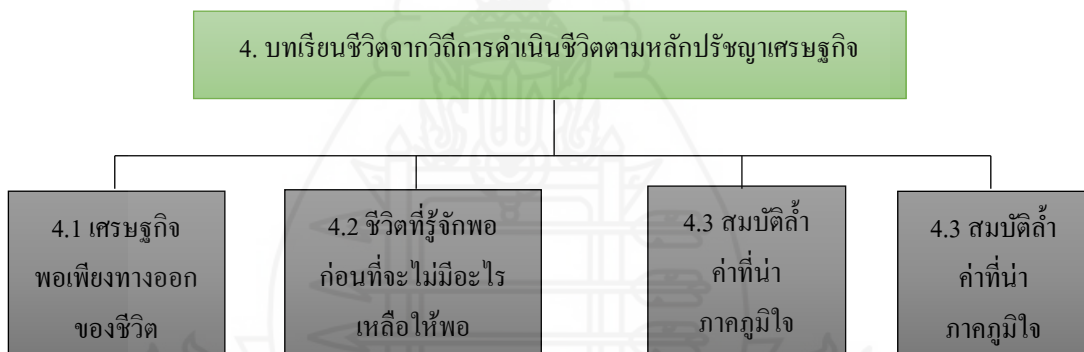
“แม่พิการชา แม่เป็นคนพิการแต่แม่ก็ไม่ใช่ภาระของคนอื่นนะลูก แม่ก็ทำให้ตัวเองยืนอยู่ได้ด้วยขาของตัวเอง เราเกิดมาเป็นคนเราก็ต้องมีค่าในตัวเอง เราไม่ได้เกิดมาเป็นนกเป็นปลา เขาให้เราเกิดมาเป็นคน มีจิตใจ มีจิตวิญญาณ มีความคิดว่าอันไหนดี อันไหนไม่ดี แม่ก็เลือกทำให้ตัวเองมีค่าในตัวเอง แม่ไม่เคยดูถูกตัวเองนะ ทุกวันนี้แม่ไม่เดือดร้อนใคร แล้วแม่ก็ไม่เดือดร้อนตัวเอง แม่รู้ว่าแม่ทำอะไรอยู่ แล้วแม่ก็มีค่าในตัวเองด้วย”

คุณแม่ที

ประเด็นหลักที่ 4 บทเรียนชีวิตจากวิธีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คนทุกคนเลือกเกิดไม่ได้ว่าจะมีชีวิตในครอบครัวแบบไหน ชีวิตที่ลำบาก หรือ สะดวกสบาย สุขหรือไม่มีอะไรสุขหรือ แต่สิ่งที่คนทุกคนเลือกได้คือเลือกที่จะกำหนดอนาคตของตัวเองได้ ตัดสินใจเพื่อรับผิดชอบชีวิตของตัวเองได้ หากเราเชื่อว่าแม้วันนี้จะลำบากมันก็ไม่ได้หมายความว่าอนาคตของเราจะต้องลำบากไปด้วย ทุกๆ อย่างก้าวของคนเราทุกคนล้วนแล้วแต่ผ่านทุกข์ สุข กันมาแล้วทั้งนั้น บางคนอาจเคยก้าวพลาดไปบ้าง แต่ก็ผ่านจุดที่ตนเองรู้สึกเข้ามาได้และใช้ก้าวที่พลาดเป็นบทเรียนในการใช้ชีวิต ดังเช่นผู้ให้ข้อมูลหลักข่าวชุมชนบ้านสันทรายที่ใช้ชีวิตผ่านมาด้วยความผิดพลาดบ้าง เลือกลงผิดบ้าง แต่วันนี้พวกเขากลับค้นพบหลักการใช้ชีวิตที่ทำให้พวกเขามีความสุขที่ยั่งยืน นั่นคือหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งแบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ดังนี้

4.1 เศรษฐกิจพอเพียงทางออกของชีวิต 4.2 ชีวิตที่รู้จักพอก่อนที่จะไม่มีอะไรเหลือให้พอ 4.3 สมบัติล้ำค่าที่นำภาคภูมิใจ และ 4.4 ความจงกงามในจิตใจภายใต้เศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 4.5 บทเรียนชีวิตจากวิธีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.1 เศรษฐกิจพอเพียง ทางออกของชีวิต

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิตอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับให้ดำเนินไปในทางสายกลางที่มีความพอดี พอเพียงในการดำเนินชีวิตที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยจนเกินไป แต่ให้ตั้งอยู่บนความพอประมาณ ความมีเหตุผล แล้วเราจะมิภูมิคุ้มกันที่ดี ใช้ชีวิตอยู่บนเงื่อนไขของคุณธรรม ความรู้ ที่จะนำพาให้เราเดินไปในทางที่ถูกต้องและประสบผลสำเร็จในชีวิต ดังเช่นผู้ให้ข้อมูลหลักข่าวชุมชนบ้านสันทรายที่ได้ค้นพบทางออกของปัญหาในชีวิตที่ตนได้พบเจอด้วยการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ดังประโยคต่อไปนี้

“เราทุกคนอะ ถ้าไม่รู้จักพอ เราก็จะพยายามหามาเติมเต็มสิ่งที่เราคิดว่าขาด จนบางที่เราลืมนึกไปว่าในความพยายามของเรามันทำให้ใครเดือดร้อนบ้างหรือเปล่า หรือเรากำลังทำร้าย

ชีวิตของเราเองหรือเปล่า อะไรที่เราบอกว่าเราขาด เรามีบ้านอยู่ไม่รั่วไม่ซึมแต่หลังเล็กเราเลยรู้สึกขาดเธอ เราไม่มีรถขับเราขาดเธอ ทั้งๆ ที่เมื่อสิบ ยี่สิบปีก่อน เรายังเดินทางไปไหนมาไหนได้สะดวกและสนุกกับมันเลย เรากำลังสร้างภาพอยู่หรือเปล่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ มันคืออะไรที่พอเพียงอะ ความหมายมันอยู่ในคำนี้นะ พอเพียงก็ทำอะไรให้มันพอดี ไม่มากเกินไป ไม่น้อยใจ รู้จักพอไม่โลภมาก ถ้าวันนี้ใครกำลังทุกข์กับการดำเนินชีวิต บอกเลยนะว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี่แหละคือทางออกของชีวิต ความทุกข์ที่คุณต้องประสบอยู่ บางทีเราอย่ามองหาสิ่งที่เราขาด เราจงมองหาสิ่งที่เรามี แล้วทำสิ่งที่เรามีให้มีค่าขึ้นอีกได้ ถ้าคุณเป็นหนี้แล้วคุณจงมองหาหลักการใช้ชีวิตใหม่ ด้วยความพอเพียง มีสติ รู้ทันความคิดของตัวเองนั่นคือเศรษฐกิจพอเพียง มันคือที่สุดของทางออกของชีวิตเราจริงๆ”

คุณอร

“กว่าจะผ่านจุดที่แย่ที่สุดในชีวิตที่แม้แต่เงินติดตัวบาทหนึ่งยังไม่มีมาได้ จนถึงทุกวันนี้มันก็สอนให้เรารู้จักพอนะ พอที่จะหยุดรักคนอื่นมากกว่าตัวเอง แล้วหันกลับมารักตัวเอง หากมีความรักอีกครั้ง เราจะมีสติ เตือนตัวเองอีกครั้ง ใช้เงินที่หามาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงของตัวเองอย่างรู้คุณค่า หนี้สินที่ตัวเองเป็นคนก่อก็ใช้ให้หมดแล้วหยุดอยู่แค่พอใจในสิ่งที่ตนมี รู้ว่าตัวเองมีเท่าไร ใช้เท่าไร มีเงินเก็บเพื่อใช้ในอนาคต เรามีทุกวันนี้ได้เพราะความพอเพียงที่พ่อสอน พ่อสอนให้เราอยู่แบบพอเพียง มองสิ่งที่ตัวเองมี มันเป็นหลักดำเนินชีวิตที่ทำให้เรามีชีวิตที่ดีขึ้นได้ (น้ำตาคลอ)”

คุณอ้อม

“เศรษฐกิจพอเพียง หะหือลุงมีวันนี้ หะหือลุงมีกิน มีใช้ มีเก็บ หมดหนี้สิน เขาต้องรู้ว่าเขามีนักมีน้อย บ่โลก บ่อยากได้ของตามเขา มีเหตุมีผลในการใช้ชีวิต เนี่ยแหละใครที่ทุกข์เพราะเงินทอง เพราะหนี้สิน ลุงบอกได้เลยว่า ถ้ารู้จักพอเพียง เขาจะหมดปัญหา ปัญหาของเขาจะมีทางออก”

“เศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ลุงมีวันนี้ ทำให้ลุงมีกิน มีใช้ มีเก็บ หมดหนี้สิน เราต้องรู้ว่าเรามีมากมีน้อย ไม่โลภ ไม่อยากได้ของตามเขา มีเหตุมีผลในการใช้ชีวิต เนี่ยแหละใครที่ทุกข์เพราะเงินทอง เพราะหนี้สิน ลุงบอกได้เลยว่าถ้ารู้จักพอเพียง คุณจะหมดปัญหา ปัญหาของคุณจะมีทางออก”

คุณลุงไพโร

4.2 ชีวิตที่รู้จักพอ ก่อนที่จะไม่มีอะไรเหลือให้พอ

การรู้จักพอเป็นการรู้จักยับยั้งชั่งใจความอยากของตนให้อยู่ในขอบเขตของภาวะและฐานะของตนเองให้เหมาะสม รู้จักควบคุมความอยากไว้ให้พอดี ไม่เกินขอบเขตของความสามารถของตนหรือเกินสิ่งที่ตนเองมี การที่เรารู้จักอยู่อย่างเรียบง่าย ควบคุมตัวเอง เพื่อไม่ให้เป็นที่สาของความอยากวัตถุหรือสิ่งของนอกกายมากเกินไป นั่นคือดำรงอยู่อย่างพอเพียง คนที่ไม่

รู้จักพอ พออยู่ พอกิน เมื่อพบเจออะไรก็ไขว่คว้า ขาดการควบคุมในตนเอง จึงได้ก่อเวรให้แก่ตนเอง และผู้อื่น ก่อปัญหาต่างๆ ขึ้นในสังคม ทำให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวายอย่างไม่สิ้นสุด การรู้จักพอ พอดี พอเหมาะ พอสมควรกับความรู้ ความสามารถของตนเอง ก่อให้เกิดความสงบสุขในจิตใจของตนเองและคนรอบข้าง ดังเช่นผู้ให้ข้อมูลหลักชาวชุมชนบ้านสันทรายที่คิดถึงความปลอดภัยในทุกขณะ ถึงแม้จะเคยก้าวพลาดแต่ก็ยังคงคิดได้และตระหนักถึงการรู้จักพอ ก่อนที่จะไม่มีอะไรให้พวกเขาเหลือไว้ให้พอ ดังประโยคต่อไปนี้

“ชีวิตเรามันไม่ได้ยากอย่างที่คิดหรอก มันมีหลักการใช้ชีวิตที่ดีแบบความพอเพียงที่จะทำให้เรามีอยู่ มีกิน มีใช้ ไม่ขาด ถ้าเรารู้จักพอในวันนี้ วันข้างหน้าเรายังไงเราก็ไม่ลำบากหรอกอนาคตจะดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับปัจจุบันที่เรากระทำมากกว่า ถ้าเรารู้จักพอเพียงชีวิตเราจะไม่ลำบากในอนาคตเลย ถ้าวันนี้เรามี แต่เราไม่รู้จักพอ พอเราพลาดเราก็ไม่เหลืออะไรให้พอแล้ว มีสติรู้จักพอเพียงตั้งแต่ตอนนี้ อนาคตของเราจะไม่ลำบาก”

คุณอร

“ทุกวันนี้มีวัตถุประสงค์ของมากมายที่ดึงดูดความสนใจ เงินทอง ออกจากกระเป๋าเรา ถ้าเรายังคงใช้ชีวิตแบบไม่มีสติ ปัญญา ไม่มีเหตุผล ไม่มีความพอประมาณ เหมือนคำสอนของในหลวงท่าน ชีวิตเราอาจจะพลาดและไม่เหลืออะไรเลยก็ได้ แล้วถ้าวันนี้เรามีหลักการใช้ชีวิตที่ดีแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่หลายคนเคยนำมาใช้แล้วค้นพบว่ามันดี เราจะไม่ลองนำมาใช้กับตัวเองเลยหรือ ต้องรอให้เราไม่เหลืออะไรติดตัวก่อนหรือถึงจะรู้จักพอ ต่อให้วันนี้คุณร่ำรวยเงินทอง ยังมีกินมีใช้ที่ไม่ลำบาก แต่ถ้ายังใช้ชีวิตแบบไม่มีสติ ไม่มีเหตุผล ไม่รู้จักพอประมาณแบบนี้ คุณก็จะไม่มีอะไรให้พอเพียงในวันข้างหน้าก็ได้”

คุณมนัส

“ถ้าไม่รู้จักพอวันนี้ แม่จะรู้จักพอวันไหน ในหลวงสอนให้เรารู้จักพอ ในหลวงท่านทำทุกอย่างเพื่อให้ลูกๆของท่านมีชีวิตที่ไม่ลำบาก แล้วเราละ เราทำอะไรเพื่อตัวเองบ้าง ทำอะไรเพื่อตัวเองไม่ลำบากบ้าง ทั้งๆที่นี่ก็ชีวิตของเรา เรายังทำให้ตัวเองลำบากเลย...เราควรจะคิดได้ก่อนที่มันจะสาย ก่อนที่เราจะไม่มีอะไรเหลือ แม่ก็รู้สึกดีและภูมิใจที่อย่างน้อยแม่ก็ยังรู้สึกเพียงพอเพื่อให้ตัวเองยืนได้ด้วยตัวเอง มันเป็นสิ่งที่เราต้องทำและไม่ต้องให้ท่านได้เป็นห่วง เราทุกคนทำได้”

คุณแม่ทิพย์

“เขาบู้จักพอวันนี้ จะบู้จักพอวันไหน วันดีเขาบมีอะหยังเหลือแล้ว หรือวันดีเขาหมดตัว หรือวันดีเขาตายแล้ว เขาก็เลือกได้นะลูก ชีวิตของเขาเป็นคนเลือก”

“เราไม่รู้จักพอวันนี้ จะรู้จักพอวันไหน วันที่เราไม่มีอะไรเหลือแล้ว หรือวันที่เราหมดตัว หรือวันที่เราตายแล้ว เราก็เลือกได้นะลูก ชีวิตของเราก็เป็นคนเลือก”

คุณลุงไพโร

“เราเคยเลือกชีวิตที่ผิดพลาดมาก่อนหน้านี้ แต่เรายังได้มีโอกาสที่ได้เลือกใหม่ มีชีวิตที่รอดมาจากการถูกใครก็ไม่รู้ที่เราคิดว่าเค้ารักเรา แล้วเราก็กลับมายืนด้วยลำแข้งของตัวเองอีกครั้ง เห็นคุณค่าในตนเองอีกครั้ง ต่อให้วันนั้นเราไม่มีเงินแม้แต่บาทหนึ่ง แต่เรายังมีลมหายใจจะ เราก็เลือกทางเดินชีวิตของเราใหม่ได้ เรายังมีชีวิตที่เหลือให้เราได้ทำอะไรใหม่ๆ แล้วก็สร้างมันขึ้นมาใหม่ได้อะ เราคิดว่ามันคุ้มอะ คิดแล้วก็รู้สึกดี ที่ผ่านมันมาได้นะ”

คุณอ้อม

4.3 สมบัติล้ำค่าที่นำภาคภูมิใจ

เราถูกสอนและบอกเล่ามาเสมอว่า เรามีพระมหากษัตริย์ที่ดีที่สุดในโลก พระราชาที่ละทิ้งราชสมบัติและยอมลำบากเพื่อประชาชน ขึ้นเขาลงใต้ พระราชาพระองค์นี้ไม่เคยหือ กว่า 4,000 โครงการที่พระองค์คัด และแก้ไขเพื่อให้ประชาชนของพระองค์ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทุกๆลมหายใจของพระองค์ คือ ประชาชนของพระองค์แล้วประชาชนของพระองค์เองมีสิ่งไหนที่ประชาชนของพระองค์จะแสดงออกให้พระองค์ได้เห็น แม้จะเป็นการกระทำสิ่งที่ไม่ได้ยิ่งใหญ่แต่ขอให้ได้ลงมือทำ แลกเช่น ผู้ให้ข้อมูลหลักข่าวชุมชนบ้านสันทราย ที่ต่างทำสิ่งเล็กๆ ให้ก่อกำเนิดขึ้น โดยการเริ่มจากตนเอง คนในครอบครัว คิดดี ทำดี รู้จักประหยัดอดออม ใช้ชีวิตแบบพอเพียง และต่างเปรียบเทียบหลักการ ใช้ชีวิตแบบพอเพียงคือ สมบัติล้ำค่าที่พวกเขาเหล่านี้พร้อมที่จะถ่ายทอดให้แก่บุคคลอื่น ลูกหลาน ได้ใช้หลักพอเพียงในการดำเนินชีวิต เพื่อความอยู่รอด และปลอดภัย ภายหลังจากที่พวกเขาสิ้นลมหายใจไป ดังประโยคต่อไปนี้

“วันนี้ถ้ามีใครถามว่าใช้ชีวิตยังไง บอกได้เลยเต็มปากว่าใช้ชีวิตแบบที่ในหลวงท่านเป็นคนบอก ใช้ชีวิตแบบพอเพียง ทุกวันนี้มีชีวิตที่ดีขึ้น ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีสิ่งที่ดีขึ้นในชีวิตในทุกวันนี้ มีความสงบทางใจ เพราะเราเลือกใช้ชีวิตแบบพอเพียง ถ้ามีคนมาถามว่า ทำยังไง เราจะตอบแบบภาคภูมิใจเลยนะ ว่าเราใช้ชีวิตแบบพอเพียง และถ้าวันหนึ่งเรามีลูก เราจะสอนลูกใช้ชีวิตแบบเรา (น้ำตาคลอ)”

คุณอ้อม

“เราหลายคนบอกรักในหลวง แสดงออกโดยการใส่เสื้อ เรารักในหลวง ตัดผม ลักบนผิวหนังว่าเรารักในหลวง แต่จะมีสักกี่คนที่รักในหลวงด้วยการลงมือทำ บางทีเราไม่ต้องประกาศให้ใครรู้ว่าเรารักในหลวงมากมายขนาดไหนขอแค่เราเริ่มจากการเป็นคนดี เป็นพ่อที่ดีของลูก เป็นสามีที่ดี ถ้าวันนี้มีลูกจะสอนให้ลูกใช้ชีวิตแบบพอเพียง ลูกจะได้มีภูมิของตัวเอง (หัวเราะ)”

คุณอร

“ไม่ไม่มีสมบัติอะไรให้ลูกหลานเลย ที่ไร่ ที่นา แม่มีสมบัติชิ้นเดียวที่แม่ให้ได้ แม่จะสอนให้ลูกแม่รู้จักประหยัด ใช้ชีวิตที่ตั้งอยู่บนความพอเพียง ลูกแม่ไม่มีอดตายแน่”

คุณแม่ทิพย์

“ถ้าตัวเองมีลูก หรือเพื่อนร่วมงานถามพี่น้อง พี่จะบอกเค้าหมดเลย ทุกอย่างที่ใช้ พี่อยากให้มันเป็นสมบัติของชาติที่ไม่มีวันหายไปไหนเลย แล้วประเทศไทยเราคงแบบสงบสุขที่สุดในโลกเลย”

คุณมนัส

4.4 ความงอกงามในจิตใจภายใต้เศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เปรียบเสมือนหลักการดำเนินชีวิตอีกหนึ่งศาสตร์ที่คนหลายคน หรือทุกคนควรยึดถือปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดี มีสติ ไม่ตั้งอยู่บนความโลภ โกรธ หลง แต่เป็นการดำเนินชีวิตบนทางสายกลางที่ไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน และผู้อื่นเดือดร้อน หลักเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้สอนว่า ปฏิบัติตามแล้วบุคคลนั้นจะร่ำรวย แต่เป็นหลักที่จะทำให้บุคคลรู้จักพอใจในสิ่งที่ตนเองมี ไม่โลภมากเกินไป ไม่แก่งแย่งชิงดี ชิงเด่น ไม่ทำให้คนจน จนแ่กว่าเดิม แต่เขาเหล่านั้นจะเป็นบุคคลที่มีความสุขที่ไม่ต้องพยายามทำในสิ่งที่เกินความสามารถ เป็นการมองหาความสุขจากที่ตนเองมี ช่วยเหลือ แบ่งปันสิ่งที่ดีแก่กันในครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ความพอเพียงเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นความงอกงามที่เกิดขึ้นในจิตใจ อาทิ ความสุข ความคิด ความเชื่อ ความภาคภูมิใจ รอยยิ้ม เสียงหัวเราะ และแสดงออกมาเป็นการกระทำในการช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปัน ดังประโยคต่อไปนี้

“เราบอกได้นะว่า ยิ่งไงอะ พอเพียงอะมันทำให้เราไม่เดือดร้อนอะ ถ้าให้เราออกไปคนอื่นอาจจะไม่เชื่อก็ได้นะ ว่าทุกวันนี้เรามีความสุขอะ ใจมันสงบอะ เราไม่ต้องเครียดอะไรมากนักนะ บอกไปใครจะเชื่อ มันอยู่ที่ใจเราอ่า (หัวเราะ)”

คุณอร

“จะบอกว่า มันความรู้สึกมันเหมือนเราปลูกต้นไม้อะ มันจะค่อยๆเติบโตใช้ไหม อ่า นี่ก็เหมือนกันนะ เราเริ่มเรียนรู้ความพอเพียง ความสุขเราก็จะเริ่มเกิดที่ใจทีละนิด ทีละหน่อย พอเรารู้สึกพอใจในสิ่งที่เรามี ใจเรามันก็ไม่ทุกข์ร้อนอะไรนะ เรารู้ว่าเรายังมีข้าวกิน นอนหลับ มันสบายใจมากมากเลย ”

คุณมนัส

“แม่หนะบอกได้ว่าทุกวันนี้แม่มีความสุขหน้า สุขใจ สุขกาย มันบ่าเหมือนกันนะ ลูกบางคนก็ถ้าบ่ามีบ้านหลังใหญ่ก็ดีก็อะ แต่แม่มีความสุขต่อน้อยเฮามีบ้านมันบ่าใหญ่หน้า แต่มันก็อยู่ได้ ขอให้อยู่กันแบบมีความสุขอะ แม่ก็อธิบายว่าลูก แต่มันมีความสุขกาย สุขใจ...”

“แม่จะบอกได้ว่าทุกวันนี้แม่มีความสุขนะ สุขกาย สุขใจ มันไม่เหมือนกันนะลูก บางคนก็ถ้าไม่มีบ้านหลังใหญ่ก็ทุกข์อะ แต่แม่มีความสุขที่อย่างน้อยเรามีบ้านมันไม่ใหญ่นะ แต่มันก็อยู่ได้ ขอให้อยู่กับแบบมีความสุขอะ แม่ก็อธิบายไม่ถูก แต่มันมีความสุขกาย สุขใจ...”

คุณแม่ดี

“มันมีความสุขอะ หือก่อนหน้านี้แม่เครียดนะ ใจเราไม่สงบเลย พอเรารู้เรื่อง พอเพียงแล้วเราก็ตงมือทำด้วยนะ มันค่อยๆสงบนะจิตใจ ทุกอย่างค่อยๆดีขึ้น เราไม่ได้รวยขึ้นนะ แต่เรามีพอกินมากขึ้น มันบอกไม่ถูกอะ แต่มันมีความสุขอะ มันเหมือนศาสนาแหละลูก เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจนะแม่ว่า”

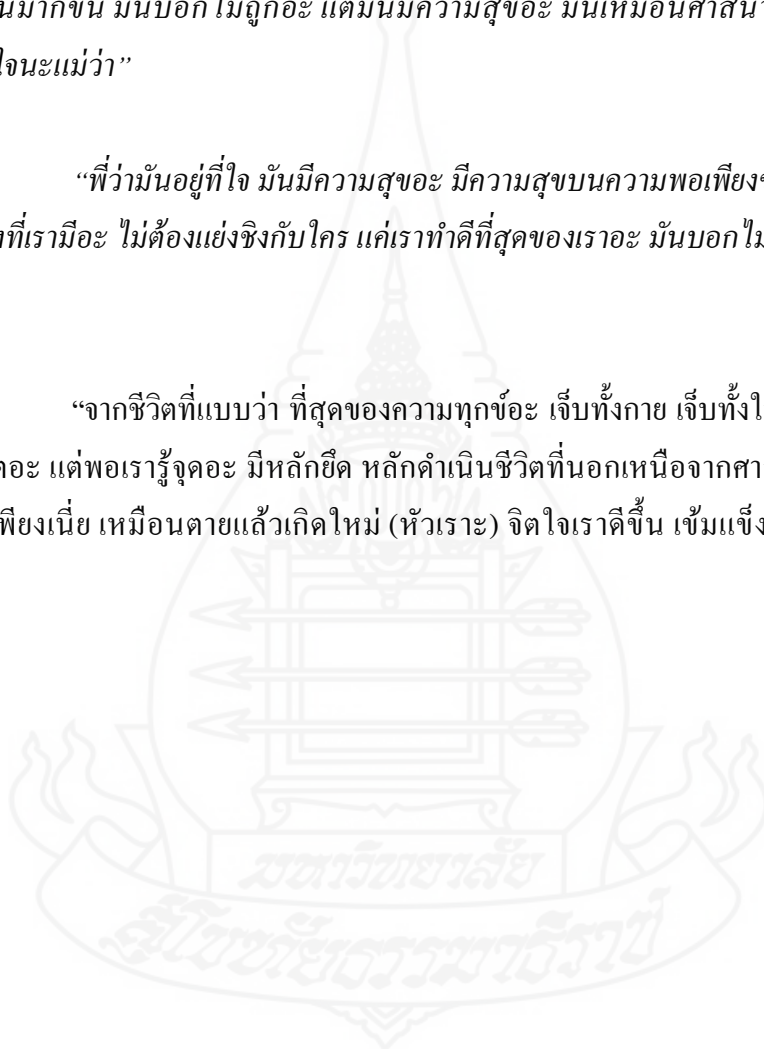
คุณแม่ทิพย์

“ที่ว่ามันอยู่ที่ใจ มันมีความสุขอะ มีความสุขบนความพอเพียงของเราอะ บนความพอดีกับสิ่งที่มีอะ ไม่ต้องแย่งชิงกับใคร แค่ว่าทำดีที่สุดของเราอะ มันบอกไม่ถูกนะแต่มันดีที่ใจ (ยิ้ม)”

คุณชัย

“จากชีวิตที่แบบว่า ที่สุดของความทุกข์อะ เจ็บทั้งกาย เจ็บทั้งใจ มันเหมือนแบบว่า ท้อกับชีวิตอะ แต่พอเรารู้จุดอะ มีหลักยึด หลักดำเนินชีวิตที่นอกเหนือจากศาสนาอะ มันก็คือเนี่ย ความพอเพียงเนี่ย เหมือนตายแล้วเกิดใหม่ (หัวเราะ) จิตใจเราดีขึ้น เข้มแข็งขึ้น มันดีขึ้นอะ เอาง่ายๆ.”

คุณอ้อม

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย ผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดของการวิจัยโดยสรุปดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย จังหวัดเชียงราย

2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านสันทราย จำนวน 10 ราย โดยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interviews) ที่แนวคำถามสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์นั้นๆ จากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 10 ราย โดยให้ความสำคัญและทำความเข้าใจถึงความคิด อารมณ์ และความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลในภาพรวมตั้งแต่พื้นฐานครอบครัว เส้นทางชีวิตที่เลือกเอง จุดเปลี่ยนของชีวิตที่เลือก และกิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้สู่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้วิจัยได้ใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 10 ราย ประมาณรายละ 60-90 นาที

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ตามขั้นตอนระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยเริ่มจากการถอดบันทึกการสัมภาษณ์จากเครื่องบันทึกแบบคำต่อคำ (verbatim) และทำการตรวจสอบความถูกต้องของการถอดบทสัมภาษณ์ด้วยการฟังบันทึกการสัมภาษณ์ซ้ำอีกครั้งหนึ่งเพื่อถอดรหัสข้อความ (coding) แล้วนำมาวิเคราะห์จัดหมวดหมู่ (categories) แล้วนำรหัสที่มีลักษณะร่วมหรือมีความหมายเหมือนกันมาจัดไว้ด้วยกันในรูปแบบของความสัมพันธ์ของหมวดหมู่ เพื่อสร้างประเด็นย่อย (sub theme) แล้วนำมาเชื่อมกับประเด็นหลัก (theme) และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลและอาจารย์ที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาเชิงคุณภาพและด้านจิตวิทยา

5. สรุปผลการวิจัย

ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลสามารถอธิบายประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย มี 4 ประเด็น คือ ประสบการณ์ด้านจิตใจก่อนดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จุดเริ่มต้นในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจุบันแห่งการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และบทเรียนชีวิตจากวิธีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละประเด็น ดังนี้

ประเด็นหลักที่ 1 ประสบการณ์ด้านจิตใจก่อนดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นข้อมูลที่แสดงให้เห็นภาพรวมภูมิหลังชีวิตของผู้ให้ข้อมูลนับตั้งแต่วิถีชีวิตในครอบครัวในช่วงวัยเด็ก วัยรุ่น รูปแบบการดำเนินชีวิต ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมของแต่ละบุคคลที่แสดงออกตามพฤติกรรมหรือการกระทำของตน โดยผลของการศึกษานี้ผู้วิจัยได้แยกการนำเสนอเป็น 6 ประเด็น ตั้งแต่วิถีชีวิตในครอบครัว อาชีพและการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจการเงิน สุขภาพ ความทุกข์จากการดำเนินชีวิต การตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเอง และหลักการใช้ชีวิต ซึ่งแต่ละประเด็นมีรายละเอียด ดังนี้

ผลการศึกษาพบว่าประเด็นที่ 1.1 วิถีชีวิตในครอบครัว แสดงให้เห็นรูปแบบวิถีชีวิตของครอบครัวใน 2 ช่วงชีวิต คือ 1.1.1 ช่วงชีวิตวัยเด็ก สามารถแยกชีวิตวัยเด็กของผู้ให้ข้อมูลได้ 2 ลักษณะ คือ 1) การเป็นผู้ใหญ่เกินวัยเด็ก คือ เด็กที่มีความรับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัวถึงแม้ตัวเองจะเป็นเด็ก อยู่ในช่วงอายุของเด็ก แต่หน้าที่และความรับผิดชอบที่ได้รับนั้นมากเกินกว่าช่วงอายุของเด็กที่จะได้รับ ด้วยการที่เด็กเหล่านั้นเกิดมาในครอบครัวที่ยากจน พ่อแม่ต้องทำงาน

เด็กจึงเกิดการเรียนรู้และถูกฝึกสอนให้ช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานตั้งแต่เด็กเพื่อแบ่งเบาภาระของครอบครัว 2) การเป็นเด็กที่เติบโตตามวัย คือ เด็กที่มีโอกาสได้ใช้เวลาในการเล่น เรียนรู้ด้วยความสนุกสนานตามวัย เพียงเพราะต้นทุนชีวิตของแต่ละคนที่มีไม่เท่ากันจากการมีชีวิตช่วงวัยเด็กซึ่งเป็นปัจจัยส่งผลต่อในชีวิตช่วงวัยรุ่น 1.1.2 ช่วงชีวิตวัยรุ่น เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การประชิดชีวิต เนื่องจากวัยรุ่นเป็นวัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ หากกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นไปอย่างไม่เหมาะสม อาทิ การขาดความรักความเข้าใจของบุคคลในครอบครัว พ่อแม่แยกทางกัน ครอบครัวขาดซึ่งความอบอุ่น หัวหน้าครอบครัวต่างทำหน้าที่ไม่เต็มศักยภาพเพราะมีภรรยาหลายคนจึงส่งผลให้ในช่วงชีวิตวัยรุ่นเกิดการหลงผิด เก็บกด เรียกร้องความรักและความสนใจจากเพื่อนหรือบุคคลภายนอกครอบครัว ตลอดจนเลือกทั้งอนาคตของตนเพื่อเรียกร้องความสนใจ และ 2) การทำงานเพื่อครอบครัว การเติบโตในช่วงวัยรุ่นของผู้ให้ข้อมูลหลักบางราย พบว่า มีหน้าที่ทำงานช่วยเหลือครอบครัวสืบเนื่องตั้งแต่ช่วงวัยเด็กจนกระทั่งก้าวเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นที่ต้องรับผิดชอบต่อตนเอง ช่วยเหลือครอบครัว เช่น ทำไร่ ทำนา ขายของ เพื่อเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของครอบครัว จากสภาพแวดล้อมในการเจริญเติบโตและการเลี้ยงดู หล่อหลอมและปลูกฝังในช่วงวัยเด็ก ทำให้ในช่วงชีวิตหนึ่งของผู้ให้ข้อมูลที่สามารถยืนได้ด้วยลำแข้งของตัวเองและมีโอกาสในการเลือกใช้ชีวิต เลือกอาชีพได้ด้วยตัวเอง ก่อให้เกิดประเด็นรอง 1.2 อาชีพและการดำเนินชีวิต คือ อาชีพของผู้ให้ข้อมูลหลักที่ได้เลือกเพื่อหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว ตลอดจนการดำเนินชีวิตที่เกิดขึ้นใน 2 ลักษณะ ได้แก่ 1.2.1 ทำมา หาเก็บ คือ ผู้ให้ข้อมูลหลักบางรายได้เรียนรู้และสัมผัสกับความทุกข์ยากลำบากของชีวิตและครอบครัว เมื่อมีอาชีพที่พอจะเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อดูแลตนเองและครอบครัวได้ จึงรู้จักเก็บหอมรอมริบไว้เพื่อใช้ในอนาคตหรือเมื่อมีเหตุจำเป็น และ 1.2.2 ทำไป ใช้ไป คือ การดำเนินชีวิตของผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีอาชีพที่สามารถเลี้ยงตนเองได้และเมื่อได้ค่าตอบแทนจากการทำอาชีพที่ตนเองเลือก เงินที่ได้มาจึงหมดไปกับการใช้กิน ใช้เที่ยว ประชดชีวิต เพื่อหาความสุขเพียงชั่ววูบหรือแม้แต่ตอบสนองความต้องการของตนเองอย่างไม่มีที่สิ้นสุด จากการเลือกอาชีพและการดำเนินชีวิตของผู้ให้ข้อมูลหลักจึงนำไปสู่ประเด็นรองที่ 1.3 เศรษฐกิจการเงิน เมื่อบุคคลมีอาชีพเป็นของตนเอง สิ่งที่ได้ตอบแทนกลับมาจึงเป็นเงินที่เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสิ่งของหรือบริการจากการศึกษา พบว่า ภายหลังที่สามารถหาเลี้ยงตนเองได้ มีเศรษกิจการเงินของตนเองใน 2 ลักษณะ คือ 1.3.1 การมีหนี้สินติดตัว คือ หนี้สินของผู้ให้ข้อมูลหลักในบางรายที่เกิดจากการมองข้ามสิ่งของที่ตนเองมีอยู่ ไม่เห็นประโยชน์กับสิ่งของที่มี เกิดความอยากได้ เพื่อตอบสนองความต้องการเพียงชั่วขณะ ค่านิยมกิน เที่ยว เพื่อซื้อความสุขเพียงชั่วขณะให้กับตนเอง หรือแม้แต่หนี้สินที่ก่อให้เกิดประโยชน์ เช่น บ้าน ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัย ทุนการศึกษาเพื่ออนาคตของตนเอง และ 1.3.2 ไม่มีหนี้สิน คือ ผู้ให้ข้อมูลหลักไม่มีหนี้ที่ต้องจ่าย หรือกังวล หรือเครียด เป็นผู้ที่ใช้ชีวิตด้วย

จำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ 1) สุขที่ได้ขึ้นด้วยลำแข้งของตนเอง คือ การที่บุคคลสามารถมีอาชีพ มีรายได้ เป็นของตนเองโดยไม่ได้ทำให้ใครเดือดร้อน เป็นการหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวจากอาชีพ ความสามารถ และทักษะของตนเอง ความพยายามที่จะพึ่งตนเองให้มากที่สุด ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและมองเห็นคุณค่าในตนเอง 2) สุขที่ได้เห็นคนในครอบครัวมีความสุข คือ ความสุขที่ได้เห็นสมาชิกในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็น พ่อ แม่ ลูก มีความสุข มีรอยยิ้ม มีอนาคตที่รอรออยู่ สิ่งเหล่านี้ อาจเป็นความสุขที่ทำให้ลืมความทุกข์ของตนเองไปได้ชั่วขณะ และเป็นแรงใจ แรงกายที่สำคัญที่จะ ทำให้ชีวิตของตนดีขึ้นกว่าเดิม จากการมองเห็นความสุข ความทุกข์ จากการดำเนินชีวิต นำไปสู่ ประเด็นรองที่ 1.5 การตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเอง คือ ความรู้สึกที่บุคคลแต่ละคนรับรู้ว่าคุณค่าตนเอง มีค่า ซึ่งจะนำไปสู่ความเชื่อมั่นในตนเอง การยอมรับนับถือตนเอง จนส่งผลให้มีการแสดงออกมา ในรูปแบบของทัศนคติในแง่บวก การเห็นคุณค่าในตัวเองมีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิต ของบุคคลอย่างมีความสุข จากการศึกษาสามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ 1) การเห็นคุณค่าของ ตนเอง คือ บุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง มองเห็นถึงความสามารถ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มี ลักษณะของการเป็นผู้นำ สามารถปรับตัวได้ดี มีสุขภาพกายและใจที่เข้มแข็ง แข็งแรง และ 2) การ มองตัวเองอย่างด้อยค่า คือ บุคคลที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ดูถูกความสามารถของตนเอง ไม่มีการวางแผนชีวิต ขาดความรับผิดชอบในหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่ของลูกที่ดี หน้าที่ของนักเรียนที่ จะต้องตั้งใจเรียน เชื่อฟังผู้สอน และไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น จากประเด็นการตระหนักรู้ การเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นผลให้นำไปสู่ประเด็นรองที่ 1.6 หลักการใช้ชีวิต คือ วิธีที่แต่ละบุคคล เลือกลงใช้ในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็น กิน อยู่ หลับนอน ทัศนคติที่ตนเองมีต่อชีวิตของตน การ วางแผนการใช้ชีวิต เป้าหมายของชีวิต มุมมองต่อสิ่งต่างๆ รอบตัว แต่ละบุคคลย่อมมีลักษณะของ การใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีหลักการใช้ชีวิต 2 ลักษณะ คือ 1.6.1 เรียบง่ายและมีเป้าหมาย คือ การใช้ชีวิตที่ไม่ได้หรูหราแต่กินอยู่อย่างเรียบง่าย ไม่ยึดติดกับวัตถุ ชื่อเสียง เงินทองที่ได้มาโดยการทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน หรือเหยียบย่ำบุคคลอื่นเพื่อให้ได้มา เป็นชีวิต ที่ตั้งอยู่บนความพอดี ไม่มากไป ไม่น้อยไป ตามแต่ฐานะและความสามารถของตนเอง แต่ทุกอย่าง ก้าวในการใช้ชีวิตมักมีเป้าหมายที่ต้องเดินไปให้ถึงและลงมือทำให้ได้ อาทิ เป้าหมายที่ต้องพัฒนา ตนเองอยู่ตลอดเวลา เป้าหมายเพื่อทำให้คนในครอบครัวมีความสุข ความภาคภูมิใจกับความสำเร็จ ของตน 1.6.2 เรียบง่ายแต่ขาดเป้าหมาย คือ ชีวิตที่ขาดการวางแผนในการใช้ชีวิตในแต่ละวัน แต่ละ เดือนหรือแต่ละปี ขาดความขังคิด ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายเกินรายรับที่ตนเองมี เกินฐานะของตนเอง หากมาได้ใช้หมดไป หรือใช้ชีวิตให้ผ่านไปแต่ละวัน โดยที่ไม่มีเป้าหมาย

จะเห็นได้ว่า ประสบการณ์ด้านจิตใจก่อนดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งให้เห็นถึงหลักการใช้ชีวิตในพื้นฐานครอบครัวที่หลอมรวมให้บุคคลมีบุคลิก การกระทำ ความคิด ที่แตกต่างกัน และชี้ให้เห็นถึงสถาบันครอบครัวที่มีความสำคัญอย่างมากกับการกระทำ ความคิด

การเห็นคุณค่าของตนเอง สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่จะเป็นตัวผลักดันให้แต่ละบุคคลเลือกเส้นทางชีวิตด้วยตนเอง เมื่อถึงจุดที่บุคคลเติบโตขึ้นมา สามารถรับผิดชอบชีวิตของตนเองได้ผ่านความสุข ความทุกข์ ด้วยตัวเอง เรียนรู้การใช้ชีวิตจากประสบการณ์ทั้งสิ่งที่ผิดและถูกต้องด้วยตนเอง บุคคลจึงพยายามที่จะมองหาสิ่งที่ดีขึ้นเพื่อตัวเองและครอบครัว ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลพวงของประสบการณ์ในการใช้ชีวิตจากความผิดพลาดในการดำเนินชีวิต ของผู้ให้ข้อมูลหลักทำให้ตนมองหาสิ่งที่ดี สิ่งที่เป็นความสุขอย่างยั่งยืน ยืนอยู่บนความพอดีและพอเพียง ซึ่งเป็นหนทางในการนำไปสู่ประเด็นหลักที่ 2 ที่ให้ชื่อว่า “จุดเริ่มต้นในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” คือ การเปิดใจเรียนรู้ที่จะปรับตัว ผักผ่อน และดึงสติของตนเองกลับมาประเมินตนเอง ไม่หลงลืมความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ปล่อยให้ค่านิยมทางด้านวัตถุเข้าครอบงำ มีความพึงพอใจในสิ่งที่ตนเองมี รู้จักความพอดี พอเพียงในการใช้ชีวิต มีเหตุผล รู้จักประมาณตนเอง ควบคู่กับการมีคุณธรรม ความรู้ ซึ่งจากการศึกษาจุดเริ่มต้นในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นำไปสู่ประเด็นรองที่ 2.1 ช่องทางเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ แหล่งหรือสถานที่ที่เป็นแหล่งการเรียนรู้และเข้าถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง จากการศึกษาสามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่องทางในการเรียนรู้ คือ 2.2.1 ปากต่อปาก คือ การรับรู้ข่าวสารผ่านบุคคลต่างๆ ที่นำพาตนเองเข้าไปประสบพบเจอ ผ่านการอบรม ผ่านเพื่อนบ้าน หรือแม้แต่สมาชิกภายในครอบครัว 2.2.2 ตัวหนังสือบอกเล่าเรื่องราว เป็นการรับรู้ข่าวสารโดยผ่านการอ่าน อาทิ หนังสือต่างๆ วารสาร หรือบทความต่างๆ ที่ได้บรรยายและให้ความรู้ในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง และ 2.2.3 โทรทัศน์เล่าเรื่อง ถือว่าเป็นสื่อที่มีทุกบ้าน ทุกครอบครัวและเป็นสื่อที่เข้าถึงได้ง่าย เป็นการเรียนรู้ผ่านการดูรายการ สารคดี หนังสือสั้น ที่เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากการเริ่มต้นเรียนรู้หลักปรัชญาจากสื่อต่างๆ ดังที่กล่าวมา นำไปสู่ภาคปฏิบัติ เป็นหลักการดำเนินชีวิต การประยุกต์ใช้ จึงนำไปสู่ประเด็นรองที่ 2.2 รู้ซึ่งถึงความลำบากสู่ความพอกเพียรในการเก็บออม คือ การประกอบอาชีพที่ทำให้เกิดรายได้ที่หล่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว และการใช้ชีวิตในแต่ละวัน ภายหลังจากที่เรียนรู้ประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตที่ผ่านมาที่เคยผิดพลาดหรือประสบพบเจอ ทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ที่จะทำให้ตนเองนั้นเกิดการปรับตัว เปลี่ยนมุมมอง ความคิด ออกมาเป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมเพื่อความสุขที่ยั่งยืน จากการศึกษา พบว่าผู้ให้ข้อมูลหลักมีลักษณะของการดำเนินชีวิตและมีอาชีพที่ทำให้ได้ค่าตอบแทนมาซึ่งเงินเพื่อใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสิ่งของหรือการบริการระหว่างบุคคลในสังคม การได้มาซึ่งเงินตราจากการใช้แรงงาน สมอง ความรู้ ความสามารถในการแลกมาได้แล้วนั้นสิ่งที่สำคัญยิ่งไปกว่าคือการใช้เงินเหล่านั้นด้วยความพอดีและพอเพียง อาชีพเดิมคือการประกอบอาชีพที่เป็นอาชีพที่ทำมานาน ไม่ได้เปลี่ยนงานหรือสายงาน แต่สิ่งที่เพิ่มเติมจากอาชีพเดิมนั้นคือการกิน อยู่ ใช้อย่างพอเพียง

ภายหลังจากการที่ได้ศึกษาถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ก็นึกในสิ่งที่ตนเองได้ลงมือปลูกขึ้นมาเอง ก็นึกในสิ่งที่ตนเองมีอยู่อยู่อย่างพอเพียง ฟังพอใจในสิ่งที่ตนเองมี ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่โลภมาก ไม่หลงกับค่านิยมทางด้านวัตถุ เมื่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงถูกนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตแล้วนั้น นำไปสู่เศรษฐกิจการเงินที่เปลี่ยนแปลงไปจึงนำเข้าสู่ประเด็นรองที่ 2.3 ความพอเพียงสู่การเงิน เมื่อครั้งหนึ่งของชีวิตที่มีประสบการณ์ในการบริหารเงินที่ผิดพลาด สถานะทางการเงินของครอบครัวที่ลำบาก ทำให้เกิดการเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงหลักการใช้เงินเสียใหม่ เมื่อผู้ให้ข้อมูลหลักได้น้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้นั้น ทำให้เกิดลักษณะของเศรษฐกิจการเงินของผู้ให้ข้อมูลหลักได้ 2 ลักษณะ คือ 2.3.1 ปลอดภัย มีเงินใช้เหลือเก็บออม คือ การที่บุคคลดำเนินชีวิตโดยปราศจากการกู้ยืมทรัพย์สินหรือหยิบยืมมา เงินที่หามาได้พอใช้จ่ายในครอบครัว ไม่เดือดร้อนผู้อื่น เงินที่หามาได้ถูกใช้ด้วยความพอเพียงและเพียงพอที่จะเก็บเล็กผสมน้อย เก็บหอมรอมริบ อุดออมไว้ใช้ในยามจำเป็น ยามแก่เฒ่าชรา หรือเพื่ออนาคตของตนเอง 2.3.2 อุ่นใจแม้มีหนี้ คือ การที่บุคคลมีหนี้ที่ต้องคืนหรือชำระแก่ธนาคาร บริษัท หรือบุคคลอื่นที่ตนได้นำมาใช้ก่อน หรือผ่อนส่งของ บ้าน รถ อาจด้วยความจำเป็นหรือเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองจึงทำให้มีหนี้สินขึ้นมา แต่เมื่อมีการจัดระบบการเงิน ความเป็นอยู่ ความคิดใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทำให้เงินที่หามาได้นอกจากต้องนำไปใช้หนี้แล้วยังมีเงินที่เหลือพอใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของตนเองและครอบครัวและยังพอมีเก็บ เงินที่เก็บได้อาจจะไม่ได้มากนัก แต่การที่ได้เก็บหอมรอมริบ ประหยัด อุดออม ยิ่งดีกว่าการหาได้มาแล้วใช้หมดไปโดยไม่คำนึงถึงอนาคตหรือเป้าหมายในชีวิตของตนเอง

กล่าวได้ว่า จุดเริ่มต้นในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งที่สำคัญ เป็นเรื่องที่ใกล้ตัวและไม่จำเป็นต้องใช้เงินซื้อ การเรียนรู้สู่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทำให้เกิดความสุขที่ยั่งยืนของตนเองและครอบครัว จากที่มีหนี้สินเปลี่ยนเป็นไม่มี จากที่ไม่มีเก็บ เปลี่ยนเป็นประหยัด อุดออม เศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ไม่ว่าคนจนหรือคนรวย หากมีหลักในการดำเนินชีวิตที่พอเพียง พอประมาณ และมีเหตุผลที่ควบคู่กับการมีคุณธรรม ความรู้ ไม่ว่าจะสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศหรือโลกจะเป็นเช่นไร ชีวิตเราย่อมมีภูมิคุ้มกันที่ดี

จากจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้สู่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามประเด็นที่ 3 ปัจจุบันแห่งการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ปัจจุบัน ณ ขณะแห่งการได้ใช้ชีวิตอยู่บนหลักของความพอดี ความพอเพียง ความพอประมาณของตนเองและสิ่งแวดล้อม เป็นหลักที่จะทำให้ตนเอง ครอบครัว พบกับความสุขอย่างยั่งยืนที่ไม่จำเป็นต้องหาเงินตราเพื่อซื้อความสุขที่อยากได้ เพียงแต่มีความพอประมาณ พอใจในสิ่งที่ตนเองมี ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เพียงเท่านั้นก็สามารถทำให้ทุกคนค้นพบกับความสุขในชีวิตได้ จึงขอน้อมนำเข้าสู่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ทำให้ชีวิตของผู้ให้ข้อมูลหลักได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ใน 5 ประเด็น ได้แก่ 3.1 วิถีชีวิตพอเพียง

“พอเพียงมีความหมายที่กว้างขวางมากกว่านี้อีก คือคำว่าพอ ก็พอเพียงนี้ก็พอแค่นั้นเอง คนเราถ้าพอ ในความต้องการก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย...” หนึ่งในพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีวิถีชีวิตที่สามารถจำแนกตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ดังต่อไปนี้ 3.1.1 ความพอประมาณ คือ การรู้จักพอประมาณในความต้องการของตนเอง บุคคลนั้นจะมีความโลภน้อยลง อยากรู้ได้ อยากรู้มี ที่ทำให้เบียดเบียนตนเองก็จะลดลง ผู้ให้ข้อมูลหลักมีความพอประมาณในตนเอง รู้จักตนเอง ไม่ทำอะไรที่เกินพอดี เกินสิ่งที่ตนเองหามาได้ ซึ่งจะทำให้การดำเนินชีวิตไม่มีหนี้สิน ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนกับลูกและบุคคลอันเป็นที่รัก ไม่ยึดติดกับค่านิยมที่ต้องมีสิ่งของที่ดี มีราคาแพงคิดตัวหรือมีครอบครองเพื่อให้คนอื่นหรือคนภายนอกมองว่าตนเองมีสิ่งที่ดีเหนือกว่า แท้จริงแล้วสิ่งที่ได้มาครอบครองนั้นเป็นเงินที่หยิบยืมมาใช้จากอนาคตส่วนปัจจุบันก็ต้องชดใช้เงินเหล่านั้นด้วยความเครียด วิตกกังวล หากไม่ตามกระแสนิยม ใช้ชีวิตเท่าที่เราหามาได้ ตนเองและครอบครัวจะมีความสุข การใช้เสื้อผ้าที่ดี มีราคา เป็นของแบรนด์เนมด์ หรือการเที่ยวทุกที่ที่อยากไปแต่ความสุขที่พบเจอเป็นเพียงความสุขชั่วขณะหนึ่ง และก็กลับสู่วัฏจักรของความทุกข์ ความเครียด อยู่เช่นเดิม ความพอประมาณในตนเองจึงเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิต และสิ่งที่สำคัญนอกเหนือจากความพอประมาณแล้วยังต้องมี 3.1.2 ความมีเหตุผล คือ การที่บุคคลคิดและลงมือทำสิ่งใดนั้น ต้องมีเหตุของการกระทำและทราบผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ เช่น เมื่อใช้เงินเกินตัว เกินรายรับที่ได้มา หรือการที่ไม่พอใจในสิ่งตนเองมีอยู่ยอมก่อให้เกิดความทุกข์ทางใจ ทุกข์ทางกาย การกระทำ ณ ปัจจุบัน ย่อมส่งผลต่ออนาคตของแต่ละบุคคล แต่ถ้าหากทุกการกระทำตั้งอยู่บนหลักของเหตุและผล ทราบถึงเหตุของการเกิดทุกข์บุคคลนั้นก็จะหาทางออกสู่ความสุขให้แก่ตนเองได้ เฉกเช่น ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 10 ราย ที่ต่างก็ค้นพบหลักในการดำเนินชีวิตที่ดี พอเพียงให้กับตนเอง และครอบครัว เมื่อหลักการดำเนินชีวิตมีหลักของความพอประมาณ การมีเหตุผล ย่อมส่งผลให้เกิด 3.1.3 การมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือการที่บ้านเมืองอยู่ในยุคของความเจริญสามารถเข้าถึงทุกพื้นที่ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทันสมัย บ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เศรษฐกิจที่มีความผูกพันอยู่ตลอดเวลา ยุคที่ประเทศทุกประเทศต้องพึ่งพากันเช่นนี้ แน่แน่นอนว่าการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วย่อมสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลหลักได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ นั่นคือ กินอยู่อย่างพอเพียง พยายามปลดหนี้ที่เคยพลาดจากการดำเนินชีวิตที่ผ่านมา ใช้จ่ายเงินที่พอดีกับตนเอง ไม่โลภมาก มองเห็นคุณค่าของสิ่งที่ตนเองมี เพียงเท่านั้นก็ทำให้ตนเองมีระบบภูมิคุ้มกันในตนเองที่ดี นอกจากการนำหลักของการกินอยู่แบบพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีระบบภูมิคุ้มกัน ในตัวที่ดีแล้วนั้น สิ่งที่จะขาดไปไม่ได้เลยที่จะนำพาตนเองและประเทศชาติเดินเข้าสู่ประเทศที่เกิดการพัฒนายั่งยืนได้ จึงไปนำสู่ประเด็นรอง 3.1.4 เงื่อนไขความรู้ คือ การมีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน รอบคอบที่จะนำความรู้

เหล่านั้นมาพัฒนา หรือพิจารณาเชื่อมโยงกัน เพื่อการวางแผนและเกิดความระมัดระวังในการนำไปปฏิบัติ ซึ่งเงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย 1) ความรอบรู้ คือความรอบรู้ทั้งในงานที่ทำและสถานะแวดล้อมที่เกี่ยวกับงานที่ทำทั้งหมด ครอบคลุมทั้งความรู้ ความเข้าใจในพื้นฐานและหลักการของวิชาการต่างๆที่เป็นทั้งความรู้ในแนวลึก ดังการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลักมีอาชีพทำนาเป็นระยะเวลายาวนานสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ก่อให้เกิดความรอบรู้ในการที่จะนำความรู้มาใช้ในการพัฒนาสิ่งเพาะปลูกให้เกิดผลผลิตที่ดี เพราะหากเกิดความผิดพลาดนั้น คือ ปากท้องของตัวผู้ให้ข้อมูลหลักและครอบครัว หรืออาชีพแม่ค้าขายน้ำให้กับผู้บริโภคที่ทำการศึกษาค้นคว้าความรู้ถึงรสชาติที่ดี เพื่อให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจในฝีมือ แต่การนำความรู้หรือสูตรใหม่ที่คิดค้น และค้นพบด้วยตัวเองนั้นต้องตั้งอยู่บนความรู้ เพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภคเองด้วย หรือหากจะเป็นงานที่ต้องอยู่ในองค์กรที่มีผู้คนมากมาย มีหลากหลายหน่วยงาน การที่จะทำงานสิ่งไหนที่ตนรับผิดชอบอย่างรอบรู้ย่อมส่งผลที่ดีต่อตัวหน้าที่การงานบุคคลและหน่วยงานหรือต่อองค์กรที่ตนทำงานด้วยเช่นกัน 2) ความรอบคอบ คือ การที่เราจะทำสิ่งใดลงไปนั้น ความรอบคอบเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการทำไร่นา ต้องมีความรอบคอบในการเลือกตัดสินใจในการดำเนินการปลูกและเก็บเกี่ยว หรือแม้กระทั่งอาชีพที่ต้องบริการลูกค้า อาทิเช่น อาชีพขายน้ำแข็ง อาชีพช่างตัดผม ล้วนแล้วแต่ต้องให้บริการแก่บุคคลอื่นจึงต้องมีความรอบคอบเพื่อความปลอดภัยของตนเองและลูกค้า หรือหากเป็นงานในหน่วยงานองค์กร ต้องมีความรอบคอบในหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบเช่นกัน เพราะหน้าที่การงานในหน่วยขององค์กรมีความเกี่ยวโยงกันในแต่ละหน่วยงาน การที่จะทำงานในหน้าที่ของตนเองด้วยความรอบคอบก่อนที่จะส่งต่องานของตนเองสู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องย่อมส่งผลดีต่อตนเอง หน่วยงาน และองค์กร 3) ความระมัดระวัง คือ การพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในทุกแง่มุมก่อนที่จะดำเนินงาน เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดและพลังพลาด ดังเช่น ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เคยพลังพลาดจากการไม่มีความรอบคอบ ระมัดระวัง จนทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อนต่อการกระทำของตนเอง หรือทำให้ตนเองถูกบุคคลอื่นหลอกลวงเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง การเป็นคนที่รอบคอบ ระมัดระวังก่อให้เกิดความปลอดภัยต่อตนเองและบุคคลในครอบครัว การจะเป็นบุคคลที่ดีที่ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน หรือการเป็นคนดีของสังคม การกระทำสิ่งที่ดีงาม การอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีของคนหมู่มากได้นั้น ย่อมต้องมี 3.1.5 เงื่อนไขคุณธรรม คุณธรรม คือหลักของความดีงาม ความถูกต้อง ซึ่งสิ่งที่ดีงามเหล่านี้จะถูกแสดงออกมาโดยการกระทำ ทางกาย วาจาและจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งจะเป็นหลักประจำใจในการประพฤติปฏิบัติจนก่อเกิดเป็นนิสัย เป็นสิ่งที่ดีต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมที่บุคคลนั้นอยู่อาศัย ซึ่งคุณธรรมประกอบด้วย 1) ความซื่อสัตย์สุจริต คือ ความประพฤติชอบ มีการพูดและการกระทำที่ซื่อตรงต่อหน้าที่การงาน ต่อตนเอง และผู้อื่น มีเจตนาที่ดีบริสุทธิ์ ไม่คดโกง ไม่หลอกลวงผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ไม่ว่าตนนั้นจะลำบาก ยากจน มีธุรกิจเป็นของตัวเอง หรือแม้กระทั่งเป็นลูกจ้างของหน่วยงานใดก็ตาม ความซื่อสัตย์ต่อตนเองและ

หน่วยงานที่ตนทำงานอยู่ หรืออาชีพที่ตนทำเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวนั้นจึงเป็นสิ่งที่สำคัญและจะนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงานและก่อให้เกิดความสุขทางใจตามมาด้วย 2) ความอดทน ความเพียร คือ ความบากบั่น ความกล้าแข็ง มีความหนักแน่น ไม่ย่อท้อ ไม่ทอดทิ้ง กับสิ่งที่ได้พบเจอ ทำให้งานรุดหน้าเรื่อยไปจนประสบผลสำเร็จ หากแต่มีความเพียรโดยปราศจากความอดทนต่อสิ่งต่างๆที่ไม่คาดคิดหรือสิ่งต่างๆที่ไม่ได้เป็นดังสิ่งที่ตนคิดไว้ก็ย่อมทำให้บุคคลนั้น เกิดความท้อใจ ถอดใจ และล้มเลิกสิ่งที่ตนตั้งใจทำตั้งแต่แรก หรืออาจจะเป็นความฝันที่อยากทำก็ไม่ได้ ดังเช่น ข้อมูลที่ได้จากผู้วิจัยหลัก ที่มีอาชีพการมาตั้งแต่เด็กแต่ไม่เคยย่อท้อต่อสิ่งที่ได้พบเจอ ก่อร่างสร้างตัวด้วยความอดทน เพียรพยายามทำให้ตนเองยืนอยู่ได้ด้วยลำแข้งของตนเอง ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน หรือผู้วิจัยที่มีต้นทุนทางการศึกษาที่มีความเพียรพยายามมองหาโอกาสให้กับตนเอง เพื่อให้ตนเองได้เดินไปถึงเป้าหมายอย่างที่ตั้งใจ เพื่อครอบครัว พ่อแม่ และตนเอง หรือจะเป็นความอดทนต่อการถูกดูถูกจากคนในครอบครัว ความไม่เข้าใจกันของคนในครอบครัว ทำให้ตนต้องดิ้นรนพยายามยืนด้วยลำแข้งของตัวเองได้ 3) แบ่งปัน คือ การรู้จักให้ ไม่ว่าจะเป็นการให้อภัย การให้ความช่วยเหลือ การให้สิ่งของ ไม่ว่าจะเป็นการให้สิ่งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม การกระทำสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สามัคคี หากมองในยุคปัจจุบันการแบ่งปันกันถือว่าเป็นสิ่งที่เริ่มจางหายไปจากสังคมที่น่าอยู่ของเมืองไทยจากความเจริญก้าวหน้าทีหลังไหลเข้าสู่ชุมชนทุกชุมชน ไม่ว่าจะเป็ชุมชนเมือง หรือชนบท สิ่งเหล่านี้ยังไม่จางหายไปในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การให้ของพวกเขาเหล่านี้ อาจไม่ใช่สิ่งของที่มีมูลค่ามากมาย แต่กลับเป็นของที่ตนเองมีและไม่ต้องใช้จ่ายหาซื้อมา แต่มีค่าต่อจิตใจที่ได้เป็นผู้ให้แก่เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน ของตน อาทิ การให้ผัก ให้ร่างกาย ผลไม้ที่ตนได้ทำการปลูกเองและเก็บผลผลิตนั้นเองเพื่อนำไปฝาก หรือให้เพื่อนบ้าน เพราะคิดได้ว่าการให้ผู้อื่นได้บริโภค ได้ประกอบอาหารมีประโยชน์กว่าการที่ต้องปล่อยให้ของนั้นเน่าเสีย หรือจะเป็นการให้อาหารที่ปรุงเสร็จแล้วก็ตาม การให้ความช่วยเหลือแบ่งปันความรู้แก่กันและกันย่อมส่งผลให้เกิดมิตรภาพที่ดีแก่กัน และทำให้สังคมน่าอยู่ตามมาอีกด้วย จากวิถีชีวิตของผู้ให้ข้อมูลหลักที่ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตนั้น จึงก่อให้เกิดประเด็นรองที่ 3.2 อาชีพแสนธรรมดาที่มีค่าด้านจิตใจคือ การประกอบอาชีพของผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีอาชีพทำไร่ ทำนา รับจ้าง ขายนํ้า ตัดผม อาชีพทั้งหมดของผู้ให้ข้อมูลหลักเหล่านี้เป็นอาชีพที่ไม่ได้เลิศหรู มีระดับ หรือมีการศึกษาที่สูง แต่เป็นอาชีพที่ทำให้ตนเองไม่เป็นภาระของบุคคลอื่น หรือแม้แต่ภาระของพ่อแม่เองก็ตาม เป็นอาชีพที่ไม่ได้มีค่าตอบแทนที่มากมาย แต่มีคุณค่าทางจิตใจที่ก่อให้เกิดความสุข ความพึงพอใจในสิ่งที่ตนเองมี การที่ได้ทำในสิ่งที่ตนเองใฝ่ฝัน การที่ได้ยืนด้วยลำแข้งของตนเอง การเห็นคุณค่าของตนเอง และการที่ได้ตอบแทนบุญคุณกับบุคคลที่ได้เลี้ยงดูเรามาตั้งแต่เด็ก อาชีพของเขาเหล่านี้เป็นอาชีพที่ไม่ได้พิเศษใดๆเลยแม้แต่น้อย แต่มีคุณค่าในการดำเนินชีวิตของเขาอย่างมากที่สุด การมีอาชีพเป็นของตนเองและการมีชีวิตที่เดินตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของผู้ให้ข้อมูลหลักใน

ประเด็นหลักที่ 3.3 ร่ำรวยความสุข คือ การที่บุคคลมีการปรับตัว ปรับการใช้ชีวิต การมองเห็นคุณค่าในตนเองที่เกิดสมคูลของความพอดีและพอเพียงทางด้านร่างกาย จิตใจ ความต้องการสิ่งต่างๆ ทางด้านวัตถุของตนเอง จึงก่อให้เกิดการเงินที่เพียงพอและพอเก็บของผู้ให้ข้อมูลหลัก การเงินที่เพียงพอและพอเก็บของผู้ให้ข้อมูลหลักบางรายอาจจะยังคงมีหนี้สิน แต่เงินที่ได้มานั้นก็ยังมีเพียงพอที่จะเก็บ เพียงพอในการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของตนเองและครอบครัว ตลอดจนเพียงพอต่อการนำเงินส่วนหนึ่งไปใช้หนี้สินที่ตนได้ก่อไว้โดยไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน จากประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตตลอดช่วงของการมีชีวิตที่ผ่านมาก่อนให้เกิดประเด็นย่อยที่ 3.4 เข้าใจความทุกข์ ความสุขบังเกิด คือ การทำความเข้าใจในสิ่งที่ทำให้ตนเองเกิดความทุกข์ทั้งทางกายและจิตใจ เข้าใจสาเหตุของการเกิดทุกข์ หากความทุกข์ที่ตนรับรู้สามารถแก้ไข เปลี่ยนแปลงเหตุการณ์เหล่านั้นได้ ให้ลงมือทำการแก้ไข แต่หากสิ่งที่ทำให้ตนนั้นเป็นทุกข์ไม่สามารถแก้ไขสถานการณ์ หรือเหตุการณ์นั้นได้ คงทำได้เพียงเข้าใจ ยอมรับ เรียนรู้สิ่งที่ผิดพลาดเหล่านั้น ปล่อยวาง และมองหาสิ่งที่ทำให้ชีวิตของตนดำเนินต่อไปอย่างดีที่สุด ดำเนินชีวิตอยู่บนสายกลาง ที่ไม่มากไป ไม่น้อยไป หากจุดสมคูลของชีวิตของตนเองให้เจอ เจกเช่น ผู้ให้ข้อมูลหลักที่บางรายได้ที่ผิดพลาดในการเลือกคู่ครอง ก่อให้เกิดความทุกข์ทั้งทางกาย และจิตใจ จนกระทั่งหลุดพ้นจากจุดที่แย่ที่สุดในชีวิตและได้ค้นพบกับชีวิตใหม่ ที่มีคุณค่าในตนเอง ตลอดจนเข้าใจความทุกข์ ความกังวลกับค่าใช้จ่ายของตนเอง ครอบครัว ที่มีหนี้สินติดตัว ประกอบกับเงินที่หามาได้ไม่พอกับค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดความทุกข์ และได้เข้าใจเหตุแห่งการเกิดทุกข์จากการเรียนรู้สู่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และได้หลุดพ้นสู่การมีชีวิตที่มีความสุขที่ยั่งยืนบนความพอดี และพอเพียงในชีวิต และสุดท้ายแล้วทุกชีวิตจึงต้องมีหลักการมองชีวิตของตนเอง คือ 3.5 การตระหนักรู้ การเห็นคุณค่าในชีวิต เมื่อคนทุกคนบนโลกนี้ไม่สามารถเลือกที่จะเกิดในครอบครัวที่สมบูรณ์ อบอุ่น หรือมีพร้อมทุกอย่างได้ แต่สิ่งที่บุคคลบางคนนั้นขาดไปก็ได้สอนให้บุคคลนั้นได้ยืนหยัดบนโลกนี้ พร้อมกับเรื่องเล่าพญกษัตริย์ที่น่าตื่นเต้น ที่ได้ลองถูกและลองผิดได้ด้วยตัวเอง ดังเช่น ผู้ให้ข้อมูลหลักบางรายที่ขาดพ่อและแม่ตั้งแต่วัยเด็ก ผ่านชีวิตรักที่ไม่น่าจดจำ ผ่านเรื่องราวเลวร้ายต่างๆ มากมาย ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ขาดความอบอุ่นในครอบครัว พ่อแม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน ขาดความเข้าใจ ขาดหัวหน้าครอบครัวเนื่องจากมีภรรยาหลายคน หรือแม่แต่การจากไปโดยไม่มีวันกลับ และร่างกายไม่สมบูรณ์ แต่ทุกชีวิตที่ผู้วิจัยได้ศึกษา สัมภาษณ์ สังเกตแล้วแต่ลงมือทำในสิ่งที่ทำให้ตนเองมีค่าในชีวิตหนึ่งที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ผู้มีจิตใจและจิตวิญญาณ รู้ผิดชอบ ชั่วดี มีวัฒนธรรม ประเพณี และมีพระราชารักประชาชนเช่นนี้ ก่อให้เกิดประเด็นหลักที่ 4 บทเรียนชีวิตจากวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในทุกช่วงวัยของชีวิตมักผ่านกับเรื่องราวมากมายทั้งสุขและทุกข์ จนกระทั่งได้ค้นพบสิ่งที่ทำให้ชีวิตดำเนินไปด้วยความสุขที่ยั่งยืน ที่ไม่ต้องใช้ความพยายามและเงินทองเพื่อแลกมันมา บทเรียนของชีวิตของผู้ให้ข้อมูลหลักที่ผ่านมาก็ได้ค้นพบเป็นประเด็นรอง

ดังต่อไปนี้ 4.1 เศรษฐกิจพอเพียง ทางออกของชีวิต เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิตอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับให้ดำเนินชีวิตที่ต้งอยู่บนทางสายกลางที่มีความพอดี ความพอเพียงในชีวิตของตนเอง จากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลจึงแสดงให้เห็นได้ว่าระยะเวลาที่ผ่านมาของชีวิตที่ได้ลองเลือกใช้ชีวิตของตนเองตามความคิด ความเชื่อ ของตนเองนั้น ไม่สามารถที่จะทำให้พวกเขาเหล่านั้นมีความสุขได้ยั่งยืน กลับเป็นความสุขที่ได้มาด้วยเงินที่หาซื้อ มา ใช้เงินเป็นตัวแลกเปลี่ยน หรือเป็นการที่นำเงินในอนาคตมาใช้แทนก่อนแต่ปัจจุบันต้องใช้นี้ของเงินในอนาคต เมื่อชีวิตของคนเหล่านี้ได้รู้จัก เรียนรู้ หลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระราชทานเป็นที่รัก จึงได้ค้นพบว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นทางออกที่ดีที่สุดของชีวิต ที่ใช้ได้ทุกระดับไม่ว่าจนหรือรวย จากการศึกษายังได้พบกับประเด็นรองที่น่าสนใจ คือ 4.2 ชีวิตที่รู้จักพอ ก่อนที่จะไม่มีอะไรเหลือให้พอ คือการรู้จักพอประมาณ รู้จักพอใจในสิ่งที่ตนเองมี พอใจในสิ่งที่ตนเองมี หา มาได้ ก่อนที่ทุกอย่างจะสายเกินไปและยากที่จะนำสิ่งเหล่านั้นกลับคืนมา เศรษฐกิจพอเพียงยังตอกย้ำให้เกิดประเด็นรอง 4.3 สมบัติล้ำค่าที่นำภาคภูมิใจ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหนึ่งในโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้ทรงถ่ายทอด เผยแพร่ สั่งสอนให้ประชาชนในประเทศ ได้รู้จักเศรษฐกิจพอเพียง ได้เรียนรู้ ได้ปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการดำรงชีวิตอยู่ที่จะทำให้ตนเองและผู้อื่นไม่เดือดร้อน ผู้ให้ข้อมูลหลักเองต่างมีมุมมองที่เห็นว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเปรียบเสมือนสมบัติที่ล้ำค่าที่ตนต้องการถ่ายทอดให้ลูกหลานของตน หรือถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นได้เรียนรู้ ได้พบเจอกับความสุขในการชีวิตเฉกเช่นตนเอง ที่ได้ใช้ชีวิตของตนเองไปในทางที่ดีและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนไปกับการกระทำของตน เศรษฐกิจพอเพียงยังก่อให้เกิดประเด็นที่ 4.4 ความงอกงามในจิตใจภายใต้เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียง เปรียบเสมือนหลักการดำเนินชีวิตอีกหนึ่งศาสตร์ที่คนหลายคนหรือทุกคนควรยึดถือปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดี มีสติ ไม่ตั้งอยู่บนความโลภ โกรธ หลง แต่เป็นการดำเนินชีวิตบนทางสายกลางที่ไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน และผู้อื่นเดือดร้อน หลักเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้สอนว่า ปฏิบัติตามแล้วบุคคลนั้นจะร่ำรวย แต่เป็นหลักที่จะทำให้บุคคลรู้จักพอใจในสิ่งที่ตนเองมี ไม่โลภมากเกินไป ไม่แก่งแย่งชิงดี ชิงเด่น ไม่ทำให้คนจน จนแหย่กว่าเดิม แต่เขาเหล่านั้นจะเป็นบุคคลที่มีความสุขที่ไม่ต้องพยายามทำในสิ่งที่เกินความสามารถ เป็นการมองหาความสุขจากที่ตนเองมี ช่วยเหลือ แบ่งปันสิ่งที่ดีแก่กันในครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ความพอเพียงเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นความงอกงามที่เกิดขึ้นในจิตใจ อาทิ ความสุข ความคิด ความเชื่อ ความภาคภูมิใจ รอยยิ้ม เสียงหัวเราะ และแสดงออกมาเป็นการกระทำในการช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปัน ก่อให้เกิดสังคม ประเทศชาติที่ร่มเย็นเป็นสุข

สุดท้ายแล้วชีวิตของมนุษย์ทุกคนล้วนแล้วแต่ไม่มีอะไรที่ยั่งยืน นอกจากสิ่งดีที่ตนได้กระทำไว้เมื่อยังมีลมหายใจ ชีวิตหนึ่งต่อให้เคยพบเจอเรื่องเลวร้ายตั้งแต่วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ หรือการที่ได้เกิดมาในครอบครัวที่มีต้นทุนในการดำเนินชีวิตที่ต้องปากกัดตีนถีบแล้วนั้น แต่สิ่งเหล่านั้น

ก็ไม่ได้เป็นทุกอย่างที่บุคคลแต่ละคนจะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ตนเองได้พบเจอมาได้ การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดชีวิตของบุคคลทุกๆคน เมื่อโชคชะตากำหนดให้บุคคลเหล่านี้เกิดมาในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน แต่เมื่อครั้งบุคคลนั้นเจริญเติบโตจนถึงขั้นที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ เลือกรู้ชีวิตด้วยตัวเองได้ เขาเหล่านั้นจึงได้ลองผิดและถูกด้วยตนเอง และเรียนรู้จากความผิดพลาดเหล่านั้นและนำมาเป็นบทเรียน เก็บเอาคำดูถูก เก็บเอาความทุกข์ที่ได้รับ สัมผัส เป็นตัวผลักดันให้ตัวเองยืนได้อย่างสง่าด้วยตนเอง โศกนาถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต และได้พบกับหลักที่ทำให้พวกเขาเหล่านั้นค้นพบความสุขที่ยั่งยืน ที่ไม่ต้องพยายามเกินความสามารถของตนเอง แต่เป็นการเปลี่ยนความคิด มุมมอง ค่านิยม ความคิด ตลอดจนการลงมือทำเพื่อให้ตนเองนั้น ได้มีความสุขที่ยั่งยืน ด้วยความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี แต่การดำเนินชีวิตในสังคมเพื่อให้เกิดสันติสุขจะขาดหลักเงื่อนไขของความรู้และคุณธรรมไปไม่ได้ เพราะการดำเนินชีวิตที่จะไม่ทำร้ายตนเองให้ตนเองเดือดร้อนและผู้อื่นเดือดร้อนจากการกระทำของเราได้นั้นเงื่อนไขทั้งสองจึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่จะนำพาให้พวกเขาเหล่านั้นได้พบเจอ และอยู่ร่วมกับบุคคลในสังคมอย่างมีความสุข

6. อภิปรายผล

จากการศึกษาประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย จังหวัดเชียงราย สอดคล้องกับการที่ผู้วิจัยได้มีการนำเสนอจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการจดบันทึกข้อมูล ซึ่งสามารถได้ข้ออภิปรายผลตามประเด็นหลัก 4 ประเด็น ได้แก่ 1. ประสบการณ์ด้านจิตใจก่อนดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2. จุดเริ่มต้นในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3. ปัจจุบันแห่งการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ 4. บทเรียนชีวิตจากวิธีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.1 ประสบการณ์ด้านจิตใจก่อนดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ช่วงของการใช้ชีวิตนับตั้งแต่วัยเด็ก สภาวะครอบครัว สิ่งแวดล้อม ที่ต้องพบเจอ การอบรมเลี้ยงดู จนกระทั่งเติบโตจนสามารถยืนด้วยลำแข้งของตนเองได้ ครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้บุคคลเลือกตัดสินใจ เลือกอาชีพ เส้นทางเดินของชีวิตของตนเอง เลือกอาชีพที่ตนเองสามารถมีกินมีใช้ หรือจะเป็นการเก็บหอมรอบริบเพื่ออนาคตของตนเอง หรือจะเป็นการได้มาใช้ไปของเงินที่ได้มา โดยการถ่ายทอดความรู้สึกผ่านการบอกเล่าเรื่องราวอาชีพ การดำเนินชีวิต ที่ผู้ให้ข้อมูลได้สืบทอดอาชีพจากพ่อแม่ อาชีพที่เกิดจากความชอบที่ได้ลงมือทำ อาชีพที่ทำให้เกิดรายได้โดยไม่ได้รับรู้ว่าต้องเป็นสิ่งที่ตนได้ร่ำเรียนมา หรือจะเป็นอาชีพที่ตรงกับที่ตนนั้นได้เรียนมา เมื่อสามารถหาเงินด้วย

ตนเองได้จึงส่งผลต่อเศรษฐกิจการเงินของผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่ได้ใช้เงินไปกับความต้องการของตนเอง การที่ได้แบ่งเบาภาระของครอบครัว เป็นต้น เมื่อได้เลือกชีวิตด้วยตนเองผู้ให้ข้อมูลหลักจึงได้เรียนรู้ ความทุกข์ ความสุขจากการดำเนินชีวิตจากเส้นทางการดำเนินชีวิตที่ตนได้เลือก จนถึงการตระหนักรู้ การเห็นคุณค่าในชีวิตของตนเอง ที่มีทั้งการเห็นคุณค่า และไม่เห็นคุณค่าในตนเอง ตลอดจนหลักการใช้ชีวิตที่ผ่านมาก่อนที่จะพบกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาประเด็นของประสบการณ์ด้านจิตใจก่อนดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น พบว่า ครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญเป็นตัวผลักดันให้ชีวิตของผู้ให้ข้อมูลหลักต้องดิ้นรนเพื่อให้ตนเองสามารถยืนอยู่ได้ด้วยลำแข้งของตนเอง ครอบครัวที่มีรายได้ต่ำและสมาชิกครอบครัวมีหลายคนส่งผลต่อการศึกษา อาชีพ และสังคม ส่วนสมาชิกที่ครอบครัวขาดความรัก ความอบอุ่น หรือแม้แต่ครอบครัวที่มีหัวหน้าครอบครัวมีภรรยาหลายคน ส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวมีพฤติกรรมไปในทางลบ เพื่อประชดชีวิตของตนเอง เพื่อเรียกร้องความสนใจ มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการคบเพื่อน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีทางสังคมวิทยา เรื่องแนวคิดการขัดเกลาทางสังคม (Socialization Theory) ซึ่งได้กล่าวถึงบทบาททางสถาบันที่สำคัญที่จะทำให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมใน 6 องค์การ 1) ครอบครัว 2) การศึกษา 3) กลุ่มเพื่อน 4) สื่อสารมวลชน 5) องค์การศาสนา และ 6) อาชีพการงาน จากการศึกษาวิจัยปรากฏข้อค้นพบว่ามี 4 องค์การ ที่มีอิทธิพลต่อการอบรมบ่มเพาะและการเติบโตของแนวคิดในการดำเนินชีวิต คือ 1) ครอบครัว 2) การศึกษา 3) กลุ่มเพื่อน และ 4) อาชีพการงาน และเมื่อได้ศึกษาหลักของการดำเนินชีวิต พบว่า อิทธิพลของสถาบันดังกล่าวส่งผลเชื่อมโยงกับความต้องการของผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ที่สอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow, 1970) ซึ่งได้ลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์โดยได้แบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่ระดับต่ำสุดไปจนถึงระดับสูงสุด ดังนี้ 1) ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological need) เป็นความต้องการเบื้องต้นเพื่อความอยู่รอด อาทิ ความต้องการในเรื่องของอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และความต้องการทางเพศ 2) ความต้องการทางด้านความปลอดภัย (Security need) เป็นความต้องการที่จะได้รับความปลอดภัยต่างๆที่จะเกิดขึ้นกับร่างกาย ตลอดจนความแน่นอน ความมั่นคงของชีวิตและหน้าที่การงาน 3) ความต้องการทางด้านความรักและสังคม (Affiliation or social need) เมื่อความต้องการทางด้านร่างกายและความปลอดภัยได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการทางด้านความรักและด้านสังคมจึงเริ่มเป็นสิ่งที่จูงใจที่สำคัญต่อพฤติกรรมของตน และจะทำหน้าที่กระตุ้นจูงใจบุคคลให้สร้างสัมพันธไมตรีให้เกิดขึ้นระหว่างกัน ความต้องการทางด้านนี้จึงเป็นความต้องการที่เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกัน การได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น 4) ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องทางสังคม (Esteem or recognition need) หมายถึงการต้องการมีชื่อเสียง ความเชื่อมั่นในตนเอง ความสำเร็จ ความรู้ความสามารถ การนับถือตนเอง ความเป็นอิสระและมีเสรีภาพ และ 5) ความต้องการจะได้รับ

ความสำเร็จตามความนึกคิดในฝัน (Self-actualization need) เป็นความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามแนวคิดของตนเอง จากการศึกษาวิจัยได้ปรากฏข้อค้นพบทั้งลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ทั้ง 5 ระดับ

ดังนั้นสรุปได้ว่า ผลการศึกษาประสบการณ์ด้านจิตใจก่อนดำเนินตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกับทฤษฎีทางสังคมวิทยา เรื่องแนวคิดการขัดเกลาทางสังคม (Socialization Theory) และยังสอดคล้องกับ ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow,1970) ดังข้อมูลที่กล่าวมาในข้างต้น

6.2 จุดเริ่มต้นในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นจุดเริ่มต้นที่ผู้ให้ข้อมูลได้รับข่าวสาร เรียนรู้ เรื่องราวของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านสื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อโทรทัศน์ จากการศึกษาวิจัยได้เรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตอย่างค่อยเป็นค่อยไป อาจจะไม่มี การเปลี่ยนแปลงอาชีพของตนแต่การเปลี่ยนแปลงที่ความคิด สู่การลงมือทำเพื่อให้ตนเองและครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่พอดีพอเพียงกว่าที่ผ่านมา นำไปสู่การมีเศรษฐกิจการเงินที่ไม่มีหนี้สิน พอใช้ มีเก็บ หรือจะเป็นการเงินที่อาจจะยังคงมีหนี้สิน แต่เงินที่ได้มาก่อนให้เกิดความพอดีในการใช้จ่ายและการมีเก็บที่อาจจะไม่ได้มากมายแต่มีคุณค่าทางจิตใจ

การวิจัยครั้งนี้จึงพบว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิ่งที่สำคัญในชีวิต ถ้าหากทุกชีวิตมีการเรียนรู้ ค้นคว้า สิ่งที่ดีให้กับตนเองแล้วย่อมได้พบเจอสิ่งที่จะทำให้ตนเองนั้นได้หลุดพ้นจากโชคชะตาที่อาจจะไม่ได้สวยงามเหมือนใครต่อใครอีกหลายคน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการรับรู้ (Perception Theory) การรับรู้เป็นพื้นฐานการเรียนรู้ที่สำคัญของบุคคล เพราะการตอบสนองพฤติกรรมใดๆจะขึ้นอยู่กับ การรับรู้จากสภาพแวดล้อมของตน และความสามารถในการแปลความหมายของสภาพนั้นๆ ซึ่งปัจจัยการรับรู้ประกอบด้วยประสาทสัมผัส และปัจจัยทางจิต คือความรู้เดิม ความต้องการ และเจตคติ เป็นต้น และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ กานกา เต๊ะซันหมาก (2556) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ที่ได้ค้นพบการวิจัยที่สำคัญที่พบว่าบุคคลได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากโทรทัศน์มากที่สุด มีความรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับที่มาก และมีเจตคติต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับดีมาก ที่ชี้ให้เห็นความสำคัญของการถ่ายทอดเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดความรู้และการนำหลักการดังกล่าวไปปฏิบัติ เพื่อชีวิตที่ดีและความสุขที่ยั่งยืน

6.3 ปัจจุบันแห่งการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ทำให้ชีวิตของผู้ให้ข้อมูลหลักได้ค้นพบหลักการมีความสุขได้อย่างยั่งยืน ที่ตั้งอยู่บนความพอเพียง พอประมาณ

การมีเหตุและผลของการกระทำ ตลอดจนก่อให้เกิดระบบภูมิคุ้มกันในตนเอง ควบคู่ไปกับเงื่อนไขของความรู้ คุณธรรมที่ดี ที่จะทำชีวิตเกิดความรอบคอบ รอบรู้ ความซื่อสัตย์สุจริต ที่เป็นหลักของคนทุกคนที่สามารถเข้าถึง ไม่ว่าบุคคลนั้นจะพิการ ที่อาชีพเกษตรกร รับจ้าง หรือมีธุรกิจที่สามารถเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ โดยที่ไม่ทำให้ตนเองและบุคคลอื่นเดือดร้อนจากการกระทำของตนเองแต่อย่างใด

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ค้นพบสิ่งที่สำคัญในชีวิต แก่นแท้ของชีวิต ที่สุดท้ายแล้ว สิ่งที่จะนำพาติดตัวไปได้ตลอดคือ ความดีงาม ที่ได้สร้างและลงมือทำด้วยตนเอง ไม่ใช่ชื่อเสียง รถมหรู บ้านหลังใหญ่โต ของใหม่ๆ เสื้อผ้าราคาแพงๆ แต่หากเป็นการดำเนินชีวิตเพื่อยืนได้ด้วยลำแข้งของตนเอง การสร้างครอบครัวให้มีความสุข และได้สอนให้ลูกหลานของตนเองมีความสุข มีการศึกษาที่ดีกว่าตนเอง เมื่อผู้วิจัยได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ทำให้ชีวิตพวกเขามีความสุขที่น้อยลง ไม่ว่าจะเป็ทุกข์ที่เกิดจากหนี้สิน ทุกข์ที่เกิดจากการใช้ที่ชีวิตที่เกินความสามารถที่ตนเองหามาได้ กลับมามีความสุขที่เกิดจากความพอใจในสิ่งที่ตนเองมี รู้จักถ่อมตน ไม่พุ่มพวย จัดการรายจ่ายของตนเองให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิมด้วยการจัดทำบัญชี รายรับรายจ่าย มีการลดค่าใช้จ่ายจากการใช้พื้นที่บริเวณบ้าน ไร่นา ที่ว่างเปล่าเปลี่ยนเป็นแปลงพืชผักสวนครัวที่ใช้บริโภคกันในครอบครัว เพื่อเป็นอีกหนึ่งทางในการลดค่าใช้จ่าย หรือจะเป็นการควบคุมพฤติกรรมตนเองในการจับจ่ายซื้อของตามความต้องการ หรือความอยากได้ของตนที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์และได้มองเห็นเหตุแห่งการเกิดทุกข์ที่แท้จริงซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อของ คาร์ล โรเจอร์ ที่มีความเชื่อว่า มนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนาไปสู่ความสมบูรณ์ของชีวิตได้ โรเจอร์ เรียกบุคคลที่พัฒนาได้เต็มที่ว่า “คนที่สมบูรณ์” (fully functioning person) ซึ่งได้สรุปลักษณะที่สำคัญของบุคคลที่จะสามารถบรรลุสู่คนสมบูรณ์มีลักษณะ ดังนี้ 1. เป็นผู้ที่มิแน่วโน้มจะไม่เห็นแก่ภาพลักษณ์ของตนแต่จะอยู่ตามความเป็นจริง 2. เป็นผู้ที่มิแน่วโน้มจะไม่ใช้คำว่า “ต้อง” แต่จะสนใจในสิ่งที่ตนจะเป็นมากกว่า 3. เป็นผู้ที่มิแน่วโน้มจะเปลี่ยนจากการเห็นแก่ความคาดหวังของผู้อื่น เป็นการพิจารณาตามความคาดหวังของตน 4. เป็นผู้ที่มิแน่วโน้มจะยอมรับตนและสามารถทำให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลง 5. เป็นผู้ที่มิแน่วโน้มที่จะเปิดรับประสบการณ์โดยไม่สนใจการคิดความรู้สึก การรับรู้และความจำที่ทำให้เกิดทุกข์ใจ 6. เป็นผู้ที่ยอมรับผู้อื่นแม้ว่าจะมีความคิดที่แตกต่างจากตนได้ คาร์ล โรเจอร์ ยังมีแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ดังนี้ 1) บุคคลแต่ละคนมีโลกแห่งประสบการณ์ที่แตกต่างกัน 2) มนุษย์มีพลังภายในตนในการพัฒนาไปสู่เป้าหมายของตนได้ เมื่อเขารู้จักตนเองอย่างถ่องแท้ในบรรยากาศที่อิสระ 3) การเข้าใจมนุษย์ที่แท้จริงต้องเข้าใจกรอบความคิดภายใน (frame of references) ของเขา 4) เมื่อมนุษย์มีความรู้สึกลึกซึ้งที่ดีต่อตน เห็นคุณค่าของตน ย่อมจะมีความสุขและมองโลกในแง่ดี สร้างสรรค์สังคมได้ต่อไปและยังสอดคล้องกับการวิจัยของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชูชัย พิทักษ์เมืองแมน (2553) ที่ได้ศึกษาทัศนคติของนักศึกษาต่อ

การนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต พบว่า นักศึกษามีทัศนคติต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตในระดับมากทั้งในด้านบุคคล ครอบครัว และด้านสังคม และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุไรวรรณ ธนสถิต ที่ได้ศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการสร้างความเข้มแข็งชุมชน: กรณีศึกษาบ้านพุดำงาน จังหวัดสระบุรี ที่ได้ค้นพบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อสนองตอบเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องมีส่วนกลางอยู่ที่ “ตัวคน” เป็นสำคัญ กล่าวคือ คนจะต้องมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและอยู่ในสังคมที่เป็นธรรม การแสดงให้เห็นถึงพลังของบุคคลในชุมชน ตัวอย่างที่ดึงมาของกลุ่มผู้นำที่พอมีอันจะกินที่จะช่วยเสริมพลังชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์พระประมุขอันเป็นที่รักยิ่ง ในรัชกาลที่ 9 เป็นหลักปรัชญาที่ป้องกันไม่ให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ ป้องกันการเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม ทำให้สังคมไม่ล่มสลาย และประชาชนยังมีความสามารถในการควบคุมวิถีชีวิตของตนเอง ตลอดจนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การแบ่งปัน ความเพียรพยายาม หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นหลักที่สามารถเน้นย้ำว่าไม่ว่าบุคคลนั้นจะจนหรือรวย มีมากหรือมีน้อย ก็สามารถนำไปปรับใช้ได้โดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น

6.4 บทเรียนชีวิตจากวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากชีวิตที่ผ่านเรื่องราวต่างๆ ที่เข้ามาทดสอบความอดทน ความเพียรพยายามของบุคคลมากมาย ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 10 ราย ที่เป็นสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย ก็เช่นกันที่ได้ผ่านเรื่องราวในชีวิตมากมาย ผ่านทั้งความสุขและความทุกข์ในชีวิต จนกระทั่งได้ค้นพบหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ช่วยให้เป็นทางออกของชีวิต ที่ได้ค้นพบความสุขที่ยั่งยืน การเห็นคุณค่าในชีวิตของตนเอง การตระหนักรู้ และถือเป็นสมบัติล้ำค่าแก่การสืบทอดรุ่นต่อรุ่นและเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

7.1.1 จากการศึกษาพบว่า การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ได้บทเรียนของชีวิตว่า หลักของการดำเนินชีวิตที่มีความพอเพียงเป็นที่ตั้งช่วยให้ชีวิตมีความสุขที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถที่จะนำข้อค้นพบนี้ไปออกแบบ จัดกิจกรรม เพื่อสร้างความสุขที่แท้จริงแก่เยาวชน สมาชิกในชุมชน หรือบุคคลทั่วไปได้

7.1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยที่ได้เป็นแนวทางในการให้ความรู้ จัดการแนะแนวอาชีพ สังคมส่วนตัว ทักษะการใช้ชีวิต หลักการดำเนินชีวิต แก่เยาวชน สมาชิกในชุมชน เพื่อให้เยาวชน และสมาชิกในของชุมชนเกิดการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การลงปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุขที่ยั่งยืน

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

7.2.1 ควรทำการศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่ชัดเจน เพื่อศึกษาว่ามีประสพการณ์ในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ได้อย่างไร

7.2.2 การศึกษาครั้งนี้ พบว่าผู้ให้ข้อมูลบางรายไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง จึงไม่เห็นคุณค่าของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะคิดว่าเศรษฐกิจพอเพียงคือ หลักของเกษตรกร จึงควรศึกษาประสพการณ์การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากบุคคลกลุ่มนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่ต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กวีไกร ม่วงศิริ. (2557). การรับรู้ประสบการณ์ด้านจิตใจของพนักงานภายหลังได้รับการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- กษิรา วิทยรัตน์. (2556). แนวทางการทำนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาบ้านหนองโสน หมู่ที่ 4 ตำบลหนองไผ่ อำเภอนองขาหยัง จังหวัดอุทัยธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, นครสวรรค์.
- กาญจนา บุญประเสริฐ. (2555). พฤติกรรมการออมของครัวเรือนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา บ้านหนองเขื่อน ตำบลไร่ใหม่พัฒนา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ขนิษฐา เผ่าม่วง. (2554). การบริหารงานตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มโรงเรียนศรีเมือง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- จรัญ จันทลักขณา. (2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับความสุขมวลชนและการเกษตรยั่งยืน (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชัยวุฒิ มานพ. (2554). การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตการปกครององค์การบริหารส่วนตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่. (ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- ชูชัย พิทักษ์เมืองแมน. (2553). ทักษะของนักศึกษาต่อการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต กรณีศึกษา คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร. กรุงเทพฯ: สำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สตี ประศาสน์เศรษฐ. (2556). เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยปัญหาเกษตรกรรมและการเปลี่ยนผ่านด้านเกษตรกรรม: บทสำรวจเบื้องต้น. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา. 2(2), 43.
- ทวีศักดิ์ นพเกษร. (2551). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เล่ม 2. (พิมพ์ครั้งที่ 3). นครราชสีมา: โชคเจริญมาเก็ตติ้ง

- ธำรง แสงสุริยจันทร์. (2553). *วิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นฐานแนวทางบุญนิยมในชุมชน บุญนิยมราชธานีอโศก อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี*. คณะบริหารศาสตร์. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- นิตา ชูโต. (2540). *การวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: พรินต์โพร
- พัชรี สุวรรณศรี และสุภัทณี เปี่ยมสุวรรณกิจ (2543). *ประชาคมโลก*. เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- พิพัฒน์ ยอดพฤติการ. (2550). *เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงอะไร*. กรุงเทพฯ: บางจากปิโตรเลียม.
- พีรเทพ รุ่งคุณากร. (2550). ตามรอยพระบาทพระราชราษฎ์เศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารครุศาสตร์*, 5(2), (55-65).
- มนต์เชียร บุญดำ. (2015). *เศรษฐกิจพอเพียง*. [Video]. ชุมชนบ้านสันทราย อ.เทิง จ.เชียงราย.
- มลฤดี โพธิ์ประดิษฐ์. (2554). *สมรรถนะของผู้เลี้ยงสัตว์น้ำในการจัดการการเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษา จังหวัดสมุทรสาคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- มานิต กิตติงจิด. (2556). *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทางออกของชีวิต*. กรุงเทพฯ: กิจอักษร.
- รุ่งนภา ภาภูตานนท์. (2009). *การขัดเกลาทางสังคม (Socialization)*. สืบค้น 21 มีนาคม 2560, จาก <http://www.gotonow.org/bolg/rungnaparp/259627>
- วิไลวัลย์ เจริญทรัพย์. (2554). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: ศึกษากรณีชุมชนต้นแบบบ้านโรงสี ตำบลจอมเทียน อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สุกัญญา เกิดศิริ. (2554). *การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตร (ธ.ก.ส.) สาขาพญาเม็งรายที่เข้าโครงการฟื้นฟูและพักหนี้เกษตรกรรายย่อยและยากจน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาธุรกิจมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, เชียงราย.
- หทัยพัชร์ ไชยวาที. (2551). *ประสบการณ์ด้านจิตใจของหญิงตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- อภิญา เจริญถ้ำ. (2551). *ประสบการณ์ด้านจิตใจของผู้ดูแลในครอบครัวในการดูแลผู้ป่วยจิตเภท*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

- อัญญาวัฒน์ กิตติพอดิงาม. (2554). การประยุกต์ใช้แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ปัญหาหนี้สินที่เกิดจากโครงการสินเชื่อเพื่อคุณภาพชีวิตของข้าราชการกองบิน 2 จังหวัดลพบุรี.(วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- อัมพร เรืองศรี. (2554). การพัฒนารูปแบบคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

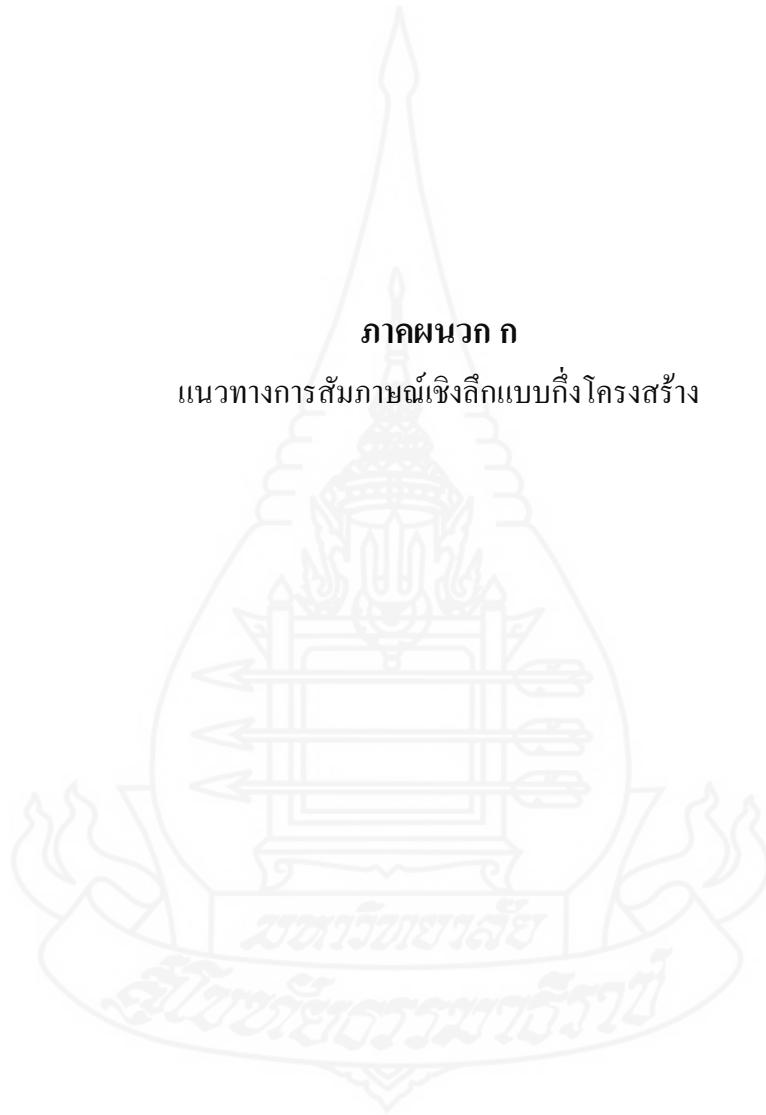

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แนวทางการสัมมนาเชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง

แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง

เรื่อง ประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิก
ชุมชนบ้านสันทราย จ.เชียงราย

ลำดับของผู้ให้ข้อมูล.....การสัมภาษณ์ครั้งที่.....วันที่...../...../.....

เวลา.....สถานที่.....

ขั้นเริ่มต้น

1. แนะนำตัวผู้วิจัย
2. ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์
3. ชี้แจงสิทธิ์ของผู้ให้สัมภาษณ์

ขั้นเข้าสู่ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ขอทราบอายุของการศึกษาท่าน
2. ขอทราบประสบการณ์ในวัยเด็ก วัยรุ่น การศึกษา และพื้นฐานครอบครัว
3. ท่านมีความรู้สึกอย่างไรในการเลือกทางเดินของตนเอง
4. ท่านได้รู้จักเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างไร
5. เศรษฐกิจพอเพียงทำให้ท่านค้นพบอะไรในชีวิต
6. ท่านคิดว่าท่านมีคุณค่าในชีวิตไหม
7. ท่านพึงพอใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร
8. ท่านคาดหวังหรือวางเป้าหมายในการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงไว้อย่างไร

ขั้นจบการสัมภาษณ์

1. ท่านมีข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอะไรบ้างสำหรับผู้ที่จะย้ายมาอยู่ที่ประเทศสวีเดน

ภาคผนวก ข

เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย

ภาคผนวก ก

หนังสือแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

หนังสือแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

ที่

วันที่ เดือน พ.ศ.

เลขที่ (ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย)

ข้าพเจ้า ซึ่งได้ลงนามทำหนังสือนี้ยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย เรื่อง “ประสบการณ์ด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกชุมชนบ้านสันทราย จังหวัดเชียงราย” โดยผู้วิจัย คือนางสาวปรียานุช สุทธายะ รหัสนักศึกษา 2582800062 และมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิรนาท แสนสา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ แผนกวิชาการแนะแนว สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 9/9 หมู่ 9 ต.บางพูด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120 โทรศัพท์ 0-2504-8504-6 โทรสาร 0-2503-3567

ข้าพเจ้า ได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย ข้าพเจ้าได้อ่านรายละเอียดในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยตลอด และได้รับคำอธิบายจากผู้วิจัยจนเข้าใจเป็นอย่างดีแล้ว ข้าพเจ้าจึงสมัครใจเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ภายใต้เงื่อนไขที่ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย โดยข้าพเจ้ายินยอมให้สัมภาษณ์ 1-2 ครั้ง เป็นเวลาครั้งละประมาณ 50 นาที และยินยอมให้บันทึกเสียงการสนทนาได้

ข้าพเจ้ามีสิทธิถอนตัวออกจากกรวิจัยเมื่อใดก็ได้ตามความประสงค์ โดยไม่ต้องแจ้งเหตุผล ซึ่งการกระทำดังกล่าวจะไม่มีผลกระทบในทางใดๆ ต่อตัวข้าพเจ้าทั้งสิ้น

ข้าพเจ้าได้รับคำรับรองว่า ผู้วิจัยจะปฏิบัติต่อข้าพเจ้าตามข้อมูลที่ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย และข้อมูลใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้าพเจ้าผู้วิจัยจะเก็บรักษาเป็นความลับ โดยจะนำเสนอข้อมูลการวิจัยเป็นภาพรวมเท่านั้น ไม่มีข้อมูลใดในการรายงานที่จะนำไปสู่การระบุตัวของข้าพเจ้า

หากข้าพเจ้าไม่ได้รับการปฏิบัติตรงตามที่ได้ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย ข้าพเจ้าสามารถร้องเรียนได้ที่ แผนกวิชาการแนะแนว สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 9/9 หมู่ 9 ต.บางพูด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120 โทรศัพท์ 0-2504-8504-6 โทรสาร 0-2503-3567

ข้าพเจ้าได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยาน ทั้งนี้ข้าพเจ้าได้รับสำเนาเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย และสำเนาหนังสือแสดงความยินยอมไว้แล้ว

ลงชื่อ..... ลงชื่อ.....

(นางสาวปรียานุช สุทธายะ) ผู้วิจัย

(.....)

ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ลงชื่อ.....

() พยาน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวปริญญช สุทธายะ
วัน เดือน ปีเกิด	3 พฤศจิกายน 2531
ภูมิลำเนา	จังหวัดเชียงราย
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรีคณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ สาขาวิชาจุลชีวะวิทยา มหาวิทยาลัยนเรศวร พ.ศ.2553 ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ การแนะแนวและการปรึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ.2558
สถานที่ทำงาน	บริษัท VDL กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ สำนักเครื่องสำอางและวัตถุอันตราย บริษัท โมเดิร์น ฟาร์มา จำกัด บริษัท ฟิฮาเล็บบ จำกัด
ตำแหน่ง	นักวิทยาศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์การแพทย์ นักวิทยาศาสตร์ จุลชีวะวิทยา, นักวิทยาศาสตร์ฝ่ายทะเบียนยา นักวิทยาศาสตร์ฝ่ายประกันคุณภาพ
E-mail	p.suttaya03@gmail.com

